
Uvodnik 187

ČLANKI

Tinkara Bulovec, Danijela Frangež

Časopisno poročanje o otroški srčni kirurgiji –
zlata kriminalistična vprašanja kot analitični okvir 189

Gregor Hočever, Katja Eman

Odklopna naprava, potrošniška goljufija in
namerno ogrožanje okolja v zadevi Dieselgate 215

Marisa Kopše

Uporaba Griffithsove sheme vprašanj za analizo sodnega zaslišanja –
študija primera zasliševalske tehnike odvetnika 234

Miha Dvojmoč

Integralna korporativna varnost 252

Miroslav Žaberl, Franc Pozdrec, Ivanka Oberman

Preprečevanje nevarnosti kot podlaga za izvajanje varnostnih pooblastil 273

Srečko Felix Kroppe, Vladimir Ilić

Uporaba prisilnih sredstev v slovenski policiji za obdobje 2008–2016 293

POROČILO

Marisa Kopše

Poročilo s konference EAPL 2017 313

Uvodnik

Spoštovane bralke in bralci!

Veseli me, da smo v tokratno številko lahko uvrstili kar nekaj prispevkov s tematiko, ki je v reviji še nismo obravnavali. Prva dva prispevka sta odziv na dogajanja, ki močno odmevajo v domači in mednarodni javnosti. Tinkara Bulovec in Danijela Frangež sta pod drobnogled vzeli poročanje največjih slovenskih časopisov o poteh in stranpoteh otroške srčne kirurgije na UKC Ljubljana, pri tem pa sta kot analitični okvir postavili zlata kriminalistična vprašanja. Med drugim ugotavljata, da je uporabnost časopisnega poročanja z vidika kriminalističnega preiskovanja vprašljiva, saj so časopisni članki vse prevečkrat napisani senzacionalistično in dostikrat temeljijo na nepreverjenih dejstvih in/ali virih. Gregor Hočevar in Katja Eman sta se lotila zelo odmevne afere Dieselgate, predvsem seveda z vidika razsežnosti goljufije, ki si jo je na račun potrošnikov, zdravja ljudi in okolja ter ne nazadnje konkurence privoščil avtomobilski velikan Volkswagen. Morda bomo sedaj previdnejši, ko se bomo srečevali s kampanjami, ki oglašujejo »zeleno« tehnologijo?

Naslednji prispevek je zanimiv predvsem z vidika vključevanja novih analitičnih tehnik oziroma orodij, ki lahko izboljšajo policijsko ali sodno zaslišanje. Marisa Kopše je namreč uporabila Griffithsovo shemo vprašanj in z njo analizirala tehniko odvetnika, ki jo je uporabil na sodišču med navzkrižnim zaslišanjem mladoletne priče. Analiza je pokazala, da zasliševalcu, v tem primeru odvetniku, primanjkuje znanja o osnovnih spoznavnih procesih, predvsem o delovanju spomina, ki je pri pričanju ključen. Sklepamo lahko, da tovrstne ugotovitve niso omejene samo na odvetniško profesijo. Nov pogled na staro stvar – to je zagotavljanje varnosti v podjetjih – je prispeval Miha Dvojmoč. Analitično je razčlenil sicer zelo razvejan sistem korporativne varnosti. Ta je danes v urejenih podjetjih integralna, ali pa je ni. Kot dekanu Fakultete za varnostne vede mi je všeč, da objava tega konceptualnega članka sovпада z uvedbo modula korporativne varnosti na našem magistrskem študiju.

Zadnja dva prispevka tvorita povezano celoto. Miroslav Žaberl, Franc Pozderek in Ivanka Oberman proučujejo, kako policija zagotavlja varnost državljanov in hkrati skrbi za preprečevanje nevarnosti. To naj bi bilo na kratko bistvo številnih nalog policije, zapisanih v še bolj številnih zakonskih in podzakonskih predpisih. Vendar pa družba policiji ne nalaga zgolj nalog, ampak ji »dovoljuje« tudi uporabo določenih orodij – varnostnih pooblastil, brez katerih bi bila brezzobi tiger, pri čemer mora policija vseskozi upoštevati določena načela, kot sta načelo pravne države in načelo zakonitosti. Srečko Felix Kropc in Vladimir Ilić zaokrožujeta razpravo o policijskih pooblastilih, saj analizirata uporabo »skrajnih pooblastil«, to je prisilnih sredstev v slovenski policiji. Analiza za obdobje 2008–2016 pokaže, da je trend uporabe prisilnih sredstev negativen in da upada tudi število kršiteljev, zoper katere so sredstva uporabljena. Ob pogostih poročilih o brutalnosti policije ob uporabi prisilnih sredstev po svetu, ob vsesplošni manifestaciji policijske sile v Evropi zaradi terorizma in morda tudi ob drugačnem prepričanju splošne javnosti se je včasih pametno zanesti na statistične podatke!

To pa še ni vse. Marisa Kopše je pripravila tudi poročilo z mednarodne konference EAPL – European Association of Psychology and Law (Mechelen, Belgija), ki so se je s prispevkom udeležile tudi štiri študentke Fakultete za varnostne vede pod mentorstvomizr. prof. dr. Igorja Areha.

In čisto za konec – ob ponovnem krvavem poletju v Evropi se zdi Slovenija kot oaza miru in varnosti. Zato, da bi takšna tudi ostala, si moramo v družbi prizadevati vsak dan, na vseh ravneh. Močni smo toliko, kot je močan naš najšibkejši člen. Le kdo bi si to želel biti?

Izr. prof. dr. Andrej Sotlar
Glavni in odgovorni urednik

Časopisno poročanje o otroški srčni kirurgiji – zlata kriminalistična vprašanja kot analitični okvir

Tinkara Bulovec, Danijela Frangež

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti način novinarskega poročanja o otroški srčni kirurgiji ter ugotoviti, ali lahko z analiziranimi časopisnimi članki odgovorimo na zlata kriminalistična vprašanja.

Metode:

Prispevek temelji na kvalitativni in kvantitativni analizi časopisnih člankov otroške srčne kirurgije, ki so bili v obdobju 2012–2016 objavljeni v Dnevniku, Delu, Večeru, Financah in Slovenskih novicah. Zlata kriminalistična vprašanja smo uporabili kot metodo za prepoznavanje nekaterih kriminalističnih vidikov v časopisnih člankih o otroški srčni kirurgiji.

Ugotovitve:

Prispevek predstavlja poskus uporabe zlatih kriminalističnih vprašanj kot metodo za prepoznavanje nekaterih kriminalističnih vidikov v časopisnih člankih o otroški srčni kirurgiji v Sloveniji. Ugotovili smo, da z analiziranimi časopisnimi članki lahko odgovorimo na vsa zlata kriminalistična vprašanja, razen na vprašanje »s čim«, kar lahko pojasnimo s tem, da zaradi narave očitanih kaznivih dejanj (malomarno zdravljenje, zdravniške napake, korupcija) sredstva storitve niso v ospredju. Kljub temu je metoda po našem mnenju uporabna le delno in z zadržkom. Z njo ne moremo pridobiti podrobnejših informacij o preiskovanju in dokazovanju domnevnih kaznivih dejanj. Prav tako je pri uporabi odgovorov na zlata kriminalistična vprašanja potrebna previdnost, saj z njimi pridobimo vpogled v vsebino novic, ki jih mediji objavljajo, ne pa tudi verodostojnih odgovorov na posamezno vprašanje. Časopisni članki so namreč pogosto napisani senzacionalistično in temeljijo na nepreverjenih dejstvih ter virih.

Omejitve raziskave:

Omejitve raziskave predstavljajo predvsem senzacionalistično napisani časopisni članki kot tudi manko verodostojnih informacij o preiskovanju in dokazovanju domnevnih kaznivih dejanj v primerih otroške srčne kirurgije.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve raziskave omogočajo vpogled v način in vsebino poročanja časopisov o otroški srčni kirurgiji.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Ugotovitve prispevka so uporabne za vse, ki jih ta tematika zanima.

UDK: 343.9:[616-089.15:616.12-089]

Ključne besede: otroška srčna kirurgija, zdravstvene napake, malomarno zdravljenje, zlata kriminalistična vprašanja, analiza časopisnih člankov

Newspapers' Reporting on Children's Cardiac Surgery – the Golden Criminal Investigation Questions as the Analytical Framework

Purpose:

The purpose of this paper is to present journalistic reporting about children's cardiac surgery and to determine whether the golden criminal investigation questions can be answered through the analysed newspaper articles.

Methods:

The paper is based on a qualitative and quantitative analysis of the newspaper articles which were published in *Dnevnik*, *Delo*, *Večer*, *Finance* and *Slovenske novice* in period from 2012 to 2016. The golden criminal investigation questions were used as a method to establish whether the newspaper articles are useful to identify some criminal investigation aspects.

Findings:

The paper represents an attempt of using the golden criminal investigation questions as a method to identify some criminal investigation aspects in cases of children's cardiac surgery in Slovenia. Regarding the analysis of the newspaper articles we were able to answer on all of the golden criminal investigation questions, except the question, "with what", which can be explained by the fact that due to the nature of reproached criminal acts (negligent medical treatment, medical errors, corruption) the assets of alleged criminal offence are not in the foreground. Nevertheless, the method in our opinion can only be used partially and with certain reservations. It cannot be used to obtain more detailed information about criminal investigation and evidence collection. In addition, the responses to the golden criminal investigation questions should be treated cautiously, since newspaper articles only give us an insight into the content media are publishing and not the credible answers to a particular question as newspapers articles often appear sensationalistic and based on unconfirmed facts and sources.

Research Limitations:

The limitations of the research are represented by particularly sensationalistic written newspaper articles as well as by deficit of credible information on criminal investigation and evidence collection in alleged criminal offences of children's cardiac surgery.

Practical Implications:

The findings of the research allow the insight into the manner and content of the newspaper reporting about children's cardiac surgery.

Originality/Value:

The findings of the paper are useful for all, interested in this issue.

UDC: 343.9:[616-089.15:616.12-089]

Keywords: children's cardiac surgery, medical errors, negligent treatment, golden criminal investigation questions, analysis of newspaper articles

1 UVOD

Zgodba o otroški srčni kirurgiji v Sloveniji se odvija že več let in glede na zadnje dogodke, zavlačevanje s sprejetjem odločitve (Šestan, 2017) in podpisom pogodbe s tujim srčnim centrom (Š. J. in Ferlič Žgajnar, 2017) nič ne kaže, da bo kaj kmalu dobila epilog. Zdravje je več kot samo stanje odsotnosti bolezni. Je način življenja, vrednota in ne nazadnje tudi norma. V povezavi z zdravjem moramo omeniti tudi tveganja, ki jih lahko z ustreznimi metodami identificiramo, z ustreznimi ukrepi in tehnologijami pa preprečimo. Informacije o zdravju in zdravstvu med posamezniki širijo številni akterji: vlada in avtoritete javnega zdravstva, farmacevtska industrija ter ne nazadnje tudi množični mediji (Kamin, 2004). Koncepti zdravja in priporočila glede zdravja se, kot navaja Kaminova (2004), oblikujejo preko različnih diskurzivnih praks, ki se zavzemajo za svoje interese. »Želja po zagotavljanju boljšega življenja skupnosti, ekonomizirati državne socialno-ekonomske dejavnosti, povečati občinstvo za določen medijski program, informirati državljane o nevarnosti, zmanjšati stroške hospitalizacije, okrepiti socialne mreže in medsebojno podporo pri ljudeh z enakimi zdravstvenimi težavami, prepričati več ljudi v nakup izdelka ali storitve« so le nekateri izmed razlogov za diskurz o zdravju (Kamin, 2004, str. 53). Ko govorimo o reševanju zdravja, ki je največja vrednota, se pričakuje brezhibno delo zdravnikov. Ob preobremenjenosti zdravnikov in prenatrpanih čakalnicah se kljub doslednosti, strokovnosti in vestnosti tveganje za napake poveča. Zdravniške nepravilnosti mediji s pridom izkoristijo v želji po čim večji odmevnosti novic. Poleg tega pa tako poročanje pripomore tudi k osebni uveljavitvi in povečanju tržnosti (Ermenc, 1998). Mediji imajo monopol nad sredstvi produkcije, ki jim omogočajo javno izražanje ter predajanje informacij (Bourdieu, 2001). Bučar Ručman (2011b, str. 351) navaja, »da mediji niso zgolj posredovalci sporočila od producenta do javnosti«, ampak »preko organizacije tem organizirajo in konstruirajo družbeno realnost« (Kamin, 2004, str. 64). So glavni vir informacij, ki prispeva k oblikovanju predstave o predstavljenih družbenih pojavih (Bučar Ručman, 2011a).

2 STROKOVNO IN SENZACIONALISTIČNO MEDIJSKO POROČANJE

V 19. stoletju se je med časopisi konstruiralo »novinarsko polje« med opozicijo, ki je težila k objavi pretežno senzacionalističnih novic, ter časopisi, ki so se razlikovali po objavi objektivnih novic z analizami in komentarji. Oblikovala sta se dva legitimizacijska principa: novinar si s spoštovanjem »internih načel« prisluži spoštovanje kolegov, »priznanje največjega števila ljudi« pa se kaže

v »število prodanih izdelkov in v denarnem dobičku« (Bourdieu, 2001, str. 63–64). Z demokratizacijo medijev je postal časopis tržno blago. Novinar z uporabo različnih jezikovnih sredstev in stilnih postopkov doseže večji in odmevnejši učinek objav, kar se opazi predvsem v naslovih, ki morajo privabiti bralca k nakupu in branju časopisa (Kalin Golob in Poler Kovačič, 2005). Tržno novinarstvo se od kakovostnega novinarstva razlikuje po tem, da ni skladno z etiko novinarskega poročanja (Kalin Golob, 2003). Z namenom večanja občinstva se je pojavila »tabloidizacija« oz. »ukvarjanje z zgodbami posameznikov, prevlado vizualnega poročanja nad analizami in v naraščajočo uporabo dramatičnih tehnik« (Bučar Ručman, 2011b, str. 245). V nadaljevanju Bučar Ručman (2011b, str. 246) izpostavlja, da je pomembna uveljavljena značilnost tržnega novinarstva delovanje »po načelu slaba novica je dobra novica«. Poler Kovačičeva (2003) navaja, da se senzacionalistično poročanje kaže v premalo preverjenih informacijah, odsotnosti novinarskih vprašanj in pomanjkljivo utemeljenem poročanju, pri katerem manjkajo viri informacij in dokazi. Pokazatelj senzacionalističnega poročanja je tudi novinarjevo sklicevanje na govorce. V člankih je pogosto predstavljen le en vidik oziroma ena plat zgodbe, tako pa so izbrani tudi viri. Akterji v člankih so predstavljeni kot krivi oziroma storilci. Kot značilnost medijskega diskurza Bučar Ručman (2011a) omenja tudi neupoštevanje domneve nedolžnosti ter način poročanja časopisov, iz katerega je možno razbrati identiteto oseb. Poler Kovačičeva (2003) navaja, da senzacionalistično poročanje temelji na pristranskosti, stereotipih, vnaprejšnjih prepričanjih in pričakovanjih. Za kvazipreiskovalno novinarstvo oziroma tako imenovani »aferaški« diskurz je bistvena objava novice, ne glede na to, kakšna je in ali so zbrane informacije verodostojne in resnične. Kalin Golobova (2003, str. 233) ugotavlja, da se s stilom pisanja oziroma uporabljenimi stilemi izraža tržna želja po pridobivanju bralcev. Pogosto so »uporabljeni stilemi zavajajoči, obljublajo več, kot razloži ali utemelji besedilo (hiperboličnost), nekateri so potencialno žaljivi«, uporabljene »pogovorne fraze in besedišče kažejo željo približati se naslovniku in vplivajo na vznurjanje čustvenega odziva«. Kritika, ki jo slovenskemu tisku dajeta Kalin Golobova in Poler Kovačičeva (2005), se navezuje na preveliko kršenje etičnih norm senzacionalizma v slovenskem tisku, kar posledično vodi v zmanjšanje kakovosti.

Verodostojno preiskovalno novinarstvo se od aferškega diskurza razlikuje po tem, da temelji na resničnosti, preiskava in preverjanje informacij sta zavestno načrtovana ter nepristranska, bistveni so dokazi in viri informacij, obtožbe morajo biti utemeljene, domneva nedolžnosti pa dosledno upoštevana. Novinar se mora v člankih sklicevati na več primernih in relevantnih virov, poročanje pa mora biti uravnoteženo (Poler Kovačič, 2003). Kot strokovno bi lahko označili poročanje, ki je v skladu s Kodeksom novinarjev Slovenije, ki na podlagi etičnih standardov usmerja novinarje. Strokovno poročanje je nasprotje senzacionalističnemu oziroma »aferaškemu« poročanju (Novinarsko častno razsodišče, n. d. a). »Mnogih primerov slovenskega novinarstva, ki se (samo)opredeljujejo kot preiskovalni, ne moremo enačiti z javnosti koristnim in družbeno zaželenim preiskovalnim novinarstvom.« (Kalin Golob in Poler Kovačič, 2005, str. 292) Bučar Ručman (2011b) navaja, da mora biti poročanje medijev in delovanje medijskih

organizacij skladno z novinarsko etiko. Kodeks novinarjev Slovenije velja za besedilo, fotografijo, sliko ter zvok in določa etične standarde novinarskega dela (Novinarsko častno razsodišče, n. d. a). Bučar Ručman (2011b, str. 253) izpostavi ključno pomanjkljivost kodeksa, ki je »le etično navodilo, ki velja za člane Društva novinarjev in Sindikata novinarjev Slovenije«. Članstvo v omenjenih sindikatih za novinarje ni obvezno, posledično je spoštovanje etičnih načel poročanja odvisno od odločitve posameznega novinarja. Kalin Golobova in Poler Kovačičeva (2005) opozarjata, da odgovornost novinarjev ne sme biti omejena zgolj s tem, kar predvideva kodeks. Kljub temu, da je kodeks moralno in etično navodilo novinarjem, v zadnjem obdobju opažamo poročanja, ki poleg določil kodeksa kršijo tudi zakonske določbe. Iz statistike dela Novinarskega častnega razsodišča izhaja, da je bilo največ ugotovljenih kršitev v letu 2015, in sicer 64 % od vseh podanih prijav (Novinarsko častno razsodišče, n. d. b). Novinarsko častno razsodišče letno sicer prejme med 30 (v 2007) in 72 (v 2014) prijav (Stare, n. d.). Med letoma 2012 in 2016 je bilo skupno podanih 276 prijav, od tega je bilo ugotovljenih 94 kršitev kodeksa (Novinarsko častno razsodišče, n. d. c, n. d. d, n. d. e, n. d. f, n. d. g). Sankcije, ki jih Novinarsko častno razsodišče izreče novinarju, so zanemarljive v primerjavi s škodo, ki jo objava določene novice lahko povzroči. Bučar Ručman (2011b, str. 254) navaja, da je skrajna sankcija, ki lahko doleti novinarja v primeru namerne, hude ali ponavljajoče se kršitve izključitev iz organizacije, »medsebojna razmerja, prepovedi in sankcije v primeru kršitve prepovedi pa določa kazenska in civilnopravna zakonodaja«.

Luthar in Jontes (2007, str. 28) opozarjata na ekskluziven in privilegiran položaj novinarstva, ki se kaže tudi v formalnih značilnostih prispevkov z uporabo »konvencionalnih strategij ustvarjanja t. i. prevare transparentnosti«, ki je »ustvarjanje vtisa resničnosti novinarske reprezentacije«. Vpliva medijev na oblikovanje javnega mnenja ne smemo zanemariti in podcenjevati, saj imajo mediji moč umeščanja in zvečanja števila tem in informacij na dnevnem redu poročanj. Mediji imajo vpliv na to, »o čem ljudje mislijo, da je pomembno razmišljati« (Schilinger v Kamin, 2004, str. 63). Bučar Ručman (2011b) navaja teoriji prednostnega tematiziranja in odbiralateljstva. Bistvo teorije prednostnega tematiziranja je v tem, da je javni diskurz odvisen od količine pozornosti, ki jo dobijo določene vsebine. Postopek določanja in izbora tem poteka z osredotočanjem na eno in zapostavljanje druge teme. Teorija odbiralateljstva pa zajema določanje prostora in časa, ki ga novinarji namenijo posameznemu dogodku ali novici (Denton in Woodward v Bučar Ručman, 2011b). Poredoš (2006) navaja, da ima javnost pravico do obveščenosti o dogajanju v zdravstvu, vendar je pri tem zaradi osebnih in zaupnih podatkov potrebna dodatna pazljivost pri zagotavljanju varstva osebnih podatkov. Pogosto se zgodi, da novinarji javnost seznanjajo z najrazličnejšimi informacijami o zdravniških nepravilnostih, ki pa so zgolj delne, neobjektivne ali nepreverjene. V javnosti velja kot obsodba že to, da mediji nekoga predstavijo kot domnevnega storilca določenega dejanja. To pa ne meče slabe luči samo na določenega zdravnika, temveč na celotno zdravstveno ustanovo, v kateri deluje, oziroma posplošeno kar na celotno zdravstvo (Ermenc, 1998). Napake so sicer sestavni del človeškega ravnanja, vendar so nekatere napake nedopustne, kot na primer napake v zdravstvu, saj gre tu za vprašanje posameznikovega zdravja in življenja.

3 ZDRAVSTVENE NAPAKE IN MALOMARNO ZDRAVLJENJE

Zdravstveno napako lahko definiramo kot napako, ki se zgodi pri opravljanju zdravstvene dejavnosti. Pomeni »odstopanje od strokovnih standardov izvajanja zdravstvene obravnave, ki ima za posledico kakršnokoli poslabšanje zdravja pacienta«. Pri zdravstveni napaki gre za »nenameravan odklon od standardnih delovnih postopkov ali smernic zdravstvene prakse« (Prevolnik Rupel, Simčič in Turk, 2014, str. 56). Zdravstvene napake ločujemo od komplikacij in nesreč. »Komplikacija (zaplet) se pojavi med ali po zdravljenju, ni nesreča, a tudi strokovna napaka ne.« (Flis, 2006, str. 234) Je zaplet, ki se zgodi med strokovno neoporečnim zdravljenjem, ki poteka z vso dolžno skrbnostjo. Vsak človek na zdravljenje reagira drugače. V medicini je mogoče v določenih odstotkih take zaplete predvideti, ni jih pa mogoče v celoti preprečiti (Flis, 2006). Nesrečo pri zdravljenju lahko opredelimo kot »nehoten, nepričakovan, naključen dogodek, ki se zgodi ob vsej potrebni skrbnosti ter spravi bolnika v dodatno nevarnost nastanka škode za zdravje« (Flis, 2006, str. 234). V obeh primerih, pri zapletih in nesrečah, velja, da zdravnik ni odgovoren, če je ravnal strokovno neoporečno. Odgovoren pa je, če pri svojem delu stori strokovno napako (Rode, 1994).

Med kaznive zdravstvene napake uvrščamo malomarno zdravljenje. Pri tem naletimo na »inkriminacijo nehotenih odstopanj zdravnikov od pravil njihove stroke in s tem inkriminacije potencialno malomarnih, to je klasičnih, v praksi najpogostejših zdravniških napak« (Korošec, 2004, str. 292). 179. člen Kazenskega zakonika (KZ-1-UPB2, 2012) določa, da se zdravnik, »ki pri opravljanju zdravniške dejavnosti iz malomarnosti ravna v nasprotju s pravili zdravniške znanosti in stroke in tako povzroči, da se komu občutno poslabša zdravje«, kaznuje z zaporom do treh let. Isti člen v nadaljevanju določa, da se v primeru smrti zaradi zgoraj navedenega ravnanja storilec kaznuje z zaporom od enega do osmih let. Storilec tega kaznivega dejanja je lahko samo zdravnik, ki kaznivo dejanje stori izključno iz (zavestne ali nezavestne) malomarnosti. Problematičen pa je predvsem drugi znak kaznivega dejanja, to je »v nasprotju s pravili zdravniške znanosti in stroke«. Jasna doktrinalna načela za vsako situacijo in bolezensko stanje v medicini ne obstajajo. Ni nujno, da je vsaka strokovna napaka v nasprotju s pravili stroke. V takih primerih za razjasnitev okoliščin sodišče odredi izvedenca (Kadiš, 1998, str. 48).

4 PROBLEMATIKA OTROŠKE SRČNE KIRURGIJE V SLOVENIJI

Osrednja ustanova za diagnostiko ter zdravljenje otrok in mladostnikov do 18. leta starosti je Pediatrična klinika (Univerzitetni klinični center Ljubljana [UKCL], 2016a). Diagnostične preiskave in zdravljenje otrok s prirojenimi srčnimi napakami, motnjami srčnega ritma in pridobljenimi srčnimi obolenji izvaja Služba za kardiologijo Pediatrične klinike (UKCL, 2016b). Kadar gre za kompleksno obravnavo in je potrebno kirurško zdravljenje, o postopku zdravljenja odloča konzilij, v katerem sodelujejo strokovnjaki različnih medicinskih in drugih strok. Ena izmed prednosti UKCL je prav ta, da pri zdravljenju sodeluje več različnih strokovnjakov. Konzilij prav tako odloča, ali se bo operacija izvedla v Sloveniji ali

bo otrok poslan na operacijo v tujino. Če se odločijo, da je operacija potrebna in bo izvedena v Sloveniji, se otrok premesti na kirurško kliniko, natančneje na Klinični oddelek za otroško kirurgijo in intenzivno terapijo UKCL, kjer ga pripravijo na operacijski poseg, ki ga izvedejo kirurgi Oddelka za kirurgijo srca in ožilja. Po operaciji, ko je potrebna intenzivna terapija otroka, je otrok nameščen na Kliničnem oddelku za otroško kirurgijo in intenzivno terapijo (S. Vrhunec, intervju, 28. 7. 2016). Na tem oddelku se po kirurški obravnavi zdravijo novorojenčki in otroci do štirinajstega leta starosti. Izredno pomemben del oddelka je enota za intenzivno terapijo otrok, v kateri so nameščeni življenjsko ogroženi otroci, pri katerih je ne glede na naravo bolezni potrebna umetna podpora posameznih organov, ki vključuje »uporabo umetnih pljuč, dolgotrajni zunajtelesni krvni obtok, umetno ledvico in uporabo vseh sodobnih načinov elektronskega nadzora delovanja srca in obtočil«. Ko se otrokovo stanje dovolj stabilizira in ni več potrebe po intenzivni terapiji, se otrok premesti na Pediatrično kliniko (S. Vrhunec, intervju, 28. 7. 2016).

Dejavnost otroške srčne kirurgije v UKCL je obravnavala mednarodna komisija, ki je v Poročilu o presoji za obdobje 2007–2014 (Gregorič, Derganc, Ebels, Hazekamp in Robida, 2015) zapisala, da je bila v preteklem programu otroške srčne kirurgije¹ organiziranost obravnave otrok s prirojenimi srčnimi napakami slaba. Glavni tuji kirurg, s katerim je UKCL začel sodelovati v oktobru 2007 in je bil pristojen za izvajanje programa otroške srčne kirurgije in izobraževanje mlajših otroških srčnih kirurgov ter hkrati edini zadostno izkušen in usposobljen otroški srčni kirurg, je bil v letu 2012 prisoten zgolj 3 dni na mesec, usposobljenost domačih kirurgov pa za izvedbo težjih operacij ni bila zadostna. V povprečju je bilo v analiziranem obdobju opravljenih manj kot 100 operacij letno, kar ni v skladu z mednarodnimi smernicami. S podstandardno oskrbo otrok s prirojenimi srčnimi napakami je bilo seznanjeno tudi takratno vodstvo UKCL. Mednarodna komisija v nadaljevanju navaja, da je bilo nadaljevanje programa otroške srčne kirurgije po letu 2009 sporno (Gregorič et al., 2015).

Od leta 2007 do vključno leta 2014 je bila stopnja smrtnosti pri 553-ih večjih operacijah 2,9 %. Najvišja stopnja umrljivosti je bila v letu 2012, in sicer 5,5 %. V tem letu so od skupno triinsedemdesetih obravnavanih umrli štirje otroci. Mednarodna komisija je podala mnenje, da je bila obravnava teh štirih otrok sporna in da bi bilo z drugačnim ravnanjem njihovo smrt mogoče preprečiti. Gregorič et al. (2015) ob tem navajajo, da so podatki za leto 2012 nepopolni, saj je manjkalo 12 izvodov dokumentacije o obravnavah otrok s prirojenimi srčnimi napakami. Odstopanje med podatki je mogoče tudi zaradi nedoslednega vnašanja podatkov v podatkovno zbirko, kar je tudi ena izmed očitanih nedoslednosti. Mednarodna komisija je namreč zaključila, da je obravnava otrok s prirojenimi srčnimi napakami v UKCL v obdobju med letoma 2007 in 2014 v primerjavi z mednarodnimi standardi pri 20 od 33 standardov dosegla oceno nezadostno. Poleg nedoslednosti pri vnašanju podatkov v mednarodne podatkovne zbirke in odstopanja med podatki po različnih podatkovnih zbirkah in dokumentih so izpostavili tudi pomanjkljivo sodelovanje med različnimi službami in oddelki, ki

¹ *Pretekli in sporni program otroške srčne kirurgije se je izvajal od oktobra 2007 do decembra 2013, ko je UKCL prekinil sodelovanje s tujim otroškim srčnim kirurgom. Nekatere nepravilnosti so se kljub prekinitvi sodelovanja dogajale še v začetku leta 2014 (Gregorič et al., 2015).*

skrbijo za otroke s prirojenimi srčnimi napakami. Zdravnikom so med drugim očitali tudi pomanjkanje izobraževanja in kirurškega usposabljanja. Kljub izpostavljenim pomanjkljivostim je bilo nekaj elementov dejavnosti in oskrbe otrok s prirojenimi srčnimi napakami dobrih. Dobro so bili ocenjeni: zgradba objekta, pediatrična klinika in zdravniki za intenzivno terapijo otrok. Kot sprejemljivo je mednarodna komisija ocenila podporno in negovalno osebje, otroško srčno anestezijo, otroško intervencijsko kardiologijo in otroško kardiologijo ter raziskovalni program (Gregorič et al., 2015).

5 METODE RAZISKOVANJA IN ZBIRANJE PODATKOV

Raziskava zajema pregled, analizo in primerjavo časopisnih člankov o otroški srčni kirurgiji. Izbrane časopisne članke smo analizirali kvantitativno in kvalitativno. Kvantitativna analiza je zajemala obseg novic o otroški srčni kirurgiji, pri kvalitativni analizi pa smo s kritično diskurzivno analizo razčlenili vsebino besedila in slikovni material (Bučar Ručman, 2011a). »Diskurz razumemo kot določeno obliko družbene prakse.« (Bučar Ručman, 2011a, str. 26) Foucault (v Bučar Ručman, 2011a, str. 26) »diskurz opredeljuje kot celoto izjav, ki izhajajo iz iste diskurzivne formacije. Diskurz je konstruiran iz omejenega števila izjav, za katere lahko definiramo celoto pogojev eksistence«.

V analizo smo zajeli časopisne članke o otroški srčni kirurgiji, ki so bili v tiskanih časopisih Dnevnik, Delo, Večer, Finance in Slovenske novice objavljeni v letih 2012 (januar)–2016 (avgust). Zbiranje podatkov je potekalo tako, da smo si v Narodni in univerzitetni knjižnici priskrbeli dostop do arhivov prej navedenih časopisov, nato pa je sledil pregled novic v obdobju med letoma 2012 in 2016. Pri zbiranju podatkov smo se osredotočili na število in obseg novic, vsebino poročanja in slikovno gradivo. Izdelali smo pregledni list s štirimi poglavji (obseg poročanja, slikovno gradivo, vsebina poročanja in zlata kriminalistična vprašanja), ki so skupno vsebovala 33 vprašanj.

Cilj raziskave je bil ugotoviti način novinarskega poročanja o otroški srčni kirurgiji ter ugotoviti, ali lahko zlata kriminalistična vprašanja uporabimo kot metodo za prepoznavanje nekaterih kriminalističnih vidikov v časopisnih člankih o otroški srčni kirurgiji v Sloveniji. Zlata kriminalistična vprašanja (kaj, kdaj, kje, kako, s čim, kdo, zakaj (Darries v Maver et al., 2004), s kom in proti komu (Vodinec in Aleksić, 1990)) so »ogrodje dela v predkazenskem in kazenskem postopku, in če je mogoče odgovoriti na vsa, je primer uspešno rešen« (Maver et al., 2004, str. 152). Usmerjena so v dejstva in okoliščine kaznivega dejanja, žrtev in storilca (sostorilca), ne omogočajo pa podrobnejšega vpogleda v preiskovanje in dokazovanje kaznivih dejanj v predkazenskem in kazenskem postopku. Za tovrstno analizo smo se odločili, da bi pridobili vpogled v vsebino novic, ki jih mediji objavljajo o primerih otroške srčne kirurgije, in ugotovili, ali so časopisni članki uporabni za prepoznavanje nekaterih kriminalističnih vidikov.

Omejitev raziskave predstavljajo senzacionalistično napisani časopisni članki, ki navajajo nepreverjene informacije, se sklicujejo na neimenovane vire oziroma virov sploh ne navajajo ter temeljijo na pristranskosti in vnaprejšnjih prepričanjih in pričakovanjih. Odgovore na zlata kriminalistična vprašanja je

zato treba razumeti z zadržkom, saj z njimi zaradi nezanesljivih informacij v časopisnih člankih pridobimo vpogled v vsebino novic, ki jih mediji objavljajo, ne pa tudi verodostojnih odgovorov na posamezno vprašanje. Omejitve predstavlja tudi manko informacij o preiskovanju in dokazovanju domnevnih kaznivih dejanj v primerih otroške srčne kirurgije.

6 REZULTATI RAZISKAVE

Rezultati raziskave bodo predstavljeni po posameznih poglavjih preglednega lista. Označba ☒ v tabeli pomeni, da v več kot 50 % analiziranih časopisnih člankov opredeljenega elementa ni bilo, polje označeno z ☑, pa pomeni, da je večina (več kot 50 %) člankov vsebovala ta element. V primeru, ko se z označbo ni dalo odgovoriti na vprašanje, je odgovor podan z besedami.

6.1 Obseg poročanja

Analizirali smo 137 člankov izbranih časopisov, od tega 18 člankov Dnevnika, 67 člankov Dela, 16 člankov Večera, 27 člankov Financ in 9 člankov Slovenskih novic.² Število člankov pri časopisu Delo je izstopajoče, ker so bili velikokrat že na naslovnica zapisani deli člankov, ki so imeli drugačen naslov kot članki v notranjosti časopisa in smo jih zato upoštevali ločeno, kot dva prispevka. Prve novice v povezavi z neustrezno otroško srčno kirurgijo so se začele v časopisih pojavljati v letu 2012, in sicer v Delu in Financah. Sledilo je poročanje v Večeru in Slovenskih novicah, Dnevnik pa je o otroški srčni kirurgiji začel poročati sorazmerno pozno, in sicer leta 2015. Največ novic je bilo objavljenih v letu 2015 po objavi Poročila o presoji za obdobje 2007–2014. Vrh poročanja pa je bil v avgustu 2015 (tabela 1).

² Raziskava in vsi prikazani rezultati temeljijo na naslednjih člankih: B. F. Ž., 2015; B. F. Ž. in AN. D., 2014; Bukovinski in Majce Mesarič, 2015; Ferlič Žgajnar, 2013a, 2013b, 2013c, 2014a, 2014b, 2014c, 2014d, 2014e, 2014f, 2014g, 2014h, 2014i, 2014j, 2014k, 2014l, 2014m, 2014n, 2014o, 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2015e, 2015f, 2015g, 2015h, 2015i, 2015j, 2016a, 2016b; Ferlič Žgajnar in Delić, 2014; Ferlič Žgajnar in Kristan, 2015a, 2015b; Ferlič Žgajnar in M. Z., 2015; Grošelj, 2014, 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2015e; Hreščak, 2015a, 2015b; Jankovič, 2015; Jereb, 2015; Jučan, 2013, 2015a, 2015b, 2015c, 2016; Kajzer, 2013; Kajzer in Zajec, 2013; Kastelic, 2014a, 2014b; Keber, 2015a, 2015b, 2015c, 2016; Knavs, 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2015e, 2015f, 2015g, 2015h, 2015i, 2016; Knavs in Lorenčič, 2016; Knavs in Lovšin, 2015; Knavs in Vošnjak, 2015; Lečnik Wallas, 2012; Marot, 2016; Mi. Z., 2014; Milakovič, 2015a, 2015b; Ozmec, 2013; Pi. K., 2014; Rednak, 2012a, 2012b, 2012c, 2012d, 2012e, 2013a, 2013b, 2013c, 2013d, 2014a, 2014b, 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2015e, 2015f, 2015g, 2015h, 2015i, 2015j, 2015k, 2016; Rednak in Koren, 2012; Rednak in Smrekar, 2015; Rednak in Tratnik, 2012; Remškar, 2013; STA, 2015a, 2015b; Šuljič, 2015; Zajec, 2012, 2013a, 2013b, 2013c, 2013d, 2013e, 2013f, 2013g, 2014, 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2015e, 2015f; Zupanič, 2012a, 2012b, 2014, 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2015e, 2015f, 2015g, 2015h; Žišt, 2015.

Tabela 1:
Obseg poročanja o otroški srčni kirurgiji v letih 2012–2016

Obseg poročanja	Dnevnik	Delo	Večer	Finance	Slovenske novice
Obdobje, v katerem so časopisi poročali o problematiki otroške srčne kirurgije	2015–2016	2012–2016	2013–2016	2012–2016	2013–2016
Obdobje, v katerem se je pojavilo največ člankov o otroški srčni kirurgiji	avgust 2015	avgust–oktober 2015	avgust 2015	avgust 2015	avgust 2015
Količina člankov se je povečala po objavi Poročila o presoji za obdobje 2007–2014	✓	✓	✓	✓	✓
Število objavljenih člankov med letoma 2012 in 2016	18	67	16	27	9

6.2 Slikovno gradivo

Na fotografijah so bile najpogosteje stavbe UKCL, zdravniki in vodstvo UKCL, zelo malokrat pa otroci in njihovi starši. Za fotografije otrok, ki so se pojavile v člankih, bi težko rekli, da gre za otroke iz primerov otroške srčne kirurgije, razen v člankih, kjer je bil opravljen intervju s starši, temu pa je bila priložena tudi njihova fotografija. Nekateri članki vsebujejo fotografije otrok v bolnišnicah, poleg njih pa se na fotografijah pojavlja zdravstveno osebje. V člankih gre pretežno za simbolične fotografije otrok, ki dopolnjujejo besedila in so namenjene pritegnitvi bralcev. Fotografije, ki jih objavljajo različni časopisi, so med seboj vsebinsko podobne (npr. zamegljena fotografija otroka v bolnišnični postelji, slike bolnišničnih sten in hodnikov z otroškimi risbami, slike bolnišničnih sob, v katerih so otroci, ter negovalno osebje ipd.) (tabela 2). Naslovnice časopisov niso bile opremljene s fotografijami otrok.

Tabela 2:
Analiza slikovnega gradiva v časopisnih člankih o otroški srčni kirurgiji v letih 2012–2016

Analiza slikovnega gradiva	Dnevnik	Delo	Večer	Finance	Slovenske novice
Naslovnice časopisov so opremljene s fotografijami otrok iz primerov otroške srčne kirurgije	×	×	×	×	×
Otroci so fotografirani s starši	×	×	×	×	×
Na fotografijah so sorodniki otrok iz primerov otroške srčne kirurgije	×	×	×	×	×
V člankih so simbolične fotografije otrok, na katerih niso otroci iz primerov otroške srčne kirurgije	✓	✓	✓	✓	✓
V člankih so fotografije iz osebnih albumov	×	×	×	×	×
V člankih so fotografije otrok v bolnišnici	✓	✓	✓	✓	✓
Na fotografijah je zdravniško osebje, ki je skrbelo za obravnavo otrok v programu otroške srčne kirurgije	✓	✓	✓	✓	✓

6.3 Vsebina poročanja

Časopise smo označili glede na prevladujoči način poročanja. V člankih se, odvisno od vsakega časopisa, v različnih razmerjih pojavljata senzacionalistično in strokovno poročanje. Lahko rečemo, da je poročanje Slovenskih novic in Dnevnika vsebinsko bolj senzacionalistično, saj je vsebovalo pomanjkljivo poročanje, ki je temeljilo na nepreverjenih virih ali pa ti sploh niso bili navedeni. Večer in Finance sta poročala bolj strokovno; jezik je bil strokoven, sklicevanje na vire pa dosledno in preverljivo. Pri poročanju Dela nismo mogli natančno določiti, ali je poročanje bolj strokovno ali senzacionalistično. Novice, objavljene na naslovnici, so bile napisane bolj senzacionalistično od tistih, ki so bile objavljene v notranjosti časopisa. V vseh obravnavanih časopisih so bili akterji otroške srčne kirurgije, s tem mislimo zdravnike in takratno vodstvo UKCL, predstavljeni z imeni in priimki (tabela 3). Iz poročanja je mogoče razbrati, da so bili akterji otroške srčne kirurgije prikazani kot krivi in odgovorni za napake, še preden so jim bile pravno močno dokazane, kar je eden izmed pokazateljev senzacionalističnega poročanja. Poročanje je bilo večinoma usmerjeno na napake, pomanjkljivosti programa otroške srčne kirurgije, vodstvo in zdravnike. Otroci so bili navedeni, niso pa bili v središču poročanja. Poročanje medijev je po objavi Poročila o presoji za obdobje 2007–2014 (Gregorič et al., 2015) temeljilo na njegovih ugotovitvah. Poročanje o številu smrtnih primerov v programu se med časopisi razlikuje. Podatka o tem, koliko otrok je utrpelo zdravstvene posledice, iz analize časopisnih člankov nismo dobili. V analiziranih člankih Dnevnika, Financ, Večera in Slovenskih novic najpogosteje navajajo štiri smrti otrok, ki so se zgodile v letu 2012 in so bile navedene v ugotovitvah Poročila o presoji za obdobje 2007–2014 (Gregorič et al., 2015). V preteklem programu otroške srčne kirurgije naj bi v obdobju med letoma 2007 in 2014 po poročanju Financ, Dela in Slovenskih novic skupno umrlo več kot trideset otrok, od tega deset otrok zaradi neprimernega zdravljenja, malomarnosti in strokovnih napak. Dnevnik je poročal, da zdravniška zbornica, ki je pristojna za strokovni nadzor nad zdravniki, štirih smrtnih primerov, navedenih v poročilu o presoji, ne bo obravnavala. Ugotovili so, da so glede na pravilnik zdravniške zbornice trije primeri zastarali, pri četrtem pa tožilec zdravniške zbornice ni našel strokovne napake oziroma znakov kaznivega dejanja. Obravnavali jih bodo le, če bo sodišče s pravno močno sodbo ugotovilo, da je šlo v teh primerih za kazniva dejanja (Keber, 2016).

V člankih so bili v manjšem obsegu objavljeni tudi intervjuji in komentarji zdravnikov ter vodstva. Nekajkrat smo zasledili tudi komentarje in intervjuje s starši otrok iz programa otroške srčne kirurgije. Večinoma, razen v prej navedenih intervjujih, so bili starši in otroci anonimni.³

3 V Poročilu o presoji za obdobje 2007–2014 (Gregorič et al., 2015) so otroke anonimizirali tako, da so jih poimenovali s številkami.

Tabela 3:
Analiza vsebine poročanja o otroški srčni kirurgiji v letih 2012–2016

Analiza vsebine poročanja	Dnevnik	Delo	Večer	Finance	Slovenske novice
Narava vsebine poročanja je strokovna	✗	✓	✓	✓	✗
Narava vsebine poročanja je senzacionalistična	✓	✓	✗	✗	✓
V člankih so uporabljena imena in priimki akterjev otroške srčne kirurgije	✓	✓	✓	✓	✓
Mediji za napake krivijo takratno vodstvo UKCL	✓	✓	✓	✓	✓
Zdravniki so v člankih prikazani kot krivi in odgovorni za napake v preteklem programu otroške srčne kirurgije	✓	✓	✓	✓	✓
Članki so osredotočeni na otroke	✗	✗	✗	✗	✗
V člankih so omenjeni otroci, ki so bili obravnavani v preteklem programu otroške srčne kirurgije	✓	✓	✓	✓	✓
V člankih so objavljena imena in priimki otrok, ki so bili obravnavani v preteklem programu otroške srčne kirurgije	✗	✗	✗	✗	✗
V člankih je navedeno število otrok, ki so utrpeli kakršnekoli zdravstvene posledice zaradi napak v preteklem programu otroške srčne kirurgije	✗	✗	✗	✗	✗
Število smrtnih primerov preteklega programa otroške srčne kirurgije	4 in 10	10	4 in 10	4 in 10	4 in 10
Poročanje temelji na ugotovitvah Poročila o strokovni presoji za obdobje 2007–2014	✓	✓	✓	✓	✓
V člankih so predstavljeni intervjuji z zdravniki in takratnim vodstvom UKCL	✓	✓	✓	✓	✗
V člankih so omenjeni intervjuji s starši otrok, ki so bili obravnavani v preteklem programu otroške srčne kirurgije	✓	✓	✓	✓	✓

6.4 Zlata kriminalistična vprašanja

Z analiziranimi časopisnimi članki smo skušali odgovoriti na zlata kriminalistična vprašanja (tabela 4):

1. Kaj (se je zgodilo)?

Na vprašanje o tem, kaj se je zgodilo, lahko na podlagi poročanja časopisov odgovorimo, da naj bi šlo v primerih otroške srčne kirurgije za zdravniške napake in malomarno zdravljenje, katerih posledice so bile smrti otrok. V nekaterih primerih naj bi šlo tudi za sum korupcije. V primerih, ko so otroci umrli, mediji najpogosteje navajajo ugotovitve Poročila o presoji za obdobje 2007–2014 (Gregorič et al., 2015). Po navajanju Večera (Grošelj, 2015c) in Financ (Rednak, 2013b) je bila

napotitev enega izmed otrok s hudo prirojeno srčno napako opravljena mimo konzilija. Napotitev otroka na zdravljenje v tujino naj bi vsebovala elemente korupcije. Prav tako je Komisija za preprečevanje korupcije preučevala sporno višino plače tujega otroškega srčnega kirurga. Po poročanju Večera (Grošelj, 2015c) naj bi gostujoči tuji otroški srčni kirurg prejemal plačilo v višini 10.000 evrov na operativni dan. Finance (Rednak, 2015d, 2015e) nekdanji strokovni direktorici in nekdanjemu generalnemu direktorju UKCL očitajo, da sta za napake v programu vedela, nista pa primerno in pravočasno ukrepala. Na priporočila notranjih nadzorov, pritožbe in opozorila v zvezi z nezadostno varnostjo otrok v programu otroške srčne kirurgije se domnevno nista odzvala. Očitajo jima tudi zavajanje o kakovosti in uspešnosti programa otroške srčne kirurgije.

Na podlagi ugotovitev Poročila o presoji za obdobje 2007–2014 (Gregorič et al., 2015) nekdanjemu glavnemu otroškemu srčnemu kirurgu očitajo neodgovorno ravnanje. Finance (Rednak, 2015d, 2015e) in Dnevnik (Knavs in Lovšin, 2015) navajata, da naj bi bolnike prepuščal neizkušenemu in še ne samostojnemu specialistu otroške srčne kirurgije, prav tako naj ne bi kazal zadostne skrbi za stabilizacijo bolnikov po operaciji. Kot glavni srčni kirurg naj se ne bi odzival na zahteve intenzivistov in kardiologov za hitro vnovično operacijo kritičnih bolnikov. Očitajo mu tudi napake pri odločanju o operacijah srčnih napak pri otrocih, nezadostno usposabljanje mlajših kirurgov in nedosledno pripravo poročil o operacijah.

Nekdanjemu predstojniku oddelka kirurgije srca in ožilja se na podlagi Poročila o presoji za obdobje 2007–2014 (Gregorič et al., 2015) očita, da naj bi odpovedal kot vodja oddelka in kot direktor programa specializacije za otroške srčne kirurge. Mlajšemu otroškemu srčnemu kirurgu Finance (Rednak, 2015e) očitajo neodgovorno ravnanje, pomanjkanje samokritičnosti, nekompetentnost za samostojno opravljanje zahtevnejših operacij, pomanjkljivo vodenje dnevnikov operacij in nedosledno vnašanje podatkov v podatkovno bazo. Finance (Rednak, 2015a) so v objavljenem primeru kot enega izmed očitkov glede obravnave otrok v preteklem programu otroške srčne kirurgije izpostavile, da specialist otroške srčne kirurgije pri obravnavanem otroku ni bil pripravljen opraviti ponovne operacije niti takrat, ko je bilo s strokovnega vidika po mnenju bolj izkušenih zdravniških kolegov to nujno potrebno.

2. Kdaj (se je zgodilo)?

Obdobje, o katerem so poročali Dnevnik (Knavs in Lovšin, 2015), Delo (Zupanič, 2015d), Večer (Grošelj, 2015c, 2015d; Juvan 2015a), Finance (Rednak, 2015e) in Slovenske novice (Šuljić, 2015), je enako obdobju, ki ga je v presojo zajela mednarodna komisija za izredni strokovni nadzor. Po poročanju medijev so se nepravilnosti v programu otroške srčne kirurgije zgodile med letoma 2007 in 2014 v UKCL. Iz člankov je mogoče pri nekaterih primerih razbrati mesec in leto, pri nekaterih pa le leto, ko naj bi bilo domnevno kaznivo dejanje storjeno.

3. Kje (se je zgodilo)?

Nepravilnosti so se zgodile v UKCL v preteklem programu otroške srčne kirurgije.

4. Kako (se je zgodilo)?

Rezultati analize časopisnih člankov kažejo, da naj bi v primerih otroške srčne kirurgije šlo za napake pri operacijah in v pooperacijskem zdravljenju.

5. S čim (se je zgodilo)?

Na vprašanje, s čim se je zgodilo, na podlagi analize člankov nismo mogli odgovoriti, ker časopisni članki teh informacij niso vključevali.

6. Kdo (je storilec)?

V člankih Dnevnik (Knavs in Lovšin, 2015), Delo (Bukovinski in Majce Mesarič, 2015; Ferlič Žgajnar, 2016b; Zajec, 2015b), Večer (Grošelj, 2015d, 2015e; Juvan, 2015a), Finance (Rednak, 2015c, 2015e) in Slovenske novice (Jankovič, 2015) odgovornost in krivdo pripisujejo zdravnikom, natančneje tujemu (glavnemu) otroškemu srčnemu kirurgu in specialistu otroške srčne kirurgije. Pri opisu ne uporabljajo terminov, kot so storilci in osumljeni, temveč pišejo o tem, da so krivi in odgovorni za napake v programu otroške srčne kirurgije. Dnevnik (Knavs in Lovšin, 2015) je navajal, da je bil specialist otroške srčne kirurgije ovaden za kaznivo dejanje malomarnega zdravljenja štirih otrok. Kazenska ovadba naj bi bila podana novembra 2015. Ker sodni postopki še niso končani, nihče od navedenih še ni bil pravnomočno spoznan za krivega (Knavs in Lovšin, 2015).

7. Zakaj (je storil dejanje)?

Napake naj bi bile storjene zaradi malomarnosti, nestrokovnosti in neusposobljenosti srčnih kirurgov. Za mlajšega kirurga oziroma specialista otroške srčne kirurgije Finance (Rednak, 2015e), Dnevnik (Knavs in Lovšin, 2015) in Večer (Grošelj, 2015c) navajajo, da je ravnal neodgovorno, očitajo mu pomanjkanje samokritičnosti, nekompetentnost in neupoštevanje mnenja bolj izkušenih zdravniških kolegov niti takrat, ko je bilo ogroženo življenje otrok. Tujemu otroškemu srčnemu kirurgu prav tako očitajo neodgovorno ravnanje in nezainteresiranost za bolnike ter prepuščanje kirurške obravnave otrok neizkušenemu specialistu otroške srčne kirurgije. Očitajo mu, da kljub visokemu plačilu ni izpolnjeval dogovorjenih obveznosti, kot je na primer izobraževanje mlajših srčnih kirurgov.

Finance (Rednak, 2013b) so poročale o tem, da je Komisija za preprečevanje korupcije v programu otroške srčne kirurgije med letoma 2007 in 2011 odkrila vse znake korupcije. Takratno vodstvo UKCL naj bi z več kršitvami zakonodaje tujemu otroškemu srčnemu kirurgu, ki ni imel slovenske licence, preko avtorske pogodbe za 150 operativnih dni (358 operacij) izplačalo 1,25 milijona evrov. Večer (Grošelj, 2015c) navaja, da se mesečno plačilo v Evropi za stalnega kirurga giba med 10 in 15 tisoč evrov. Tuji otroški srčni kirurg pa naj bi v UKCL prejemal 10 tisoč evrov na dan. Za primerjavo navajamo poročanje Dela (Zupanič, 2015g), ki navaja, da se višina dnevnega plačila tujim otroškim srčnim kirurgom, ki v UKCL prihajajo operirati po končanem spornem programu otroške srčne kirurgije, giba med 1.700 do 2.000 evrov bruto. Mesečna plača domačih kirurgov znaša med 2.200 do 4.000 evrov bruto. Operacija otroka v tujini stane približno 12.000 evrov, v primerih specifičnih težav pa je cena operacije trikrat višja (36.000 evrov).

Sumi korupcije so bili izpostavljeni v povezavi z napotitvami otrok na operacijo v tujino. Finance (Rednak, 2014b), Delo (Ferlič Žgajnar, 2014g) in Slovenske novice (Kastelic, 2014a) so poročali o tem, da naj bi v januarju 2014 v primeru obravnave otroka v UKCL in napotitve na operacijo v tujino šlo za korupcijo. Napotitev naj ne bi potekala po veljavnih postopkih in ni bila v skladu z medicinsko doktrino, saj naj bi specialist otroške srčne kirurgije otroka na operacijo napotil mimo konzilija. V tem primeru naj bi šlo za zlorabo uradnega položaja. Nadalje so mediji poročali, da je bila zaradi takšne obravnave s strani otrokovih staršev omenjenemu zdravniku dana protiusluga javne podpore. V povezavi s tem dogodkom je bil uveden izredni strokovni nadzor. Po poročanju medijev naj to ne bi bil edini primer sporne obravnave in napotitve otroka na operacijo v tujino.

8. S kom (je bilo storjeno – sosterilci)?

Med odgovornimi Finance (Rednak, 2015d, 2015e), Večer (Grošelj, 2015d) in Delo (Bukovinski in Majce Mesarič, 2015; Ferlič Žgajnar, 2016b; Ferlič Žgajnar in Kristan, 2015b) navajajo tudi takratno vodstvo UKCL, ki naj bi za napake v preteklem programu otroške srčne kirurgije vedelo, ukrepe in spremembe pa naj bi izvedli prepozno.

9. Proti komu (je bilo storjeno – žrtev)

Žrtve otroške srčne kirurgije so otroci. Pomembno je izpostaviti, da so lahko nekatere prirojene srčne napake tako hude in kompleksne, da lahko otrok kljub pravilnemu zdravljenju utрпи hujše zdravstvene posledice ali celo umre. Med otroki s prirojenimi srčnimi napakami, operiranimi v UKCL, naj bi od leta 2007 do 2014 po poročanju Financ, Dela, Slovenskih novic in Dnevnika umrlo trideset otrok, od tega deset zaradi strokovnih oziroma zdravniških napak. Izpostavljajo, da so v letu 2012 umrli štirje otroci, kar se ne bi zgodilo, če bi zdravniki in takratno vodstvo svoje delo opravili strokovno (B. F. Ž, 2015; Jankovič, 2015; Knavs, 2015c; Rednak, 2015c).

Zlata kriminalistična vprašanja	Dnevnik, Delo, Večer, Finance, Slovenske novice
Kaj (se je zgodilo)?	Zdravniške napake, malomarno zdravljenje, smrti otrok, korupcija
Kdaj (se je zgodilo)?	2007–2014
Kje (se je zgodilo)?	UKCL – pretekli program otroške srčne kirurgije
Kako (se je zgodilo)?	Napake pri operacijah in v pooperacijskem zdravljenju
S čim (se je zgodilo)?	*
Kdo (je storilec)?	Tuji (glavni) otroški srčni kirurg in specialist otroške srčne kirurgije
Zakaj (je storil dejanje)?	Malomarnost, nestrokovnost, neusposobljenost
S kom (je bilo storjeno – sosterilci)?	Tuji (glavni) otroški srčni kirurg in specialist naj bi očitano dejanje storila v sosterilstvu, takratno vodstvo UKCL
Proti komu (je bilo storjeno – žrtev)?	Otroci, zdravljeni v preteklem programu otroške srčne kirurgije

Tabela 4:
Odgovori
na zlata
kriminalistična
vprašanja

7 RAZPRAVA

Za program otroške srčne kirurgije je bilo prelomno leto 2007, ko so se v programu začele pojavljati nepravilnosti in nesoglasja. Poročanje medijev o napakah v preteklem programu otroške srčne kirurgije se je začelo leta 2012, vrh pa je doseglo v letu 2015 po objavi Poročila o presoji za obdobje 2007–2014, v katerem je bilo izpostavljeno, da je bil pretekli program v 20 točkah mednarodnih smernic nesprijemljiv (Gregorič et al., 2015). Analizirani časopisni članki se med seboj razlikujejo po uporabi jezika oziroma načinu poročanja, izboru dogodkov, obsegu, vsebini, slikovnem gradivu, naslovnih in številu objavljenih člankov o otroški srčni kirurgiji. Senzacionalistično napisane članke, ki so navajali nepreverjene informacije, se sklicevali na neimenovane vire oz. jih sploh niso navajali, smo zasledili predvsem v Slovenskih novicah in Dnevniku. Med časopisi, ki smo jih zajeli v analizo, je Novinarsko častno razsodišče v letih 2012–2016 ugotovilo največ kršitev Kodeksa novinarjev Slovenije ravno pri Slovenskih novicah (13) in pri Dnevniku (7). Slovenske novice so sicer med vsemi mediji najpogosteje kršile Kodeks novinarjev Slovenije. Sledita jim poročanje Kanala A (10) in Pop tv-ja (8) (Novinarsko častno razsodišče, n. d. c, n. d. d, n. d. e, n. d. f, n. d. g). Pri Delu je bilo ugotovljenih šest kršitev, pri Večerju dve, pri Finanah pa ena (Novinarsko častno razsodišče, n. d. c, n. d. d, n. d. e, n. d. f, n. d. g). Analiza časopisnih člankov je pokazala, da sta Večer in Finance poročala bolj strokovno. Pogosteje sta navajala preverjene informacije kot tudi uporabljala bolj strokovni jezik, vendar senzacionalistično napisanih člankov tudi pri teh dveh časopisih ni možno popolnoma izključiti. Pri Delu smo ugotovili tako strokovno kot senzacionalistično poročanje. Slednje je bilo prisotno predvsem na naslovnici, kjer je bil naveden le krajši del članka. Naslovi, jezik in podane informacije na notranjih straneh časopisa so bili bolj strokovni. Takšen način poročanja kaže na pomembnost naslovnice, ki morajo z udarnimi naslovi in kratkim ter čim bolj zanimivim besedilom (tudi z navedbo imen in priimkov) k branju pritegniti čim več bralcev. Kodeks novinarjev Slovenije sicer določa, da je novinar dolžan posebno pozornost posvetiti uporabi in objavi imen ter fotografij domnevnih storilcev, žrtev in svojcev v predkazenskih postopkih. Prav tako mora pri objavljanju novic s hudimi obtožbami v najkrajšem mogočem času pridobiti komentar tistega, na katerega se obtožbe nanašajo. Če odziva ni pridobil, mora to zapisati. Prav tako mora novinar upoštevati, da nihče ni kriv, dokler mu krivda ni pravnomočno dokazana (Novinarsko častno razsodišče, n. d. a). Domneva nedolžnosti je sicer ustavna pravica posameznika (Ustava Republike Slovenije, 1991, 27. člen). V analiziranih člankih smo kljub temu, da krivda ni bila pravnomočno dokazana še nikomur, pogosto zasledili poročanja, ki so vključevala imena in priimke tistih, ki so jih mediji označili za storilce.

Mediji v svojih člankih krivdo in odgovornost za kaznivo dejanje tudi sicer zelo pogosto povezujejo z domnevnimi storilci, ki jih predstavljajo s polnim imenom in priimkom, v nekaterih primerih tudi s fotografijo, saj s tem pritegnejo bralce. Slednje namreč zanima, kdo je oz. naj bi storil očitano dejanje. Delno zaradi radovednosti, naslajanja nad tujo nesrečo, delno pa morda tudi zaradi iluzornega občutka varnosti. Mediji zato izkoriščajo predvsem dejstvo, da »ljudi zanima« in

iz novic, ki niso v javnem interesu, naredijo afere, ki lahko pripeljejo do tragičnih posledic. Društvo novinarjev Slovenije (2014) je po samomoru ravnatelja ene izmed srednjih šol⁴ medije pozvalo k prevzemu odgovornosti za svoje poročanje ter v javnem pismu napisalo, da je »pomemben del slovenskih medijev kršil osnovne profesionalne in etične standarde ter obenem posegel v pravico do zasebnosti dveh dotlej anonimnih posameznikov in njunih družin«. Društvo je opozorilo na nevarnosti medijskega senzacionalizma ter napisalo, da »so nekateri mediji poteptali meje človeškega dostojanstva«, poročanje »spremenili v resničnostni šov« ter »zgodbo zlorabili za klike, poslušnost, gledanost, branost«. Odgovornost pa ni le na strani novinarjev, temveč tudi urednikov, ki so dolžni presojeti poročanja in spoštovati standarde novinarskega dela (Društvo novinarjev Slovenije, 2014). Neustrezno in senzacionalistično medijsko poročanje lahko vpliva tudi na potenciranje nestrpnosti do marginaliziranih skupin.⁵ Kodeks novinarjev Slovenije sicer natančno določa, kakšno poročanje je dopustno in primerno. Novinar se mora izogibati nekorektnemu in žaljivemu predstavljanju pridobljenih informacij. Pri poročanju ne sme zamolčati ključnih informacij, za zbrane informacije pa mora preveriti njihovo verodostojnost. Opozoriti mora na objavo govoric in nepreverjenih informacij, in kadar je to mogoče, navesti vir pridobljene informacije. Če novinar krši kodeks, je obravnavan pred novinarskim častnim razsodiščem (Novinarsko častno razsodišče, n. d. a).

Z analizo časopisnih člankov smo ugotovili, da otroci največkrat niso bili v središču objavljene novice. Več pozornosti se je namenjalo vodstvu in otroškim srčnim kirurgom, ki so bili v člankih najpogosteje prikazani tudi na fotografijah. V primerih, ko so se pojavile fotografije otrok, so bile te večinoma simbolične in niso prikazovale otrok iz primerov otroške srčne kirurgije. Z razliko v primerih, ko so mediji objavili intervju s starši, ki so jim dovolili objavo svojih in otrokovih fotografij. Majhno število fotografij otrok in dejstvo, da članki niso bili osredotočeni na otroke, bi lahko obrazložili s tem, da mora v skladu z določili Kodeksa novinarjev Slovenije novinar pri poročanju »o otrocih in mladoletnikih, o osebah, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, o osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter o drugih huje prizadetih ali bolnih osebah« paziti na obzirnost pri zbiranju informacij in objavi fotografij (Novinarsko častno razsodišče, n. d. a).

Z zlatimi kriminalističnimi vprašanji smo ugotavljali, ali so časopisni članki uporabni za prepoznavanje nekaterih kriminalističnih vidikov. Odgovorili smo lahko na vsa vprašanja, razen na vprašanje »s čim«, kar lahko pojasnimo s tem, da so mediji otroškim srčnim kirurgom in takratnemu vodstvu UKCL očitali kazniva

4 Pred leti so mediji iz posnetega in na internetu objavljenega intimnega odnosa med ravnateljem in profesorico, ki je potekal v zaprti pisarni v srednji šoli, naredili veliko afero. Ravnatelj je nekaj dni po obsežnem poročanju medijev storil samomor (Ravnatelj mariborske šole naredil samomor, 2014).

5 V času begunskih migracij smo bili v Sloveniji priča javnemu spletnemu izpostavljanju posameznikov (z imenom in priimkom) in njihovem jasnemu izražanju sovraštva do beguncev (v klepetalnicah, na Facebooku ipd.). V tistem času se je oblikovala skupina ljudi, ki je ustanovila spletno stran ZLOvenija, na kateri so javno (z imenom, priimkom in sliko) izpostavili tiste, ki so javno širili sovražni govor. Ustanovitelji te strani so navedli, da je imela spletna stran tri cilje: »sprožiti debato o problematiki sovražnega govora; ljudi opozoriti, da je splet javni prostor in imajo njihove besede pomen in težo, tako za okolico kakor tudi za njih same; nastaviti zrcalo in obsoditi sleherno nestrpnost in nasilje« (ZLOvenija, n. d.).

dejanja (malomarno zdravljenje, zdravniške napake, korupcija), ki naj bi jih storili z opustitvijo nujno potrebnih dejanj oz. z izvajanjem neustreznega zdravljenja, pri čemer sredstva storitve zaradi narave očitanih kaznivih dejanj niso v ospredju, saj za bralce niso zanimiva. Sredstvo, s katerim je bilo storjeno kaznivo dejanje, pa je poleg znakov kaznivega dejanja, časa, kraja, predmeta ter drugih okoliščin, s katerimi se kaznivo dejanje lahko kar najbolj natančno označi, pomembno pri dokazovanju kaznivega dejanja (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2008). Mediji o sredstvih storitve običajno poročajo pri krvnih (npr. umorih) in nekaterih premoženjskih deliktih (npr. ropih), saj v teh primerih bralce zanima, s čim je bilo kaznivo dejanje storjeno (npr. z nožem, sekiro, pištolo ipd.). Pri odgovarjanju na druga zlata kriminalistična vprašanja smo ugotovili, da so mediji obsežneje pisali o tem, »kaj« in »zakaj« se je zgodilo, kot tudi o domnevnih storilcih. Redkeje pa so se, domnevamo, da zaradi zaščite otrok, osredotočali na žrtve. Pri odgovarjanju na vprašanje »kdaj« lahko v nekaterih primerih odgovorimo z mesecem in letom, v nekaterih pa samo z letom storitve. Natančnejših podatkov, kdaj naj bi se očitana kazniva dejanja zgodila, v časopisnih člankih nismo našli. Natančna časovna opredelitev je sicer pri dokazovanju izrednega pomena, saj morata tako kazenska ovadba kot obtožnica temeljiti na čim natančnejšem času storitve kaznivega dejanja. Z vidika dokazovanja je pomembno natančno določiti tudi kraj ter način storitve. V analiziranih časopisnih člankih je bilo navedeno, da naj bi bile smrti otrok posledica napak pri operacijah in v pooperacijskem zdravljenju. Z vidika dokazovanja bi bilo nujno ugotoviti, kakšne naj bi bile te napake, kdo naj bi jih storil, kako in zakaj jih je storil (zaradi neznanja, napake, nehote/namerno ipd.) in kdo je za njih odgovoren. Pomembna je tudi objektivna odgovornost, ki v primerih otroške srčne kirurgije odgovarja na vprašanje »s kom«. V analiziranih člankih sicer večinoma zasledimo dva domnevna (so)storilca, in sicer tujega (glavnega) otroškega srčnega kirurga in specialista otroške srčne kirurgije, ki jima mediji očitajo malomarno zdravljenje, zdravniške napake, neustrezno zdravljenje in korupcijo. Med domnevnimi (so)storilci mediji navajajo tudi takratno vodstvo UKCL, ki naj bi bilo pasivno, koruptivno in ob ugotovljenih napakah naj ne bi pravočasno ukrepalo. Glede na objavljeno poročilo mednarodne komisije (Gregorič et al., 2015) bi v letu 2012 s pravočasnim in pravilnim ukrepanjem namreč lahko preprečili smrt štirih otrok. To brez dvoma kaže, da so napake v preteklem programu otroške srčne kirurgije predstavljale zdravstveno prakso, ki se ne bi smela zgoditi.

Prispevek predstavlja poskus uporabe zlatih kriminalističnih vprašanj kot metodo za prepoznavanje nekaterih kriminalističnih vidikov v časopisnih člankih o otroški srčni kirurgiji v Sloveniji. Ugotovili smo, da z njo ne moremo pridobiti podrobnejših informacij o preiskovanju in dokazovanju domnevnih kaznivih dejanj. Zlata kriminalistična vprašanja namreč niso usmerjena v pridobivanje teh informacij, prav tako slednjih časopisni članki ne navajajo. To lahko razložimo s tem, da policija zaradi interesa preiskave javnosti podrobnosti preiskovanja ne razkrije. Zaključimo lahko, da so bile v časopisnih člankih o otroški srčni kirurgiji objavljene novice, s katerimi lahko odgovorimo na večino zlatih kriminalističnih vprašanj. Kljub temu so zlata kriminalistična vprašanja kot metoda za prepoznavanje nekaterih kriminalističnih vidikov iz časopisnih člankov

uporabna le delno in še to z zadržki. Odgovori na zlata kriminalistična vprašanja predstavljajo zgolj prikaz, kakšne informacije mediji objavljajo, ne predstavljajo pa dejstva oz. verodostojnega odgovora na posamezno vprašanje. Časopisni članki so, kot smo ugotovili v raziskavi, pogosto napisani senzacionalistično, kar pomeni, da napisana dejstva niso preverjena. Ugotovitve medijev imajo lahko uporabno vrednost le, kadar temeljijo na zanesljivih virih, pa še takrat so lahko zgolj indic in ne dokaz v kriminalistični preiskavi. Z analizo časopisnih člankov o otroški srčni kirurgiji smo ugotovili, da je večina člankov povzemala ugotovitve poročila mednarodne komisije, nismo pa mogli razbrati, ali je v kakšnem izmed člankov novinar do ugotovitev prišel z lastno preiskavo. Slednje bi zato v prihodnje kazalo dodatno raziskati.

UPORABLJENI VIRI

- B. F. Ž. (14. 7. 2015). Nadzor nad otroško srčno kirurgijo. *Delo*, 57(161), 2.
- B. F. Ž. in AN. D. (10. 2. 2014). Kampanja za Mishalyja. *Delo*, 56(33), 1.
- Bourdieu, P. (2001). *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.
- Bučar Ručman, A. (2011a). Medijsko poročanje o kriminaliteti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(1), 23–38.
- Bučar Ručman, A. (2011b). *Potrošniška demokracija: Analiza politično medijskega diskurza sodobnih demokratičnih družb*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Bukovinski, P. in Majce Mesarič, M. (17. 9. 2015). Brezplodna leta opozaranja. *Delo*, 57(216), 4.
- Društvo novinarjev Slovenije. (2014). *Mediji moramo prevzeti odgovornost*. Pridobljeno na <http://novinar.com/7588>
- Ermenc, B. (1998). Zdravniška napaka in javnost. V J. Balažic in B. Štefanič (ur.), *Zdravniška napaka, XXVIII. memorialni sestanek profesorja Janeza Plečnika (in) VII. spominsko srečanje akademika Janeza Milčinskega* (str. 235–238). Ljubljana: Medicinska fakulteta in Inštitut za sodno medicino.
- Ferlič Žgajnar, B. (12. 12. 2013a). Srčne operacije otrok ogrozil ugovor vesti. *Delo*, 55(287), 1.
- Ferlič Žgajnar, B. (12. 12. 2013b). KPK kritična do delovanja programa otroške kardiokirurgije. *Delo*, 55(287), 3.
- Ferlič Žgajnar, B. (14. 12. 2013c). Otroci na srčne operacije v Nemčijo. *Delo*, 55(289), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. (24. 1. 2014a). UKC Ljubljana: Skrb za male srčke odveč. *Delo*, 56(20), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. (11. 2. 2014b). Na škodo otrok. *Delo*, 56(34), 5.
- Ferlič Žgajnar, B. (17. 3. 2014c). Upor zdravnikov z imeni in priimki. *Delo*, 56(63), 1.
- Ferlič Žgajnar, B. (17. 3. 2014d). Vstaja z vestjo. *Delo*, 56(63), 5.
- Ferlič Žgajnar, B. (17. 3. 2014e). Boj deseterice nepokornežev. *Delo*, 56(63), 9.
- Ferlič Žgajnar, B. (31. 3. 2014f). Kontrolna točka. *Delo*, 56(75), 11.
- Ferlič Žgajnar, B. (2. 4. 2014g). Bo moral Žitnik Strle povrniti stroške sinove operacije? *Delo*, 56(77), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. (9. 4. 2014h). Kvalifikacije iz otroške kirurgije niso dovolj. *Delo*, 56(83), 3.

- Ferlič Žgajnar, B. (12. 5. 2014i). Eni v bolnišnico s taksijem, drugi s klicem na veleposlaništvo. *Delo*, 56(108), 1.
- Ferlič Žgajnar, B. (4. 6. 2014j). UKC: Program se izvaja v dobro otrok. *Delo*, 56(128), 3.
- Ferlič Žgajnar, B. (5. 6. 2014k). V pol leta rešitev za otroke s prirojeno srčno napako. *Delo*, 56(129), 3.
- Ferlič Žgajnar, B. (6. 6. 2014l). V UKC se prilagajajo otrokom. *Delo*, 56(130), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. (11. 7. 2014m). Začetek mednarodnega nadzora nad otroško kardiokirurgijo. *Delo*, 56(159), 3.
- Ferlič Žgajnar, B. (14. 7. 2014n). Zdravniške napake se dogajajo in se vedno bodo. *Delo*, 56(161), 9–10.
- Ferlič Žgajnar, B. (25. 10. 2014o). Otroke bodo operirali srčni kirurgi iz Prage. *Delo*, 56(249), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. (3. 9. 2015a). Igranje z živci. *Delo*, 57(204), 1.
- Ferlič Žgajnar, B. (3. 9. 2015b). V UKC začeli odpravljati nepravilnosti. *Delo*, 57(204), 3.
- Ferlič Žgajnar, B. (18. 9. 2015c). Nekateri otroci bi morda lahko preživel. *Delo*, 57(217), 2.
- Ferlič Žgajnar, B. (23. 9. 2015d). UKC se je opravičil in staršem obljubil redno obveščanje. *Delo*, 57(221), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. (24. 9. 2015e). Odvetnikovo svarilo: Zdravniške napake se sistematsko zanikajo. *Delo*, 57(222), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. (28. 9. 2015f). Klinični center si ne bi smel privoščiti takih spodrsrljajev. *Delo*, 57(225), 10.
- Ferlič Žgajnar, B. (5. 10. 2015g). Zdravniški zdrs z etične poti. *Delo*, 57(231), 9.
- Ferlič Žgajnar, B. (12. 10. 2015h). Nerada se pojavljam v javnosti, če nimam kaj dobrega povedati ali prinesiti. *Delo*, 57(237), 10–11.
- Ferlič Žgajnar, B. (24. 11. 2015i). Interesni zastoj. *Delo*, 57(273), 5.
- Ferlič Žgajnar, B. (4. 12. 2015j). Blumauer edini ovaden, odgovornih za napake več. *Delo*, 57(282), 2.
- Ferlič Žgajnar, B. (5. 2. 2016a). Izraelski kirurg Mishaly se dogovarja za operacijo treh otrok. *Delo*, 58(30), 2.
- Ferlič Žgajnar, B. (4. 7. 2016b). Ob našem konformizmu bi ta sporni program potekal še danes. *Delo*, 58(153), 10.
- Ferlič Žgajnar, B. in Delić, A. (10. 2. 2014). Ko estradnik kroji zdravstveno politiko. *Delo*, 56(33), 9.
- Ferlič Žgajnar, B. in Kristan, T. (17. 9. 2015a). Mednarodni nadzor ostro nad klinični center. *Delo*, 57(216), 1.
- Ferlič Žgajnar, B. in Kristan, T. (17. 9. 2015b). Poročilo kot kriminalni roman. *Delo*, 57(216), 4.
- Ferlič Žgajnar, B. in M. Z. (17. 6. 2015). Delovna različica o strokovnih napakah? *Delo*, 57(139), 1.
- Flis, V. (2006). Medicinska napaka. V J. Reberšek Gorišek, V. Rijavec, V. Flis, V. Planinšec in S. Kraljić (ur.), *Medicina in pravo: Sodobne dileme* (str. 233–244). Maribor: Pravna fakulteta in Splošna bolnišnica Maribor.

- Gregorič, I., Derganc, M., Ebels, T., Hazekamp, M. in Robida, A. (2015). *Poročilo o presoji za obdobje 2007–2014*. Pridobljeno na <https://beta1.finance.si/files/2015-09-17/Porocilo-o-otroski-srcni-kirurgiji.pdf>
- Grošelj, M. (15. 7. 2014). Domači člani komisije delajo pro bono. *Večer*, 70(162), 24.
- Grošelj, M. (17. 6. 2015a). So otroci umrli zaradi napak? *Večer*, 71(139), 1.
- Grošelj, M. (17. 6. 2015b). Otroci naj bi umrli zaradi napak zdravnikov. *Večer*, 71(139), 3.
- Grošelj, M. (26. 8. 2015c). Mishaly prejemal 10 tisoč evrov na dan. *Večer*, 71(197), 5.
- Grošelj, M. (27. 8. 2015d). Andrej Robida: To je škandal! *Večer*, 71(198), 1 in 3.
- Grošelj, M. (31. 8. 2015e). Katera bolnišnica pri nas je varna? *Večer*, 71(201), 16.
- Hreščak, A. (18. 9. 2015a). Štiri smrti bi lahko preprečili. *Večer*, 71(217), 1.
- Hreščak, A. (18. 9. 2015b). Srčna kirurgija: izgubljeni dokumenti. *Večer*, 71(217), 5.
- Jankovič, J. (21. 8. 2015). V komisiji tudi zavrjeni kirurg. *Slovenske novice*, 25(226), 4.
- Jereb, M. (14. 11. 2015). Ali je zdravstvo res trgovina z mešanim blagom? *Dnevnik: Objektiv*, 65(265), 21.
- Juvan, J. (10. 7. 2013). Otroška srčna kirurgija spet na udaru. *Večer*, 69(157), 4.
- Juvan, J. (7. 10. 2015a). Kje operirati otroke? *Večer*, 71(233), 5.
- Juvan, J. (8. 10. 2015b). Ukinitev nesprejemljiva. *Večer*, 71(234), 5.
- Juvan, J. (17. 10. 2015c). Številke tri. *Večer*, 71(242), 2.
- Juvan, J. (25. 4. 2016). Resne reforme nismo sposobni narediti. *Večer*, 71(96), 16.
- Kadiš, P. (1998). Zdravniška napaka in kazenska zakonodaja v Republiki Sloveniji. V J. Balažic in B. Štefanič (ur.), *Zdravniška napaka, XXVIII. memorialni sestanek profesorja Janeza Plečnika (in) VII. spominsko srečanje akademika Janeza Milčinskega* (str. 45–51). Ljubljana: Medicinska fakulteta in Inštitut za sodno medicino.
- Kajzer, R. (30. 5. 2013). »Reševanje življenj« za KPK ni argument. *Delo*, 55(123), 1.
- Kajzer, R. in Zajec, D. (30. 5. 2013). Milijon evrov za kirurga brez dovoljenj. *Delo*, 55(123), 2.
- Kalin Golob, M. (2003). Stil in novinarski škandal. *Teorija in praksa*, 40(2), 229–244.
- Kalin Golob, M. in Poler Kovačič, K. M. (2005). Med novinarskim stilom in etiko: Senzacionalizem brez meja. *Družboslovne razprave*, 21(49/50), 289–303.
- Kamin, T. (2004). *Promocija zdravoja kot mit opolnomočenega državljana* (Doktorska disertacija). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kastelic, L. (5. 4. 2014a). Dali so mu le nekaj ur življenja, a mali se ne da. *Slovenske novice*, 24(93), 5.
- Kastelic, L. (10. 4. 2014b). Mala srčna bolnica žrtev kirurškega kaosa. *Slovenske novice*, 24(98), 3.
- Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2). (2012, 2015, 2016). *Uradni list RS*, (50/12, 54/15, 6/16, 38/16).
- Keber, D. (27. 6. 2015a). Zdravniki ubijajo, mar ne? *Dnevnik: Objektiv*, 65(147), 20.
- Keber, D. (29. 8. 2015b). Poročilo. *Dnevnik: Objektiv*, 65(200), 20.
- Keber, D. (10. 10. 2015c). Konec ali nov začetek? *Dnevnik: Objektiv*, 65(236), 20.
- Keber, D. (12. 3. 2016). Zbornica menja samo dlako. *Dnevnik: Objektiv*, 66(60), 20.
- Knavs, N. (11. 8. 2015a). Baričič za krajše čakanje in konec škandalov. *Dnevnik*, 65(185), 2.

- Knavs, N. (26. 8. 2015b). Negotova prihodnost srčnih operacij v Sloveniji. *Dnevnik*, 65(197), 1–2.
- Knavs, N. (28. 8. 2015c). Sovražnost ogroža bolnike. *Dnevnik*, 65(199), 6.
- Knavs, N. (28. 8. 2015d). Smrtonosno pasivni. *Dnevnik*, 65(199), 16.
- Knavs, N. (29. 8. 2015e). Tožbi staršev umrlih otrok. *Dnevnik*, 65(200), 4.
- Knavs, N. (2. 9. 2015f). Svoji umrlih otrok so prepuščeni sami sebi. *Dnevnik*, 65(203), 2.
- Knavs, N. (16. 10. 2015g). Sredi navzkrižnega ognja bodo težko dobro delali. *Dnevnik*, 65(241), 1–2.
- Knavs, N. (24. 11. 2015h). Baričič še vedno ali znova v sedlu. *Dnevnik*, 65(273), 3.
- Knavs, N. (3. 12. 2015i). Malo mar. *Dnevnik*, 65(281), 16.
- Knavs, N. (23. 6. 2016). Poravnavo ponudili še eni družini. *Dnevnik*, 66(145), 3.
- Knavs, N. in Lorenčič, M. (23. 5. 2016). Ena odškodnina še ne prinaša plazu poravnava. *Dnevnik*, 66(118), 3.
- Knavs, N. in Lovšin, P. (3. 12. 2015). Kirurg Blumauer ovaden za malomarnost in smrt štirih otrok. *Dnevnik*, 65(281), 1 in 14.
- Knavs, N. in Vošnjak, A. (18. 9. 2015). Operacije otrok s srčnimi napakami pod vprašajem. *Dnevnik*, 65(217), 4.
- Korošec, D. (2004). *Medicinsko kazensko pravo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lečnik Wallas, P. M. (26. 1. 2012). Pojasnila UKC o srčnih operacijah otrok. *Finance*, (18/3675), 12.
- Luthar, B. in Jontes, D. (2007). Nasilje v družini in strateški rituali poročanja. *Družboslovne razprave*, 23(55), 27–48.
- Marot, M. (11. 2. 2016). Operacije v Izraelu ni preživela. *Slovenske novice*, 26(40), 3.
- Maver, D. et al. (2004). *Kriminalistika: Uvod, taktika, tehnika*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Mi. Z. (1. 10. 2014). Nadzor vseh malih src 2007–2014. *Delo*, 56(228), 2.
- Milakovič, T. (17. 10. 2015a). Pacient številka 3 je najin Simon. Zdaj bova ukrepala. *Večer*, 71(242), 1.
- Milakovič, T. (17. 10. 2015b). Šokirana, jezna. Izgubila sva otroka. *Večer*, 71(242), 2.
- Novinarsko častno razsodišče. (n. d. a). *Kodeks novinarjev Slovenije*. Pridobljeno na http://razsodisce.org/wp-content/uploads/2010/12/KodeksnovinarjevSlovenije_2017.pdf
- Novinarsko častno razsodišče. (n. d. b). *Poročila o delu NČR*. Pridobljeno na <http://razsodisce.org/delo-ncr/porocila-o-delu-ncr/>
- Novinarsko častno razsodišče. (n. d. c). *Statistika dela NČR za leto 2012*. Pridobljeno na http://razsodisce.org/wp-content/uploads/2012/12/NCR_porocilo_2012.pdf
- Novinarsko častno razsodišče. (n. d. d). *Statistika dela NČR za leto 2013*. Pridobljeno na http://razsodisce.org/wp-content/uploads/2016/02/Statistika_NCR_2013.pdf
- Novinarsko častno razsodišče. (n. d. e). *Statistika dela NČR za leto 2014*. Pridobljeno na http://razsodisce.org/wp-content/uploads/2016/02/Statistika_NCR_2014.pdf
- Novinarsko častno razsodišče. (n. d. f). *Statistika dela NČR za leto 2015*. Pridobljeno na http://razsodisce.org/wp-content/uploads/2016/05/statistika_092015.pdf

- Novinarsko častno razsodišče. (n. d. g). *Statistika dela NČR za leto 2016*. Pridobljeno na <http://razsodisce.org/wp-content/uploads/2017/04/Statistika-N%C4%8CR-2016.pdf>
- Ozmec, S. (30. 5. 2013). UKC Ljubljana naredili Izraelca za milijonarja. *Slovenske novice*, 23(144), 5.
- Pi. K. (11. 4. 2014). Zdravniška zbornica ukrepa. *Delo*, 56(85), 4.
- Poler Kovačič, M. (2003). Preiskovalno novinarstvo, ustvarjanje škandalov in novinarska etika. *Teorija in praksa*, 40(2), 207–228.
- Poredoš, P. (2006). Odgovornost zdravnika pod pritiskom javnosti. V J. Reberšek Gorišek, V. Rijavec, V. Flis, V. Planinšec in S. Kraljić (ur.), *Medicina in pravo: Sodobne dileme* (str. 321–324). Maribor: Pravna fakulteta in Splošna bolnišnica Maribor.
- Prevolnik Rupel, V., Simčič, B. in Turk, E. (2014). *Terminološki slovar izrazov v sistemu zdravstvenega varstva*. Pridobljeno na http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/novinarski_koticek/Terminoloski_slovar_MZ.pdf
- Ravnatelj mariborske šole naredil samomor. (24. 11. 2014). *Delo.si*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/novice/kronika/ravnatelj-mariborske-sole-naredil-samomor.html>
- Rednak, A. (19. 1. 2012a). Več kot milijon kirurgu brez licence v UKC Ljubljana. *Finance*, (13/3670), 6–7.
- Rednak, A. (23. 1. 2012b). Otroškemu kardiologu Tomažu Podnarju prekipelo: Razkrija dokumente. *Finance*, (15/3672), 9.
- Rednak, A. (15. 6. 2012c). Vodstvo UKC Ljubljana bi sedelo na dveh stolih. *Finance*, (114/3771), 8.
- Rednak, A. (11. 9. 2012d). Vrhuncu v Nemčijo pobegnil srčni kirurg: Zaradi šikaniranja? *Finance*, (174/3831), 11.
- Rednak, A. (2. 11. 2012e). Kirurgu Mishalyju nova pogodba v UKCL, nadzor pa stoji. *Finance*, (210/3867), 10.
- Rednak, A. (29. 1. 2013a). Skrb zbujaajoči izsledki nadzora, bo v UKCL kdo odgovarjal? *Finance*, (20/3926), 6.
- Rednak, A. (30. 5. 2013b). Srčne operacije otrok – pravna in finančna beda, o strokovnih napakah pa kdaj drugič. *Finance*, (103/4009), 9.
- Rednak, A. (4. 6. 2013c). Za UKCL je Tel Aviv bliže kot München ali London. *Finance*, (106/4012), 8.
- Rednak, A. (5. 7. 2013d). Srčne operacije – strogo zaupno je zdaj javno. *Finance*, (128/4032), 11.
- Rednak, A. (20. 1. 2014a). Tomislav Klokočovnik je pripeljal otroškega srčnega kirurga iz Beograda. *Finance*, (13/4164), 4.
- Rednak, A. (1. 4. 2014b). Privilegiji za Žitnikovega otroka in elementi korupcije. *Finance*, (64/4213), 8.
- Rednak, A. (15. 9. 2015a). Starša, ki se jima je še enkrat podrl svet. *Finance*, (179/4579), 6–7.
- Rednak, A. (30. 6. 2015b). Možina: Nobenega odloga poročila o otroški kirurgiji ne bo! *Finance*, (124/4524), 6.
- Rednak, A. (19. 8. 2015c). Eksplozivno poročilo o otroški srčni kirurgiji v UKCL poslano zdravnikom, a javno še ni. *Finance*, (160/4560), 8.

- Rednak, A. (24. 8. 2015d). Sramota celotnega vodstva UKCL. *Finance*, (163/4563), 9.
- Rednak, A. (25. 8. 2015e). Otroška srčna kirurgija: kaj vse so nam skrivali. *Finance*, (164/4564), 4–5.
- Rednak, A. (27. 8. 2015f). Kolarjeva, Možina, Baričič, Hojker, kaj čakate. *Finance*, (166/4566), 6–7.
- Rednak, A. (31. 8. 2015g). »Sanjski« tandem: Brigita Drnovšek Olup in Borut Geršak. *Finance*, (168/4568), 6–7.
- Rednak, A. (7. 9. 2015h). Baričič vrača na vrh akterja iz afere operacijske mize v UKCL. *Finance*, (173/4573), 7.
- Rednak, A. (11. 9. 2015i). Kako se hoče Rajko Kenda skriti pred odgovornostjo. *Finance*, (177/4577), 6.
- Rednak, A. (30. 9. 2015j). Dosje Geršak in otroška srčna kirurgija: Sistem nagrajuje slabe prakse. *Finance*, (190/4590), 4–5.
- Rednak, A. (4. 11. 2015k). Razveseljivo: Napredek v otroški srčni kirurgiji v UKCL. *Finance*, (215/4615), 6.
- Rednak, A. (4. 3. 2016). Otroška srčna kirurgija: UKCL in AS s Čeferini nad starše. *Finance*, (44/4700), 6.
- Rednak, A. in Koren, K. (29. 3. 2012). UKC Ljubljana dolguje Mishalyju, otroke vozijo v tujino. *Finance*, (62/3719), 8.
- Rednak, A. in Smrekar, T. (23. 7. 2015). Zakaj je odhod Vrhunca iz UKCL odlična novica. *Finance*, (141/4541), 8.
- Rednak, A. in Tratnik, K. (20. 1. 2012). Primer UKCLj-Mishaly-Geršak preiskuje tudi policija. *Finance*, (14/3671), 10.
- Remškar, J. (20. 12. 2013). Otroška srčna kirurgija. *Slovenske novice*, 23(344), 18.
- Rode, M. (1994). Zavarovanje zdravnikove poklicne odgovornosti. V V. Flis in V. Planinšec (ur.), *Medicina in pravo II, Odgovornost zdravnika, medicinska napaka* (str. 147–149). Maribor: Slovensko zdravniško društvo Maribor in Pravniško društvo v Mariboru.
- STA. (11. 8. 2015a). Novi direktor KC poln obljub. *Slovenske novice*, 25(217), 2.
- STA. (24. 8. 2015b). Poročilo o otroški srčni kirurgiji nepopolno? *Slovenske novice*, 25(229), 2.
- Stare, Š. (n. d.). *Statistika dela NČR za leto 2016*. Pridobljeno na <http://razsodisce.org/wp-content/uploads/2017/04/Statistika-N%C4%8CR-2016.pdf>
- Š. J. in Ferlič Žgajnar, B. (26. 7. 2017). Negotova usoda otroške kardiologije. *Delo*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/novice/slovenija/na-ministrstvu-za-zdravje-sestane-s-starsi-o-usodi-programa-otroske-srcne-kirurgije.html>
- Šestan, U. (8. 8. 2017). Ali s preložitvijo seje sveta UKC Ljubljana kupujejo čas vodstvu in ministrici? [video]. *24ur.com*. Pridobljeno na <http://www.24ur.com/novice/slovenija/ali-s-prelozitivijo-seje-sveta-ukc-ljubljana-kupujejo-cas-vodstvu-in-ministrici.html>
- Šuljić, T. (18. 6. 2015). O mrtvih otrocih le ena resnica. *Slovenske novice*, 25(164), 5.
- Univerzitetni klinični center Ljubljana [UKCL]. (2016a). *Pediatrična klinika*. Pridobljeno na http://www.kclj.si/index.php?dir=/pacienti_in_obiskovalci/klinike_in_oddelki/pediaticna_klinika
- Univerzitetni klinični center Ljubljana [UKCL]. (2016b). *Služba za kardiologijo*. Pridobljeno na http://www.kclj.si/index.php?dir=/pacienti_in_obiskovalci/klinike_in_oddelki/pediaticna_klinika/sluzba_za_kardiologijo

- Ustava Republike Slovenije. (1991, 1997, 2000, 2003, 2004, 2006, 2013, 2016). *Uradni list RS*, (33/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 75/16).
- Vodinelič, V. in Aleksič, Ž. (1990). *Kriminalistika*. Zagreb: Informator.
- Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2008). Sodba I Ipd 204/2008. Pridobljeno na <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/22353/>
- Zajec, D. (26. 1. 2012). Program bo ostal neokrnjen. *Delo*, 54(21), 4.
- Zajec, D. (30. 1. 2013a). Otroška srčna kirurgija ostaja v Sloveniji. *Delo*, 55(25), 4.
- Zajec, D. (1. 2. 2013b). Anonimni interes. *Delo*, 55(27), 5.
- Zajec, D. (13. 2. 2013c). Mala srca so v dobrih rokah. *Delo*, 55(36), 4.
- Zajec, D. (16. 2. 2013d). Javno pranje umazanega perila – (ne)prava rešitev? *Delo*, 55(39), 3.
- Zajec, D. (31. 5. 2013e). Denar ali življenje. *Delo*, 55(124), 5.
- Zajec, D. (31. 5. 2013f). Napovedan upravno-strokovni nadzor. *Delo*, 55(124), 4.
- Zajec, D. (13. 12. 2013g). Rešitev bo poraz vseh sodelujočih. *Delo*, 55(288), 4.
- Zajec, D. (18. 3. 2014). Izgubljeni kompas. Tudi program? *Delo*, 56(64), 12.
- Zajec, D. (11. 7. 2015a). Težave onkološkega inštituta in otroške srčne kirurgije. *Delo*, 57(159), 2.
- Zajec, D. (21. 8. 2015b). Neizadostna ocena za otroško srčno kirurgijo. *Delo*, 57(193), 2.
- Zajec, D. (21. 8. 2015c). Varnost otrok bila ogrožena. *Delo*, 57(193), 1.
- Zajec, D. (22. 8. 2015d). Prelomnica. *Delo*, 57(194), 5.
- Zajec, D. (28. 8. 2015e). Rehabilitacija programa, ne iskanje krivcev, je bistvo. *Delo*, 57(199), 3.
- Zajec, D. (29. 8. 2015f). Zdravstvena katarza. *Delo*, 57(200), 5.
- ZLOvenija. (n. d.). *O strani*. <http://zlovenija.tumblr.com/o-strani>
- Zupanič, M. (21. 1. 2012a). Mishalyjeve operacije niso preplačane. *Delo*, 54(17), 4.
- Zupanič, M. (25. 1. 2012b). Srce na mizi. *Delo*, 54(20), 5.
- Zupanič, M. (12. 5. 2014). Mednarodni nadzor bo stal od 50 do 100 tisoč evrov. *Delo*, 56(108), 3.
- Zupanič, M. (4. 9. 2015a). Srčne operacije otrok v Sloveniji da ali ne. *Delo*, 57(205), 1.
- Zupanič, M. (6. 10. 2015b). UKC predlaga ustavitev operacij otroških src. *Delo*, 57(232), 1.
- Zupanič, M. (7. 10. 2015c). Katastrofa, če bi dojenčke vozili v München. *Delo*, 57(233), 2.
- Zupanič, M. (7. 10. 2015d). Negotovost otroških src. *Delo*, 57(233), 5.
- Zupanič, M. (8. 10. 2015e). Zdravstveni svet podprl razvoj otroške srčne kirurgije. *Delo*, 57(234), 1.
- Zupanič, M. (13. 10. 2015f). Otroška kardiokirurgija v politiki. *Delo*, 57(238), 5.
- Zupanič, M. (15. 10. 2015g). Kirurgi iz Prage v enem dnevu v UKC. *Delo*, 57(240), 1.
- Zupanič, M. (15. 10. 2015h). Tvegano je pošiljati male bolnike v Izrael. *Delo*, 57(240), 2.
- Žišt, F. (11. 8. 2015). Ne o krvi, aferah in lažeh. *Večer*, 71(185), 4.

O avtoricah:

Tinkara Bulovec, univ. dipl. var., študentka magistrskega študijskega programa Varstvoslovje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: tinkara.bulovec@gmail.com

Dr. Danijela Frangež, docentka za kriminologijo in predstojnica Katedre za kriminalistiko, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: danijela.frangez@fvv.uni-mb.si

---

Odklopna naprava, potrošniška goljufija in namerno ogrožanje okolja v zadevi Dieselgate

Gregor Hočevar, Katja Eman

Namen prispevka

Manipulacija s programsko opremo ali izdelki samimi je postala v 21. stoletju neizbežno dejstvo, ki se mu človek skorajda ne more izogniti. Namerna zastarelost izdelkov ali delovanje le-teh v nasprotju z obljubljenim pri prodaji ni več nobena skrivnost, v podjetjih se s tem ukvarjajo celotni razvojni oddelki, o čemer priča tudi afera Dieselgate. Namen prispevka je analizirati in predstaviti primer Dieselgate, v katerega je vpleten Volkswagen, ter njegove posledice, nastale zaradi manipulacije s programsko opremo, predvsem z vidika zavajanja potrošnikov in ogrožanja okolja.

Metode

Avtorja z uporabo deskriptivne analize primarnih in sekundarnih virov ter s primerjalno analizo predstavita primer Dieselgate in ravnanje podjetja Volkswagen z vidika potrošniške goljufije, izpostavita oblike oškodovanja potrošnikov ter pri tem z vidika kritične ekološke kriminologije izpostavita izrabo okolja oziroma okolju prijaznega tržnega marketinga za doseganje dobička, na škodo le-tega.

Ugotovitve

Razkritje, da je Volkswagen kar šest let vgrajeval prepovedano programsko opremo v svoje dizelske avtomobile, je močno presenetilo javnost. Skoraj 11 milijonov avtomobilov po vsem svetu vsebuje prepovedano odklopno napravo, ki povzroči, da avtomobili v realnih pogojih izpuščajo tudi do 40-krat več škodljivih izpustov. Dušikov oksid, glavni produkt dizelskih avtomobilov je zelo nevaren onesnaževalec, ki lahko povzroči mnoge zdravstvene težave, velik vpliv pa ima tudi na okolje. Ugotovitve analize so pokazale, da je šlo za namerno zavajanje potrošnikov, kršitve okoljevarstvene zakonodaje in izrabo prodaje 'okolju prijaznega avtomobila' kot strategijo za pridobivanje dobička.

Izvirnost/pomembnost prispevka

Izvirnost prispevka se kaže v tem, da analizira primer Dieselgate z varstvoslovnega vidika in opozori na ogrožanje varnosti in zdravja posameznikov ter poskusi predlagati oblike preprečevanja le-tega.

UDK: 343.3/.7:504

Ključne besede: Dieselgate, Volkswagen, potrošniška goljufija, ogrožanje okolja

Defeat Device, Consumer Fraud and Intentional Environmental Harm in the Dieselgate Case

Purpose:

Software and products manipulation have become an inevitable fact in 21st century and one can hardly avoid it. Intentional obsolescence of products or the performance that is contrary to what was promised in a sale are no secret and companies have whole development departments dealing with that, as witnessed in the Dieselgate case. The purpose of this paper is to analyse and present the Dieselgate case, which involves Volkswagen, and its consequences, caused by software manipulation, in particular from the viewpoint of consumer misconduct and environmental threats.

Methods:

Using the descriptive analysis of primary and secondary sources and the comparative analysis, the authors present the example of Dieselgate and the behaviour of Volkswagen from the point of view of consumer fraud, point out forms of consumer damage, and, from the point of view of critical green criminology, point out the misuse of environment or environment-friendly marketing to achieve profit, to the detriment of environment.

Findings:

Disclosure that Volkswagen was equipping its diesel vehicles with forbidden defeat devices for six years, caught everyone by surprise. Almost 11 million cars worldwide contain prohibited device, which causes the cars to emit up to 40 times more emissions in real conditions. Nitric oxide, the main product of diesel cars is very dangerous pollutant that can cause many health problems and it also has huge impact on the environment. The findings of the analysis showed that it was deliberate misleading of consumers, violation of environmental legislation and the use of the sale of an 'environment-friendly car' as a strategy for profit.

Originality:

The originality of the article is reflected in the fact that it analyses Dieselgate case from the criminal justice and security perspective, warns about the threats to the safety and health of individuals and attempts to propose ways of preventing those threats.

UDC: 343.3/.7:504

Keywords: Dieselgate, Volkswagen, consumer fraud, environmental harm

1 UVOD

Ljudje kupujemo izdelke različnih blagovnih znamk in pri tem marsikdaj verjamemo, da res kupujemo tisto, kar nam je ponujeno. Po mnenju Kanduča (2009) smo namreč nenehno izpostavljeni zavajajočemu oglaševanju, ki nas nagovarja h kupovanju različne porabniške krame in k izražanju naše identitete v obliki blaga. V zadnjih letih se je pojavilo precejšnje število primerov lažnivega

oglaševanja, zadnji takšen pa je primer Volkswagnovega goljufanja, ki ga v prispevku podrobneje analiziramo.

V primeru Dieselgate je Volkswagen v svoje dizelske avtomobile vgrajeval programsko opremo, ki je predstavnikom podjetja omogočala goljufanje na emisijskih testih ter s tem prikrije previsokih nivojev emisij, ki jih proizvajajo. Poleg izigravanja sistema je težava tudi v tem, da je Volkswagen svoje dizelske izdelke oglaševal kot »okolju prijazne« in z nizkimi emisijami.

Koncern Volkswagen je največji evropski proizvajalec avtomobilov in je sestavljen iz več avtomobilskih znamk, med katerimi so poleg Volkswagna tudi znamke, kot so Audi, Seat in Bentley (Bowler, 2015), avtomobili z vgrajeno programsko opremo pa so bili znamk Volkswagen, Škoda, Audi ter Seat (Zveza potrošnikov Slovenije, 2015). Sedež podjetja je v nemškem Wolfsburgu. Volkswagen ima 120 obratov, od tega največ v Evropi (71) ter v Aziji (31). Poleg avtomobilov je Volkswagen aktiven tudi na drugih področjih industrije, saj proizvajajo opremo za različne stroje, zračne turbine, kompresorje in podobno (Volkswagen AG, n. d.).

Ključno vlogo v primeru igra odklopna naprava oz. angl. »defeat device«. To je sistem, čigar cilj je, da vozilo preneha testiranje emisij, pri tem pa prikrije dejansko proizvajanje izpustov, saj resnični rezultati testiranja ne bi prestali (Engineering Explained, 2015). Kljub temu, da je pojem odklopne naprave širši javnosti postal znan šele z afero Dieselgate, pa so nekatera podjetja uporabljala odklopne naprave že v 90-ih letih prejšnjega stoletja. Ameriška Agencija za varstvo okolja (Environmental Protection Agency – EPA) je namreč obravnavala avtomobilska proizvajalca Hondo in Forda, ki naj bi leta 1996 na svojih modelih iz let 1996 in 1997 uporabljala odklopne naprave, ki so prirejale izvedbo njihovih avtomobilov (United States Environmental Protection Agency, 1998).

Ena glavnih kršitev, ki se očita Volkswagnu, je potrošniška goljufija. To področje je razmeroma slabo raziskano, Oddelek za ekonomijo Združenih držav Amerike pa je do sedaj opravil tri raziskave na temo potrošniške goljufije, kjer ugotavljajo, kdo je najbolj izpostavljen takšnim goljufijam in katere so najpogostejše. Sem uvrščajo predvsem klasične goljufije, kot so goljufije s čeki, plačilnimi karticami, zavarovalniške goljufije ter kreditne goljufije (Bureau of Economics, Federal Trade Commission, 2013). Sicer pa se v Sloveniji, v 232. členu Kazenskega zakonika (KZ-1, 2008), za potrošniško goljufijo smatra razpečevanje izdelkov z oznako, v kateri so podatki, ki ne ustrezajo vsebini ali kakovosti blaga, ali pa se razpečuje izdelke, ki niso takšne kakovosti, kot se pri njih domneva (KZ-1, 2008). Pri definiranju potrošniške goljufije lahko naletimo na težave, saj angleški jezik poleg izraza »consumer fraud« pozna še dva sorodna pojma, to sta »commercial fraud« oz. komercialna goljufija, ki predstavlja zavajanje potrošnikov ter javnosti na nivoju reklamiranja in prodaje, ter »corporate fraud« ali korporacijska goljufija, ki predstavlja goljufijo, izvršeno s strani korporacije oz. podjetja. Ker je ravnanje Volkswagna zelo kompleksno, bi lahko ta primer uvrstili v vse tri kategorije omenjenih goljufij. Opisane oblike gospodarske kriminalitete bi lahko opredelili tudi kot gospodarsko-poslovno kriminaliteto ali podjetniško-skupinsko odklonkost, kot jo je leta 1975 opisal Pečar (1975, str. 260), in sicer gre za:

»skupnost pravno sankcioniranih ravnanj (kazniva dejanja, prestopki in prekrški), kršitev poslovnih navad in morale ter vedenje, s katerim se gospodarska razmerja zlorablja v skupinske ali osebne koristi in škodujejo gospodarski ureditvi«.

Pečar (1979) je glede tega opozoril, da je gospodarsko-poslovna kriminaliteta izredno škodljiva v vsaki družbenopolitični ureditvi in vsakemu načinu gospodarjenja ter pomeni veliko nevarnost zaradi mednarodne prepletenosti in sodelovanja med gospodarskimi in političnimi krogi. Dodatno težo Volkswagnovemu početju dodaja dejstvo, da je šlo za potrošniško goljufijo na škodo okolja, saj so ljudem prodajali »okolju bolj prijazna vozila«, ki so bila zaradi tega tudi nekoliko dražja od ostalih, pa se je na koncu izkazalo, da so prav tako velik onesnaževalec okolja kot vsa »normalna« vozila.

1.1 Kršitve zakonodaje kot možnost oziroma strategija za pridobivanje dobička

Volkswagen je s svojim ravnanjem kršil precej zakonov in predpisov. Eden takšnih je ameriški Zakon o čistem zraku (Clean Air Act, 1970), ki ureja zračne emisije iz mobilnih ter stacionarnih virov. Zakon v 203. členu prepoveduje izdelavo, prodajo ali namestitev kakršnikoli naprav, ki bi namerno kršile EPA standarde z odklopi, obhodi ali katerimi drugimi načini goljufanja. Isti člen prepoveduje tudi prodajo motornih vozil in motorjev, ki niso veljavno certificirani (Clean Air Act, 1970). S tem je zakon opisal Volkswagnovo odklopno napravo in prepovedal njeno namestitev, poleg tega pa tudi prodajo vozil, ki bi takšno napravo vsebovale, zaradi česar so Volkswagnove kršitve tega člena zelo specifične. Z 207. členom pa tudi EPA dobi vsa potrebna pooblastila za varovanje javnega zdravja in nadzorovanje emisij nevarnih onesnaževalcev (Clean Air Act, 1970). Volkswagnu se odškodninskimi tožbam in kazenskemu procesu v Ameriki ni uspelo izogniti, zato je priznal zavajanje in sprejel kazen 4,3 milijarde dolarjev (G. V., 2017).

Poleg ameriške zakonodaje je Volkswagen kršil tudi akte oz. direktive iz evropske zakonodaje. Tu naj omenimo Zakon o zmanjševanju emisij ogljikovega dioksida v potniških vozilih (European Parliament and the European Council, 2009b), ki določa meje za izpuščene količine ogljikovega dioksida in Zakon o čistih in varčnih transportnih vozilih (European Parliament and the European Council, 2009a), ki si prizadeva za znižanje emisij pri cestnih vozilih in promocijo okolju prijaznih vozil. Omenimo naj tudi Evropsko strategijo o »zelenih« vozilih (European Commission, 2010), s katero je komisija želela spodbuditi k izdelovanju takšnih vozil, ki bi imela manjši učinek na okolje, poleg tega pa bi povečali tekmovalnost v avtomobilski industriji. Čeprav je preiskava Evropske komisije pokazala, da je Volkswagen kršil zakone v vsaj 20 od 28 članic Evropske unije (med njimi je tudi Slovenija), do obsodbe in kaznovanja še ni prišlo. Evropska komisija je potrdila kršitve Direktive o potrošniškem blagu in Direktive o poslovnih praksah, ki sta zelo zaščitniški do potrošnika. Pri tem pa velja dodati, da je Volkswagen v Evropi z goljufivo kodo opremil kar 8,5 milijona vozil (G. V., 2017).

Pri zakonskih kršitvah naj omenimo tudi kršitev mednarodnega Kjotskega protokola (United Nations, 1998), ki podpisnice zavezuje, da bodo ustvarjale mednarodno veljavne standarde za zmanjševanje okoljskih izpustov. V skladu

s protokolom morajo države dosegati zastavljene cilje z ukrepi na nacionalni ravni, protokol pa ponuja pomoč z dodatnimi sredstvi ter v obliki različnih mehanizmov. Cilj slednjih je spodbujanje v »zeleno« investiranje in pomoč podpisnicam protokola, da dosežajo cilje na učinkovite in finančno ugodne načine (United Nations, 1998). V prvem odstavku drugega člena Kjotskega protokola (United Nations, 1998) so zapisani splošni ukrepi, ki naj jih države upoštevajo in sprejemajo za doseg zastavljenih ciljev. Prvi odstavek tretjega člena protokola pa narekuje, da morajo podpisnice, samostojno ali v sodelovanju, zagotavljati, da vsote ogljikovega dioksida in ostalih toplogrednih plinov ne presegajo predpisanih mej (United Nations, 1998). Volkswagen je tako poleg ogljikovega dioksida v okolje izpuščal tudi ogromne količine dušikovega dioksida, s čimer je kršil omenjeni člen. Težava nastane, ker Volkswagen ni neposreden podpisnik Kjotskega protokola, temveč je to Nemčija kot država, kjer ima podjetje svoj sedež. Tu se poraja vprašanje, ali bi v tem primeru morala Nemčija odgovarjati za vse zgoraj naštetih kršitve. Menimo, da bi se odgovornost Nemčije zahtevala le v primeru neizpodbitnih dokazov, da so nemška vlada in njeni pristojni organi vedeli, kaj se dogaja v Volkswagnu, za kar pa bi bile potrebne dodatne preiskave, ki bi zadevo otežile, pri tem pa odvrnile pozornost od Volkswagna in njegovega primera.

Slovenija se v medijih sicer ne pojavlja kot ena izmed držav, ki bi zoper Volkswagen sprožila preiskavo, vseeno pa nam vpogled v našo okoljevarstveno zakonodajo razkrije, da bi se v primeru ugotovljenih kršitev lahko tudi Slovenija pridružila tožbi. Zakon o varstvu okolja (ZVO-1, 2004) v 3. členu opredeljuje emisije kot neposredno ali posredno izpuščanje snovi v kakršnem koli stanju, energije, kot so sevanje, toplota in svetloba, ter organizmov ali mikroorganizmov iz posameznega vira v okolje. 8. člen istega zakona opisuje prepoved uporabe odklopnih naprav, saj pravi, da je uvajanje novih tehnologij, proizvodnih postopkov in izdelkov dopustno le, če ob upoštevanju stanja znanosti in tehnike ter možnih varstvenih ukrepov ni pričakovati nepredvidljivih škodljivih učinkov na okolje ali zdravje ljudi (ZVO-1, 2004). V primeru, če bi Slovenija ugotovila povišane nivoje dušikovega oksida, bi to pomenilo, da je Volkswagen kršil tudi 9. člen zakona, ki navaja, da je povzročitelj obremenitve odgovoren za odpravo vira obremenjevanja okolja in njegovih posledic, v nasprotnem primeru bi bila v skladu z 11. členom za odpravo posledic odgovorna Slovenija (ZVO-1, 2004).

Kot omenjeno, je Volkswagen v primeru Dieseltgate kršil številna pravna določila na nacionalni, evropski, ameriški in mednarodni ravni ter s svojim ravnanjem povzročil večje ogrožanje zdravja in življenja ljudi, kot pa je obljubljal. Le-to pa niso bile edine kršitve, zato je namen prispevka analizirati in predstaviti izbrani primer, razpravljati o oblikah kršitev, vzrokih za le-te in nastalih posledicah zaradi manipulacije s programsko opremo pri dizelskih avtomobilih. Članek skuša odgovoriti na vprašanje, kaj takšna potrošniška goljufija pomeni za ogrožanje okolja in zdravja ter ne nazadnje tudi življenja ljudi. Z vidika potrošniške goljufije so kupci utrpeli tudi premoženjsko škodo.

2 PREGLED PRETEKLIH ŠTUDIJ

Kot smo že omenili, so avtomobilska podjetja odklopne naprave uporabljala že veliko pred Volkswagnom. Primer, ki je podoben Volkswagnovemu, se je zgodil leta 1998, ko je ameriško tožilstvo sprožilo tožbo proti več proizvajalcem motorjev in jih obtožilo, da so njihovi tovornjaki opremljeni z odklopnimi napravami, ki omogočajo manipuliranje s programsko opremo. Podobno kot pri Volkswagnu, so tovornjaki prestali test EPE, v dejanskih pogojih pa so izločali 3-krat več dušikovega oksida. EPA je skupaj s tožilstvom tožbo dobila, podjetja pa so bila prisiljena v plačilo milijarde dolarjev (Orlove, 2015).

Omenimo naj še dva primera s konca 90-ih let. Prvi je primer Honde, ki je zaradi prodaje avtomobilov z izklopljenimi sistemi za zaznavanje emisij skupno plačala slabih 270 milijonov dolarjev za celotno poravnavo (Honda settles emission suit, 1998). Zanimivo, da je za drugi primer odgovoren General Motors, čigar nedavne manipulacije bomo opisali v nadaljevanju članka. Že leta 1995 je bil General Motors obtožen uporabe odklopnih naprav, zaradi česar je bil primoran vpoklicati 470.000 vozil Cadillac. Podjetje je moralo plačati tudi 45 milijonov stroškov in popravil (Myers, 1995), kar je neverjetno nizka vsota v primerjavi z odškodninami, ki se plačujejo v aktualnih primerih.

Kljub temu, da primer Volkswagen še vedno ni dobil epiloga, so bile že opravljene študije, ki se na primer navezujejo z različnih vidikov. Čeprav je mogoče najti precejšnje število opravljenih raziskav, se je večina avtorjev osredotočala na enake vidike škandala, zaradi česar se ugotovitve v člankih pogosto ponavljajo.

Wilson (2015) se je v svojem prispevku osredotočil na analizo vodstva in kulture Volkswagna, pri čemer je navedel Volkswagnov primer kot primer slabega oz. spodletelega upravljanja podjetja. Navaja, da bo pri preiskovanju ključnega pomena vprašanje, ali je vodstvo Volkswagna odobrilo oz. vodilo prevaro, ali pa jim prevare zgolj ni uspelo preprečiti. Ne glede na razplet in ugotovljeno krivdo vodstva incident namiguje, da v podjetju obstaja kultura, ki dovoljuje ali celo spodbuja goljufanje, kar vodi do mnogih vprašanj v zvezi z vodenjem podjetja. Struktura upravljanja v Volkswagnu namreč ne daje občutka, da vsebuje ključne komponente dobrega upravljanja; premoženje podjetja je v večinski lasti Ferdinanda Piecha in družine Porsche, manjšinske deleže pa imata nemška deželna vlada in katarsko investicijsko podjetje Qatar Investment Authority. Uprava je neodvisna in skoraj nenadzorovana, podjetje pa je v upravo namestilo veliko ožjih družinskih članov, pri čemer podjetje ni ponudilo nobenih konkretnih informacij o kompetentnosti in usposobljenosti novih članov (Wilson, 2015).

Georgievski in Al Qudah (2016) sta opravila primerjavo Volkswagnovega primera s Toyotininim, pri tem pa sta analizirala vidike, kot sta učinek na prihodnost podjetja ter tveganja, ki jih Volkswagnov primer predstavlja za podjetje in za nemško ekonomijo. Kot neizbežne posledice avtorja navajata finančne izgube, ki jih bo podjetje utrpelo zaradi vpoklica avtomobilov in kazni, ter izguba ugleda, ki so ga pridobili skozi leta. Avtorja kot ključno razliko med Volkswagnom in Toyoto navajata način goljufanja; Volkswagnov primer temelji na goljufanju emisijskih testov, zaradi česar ga označujeta kot manj problematičnega kot Toyotinega,

ki je bila neposredno odgovorna za več prometnih nesreč.¹ To je vodilo tudi do dejstva, da so Toyotini avtomobili izgubili status enih najbolj varnih avtomobilov, medtem ko Volkswagen še vedno velja za razmeroma varnega, vendar pa ne tudi okolju prijaznega (Georgievski in Al Qudah, 2016).

Tudi Mansouri (2016) se je v svoji analizi Volkswagnove situacije posvetil nastalim posledicam ter izpostavil učinek izpustov na zdravje, padec v prodaji avtomobilov, padec delnic in vrednosti podjetja. Ugotavlja, da je namesto dodatnega finančnega kaznovanja Volkswagna, boljša ideja razvoj »zelene« tehnologije, ki bi pripomogla k izboljšanju okolja ter razvoju obstoječe tehnologije, ki bi pripomogla k zmanjševanju izpustov v okolje. S tem bi pomembno vplivali tudi na avtomobilsko industrijo, Volkswagen pa je tudi že napovedal, da bo v prihodnosti pozornost posvetil predvsem električnim vozilom. V praksi bi večje število Volkswagnovih električnih avtomobilov pomenilo nekakšno kompenzacijo za vozila s povečanimi izpusti, večje število električnih vozil pa bi lahko imelo pozitiven učinek tudi na ekonomijo, saj bi se pojavila povečana potreba po baterijah, kar bi lahko vodilo do porasta izdelovalcev avtomobilskih baterij.

Cavico in Mujtaba (2016) sta se osredotočila na zakonske in etične posledice škandala Dieseldgate. Najpomembnejša ugotovitev avtorjev je ta, da bo preganjanje Volkswagna zaradi okoljskih zločinov v ZDA zelo problematično, in sicer zaradi luknje v zakonu, ki jo vsebuje Zakon o čistem zraku (Clean Air Act, 1970) iz leta 1970. Slednji je namreč odpravil kazenske sankcije za zločine zoper okolje, kljub temu pa lahko tožilstvo Volkswagen toži zaradi krive izpovedbe, zavajanja vladnih nadzornikov, goljufivega prikrivanja ter oviranja preiskave. Vodstvo podjetja je namreč dlje časa oviralo poskuse vlade pri odkrivanju resnice, poleg tega pa so podajali tudi lažnive in zavajajoče informacije med preiskavo. Kar se tiče etičnih posledic, Cavico in Mujtaba (2016) menita, da je etični izziv za vsakega menedžerja, da sprejema odločitve in uresničuje dejanja, ki so v najboljšem interesu organizacije (etični egoizem), so kulturno kompetentne (etični relativizem) in nasploh dosegajo splošno blagostanje (utilitarizem).

Volkswagen pa ni prvi avtomobilski proizvajalec, ki se je znašel v nezavidljivem položaju zaradi manipuliranj z vozili in kasnejših poskusov prikritja nastale situacije. Poleg omenjenega primera Toyote je leta 2014 sledil še en primer; General Motors je bil obtožen smrti 13 ljudi in povzročitve 33 prometnih nesreč, do katerih naj bi prišlo zaradi zavlačevanja z vpoklicem okvarjenih vozil. Težavo pri vozilih General Motorsa naj bi predstavljal vzmetni del kontaktnega stikala, ki preprečuje kontaktnemu ključu izpad iz položaja in s tem nenadno ugasnitev motorja. Kot zatrjujejo žrtve, je prišlo do tega, da je kontaktni ključ res izpadel iz primerne položaja, kar je vodilo do ugasnitve motorja in posledično do odpovedi vseh ostalih varnostnih funkcij. Največkrat se tu omenja odsotnost zračne blazine, ki naj bi bila tudi najpogostejši vzrok za smrt (Rotich, 2014).

1 2011 je bila Toyota tarča obtožb, da je manipulirala s svojimi avtomobili, zaradi česar je prihajalo do nenadnih pospeševanj. Vpoklicanih je bilo približno 9,2 milijona vozil, ki so imela težave z avtomobilskimi talnimi podlogami, zavorami ter »lepljivimi« pedali za pospeševanje, ki so vodili do nenadnih pospeševanj. Do slednjih je prišlo zaradi premajhne oddaljenosti med pedalom za pospeševanje ter talno podlogo, ki se je zataknila za pedal. Preiskave drugih malverzacij niso pokazale, tudi poročilo vodstva je navajalo, da so bili avtomobili opremljeni z neprimernimi talnimi podlogami (Opoku, 2011).

Sicer pa naj bi, podobno kot pri Volkswagnu, tudi pri General Motorsu šlo za ignorantsko vedenje zaposlenih in težave v organizacijski kulturi, saj naj bi precejšnje število ekipe na vseh nivojih podjetja vedelo za težave, pa skoraj desetletje niso storili ničesar (Arthur W. Page Society, 2015). Vidimo lahko, da ima Volkswagen že dva predhodnika, ki sta se znašla v podobni situaciji. Pri tem je treba izpostaviti, da ima Volkswagnov primer veliko več vzporednic z General Motorsom kot pa s Toyoto; od prikrivanja napake na vozilih, problemov v kulturi in vodenju podjetja pa do ignoriranja problema in pasiven odnos do iskanja rešitve. Na drugi strani je glavna razlika med Toyoto in Volkswagnom ta, da so Toyotini inženirji svoje znanje usmerili v iskanje rešitve za nastalo situacijo ter tudi ustvarili rešitev, ki je učinkovita, enostavna in cenovno ugodna za podjetje.

Pred analizo primera bomo predstavili kronološko dogajanje v zadevi Dieselgate, saj menimo, da je pomembno za razumevanje dejanj podjetja in drugih vzporednih dogodkov, ki so podjetju olajšali izvedbo potrošniške goljufije ter jim omogočili lažje izogibanje prevzemu odgovornosti za nastale posledice. Zgoraj opisani primeri in študije pa kažejo, da Volkswagen ni bil prvi in edini, ki je zavajal potrošnike in kršil zakonodajo zaradi pridobivanja dobička.

3 VOLKSWAGNOVA POTROŠNIŠKA GOLJUFIJA V ZADEVI DIESELGATE

Javnost je bila o škandalu obveščena 18. septembra 2015, ko je ameriška EPA objavila, da je Volkswagen kršil ameriško okoljevarstveno zakonodajo s tem, ko je med 2009 in 2015 v svoje dizelske avtomobile nezakonito vstavljal programsko opremo, ki je zaznavala, kdaj je motor testiran ter za ta namen vključila nadzor emisij, zaradi katerega je vozilo izločalo zmanjšane količine strupenih snovi. Takšno delovanje avtomobila je vodilo do povečanega izpusta strupenih snovi, ki po nekaterih ocenah presegajo dovoljene nivoje kar za štiridesetkrat (Boncelj, 2015; Coleman, 2015).

Do kšitve ameriške zakonodaje je prišlo zaradi dejstva, da si je Volkswagen prizadeval za širitev dizelskih avtomobilov na ameriški trg, saj se v ZDA delež dizelskih vozil giblje zgolj okrog 1 %. ZDA imajo poleg tega tudi izjemno stroge zakonske omejitve glede emisij in Volkswagen se je tega zavedal. Prav visoke regulatorne omejitve naj bi bile razlog, da se je vodstvo podjetja pred desetletjem odločilo, da bodo goljufali na testiranjih, saj so prišli do spoznanj, da nikakor ne bodo mogli doseči ameriških standardov o čistosti zraka, vsaj ne nezakonit način (Smith in Parloff, 2016).

Celotna zadeva se je začela leta 2011, ko so vladni nadzorniki opravili različna testiranja za preverjanje avtomobilskih izpustov. Evropska komisija je tedaj razkrila, da dizelski avtomobili v zrak spuščajo do sedemkrat več dušikovih oksidov na cestah kot v laboratoriju. Seveda ti rezultati (še) niso pomenili, da so proizvajalci uporabljali odklopne naprave, kljub temu pa so inženirji pri Mednarodnem svetu za čisti transport (The International Council on Clean Transport – ICCT) sumili, da je vsaj nekaj odstopanj mogoče razložiti z uporabo prepovedane opreme. Da bi opravili ustrezne raziskave, je ICCT pooblastil skupino inženirjev na West

Virginia University, da primerjajo izpuste dušikovih oksidov pri treh ameriških dizelskih avtih, v laboratoriju in izven njega. Raziskovalci so se lotili projekta s hipotezo, da bodo kakršnekoli razlike veliko manjše kot tiste, ki so jih izmerili v Evropi, zaradi strožjega ameriškega regulatornega režima (Smith in Parloff, 2016).

Za testiranje so nadzorniki uporabili avto znamke BMW X5 ter Volkswagnova Jetto in Passata (Bigalow, 2015). V testnih vožnjah se je BMW odzival po pričakovanjih in je potrdil postavljeno hipotezo, nivoji emisij so bili enaki na cesti in v laboratoriju ter v mejah normale. Ko pa so raziskovalci analizirali izide Volkswagnovih modelov, so ugotovili velika neskladja med rezultati vozil BMW in Volkswagna, čeprav bi moral imeti Volkswagen Passat zaradi napredne tehnologije najnižje rezultate (Bigalow, 2015; Neate, 2015).

Kljub temu, da sta bili na testiranju zgolj dve vozili in bi lahko šlo le za okvaro, se je Volkswagen znašel pod drobnogledom Kalifornijskega odbora za upravljanje zraka (California Air Resources Board – CARB). Volkswagen je predlagal, da, ker že planira vpoklic nekaterih avtomobilov zaradi težav z dotrajano strojno opremo v izpušnem sistemu, lahko opravi še spremembe programske opreme. Po vpoklicu, ki je bil opravljen spomladi 2015, so nadzorniki sicer opazili upad dušikovih oksidov, vendar ta ni bil takšen, da bi opustili nadaljnje preiskave (Smith in Parloff, 2016).

Nadzorniki so prišli do preboja, ko so laboratorijske teste priredili tako, da so vozilo ukanili misleč, da ni več na testiranju, temveč nazaj v običajni uporabi. Programska oprema je izklopila nadzor emisij, te so nenadzorovano poskočile in postalo je jasno, da je imelo vozilo vgrajeno odklopno napravo. V luči teh dogodkov je v naslednjih tednih Volkswagen končno priznal, da že od 2009 vstavlja programsko opremo v dizelske avte, ki sprožijo »sekundarno kalibracijo, ki je namenjena le za čas testiranja« ter da je skoraj 11 milijonov avtomobilov po celem svetu opremljenih s škodljivo programsko opremo, od tega približno 8 milijonov samo v Evropi (Smith in Parloff, 2016).

Odkritje, ki ga je razkrila EPA, je v ZDA vključevalo 482.000 avtomobilov, med katerimi so Volkswagnovi modeli Jetta, Beetle, Golf, Passat in Audi A3, ki ga izdeluje Volkswagen (Hotten, 2015). Poleg tega je EPA Volkswagnu očitala, da je sporno programsko opremo nameščal še na 3-litrške V6 TDI motorje, ki poganjajo vozila Audi A6, A7, A8 in Q5 quattro, VW Touareg in Porsche Cayenne. Volkswagen je te obtožbe zanikal, vendar je le 21 dni kasneje Audijev oddelek priznal, da imajo tudi 3-litrski motorji vgrajene odklopne naprave, kar nanese dodatnih 75.000 okvarjenih vozil (Smith in Parloff, 2016)

V Evropi je primer dobil popolnoma nove razsežnosti, saj je nekdanji grški finančni minister Janis Varufakis menil, da so bili o Volkswagnovem početju v Bruslju popolnoma na tekočem, vendar pa niso imeli namena posredovati. Financial Times je v ospredje postavil nekdanjega komisarja za industrijo, Italijana Antonia Tajanija. Temu je takratni slovenski komisar pristojen za okolje, Janez Potočnik, leta 2013 pisal o »pomembnih razlikah« med emisijami v testnih in realnih pogojih ter izpostavil, da je to eden izmed pglavitnih razlogov, da se kvaliteta zraka v Evropi ne izboljšuje. Tajanija je pozval k takojšnjemu ukrepanju, vendar so njegove pobude naletetele na gluha ušesa (Švab, 2015).

Da takšne navedbe mogoče le niso popolnoma neutemeljene, kaže dejstvo, da je EU sprejela odločitev, da pristaja na zrahljanje omejitev onesnaževanja, čeprav so po Volkswagnovem škandalu vsi pričakovali ravno nasprotno, torej zaostritve pravil. Odločitev, da dovoljene emisije dušikovih oksidov povečajo skoraj za polovico, je seveda naletela na glasno neodobravanje, predvsem pri okoljevarstvenikih, pokazala pa je tudi, da bo EU v tem škandalu v bran stopila avtomobilski industriji, ki zaposluje skoraj 12 milijonov Evropejcev (Švab, 2015). Slednje dejanje EU kaže na tesno povezanost politike in velikih industrijskih koncernov, pri čemer pogosto zaradi lobiranja prihaja do kršitev na škodo potrošnikov, o čemer bo govora v nadaljevanju.

3.1 Posledice zadeve Dieselgate in oškodovanje okolja

Volkswagen je zaradi svojega ravnanja postal tarča številnih preiskav, ki potekajo po vsem svetu. Najslabše kaže Volkswagnu v ZDA, kjer zelo resno jemljejo beloovratniško in ekološko kriminaliteto, posledično ima Okoljevarstveni oddelek pravosodnega ministrstva Združenih držav Amerike pooblastila, da sproži pregon tako zoper posameznike kot tudi zoper podjetja (Coleman, 2015). Z obtožbami v Združenih državah Amerike sta se pred Volkswagnom soočala že omenjena Toyota in General Motors. Oba primera sta se končala s privolitvijo v t. i. »odloženi pregon«, kjer imajo podjetja na voljo določeno obdobje, da uredijo zadeve, zaradi katerih so v postopku, to pa pomeni, da so lahko obtožbe kasneje tudi ovržene. Lahko bi dejali, da gre za nekakšno obdobje »pogojnega izpusta« za podjetja. To se zdi vsekakor privlačna in najugodnejša možnost za Volkswagen, vendar pa tožilci z Okoljevarstvenega oddelka zahtevajo, da se podjetja izrečejo za krive ali pa sprejmejo svoje možnosti na sodišču (Coleman, 2015).

Poleg pravosodnega ministrstva v ZDA so tožbe napovedali še EPA, ki je odgovorna za razkritje Volkswagnovega goljufanja, FBI, vseh 50 ameriških zveznih držav, preiskave zoper Volkswagen pa so napovedane tudi drugje po svetu. Tako želijo Kanada, Južna Koreja, Avstralija, Francija, Velika Britanija in Nemčija preveriti, kako razširjena je težava dizelskih avtomobilov v njihovi državi (Anderson, 2015). Poleg tega se Volkswagnu obetajo tudi civilne tožbe, pri čemer gre predvsem za ogoljufane stranke, ki tožijo Volkswagen zaradi kršitve pogodbe, v katerih so lažnivo predstavljali svoja vozila in njihove značilnosti. Tožbe bi lahko podale tudi Volkswagnove prodajalne, njihovi delničarji zaradi izgube vrednosti delnic ter okoljevarstvene skupine (Coleman, 2015).

Poleg kazenskopравnih sankcij bodo posledice škandala vidne tudi na okolju in ljudeh. Glavni produkt Volkswagnovih emisij je dušikov dioksid, ki je nevaren že sam po sebi, v primeru, da pride do stika z drugimi škodljivimi izpusti v našem ozračju, pa lahko kombinacija tega vodi do nastanka ozona in »finih delcev« oz. PM delcev. Prisotnost teh delcev sicer ni novost; z večanjem splošne uporabe dizelskih goriv in napredovanjem dizelskih vozil, so naraščali tudi nivoji PM delcev, zato so bile že leta 1997 opravljene intenzivne študije o posledicah in izpostavljenosti tem delcem (Arden Pope III in Dockery, 2006). Izsledki takratnih raziskav kažejo, da so posledice PM delcev na zdravje ljudi odvisne od koncentracije delcev in trajanja izpostavljenosti le-tem, ponavljajoče se izpostavljanje pa običajno prinaša

hude zdravstvene težave kardiovaskularnega sistema. Arden Pope III in Dockery (2006) navajata, da se krajša izpostavljenost PM delcem povezuje z bolnišničnimi sprejemi glede kapi in težav z dihalni, možna sta tudi spremenjeno bitje srca in prezgodnja smrt (Selin, 2015).

Najbolj zaskrbljena je lahko evropska populacija, saj dizelski avtomobili v Evropi predstavljajo okoli 50 % vseh avtomobilov, poleg tega pa je po ocenah nekaterih strokovnjakov onesnažen zrak povzročitelj približno 3 milijonov prezgodnjih smrti na leto (Sanger-Katz in Schwartz, 2015; Smith in Parloff, 2016). Poleg posledic, ki jih lahko NO_x pusti na ljudeh, so lahko posledice vidne tudi v naravi; kislost tokov in jezer, poškodovanje gozdov in polj, vplivanje na sam ekosistem, poškodbe so lahko vidne tudi na kamnu in ostalih materialih, posledično torej na kulturnih in drugih pomembnih zgradbah (Clean Air Technology Center, 1999).

Še najboljše jo bo Volkswagen odnesel na evropskih tleh. Nemško državno tožilstvo je sprva preiskavo sprožilo samo zoper posameznike, ne pa tudi zoper podjetje, saj tamkajšnje kazensko pravo daje veliko večji poudarek na osebno odgovornost. Zaradi kompleksnosti nemškega kazenskega prava bi se lahko tožbe zvrstile tako zoper Volkswagen kot tudi zoper posameznike, vendar pa so možnosti za takšen razplet izjemno nizke, saj bi takšne sankcije finančno uničile tako koncern kot tudi Spodnjo Saško – zvezno deželo, ki je ena izmed glavnih delničarjev družbe (Švab, 2015).

Zaradi tega si Volkswagen v Nemčiji lahko obeta razmeroma »ugoden« razplet, to pa podpira tudi EU, saj je, kot že omenjeno, sprostila okoljske zahteve glede izpustov v avtomobilski industriji. Razloge za to najdemo v tem, da avtomobilska industrija zaposluje milijone ljudi po celotni Evropi, obenem pa je tudi ena najbolj dobičkonosnih gospodarskih panog v svetu. Poleg tega menimo, da EU ni pripravljena žrtvovati tako donosnih panog in s tem tvegati ogrožitev ekonomske situacije v Evropi, še posebej ne zaradi emisijskih izpustov v okolje, ki je v zadnjih letih drugotnega pomena in vse preveč zapostavljeno. Poraja se torej vprašanje, čemu toliko okoljevarstvenih akcij, kampanj in projektov ter financiranja raziskovalnih programov, če potem z enim samim dejanjem reševanja velikega avtomobilskega proizvajalca uničimo vse, za kar so se državljani EU več let trudili. In zakaj država oziroma EU ni nikoli tako razumevajoča in popustljiva, ko gre za posameznika? Čemu plačujemo EKO nalepko za vožnjo po nekaterih nemških mestih, ko pa nekateri avtomobili kršijo vse okoljevarstvene predpise?

4 RAZPRAVA

Že vrsto let naša dejanja prizadevajo naravo, pa se tega sploh ne zavedamo, saj naravo jemljemo kot nekaj popolnoma samoumevnega in si pred dejstvi zatiskamo oči. Ljudje se že desetletja soočamo s spoznanjem, da je naše preživetje pogojeno s preživetjem okolja, katerega nezamenljivi del smo. Uničevanje našega okolja je povezano z obstojem sodobnih družb, pri katerih pa imata pomembno vlogo tudi gospodarstvo in proizvodnja. In čeprav avtomobilska industrija ni edina panoga, ki onesnažuje tako med proizvodnjo kot tudi ob uporabi končnega izdelka, se je Volkswagen lotil goljufanja, in s tem škodovanje okolju, prav z vidika

gospodarstva in dobičkonosnosti svojih izdelkov. Zaradi takšnih primerov, kot je Volkswagen, je zelo pomembno, da zaščitimo okolje in v največji možni meri omejimo in preprečimo njegovo onesnaževanje in uničevanje. Pričakovati bi bilo, da bi zaradi afere Diesalgate mnoge države in (kon)federacije razmišljale o rekonstrukciji in nadgradnji svojih politik varstva okolja, a vse kaže, da temu ne bo tako.

Tonry in Farrington (1995) predlagata štiri strategije, ki se, poleg ostalih področij, lahko aplicirajo tudi na področju ekološke kriminalitete in bi vzpostavile učinkovite sisteme preprečevanja ekološke kriminalitete. Prva je t. i. »law enforcement«, kjer ključno vlogo igra sprejetje in izvajanje okoljevarstvenih zakonov, pri tem pa gre lahko za zakone na podlagi ukaza in nadzora oz. »command and control« zakone, ki predpišejo načine, s katerimi podjetje obvladuje onesnaževanje ter zakone, usmerjene v izvedbo oz. »performance oriented« zakone, ki organizacijam pustijo svobodne roke pri izbiri sredstev za doseganje okoljevarstvenih ciljev. Avtorja tu navajata še koncepte »razvojne prevencije«², »prevencijo v skupnosti«³ in »situacijsko prevencijo«⁴, glede na dano situacijo v primeru Volkswagna pa bi bila za uporabo najbolj primerna prva strategija, saj se je treba usmeriti v reševanje nastalega problema, kar pa se lahko doseže predvsem s sprejetjem morda tudi nekoliko strožjih zakonov, pri čemer bodo imeli zadnjo besedo pristojni organi pregona, saj je ključno dosledno izvajanje zakonodaje. Tudi sicer menimo, da bo treba najpomembnejše spremembe uveljaviti v zakonodajah, tako na državni kot tudi mednarodni ravni, dodatno pozornost pa bo treba nameniti ostrejšim sankcijam ter podrobnejšemu in celovitemu nadzoru avtomobilskih proizvajalcev. Pri tem bo treba upoštevati dejstva, ki so jih raziskovalci ugotovili pri Volkswagnovem primeru, ter se usmerjati k razvijanju novih načinov testiranj, ki jih bo v prihodnje težje prelisčiti. Verchick in Steinzorjeva (2015), strokovnjaka s področja prava in varstva okolja, poudarjata pomembno vlogo regulatornih zakonov v takšnih »aferah«, poleg tega pa ugotavljata, da o omenjenih škandalih najbrž še vedno ne bi vedeli nič, če se v primeru Diesalgate raziskovalcem ne bi posrečilo prelisčiti odklopne naprave. Pri tem pa preseneča Volkswagnova drznost kršenja obširnega pravnega varstva okolja in potrošnikov ter regulatorjev. In kljub temu, da bo treba v prihodnosti

---

2 Razvojno prevencijo bi najlažje opisali kot posredovanje z namenom preprečevanja razvoja kriminalnega potenciala pri posameznikih (Tonry in Farrington, 1995). White in Heckenberg (2014) razvojno prevencijo prikažeta na primeru ljubiteljskega ribarjenja: metode, ki mladostnike v zgodnjih fazah otroštva seznanijo s programi, ki lahko spremenijo njihovo dožemanje okolja in ribarjenja, bi lahko vodile do oblikovanja strateških rešitev od metode »ujemi in spusti« pa vse do opravljanja zadolžitve na temo učinka klimatskih sprememb na ribe.

3 Cilj prevencije v skupnosti je sprememba socialnih pogojev, ki vplivajo na kazniva ravnanja v stanovanjskih naseljih. V sklopu prevencije v skupnosti je treba ozaveščati prebivalce, naj izvajajo preventivne ukrepe in oblikujejo sosedske straže (Tonry in Farrington, 1995). V okviru ekološke kriminalitete pa White in Heckenberg (2014) predlagata, da prebivalci obveščajo pristojne organe npr. o odlaganju strupenih odpadkov, izločanju škodljivih izpustov v okolje ter nezakonitem izkoriščanju naravnih virov.

4 Situacijska prevencija temelji na predpostavki, da je velik del kriminalitete kontekstualnega in priložnostnega izvora (Tonry in Farrington, 1995). White in Heckenberg (2014) opisujeta vrsto pristopov oz. ukrepov, s katerimi se lahko zmanjša verjetnost priložnostnih kaznivih dejanj, najpomembnejši med temi pa so povečanje truda za izvedbo kaznivega dejanja, povečanje tveganj za izvoršitev ter zmanjšanje »nagrade« oz. dobička.

usmeriti pozornost na ustrezne zakonodaje, Brisman in South (2015) menita, da lahko, namesto zanašanja na zakone in predpise, učinkovitejšo prevencijo okoljske kriminalitete dosežemo z informiranjem širše javnosti o tem, kaj se dogaja z našim okoljem, o škodljivih posledicah onesnaževanja ter kaj lahko storimo sami, da izboljšamo stanje našega planeta in življenjskih pogojev za nas same.

Ko je govora o ekoloških posledicah primera, naj izpostavimo tudi dejstvo, da še ni bila opravljena raziskava, pri kateri bi se raziskovalci lotili merjenja natančne količine izpustov dušikovega oksida v okolje. V teoriji bi za izvedbo takšnih meritev potrebovali podatke o stanju onesnaženosti pred izbruhom afere, podatke o trenutni onesnaženosti, raziskava pa bi morala biti izvedena na območju, ki je bilo takšnemu onesnaževanju najbolj izpostavljeno. Izvedba takšne raziskave ni preprosta, saj obstaja mnogo ovir, ki bi morebitno izvedbo takšne raziskave precej ovirale; omenimo naj upoštevanje vseh izpustov iz drugih virov, npr. izpuste iz tovarn, v primeru, da Volkswagnovi avtomobili ostanejo na cestah, bi bilo treba upoštevati tudi nadaljevanje njihovih izpustov, poleg tega pa je od razkritja primera preteklo že kar nekaj časa, kar bi za izvedbo raziskave predstavljalo še dodatno težavo.

Primer je problematičen tudi z vidika gospodarske oz. beloovratniške kriminalitete. Kot smo omenili, ZDA tovrstno kriminaliteto jemljejo zelo resno, v Evropi pa je ukrepanje zoper gospodarsko kriminaliteto marsikdaj drugotnega pomena. O tem priča tudi vpletenost Bruslja v Volkswagnove mahinacije, pri čemer je očitno, da je bila gospodarska dobičkonosnost postavljena pred dobrobit našega okolja in zdravja ljudi, saj avtomobilska industrija zaposluje približno 12 milijonov Evropejcev (Švab, 2015). Če sledimo Pečarjevim (1979) besedam, v zadevi Dieselgate ne gre samo za klasično gospodarsko kriminaliteto v obliki goljufij(e) ali posebne gospodarske kriminalitete v obliki potrošniške goljufije, ali klasične kriminalitete belih ovratnikov, ampak gre za gospodarsko-poslovno kriminaliteto, ki jo je nazorno opisal Wright Mills (1956, str. 95):

»Bolje je – slikovito povedano – vzeti od vsakega izmed desetih milijonov ljudi po deset centov s finančnimi operacijami gospodarskih podjetij, kot z revolverjem od desetih bank po sto tisoč dolarjev.«

Prav to se je zgodilo v primeru Dieselgate. Volkswagen je od več sto tisočih kupcev dobil večjo kupnino, kot bi jo, če ne bi lagal o lastnostih porabe in izpustov pri avtomobilih. Še bolj pereče pa je dejstvo, da je veliko ljudi zavestno šlo v nakup dražjega avtomobila, ki je po zagotovilih proizvajalca prijaznejši do okolja (ima manj izpustov), saj so naklonjeni varstvu okolja, zgodilo pa se je ravno obratno.

S tem, ko je EU znižala meje dovoljenih emisij in s tem ugodila celotni avtomobilski industriji, se je potrdilo Pečarjevo (1979) opozorilo, da je gospodarsko-poslovna kriminaliteta izredno škodljiva zaradi mednarodne prepletenosti in sodelovanja med gospodarskimi in političnimi krogi. Vodilo gospodarsko-poslovne kriminalitete je pridobitev koristi za izbrano skupino (bogatih) ljudi, kar je v vseh pogledih pomembnejše od splošne dobrobiti ali posameznih prednosti za vse (Pečar, 1979). V 21. stoletju se tovrstna korist pogosto dosega na račun okolja (in družbe ali skupnosti, ki tam živi). Na gospodarske procese vplivajo mikro dejavniki (kupci, dobavitelji, širša javnost, konkurenca) in makro dejavniki (politični in tehnološki dejavniki, ekonomska stabilnost,

demografsko stanje), pri čemer pa ne gre pozabiti, da je pri vseh (skoraj) vedno v ozadju človek. In če okoliščine niso dobre za podjetje, se lahko z lobiranjem in pravimi poznanstvi situacijo hitro popravi. Slednje je bilo zelo nazorno vidno v administraciji nekdanjega ameriškega predsednika Georga Busha (npr. podpora zakonodaje, ki je v primeru Enron vodilnim omogočila manipulacije in goljufije) ter sedanjega predsednika Donalda Trumpa (npr. odobritev izgradnje spornih naftovodov Keystone XL in Dakota Access). Podobno podporo politike lahko zasledimo tudi v primeru Dieselgate, ko je EU dovolila večje izpuste z namenom rešitve podjetja Volkswagen iz nastale zagate.

Kršitve norm so za takšna podjetja možnost oziroma strategija za pridobivanje dobička (Pečar, 1975), kar so uporabili tudi v avtomobilski industriji 21. stoletja. Dejansko govorimo o množičnem zajedavstvu, ko posamezne elite živijo na račun drugih. Pečar (1979) je že leta 1979 opozoril, da se pri gospodarsko-poslovni kriminaliteti ne kršijo samo pravne norme, ampak tudi poklicne, politične, moralne in druge norme, kar se je pokazalo tudi v primeru Volkswagna. Kršitvam so sledile laži lastnikov, zanikanje odgovornosti, za konec pa še lobiranje na ravni EU in dosežena sprememba meje dovoljenih izpustov zgolj z izgovorom ohranitve proizvodnje in delovnih mest.

Kamaluddin in Salin (2011) na podlagi analize malezijskih primerov gospodarske kriminalitete navajata razloge, zaradi katerih pogosto prihaja do izvršitve gospodarskih kaznivih dejanj. Eden izmed teh je neučinkovito vodenje, ki ga Schwartz, Dunfee in Kline (2005) opisujejo kot nezmožnost direktorjev učinkovito opravljati svoje dolžnosti. Ob tem Kamaluddin in Salin (2011) dodajata, da pomembno vlogo igrajo pomanjkljivi zakoni, ki direktorjem omogočajo neetično vedenje. Podjetja bi morala že sama stremeti k etičnemu načinu poslovanja, kjer bi bilo goljufanje in zlorabljanje produktov ustrezno kaznovano, vendar je to precej utopično pričakovati, še posebej v primerih, kakršen je Volkswagnov, v katerem so v goljufanje vpletene vodilne osebe v podjetju. Wilson (2015) dodaja, da je do nameščanja opreme prišlo zaradi izvedene analize tveganja in koristi oz. angl. »risk and benefit« analize, s katero so spoznali, da je namestitev sporne opreme prava poslovna odločitev predvsem zaradi dejstva, da inženirji v podjetju niso bili zmožni doseči cenovnih, okoljskih ter izvedbenih standardov.

Na drugi strani poleg strožjega nadzora in enotnega kaznovanja vseh vpletenih, tudi politikov, ki družbam omogočajo pridobivanje koristi – ne nazadnje naj bi bili vsi enaki pred zakonom (kar že dolgo ne velja več oziroma nikoli ni), je na voljo bolj malo učinkovitih načinov odzivanja. Pečar (1979) opozarja, da pri tej obliki kriminalitete nevtralizacijske in racionalizacijske tehnike iz kriminoloških teorij niso uspešne, saj ti storilci nimajo občutkov (ali vesti), pomembna jim je samo korist. Zaradi tega se tudi poraja vprašanje, kaj bi pravzaprav bila učinkovita »kazen« za storilce takšnih kaznivih dejanj.

Kot razlog, zaradi katerega prihaja do gospodarske kriminalitete, Kamaluddin in Salin (2011) navajata še politični nadzor nad organizacijami. In čeprav je občasni nadzor politike nad podjetji dobrodošel in zagotavlja potreben nadzor, avtorja navajata, da pretirano vmešavanje politike v odločitve podjetja daje vtis, da so pravila in predpisi zgolj formalnosti ter da je politična agenda tista, ki v podjetjih nekaj velja. Kljub temu, da se opisani razlogi navezujejo na gospodarsko

kriminaliteto v popolnoma drugačni kulturi, kot je zahodna, lahko brez težav potegnemo vzporednice med analiziranimi primeri s primerom Volkswagen.

Dejstvo, da so odklopne naprave končno razkrite, bi lahko spodbudilo avtomobilске proizvajalce v iskanje novih načinov za goljufanje. Vendar preden se posvetimo prihodnosti, je treba zaključiti še vsa trenutno nerešena vprašanja v zvezi s primerom Volkswagen. Med drugim imamo v mislih usodo zmanipuliranih vozil, saj še vedno ni stoođotno jasno, kaj se bo zgodilo z njimi. Menimo, da se ta problem lahko reši na dva načina. Prvi je ta, da se vozila pustijo na cestah, denar, ki bi bil sicer namenjen njihovem popraviljanju in uničevanju, pa se porabi za boj proti zmanjševanju onesnaževanja. Podobnega mnenja je tudi Mansouri (2016), ki navaja, da bi bilo investiranje v razvoj tehnologije za zmanjševanje izpustov koristno tako za naše okolje kot tudi za povrnitev ugleda Volkswagna. Negativna stran tega predloga je, da bi v tem primeru avtomobili še naprej izpuščali emisije in dvigovali nivoje onesnaženosti. Poudarimo naj tudi, da obstaja tveganje, da se bodo, če se Volkswagnu dovoli zgolj poravnati »odškodnino« in pri tem pozabi sankcije, v prihodnosti ostala podjetja lažje odločala za kršenje zakonodaje, saj bodo za zgled jemali lahko rešitev Volkswagna.

V drugem primeru pa se Volkswagen kaznuje z denarnimi sankcijami, ki lahko presežejo več sto tisoč evrov oziroma še več, če sem dodamo odškodnine, ter kazenskoopravnimi sankcijami za vodilne, kjer pa je obsodba na zaporno kazen malo verjetna, ter z obveznim vpoklicem in popravilom avtomobilov. Slednjega so v Sloveniji deloma že izvedli; od približno 45.000 avtomobilov so do 17. oktobra 2016 vpoklicali 5.933 vozil. Vpoklici se še naprej izvajajo, pri čemer pa pregledi na vozilih Audi in Volkswagen potekajo brez natančnih časovnih omejitev, medtem ko za znamki Škoda in Seat še ni znano, kdaj se bodo lastniki dolžni zglašiti na popravilo (Zveza potrošnikov Slovenije, 2016).

Kot že omenjeno, primer Volkswagna ni edini primer nepravilnosti v avtomobilski industriji. Toyota in General Motors sta že pred tem sprejela sporne odločitve glede opreme v svojih izdelkih, vendar pa tema dvema primeroma v javnosti ni bilo posvečene pretirane pozornosti, predvsem zaradi posledic, ki v javnosti niso dvignile toliko prahu. Obe omenjeni podjetji sta jo tudi odnesli z razmeroma ugodnimi posledicami, ki pa pri nasprotujočih straneh puščajo grenak priokus nepravilnosti. Menimo, da bi morala vlada oz. pristojni kazenskoopravni organi v okviru situacijske prevencije sprejeti ukrepe, ki bi povečali trud za kaznivo dejanje in hkrati zmanjšali možnost dobička. Izrecna in jasna določila ter striktno izvajanje nadzora, v Volkswagnovem primeru testiranja vozil, lahko tudi proizvodnje, bi v veliki meri zmanjšala možnosti za kršitve okoljevarstvene zakonodaje na osnovi prekomernih izpustov. Hkrati bi morali Volkswagen ostreje kaznovati kot njegove predhodnike in s tem postaviti Volkswagen kot vzgojni primer za kaznovanje takšnih goljufij, s čimer bi vsi potencialni kršitelji v prihodnosti dvakrat premislili, preden bi se odločili za takšno ravnanje.

Tudi raziskava Evropske komisije je potrdila (G. V., 2017), da je v primeru Dieseltgate Volkswagen uporabil metode gospodarsko-poslovne kriminalitete – kriminalitete elit, ki zaradi moči, denarja, vezi in politične podpore velikokrat zaobide pravne norme in kazenske sankcije. Izkazalo se je, da so se različne države na Volkswagnove kršitve različno odzvale; Amerika je izterjala priznanje krivde

in plačilo odškodnine, prav tako Kitajska in Avstralija, Evropa oziroma EU pa se je postavila na stran podjetja. Ravnanje EU, ko je pozornost preusmerila v reševanje delovnih mest in spremenila (zmanjšala) omejitve izpustov v zrak, je bilo jasno sporočilo javnosti, da pred zakonom nismo vsi enaki, zato se poraja vprašanje, ali morda gospodarsko-poslovna odklonskost odraža splošne družbeno-gospodarske razmere sodobnega časa. Ali kot je zapisal Aristotel (v Kiernan, 1962, str. 398): »Največje hudodelstvo ni storjeno zaradi pridobivanja potrebnega, ampak zaradi preobilnega.« Kar je tudi cilj sodobnih elit – malverzacija za vsako ceno zaradi okoriščanja. To nas privede nazaj do vprašanja, ki smo ga postavili v članku. Čemu plačujemo EKO nalepko za vožnjo po nekaterih nemških mestih, ko pa nekateri avtomobili kršijo vse okoljevarstvene predpise in vodilni menedžerji ter državniki vedo za to. Gre tukaj za to, da podjetja goljufajo državo, ali za to, da podjetja goljufajo potrošnika, ali morda za to, da podjetja od podpori države goljufajo potrošnika. In kaj ob tem lahko naredi posameznik? V želji po varovanju okolja je bil pripravljen kupiti okolju bolj prijazen avtomobil, ki je bil zaradi tega dražji, na koncu pa je spoznal, da ga je podjetje ogoljufalo in mu prodalo avtomobil z odklopno napravo, tako da je plačal več za avtomobil, ki je okolju še manj prijazen kot prejšnji avtomobil. Za nameček pa mu hrbet obrne še država oziroma EU, ki podjetja ne kaznuje z izgovorom izgube delovnih mest. Kot je že davnega leta 1975 opozarjal Pečar (1975), se kriminaliteta elit in države vedno konča oziroma realizira na plečih malega človeka.

UPORABLJENI VIRI

- Anderson, E. (29. 9. 2015). Volkswagen crisis: How many investigations is the car maker facing? *The Telegraph*. Pridobljeno na <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/11884872/Volkswagen-crisis-how-many-investigations-is-the-carmaker-facing.html>
- Arden Pope III, C. in Dockery, D. W. (2006). Health effects of fine particulate air pollution: Lines that connect. *Journal of the Air & Waste Management Association*, 56(6), 709–742.
- Arthur W. Page Society. (2015). *General Motors' corporate culture crisis: An assessment of the ignition switch recall*. Pridobljeno na <http://www.awpagesociety.com/attachments/1edd5184509636aabbdc07ef0c3546e0facf5c0c/store/00f8d9b37cec4d725c881b7235467635aeab21b4d233398c819839d426b/General-Motors-Case-Study-2015.pdf>
- Bigalow, P. (23. 9. 2015). West Virginia researcher describe show Volkswagen got caught. *Autoblog*. Pridobljeno na <http://www.autoblog.com/2015/09/23/researcher-how-vw-got-caught/>
- Boncelj, G. (21. 9. 2015). Volkswagnov škandal z dizelskimi emisijami. *Delo*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/svet/ekonomija/volkswagnu-se-zda-lahko-zgodi-visoka-kazen.html>
- Bowler, T. (2. 10. 2015). Volkswagen: From the third reich to emissions scandal. *BBC News*. Pridobljeno na <http://www.bbc.com/news/business-34358783>
- Brisman, A. in South, N. (2015). An assessment of Tonry and Farrington's four major crime prevention strategies as applied to environmental crime and harm. *Varstvoslovje*, 17(2), 127–151.

- Bureau of Economics, Federal Trade Commission. (2013). *Consumer fraud in the United States 2011*. Pridobljeno na https://www.ftc.gov/sites/default/files/documents/reports/consumer-fraud-united-states-2011-third-ftc-survey/130419fraudsurvey_0.pdf
- Cavico, F. J. in Mujtaba, B. G. (2016). Volkswagen emissions scandal: A global case study of legal, ethica land practical consequences and recommendations for sustainable management. *Global Journal of Research in Business & Management*, 4(2), 303–311.
- Clean Air Act. (1970). *United States Code*, (88/206).
- Clean Air Technology Center. (1999). *Nitrogen oxides (NOx), why and how they are controlled*. Pridobljeno na <https://www3.epa.gov/ttnca1/dir1/fnoxdoc.pdf>
- Coleman, C. (24. 9. 2015). VW could facelng legal nightmare. *BBC News*. Pridobljeno na <http://www.bbc.com/news/business-34352243>
- Engineering explained: What's all the hype about VW and emissions cheating? (22. 9. 2015). *Carthrottle*. Pridobljeno na <https://www.carthrottle.com/post/engineering-explained-whats-all-the-hype-about-vw-and-emissions-cheating>
- European Commision. (2010). »Green« vehicles: A European strategy. Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:en0020&from=EN>
- European Parliament and the European Council. (2009a). *Directive 2009/33/EC*. Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0033&from=EN>
- European Parliament and the European Council. (2009b). *Regulation (EC) No 443/2009*. Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0443&from=EN>
- G. V. (11. 1. 2017). Volkswagen priznal zavajanje ZDA in sprejel kazen 4,3 milijarde dolarjev. *MMC RTV SLO*. Pridobljeno na <https://www.rtvlo.si/gospodarstvo/volkswagen-priznal-zavajanje-zda-in-sprejel-kazen-4-3-milijarde-dolarjev/412244>
- Georgievski, B. in Al Qudah, A. (2016). The effect of the Volkswagen Scandal (a comparative case study). *Research Journal of Finance and Accounting*, 7(2), 54–57. Pridobljeno na https://www.researchgate.net/publication/292615368_The_Effect_of_the_Volkswagen_Scandal_A_Comparative_Case_Study
- Honda settles emission suit. (8. 6. 1998). *Money CNN*. Pridobljeno na <http://money.cnn.com/1998/06/08/companies/honda/>
- Hotten, R. (10. 12. 2015). Volkswagen: The scandal explained. *BBC News*. Pridobljeno na <http://www.bbc.com/news/business-34324772>
- Kamaluddin, N. in Salin, A. S. (2011). *Unstoppable fraud, scandals and manipulation – an urgent callforan Islamic-based code of ethics*. Prispevek na konferenci International Conference on Sociality and Economics Development, Kuala Lumpur, Malasia. Pridobljeno na https://www.researchgate.net/publication/272831466_Unstoppable_Fraud_Scandals_and_Manipulation_-_An_Urgent_Call_for_an_Islamic-based_Code_of_Ethics
- Kanduč, Z. (2009). Preware, prevarantstvo in prevaranti: Preliminarna kriminološka analiza. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(3), 223–237.
- Kazenski zakonik [KZ-1]. (2008, 2009, 2011, 2012, 2015, 2016, 2017). *Uradni list RS*, (55/08, 66/08, 39/09, 91/11, 50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17).

- Kiernan, T. P. (ur.). (1962). *Aristotle dictionary*. New York: Philosophical Library.
- Mansouri, N. (2016). A case study of Volkswagen unethical practice in diesel emission test. *Internationall Journal of Science and Engineering Applications*, 5(4), 211–216.
- Myers, L. (1. 12. 1995). GM forced to recall Cadillacs with emission »defeat device«. *AP News Archive*. Pridobljeno na <http://www.apnewsarchive.com/1995/GM-Forced-to-Recall-Cadillacs-With-Emission-Defeat-Device/-id-4b030c7601a14dcc8208fcc1d1bd30cc>
- Neate, R. (26. 9. 2015). Meet John German: The man who helped expose Volkswagen's emissions scandal. *The Guardian*. Pridobljeno na <https://www.theguardian.com/business/2015/sep/26/volkswagen-scandal-emissions-tests-john-german-research>
- Opoku, D. (2011). *The case of Toyota recall*. Pridobljeno na <https://solvesolution.files.wordpress.com/2011/05/toyota-case-study.pdf>
- Orlove, R. (21. 9. 2015). How The EPA won \$1 billion from Diesel cheaters long before VW. *Jalopnik*. Pridobljeno na <http://jalopnik.com/how-the-epa-won-1-billion-from-diesel-cheaters-long-be-1732109485>
- Pečar, J. (1975). Gospodarska poslovna odklonskost (ali koristne malverzacije in nezakonitosti v gospodarstvu). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 26(4), 260–273.
- Pečar, J. (1979). Podjetniško-skupinska (gospodarsko-poslovna) odklonskost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 30(4), 270–282.
- Rotich, N. (2014). *General Motors ignition switch recalls – 2014: A perspective from ethics of technology*. Prispevek na konferenci Philosophy of Science for Post-graduate Students (PhD), Lappeenranta University of Technology, Finland. Pridobljeno na https://www.researchgate.net/publication/270553837_General_Motors_Ignition_switch_Recalls_-_2014_A_Perspective_from_Ethics_of_Technology
- Sanger-Katz, M. in Schwartz, J. (28. 9. 2015). How many deaths did Volkswagen's deception cause in the U. S.? *The New York Times*. Pridobljeno na http://www.nytimes.com/2015/09/29/upshot/how-many-deaths-did-volkswagens-deception-cause-in-us.html?_r=0
- Schwartz, M. S., Dunfee, T. W. in Kline, M. J. (2005). Tone at the top: An ethics code for directors? *Journal of Business Ethics*, 58, 79–100.
- Selin, N. E. (30. 9. 2015). One of the biggest consequences of the Volkswagen diesel scandal. *Fortune*. Pridobljeno na <http://fortune.com/2015/09/30/volkswagen-diesel-scandal-consequences/>
- Smith, G. in Parloff, R. (15. 3. 2016). Hoaxwagen. *Fortune*. Pridobljeno na <http://fortune.com/inside-volkswagen-emissions-scandal/>
- Švab, N. (4. 11. 2015). VW škandal – drugič: prizadetih okoli 800.000 vozil, tudi 'bencinarji'. Vozila Volkswagen, Audi, Škoda in Seat na teste. *24ur.com*. Pridobljeno na <http://www.24ur.com/novice/gospodarstvo/vw-2.html>
- Tonry, M. in Farrington, D. P. (1995). Strategic approaches to crime prevention. V M. Tonry in D. P. Farrington (ur.), *Building a safer society: Strategic approaches to crime* (str. 7–8). Chicago: University of Chicago
- United Nations. (1998). *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*. Pridobljeno na <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>

- United States Environmental Protection Agency. (1998). Clean Air Act Prohibits »Defeat Devices« in Vehicles, Engines. *Enforcement Alert*, 1(2). Pridobljeno na <https://www.epa.gov/sites/production/files/2014-06/documents/defeat.pdf>
- Verchick, R. R. M. in Steinzor, R. (30. 9. 2015). VW and GM scandals show why regulation matters. *The Hill*. Pridobljeno na <http://thehill.com/blogs/congress-blog/255328-vw-and-gm-scandals-show-why-regulation-matters>
- Volkswagen AG. (n. d.). *Group*. Pridobljeno na <https://www.volkswagenag.com/en/group.html>
- White, R., in Heckenberg, D. (2014). *Green criminology: An introduction to the study of environmental harm*. London; New York: Routledge.
- Wilson, J. (2015). *VW: A case study in failed governance*. Pridobljeno na <http://cornerstonecapinc.com/wp-content/uploads/2015/09/VW-A-Case-Study-in-Failed-Governance-25-Sept-2015.pdf>
- Wright Mills, C. (1956). *The power elite*. New York: Oxford University Press.
- Zakon o varstvu okolja [ZVO-1]. (2004, 2006, 2008, 2009, 2012, 2013, 2015, 2016). *Uradni list RS*, (41/04, 39/06, 66/06, 70/08, 108/09, 108/09, 48/12, 57/12, 92/13, 56/15, 102/15, 30/16).
- Zveza potrošnikov Slovenije. (22. 10. 2015). *Vse o Volkswagnovem škandalu*. Pridobljeno na <https://www.zps.si/index.php/avto/navigacija-2/7607-vse-o-volkswagnovem-skandalu>
- Zveza potrošnikov Slovenije. (12. 12. 2016). *Afera VW: Ko skušajo utišati potrošnike*. Pridobljeno na <https://www.zps.si/index.php/avto/navigacija-2/8208-afere-vw-ko-skusajo-utisati-potrosnike>

O avtorjih:

Gregor Hočevar, univ. dipl. var., študent magistrskega študijskega programa Varstvoslovje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, Ljubljana. E-pošta: gregor.hocevar@student.um.si

Dr. Katja Eman, docentka za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: katja.eman@fvv.uni-mb.si

Uporaba Griffithsove sheme vprašanj za analizo sodnega zaslišanja – študija primera zasliševalske tehnike odvetnika

Marisa Kopše

Namen prispevka:

Namen prispevka je na podlagi analize primera iz sodne prakse ugotoviti, kakšne vrste vprašanj je odvetnik med navzkrižnim zaslišanjem mladolletne priče najpogosteje uporabil in kako je izbira le-teh vplivala na odgovore zaslišane osebe.

Metode:

Z analizo vsebine pisnih virov smo pregledali strokovno literaturo o tehnikah in strategijah policijskega ter sodnega zaslišanja, nato smo analizirali, kako lahko navzkrižno zaslišanje vpliva na odgovore zaslišane osebe, in preučili tehniko analize vprašanj, imenovano Griffithsova shema vprašanj. S pomočjo Griffithsove sheme vprašanj smo analizirali prepis zvočnega posnetka zaslišanja priče.

Ugotovitve:

Na podlagi analizirane literature s področja zasliševalskih tehnik in rezultatov analize prepisa zvočnega posnetka zaslišanja priče smo ugotovili, da je bila priča v analiziranem primeru sodnega zaslišanja podvržena nestrokovno izvedenemu zaslišanju. Na podlagi rezultatov analize sodnega zaslišanja priče lahko sklepamo, da izpraševalcu primanjkuje znanja o osnovnih spoznavnih procesih, predvsem o delovanju spomina, ki je pri pričanju ključen.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Omejitev prispevka je dejstvo, da je bila analiza zaslišanja s pomočjo Griffithsove sheme vprašanj opravljena samo na enem primeru sodnega zaslišanja, zato ugotovitev statistično ne moremo posplošiti na celotno populacijo. Kljub temu nam ugotovitve omogočajo pregled nad stanjem in opozarjajo na vrzeli v izobraževanju ter usposabljanju odvetnikov s področja izvedbe učinkovitega in etičnega zaslišanja.

Praktična uporabnost:

Raziskovalne ugotovitve se ujemajo z ugotovitvami drugih raziskav o pomanjkljivostih izvedbe sodnih zaslišanj.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek pomeni prvo analiziranje prepisa zvočnega posnetka sodnega zaslišanja priče s pomočjo analize Griffithsove sheme vprašanj v slovenskem

jezikovnem in kulturnem prostoru. Prispevek je pomemben za ozaveščanje domače strokovne javnosti o obstoju problematike morebitnih pomanjkljivosti izvedbe sodnih zaslišanj.

UDK: 159.9:340.6

Ključne besede: policijsko zaslišanje, sodno zaslišanje, napačna priznanja, strategije odvetnikov, Griffithsova shema vprašanj

The use of the Griffiths Question Map for the Analysis of Interrogations Proceeded by Courts – a Case Study of Lawyer's Interrogation Technique

Purpose:

The purpose of this article is to determine which questions a lawyer was using most commonly during cross-examination of juvenile witness and establish how the choice of those questions influenced the interrogated person.

Design/Methods/Approach:

We analysed academic literature and legislation that covers techniques and strategies of police interrogations and interrogations proceeded by courts. Later we analysed the effect that a cross-examination-style questioning has on witnesses' responses and studied the question analysis technique named Griffiths Question Map. Finally, based on analysis of academic literature, we used Griffiths Question Map to analyse the transcript of the sound recording of witness interrogation.

Findings:

Based on analysed literature in the field of interrogation techniques and the results of the transcript we concluded that the witness was subjected to unprofessionally performed interrogation. Based on the results of interrogation analysis we conclude that interrogator lacks knowledge of basic cognitive processes, especially regarding memory work, which is of vital importance in witness testimony.

Research Limitations/Implications:

Limitation of the article is the fact that analysis of interrogation with the help of Griffiths Question Map was carried out and based solely on one case of interrogation proceeded by courts, which is why we cannot statistically generalize our findings to the whole population. Nevertheless, our findings do enable a better overview of the situation and point out that there are gaps in education and training of lawyers, which show in inefficiently and unethically carried out interrogations.

Practical Implications:

Our research findings support other findings regarding imperfections in conducting interrogations proceeded by courts.

Originality/Value:

Our research presents the first analysis of the transcript of witness interrogation with the help of the analysis of Griffiths Question Map in Slovenian

linguistic and cultural space. It is important for making the local professional public aware of imperfections in conducting interrogations proceeded by courts.

UDC: 159.9:340.6

Keywords: police interrogation, interrogations proceeded by courts, false confessions, lawyers' strategies, Griffiths Question Map

1 UVOD

Uporaba strategij in tehnik zasliševanja je v zadnjem desetletju postala predmet številnih študij in raziskav. Zaradi naraščajočega števila izsiljenih priznanj in kontroverzne uporabe spornih strategij zasliševanja tako na področju policije kot tudi na področju sodstva se vse pogosteje postavlja sledeče vprašanje: katere strategije in tehnike so (oz. niso) objektivno učinkovite pri pridobivanju zanesljivih informacij od zaslišanih oseb? Psihologi in ostali strokovnjaki, specializirani za področje zasliševanja, so poskušali odgovoriti na to vprašanje, pri čemer so bili do neke mere uspešni. Identificiranih je bilo 71 specifičnih tehnik zasliševanja (Kelly, Miller, Redlich in Kleinman, 2013), Leo in Liu (2009) pa sta jih razdelila na 6 različnih področij.

Poleg policijskih zaslišanj, ki jim je namenjena občutno večja mera pozornosti strokovne javnosti, postaja predmet številnih raziskav tudi proces sodnega zaslišanja. Navzkrižno zasliševanje, ki je ključni del sodne prakse, po mnenju zaslišanih predstavlja najbolj zastrašujoč in ponižujoč del celotnega sodnega procesa (Kebbel, O'Kelly in Gilchrist, 2007; Kingi in Jordan, 2009). Cilj navzkrižnega zasliševanja je namreč diskreditiranje nasprotnika in nasprotnikovih dokazov ter nasprotnika pripraviti do tega, da prizna nekaj, kar bo odvetnik kasneje v sodnem procesu uporabil v namene zavračanja nasprotnikovih argumentov ali za potrditev svojih lastnih argumentov. Izbira ustrezne smeri spraševanja je odvisna od tega, kaj odvetnik želi, da mu nasprotna stran oz. zaslišani prizna. Na podlagi tega odvetniki formulirajo niz vprašanj, ki vodijo do takšnega odgovora, kot ga odvetniki želijo slišati. Odvetniki poskušajo pri navzkrižnem zasliševanju na različne načine diskreditirati nasprotnikove izjave in njegove dokaze (Zydervelt, Zajac, Kaladelfos in Westera, 2016).

Številni avtorji trdijo, da obstoječi model navzkrižnega zaslišanja ni učinkovita metoda pri preverjanju verodostojnosti izjav občutljivih prič, kot so npr. otroci. Navzkrižna zaslišanja so namreč izvedena z velikim časovnim zamikom po domnevem kaznivem dejanju, vključujejo pa sugestivna in dvoumna vprašanja, ki jih priče velikokrat ne razumejo v celoti (Zajac in Cannan, 2009; Zajac, Gross in Hayne, 2003), kar ima lahko za posledico, da priče velikokrat naredijo vsaj eno spremembo v vsebini njihovih izjav (Jack in Zajac, 2014; Plotnikoff in Woolfson, 2009). Ker vsak izmed teh dejavnikov zmanjša zanesljivost pričanja očividcev (Read in Connolly, 2007; Zajac in Cannan, 2009), se je na tej točki treba vprašati, v kakšnem obsegu navzkrižno zaslišanje v bistvu resnično doseže cilj odkrivanja resnice in kako lahko zastavljanje takšnih vprašanj vpliva na verodostojnost izjav navzkrižno zaslišanih prič? Zaradi tega smo za namen prispevka s pomočjo t. i. »Griffithsove sheme vprašanj« analizirali prepis zvočnega posnetka zaslišanja

mladoletne priče. Želeli smo namreč ugotoviti, kakšne vrste vprašanj je odvetnik uporabil pri analiziranem primeru sodnega zaslišanja priče in kako je izbira teh vplivala na odgovore zaslišane osebe.

2 ZASLIŠEVALSKE TEHNIKE

2.1 Policijske zasliševalske tehnike

Zaslišanja predstavljajo ključni element policijskih preiskav, s pomočjo katerih je mogoče pridobiti pomembne informacije v zvezi z obravnavanim kaznivim dejanjem. Gudjonsson (2003) opredeljuje preiskovalni intervju kot izredno pomemben del večine policijskih preiskav. Kvalitetno in pošteno opravljen razgovor z žrtvami, pričami in osumljenci naj bi bil v interesu pravičnosti. Vendar pa že sama narava postopka zaslišanja, ki navadno temelji na prepričanju, da je osumljenec kriv (Kassin in Gudjonsson, 2004), dopušča policistom veliko širino pri izbiri zasliševalskih tehnik (Culhane, Hosch in Heck, 2008).

V zgodovini policijskega dela je poznanih veliko primerov uporabe mučenja in drugih tehnik, ki vključujejo izvajanje fizičnega ter psihičnega nasilja z namenom pridobitve priznanja. Šele konec 80. let prejšnjega stoletja so postala takšna izsiljena priznanja nedopustna za uporabo na sodišču. Ta sprememba v sodni praksi je privedla do pomembnih sprememb v načinu izvedbe zaslišanj, prišlo pa je tudi do naknadnih izključitev številnih priznanj, ki so se izkazala kot izsiljena (Culhane et al., 2008).

Navkljub temu ostaja malo znanega o dejanski uporabi posameznih zasliševalskih tehnik v policijski praksi. Problematika policijskih zasliševalskih tehnik je bila in še vedno ostaja osrednja tema številnih študij in raziskav. Večino teh so opravili v Veliki Britaniji, kjer so preučevali predvsem učinkovitost in posledice uporabe različnih zasliševalskih tehnik. Med najbolj znanimi in vplivnimi ameriški raziskavami velja omeniti raziskavo, ki jo je leta 1996 objavil Leo. Za namene raziskave je preučil in analiziral 182 zaslišanj, v katerih so bili večinoma zaslišani povratniki. Identificiranih je bilo skupno 25 zasliševalskih tehnik, ki so jih zasliševalci uporabili v analiziranih zaslišanjih. Med najpogosteje uporabljenimi tehnikami so bila sledeča (Leo, 1996): (1) sklicevanje na osebne koristi osumljenca (uporabljeno v 88 % vseh analiziranih zaslišanj), (2) soočenje osumljenca z obstoječimi obremenilnimi dokazi (85 %), (3) opozarjanje na morebitna neskladja v osumljenčevi zgodbi (42 %), (4) uporaba vprašanj iz tehnike, imenovane »Intervju z vedenjsko analizo« (40 %), (5) poudarjanje pomembnosti sodelovanja z zasliševalci (37 %), (6) nudenje moralno sprejemljivih opravičil za storitev kaznivega dejanja (34 %), (7) soočenje osumljenca z neobstoječimi ali izmišljenimi obremenilnimi dokazi (30 %), (8) uporaba pohval in laskanja (30 %), (9) sklicevanje na avtoriteto zasliševalca (29 %), (10) sklicevanje na osumljenčevo vest (23 %) in (11) zmanjševanje resnosti kaznivega dejanja (minimalizacija) (22 %). Zasliševalci med zaslišanji niso uporabili le ene izmed nabora vseh tehnik, ampak so bile zasliševalske tehnike uporabljene skupaj z drugimi. V povprečju naj bi po podatkih raziskave uporabili 5, 6 tehnik na zaslišanje. Podobno raziskavo so kasneje izvedli še Kassin et al. (2007), kjer so pri analizi vprašalnikov o uporabi

zasliševalskih tehnik 631 policistov identificirali skupno 16 zasliševalskih tehnik. Med najpogosteje uporabljenimi so bile: (1) osamitev osumljenca od bližnjih (66 % policistov je izjavilo, da to tehniko vedno uporabljajo), (2) izvedba zaslišanja v majhni in tihi sobi (42 %), (3) opozarjanje na neskladja v osumljenčevi zgodbi (41 %), (4) vzpostavitev zaupljivega odnosa (32 %), (5) soočanje osumljenca z obremenilnimi dokazi (22 %) in (6) sklicevanje na osebne koristi osumljenca (11 %) (Kassin et al., 2007). Ponovni poskus klasifikacije zasliševalskih tehnik predstavlja delitev 18 identificiranih tehnik na 6 glavnih kategorij, ki sta jih oblikovala Leo in Liu (2009).

Z nekaj izjemami so pretekli poskusi klasifikacije in opisov zasliševalskih tehnik večinoma preširoko definirani, a po drugi strani obenem preveč omejeni. Ravno zaradi tega so se Kelly et al. (2013) lotili obsežne analize vseh do takrat znanih zasliševalskih tehnik, njihov glavni cilj pa je bil ustvariti t. i. domene zaslišanj, ki bi rešile problem hkratne preširoke definiranosti in prevelike omejenosti do takrat znanih klasifikacij zasliševalskih tehnik. Tako so v raziskavi identificirali skupno 71 različnih tehnik, ki so jih smiselno razvrstili v šest t. i. domen (Kelly et al., 2013): (1) zblíževanje in vzpostavitev odnosa, (2) kontekstualna (vsebinska) manipulacija, (3) izzivanje čustvenega odziva, (4) soočenje in obvladovanje, (5) sodelovanje in (6) predložitev dokazov/soočenje z dokazi. Avtorji (Kelly et al., 2013) v raziskavi predlagajo teoretično interakcijo domen, saj poudarjajo, da se opisane domene ne uporabljajo vsaka zase, ampak se med samim zaslišanjem pogosto navezujejo druga na drugo, so torej neprestano v medsebojni interakciji. Avtorji navajajo, da je pri vsakem zaslišanju ključno vzpostaviti dober, sodelujoč odnos z virom, saj le ta omogoča operaterju, da oceni potencialne interese in morebitne šibke točke vira, hkrati pa je dobro vzpostavljen odnos pogoj za uspešnost drugih tehnik. Model interakcije domen pravi, da se mora operater v primeru neuspešne uporabe določene domene vrniti k prvi domeni, in sicer k ponovnemu vzpostavljanju odnosa.

2.2 Strategije sodnega zaslišanja

Odvetniki pri sodnem zaslišanju razlikujejo dve vrsti zaslišanj: neposredno in navzkrižno zaslišanje. Neposredno zaslišanje (Direct Examination, n. d.) je definirano kot primarno zasliševanje priče v procesu sojenja, ki jo izvede odvetnik tiste strani, v prid katere ta oseba priča. V procesu neposrednega zaslišanja odvetnik sprašuje specifična vprašanja, na podlagi katerih se pridobijo informacije, ki predstavljajo osnovo primera. Ko je priča neposredno zaslišana, jo zasliši še odvetnik nasprotne strani v procesu navzkrižnega zaslišanja. Za razliko od neposrednega je glavni namen navzkrižnega zaslišanja preizkušanje veljavnosti izpovedb priče, ki jih je podala tekom neposrednega zaslišanja. V tej fazi odvetniki najpogosteje uporabijo različne strategije in taktike, s pomočjo katerih poskušajo diskreditirati izpovedbe priče (Zydervelt et al., 2016).

Zydervelt et al. (2016) so strategije pri navzkrižnem zasliševanju razdelili v štiri glavne kategorije: strategija izpodbijanja prepričljivosti, strategija izpodbijanja verodostojnosti, strategija izpodbijanja zanesljivosti in strategija izpodbijanja doslednosti izpovedb priče.

2.2.1 Strategija izpodbijanja prepričljivosti pričine izpovedbe

Najpogosteje uporabljena taktika izpodbijanja prepričljivosti očitkov priče je navajanje njenega vedenja neposredno pred in takoj po domnevnem kaznivem dejanju, ki se očita klientu obrambe (Zydevelt et al., 2016).

Zydevelt et al. (2016) so v raziskavi primerjali strategije in taktike, ki so jih odvetniki obrambe uporabili pri navzkrižnih zaslišanjih v 50. letih prejšnjega stoletja, s strategijami in taktikami, ki so bile uporabljene pri zaslišanjih na začetku 21. stoletja. Prišli so do ugotovitve, da so odvetniki v obeh časovnih obdobjih najpogosteje uporabljali taktiko, pri kateri so navajali obnašanje priče tik pred in takoj po domnevnem kaznivem dejanju in s tem poskušali diskreditirati prepričljivost njenih izjav.

2.2.2 Strategija izpodbijanja verodostojnosti pričine izpovedbe

Odvetniki največkrat preizkušajo verodostojnost pričine izpovedbe s pomočjo taktike, ki je fokusirana na pritožnikove osebnostne lastnosti in na izpostavljanje potencialnih skritih motivov, ki naj bi jih imel pritožnik za prijavo kaznivega dejanja. Naslednja pogosto uporabljena taktika je navajanje predhodnega odnosa priče z obtoženim (Zydevelt et al., 2016).

2.2.3 Strategija izpodbijanja zanesljivosti pričanja

Odvetniki obrambe velikokrat tekom navzkrižnega zaslišanja izpostavijo morebitne okoliščine, ki so priči onemogočale nemoteno zaznavanje v času kaznivega dejanja, kot so intoksikacija z različnimi opojnimi sredstvi, vinjenost, morebitne okoliščine, ki so ovirale njeno zaznavanje, in obstoj spominskih popačenj (Zydevelt et al., 2016).

Namesto, da bi odvetnik sprožil neposredni napad na vsebino pričanja, se lahko izpraševalec osredotoči na vprašanja v zvezi izpodbijanja točnosti percepcije ali spomina priče. Glede vprašanja točnosti zaznavanja v času domnevnega kaznivega dejanja lahko izpraševalec od priče doseže priznanje, da se je dogodek zgodil hitro in nepričakovano ter da je bila priča medtem prestrašena ali presenečena. Predvsem pri otrocih, ki so priče, se odvetniki v okviru te strategije osredotočijo na domnevo, da imajo otroci omejeno sposobnost ohranjanja pozornosti na določeno stvar. Otroci, stari od tri do pet let, po pravilu držijo okvirno eno minuto pozornosti na določeno stvar. Če je obravnavan dogodek zahteval od otroka večjo mero pozornosti, je bilo lahko otrokovo zaznavanje ključnega dogodka moteno. Otroci imajo tudi težave s koncepti, kot so npr. čas, velikost in hitrost. Če je otrokovo neposredno pričanje zasnovano na ocenah takih zadev, lahko odvetnik pri navzkrižnem zaslišanju postavlja takšna vprašanja, ki otroka vodijo v netočne ocene časa, razdalje, hitrosti in tako naprej. Navedbe o pričinah pomanjkljivosti v zvezi z zaznavanjem ključnega dogodka lahko zasadijo dvom v celotno pričanje priče, kar je seveda v interesu odvetnika obrambe (Myers, 1986).

2.2.4 Strategija izpodbijanja doslednosti pričine izpovedi z ostalimi dokazi

V okviru te strategije odvetniki pogosto opozarjajo na obstoj neskladij v pričini izpovedi, neskladij med pričinimi in obtoženčevimi izjavami, neskladij med pričanjem žrtve in ostalimi pričami ter med prično izpovedbo in materialnimi dokazi.

Cilj navzkrižnega zaslišanja je izpostavljanje naknadnih izjav prič, ki niso v skladu z izjavami, ki so jih priče podale med prvotnim zaslišanjem. Ta cilj se lahko doseže z zastavljanjem sugestivnih vprašanj, ki služijo izpostavljanju takšnih neskladij v pričini izpovedi. Možnosti za uspeh se povečajo, kadar izpraševalec spremeni zaporedje dogodkov. Izpraševalec tako v enem trenutku pričo sprašuje o koncu zgodbe, naslednji trenutek pa že o sredini zgodbe. Ta tehnika je še posebej učinkovita pri otrocih, pri katerih izpraševalec domneva, da so se zgodbo naučili. Takšni otroci postanejo zmedeni, če vprašanja pri navzkrižnem zaslišanju niso v »pravilnem« vrstnem redu. Ko se je s takšnim načinom navzkrižnega zaslišanja uspelo pri priči izzvati številne nedoslednosti, se mora odvetnik nato odločiti, ali pusti, da je dvom o končni različici zgodbe nerazrešen, dokler se ne zaključi argument, ali da vpraša končno vprašanje, ki služi potrditvi izpraševalčevih domnev (npr. odvetnik vpraša pričo »Na podlagi tega, kar ste ravnokar povedali, lahko sklepamo, da se je tako zgodilo, kot sem rekel, je res?) (Myers, 1986).

Po ugotovitvah raziskave, ki so jo izvedli Zydervelt et al. (2016), naj bi odvetniki v novejših primerih pogosteje opozarjali na neskladnosti med pričinimi izpovedbami in materialnimi dokazi, medtem ko so v starejših primerih pogosteje uporabljali taktiko poudarjanja neskladij znotraj samega pričanja zaslišane osebe.

3 KAKO NAVZKRIŽNO ZASLIŠANJE VPLIVA NA ODGOVORE ZASLIŠANE OSEBE

Za priče vseh starosti proces navzkrižnega zaslišanja predstavlja izredno stresno situacijo. Navzkrižno zaslihanje že po sami definiciji vsebuje preizkušanje verodostojnosti in zanesljivosti pričinih izpovedb (Brereton, 1997; Brodsky, 2004; Ellison, 1998; Zydervelt et al., 2016). V kontradiktornem pravnem sistemu so izjave vsake priče predmet navzkrižnega zaslišanja. Namen navzkrižnega zaslišanja je preveriti verodostojnost prič in ugotovitev resnice (Bouvier v Jack in Zajac, 2014). To je temeljni korak v pravnem postopku, ker izpolnjuje absolutno pravico obtožencev, da so priče, ki pričajo zoper njih, zaslišane (Spencer, 2012). Nekateri pravni strokovnjaki pa trdijo, da je glavni cilj mnogih navzkrižnih zaslišanj odvetnikov pravzaprav diskreditirati pričo brez upoštevanja resnice (Plotnikoff in Woolfson, 2012; Spencer, 2012). Trdijo, da sedanji model navzkrižnega zaslišanja ni ustrezna oz. učinkovita metoda pri preverjanju verodostojnosti pričanja občutljivih prič, kot so npr. otroci, saj se navzkrižno zaslihanje po navadi izvede z dolgotrajnim časovnim zamikom, poleg tega pa pogosto vključuje tudi vprašanja, ki so sugestivna in dvoumna (Zajac in Cannan, 2009; Zajac et al., 2003). Ker lahko vsak od teh dejavnikov zmanjša zanesljivost pričanja očitvidcev (Read in Connolly, 2007; Zajac in Cannan, 2009), si je smiselno zastaviti vprašanje, v kakšnem obsegu navzkrižno zaslihanje v bistvu doseže cilj

odkrivanja resnice? Med navzkrižnim zaslišanjem se pričam pogosto zastavljajo sugestivna in zaprta vprašanja, pogosto pa so vprašanja napačno razumljena, kar ima za posledico, da večina prič naredi vsaj eno spremembo v vsebini svojih izjav (Jack in Zajac, 2014; Plotnikoff in Woolfson, 2009). Ti podatki so skrb vzbujajoči, vendar na podlagi le teh ne moremo sklepati na točnost izjav prič. Za obravnavo tega vprašanja so Zajac et al. (2003) izvedli laboratorijski eksperiment, pri čemer so bili udeleženci eksperimenta otroci, ki so doživeli poseben dogodek, o katerem so bili nato neposredno in navzkrižno zaslišani (Jack in Zajac, 2014; Righarts, O'Neill in Zajac, 2013). V štirih poskusih in vrsti manipulacij so prišli do zaključka, da se je pri zaslišanju v obliki navzkrižnega zaslišanja natančnost izjav otrok drastično zmanjšala (Jack in Zajac, 2014).

Navzkrižno zaslihanje, izvedeno na otrocih, mladostnikih ali odraslih, pogosto vodi do neskladnega pričanja (Jack in Zajac, 2014; Plotnikoff in Woolfson, 2009). Nekaj empiričnih študij je preučevalo učinke navzkrižnega zaslišanja pri odraslih pričah. Rezultati štirih eksperimentov, ki so vključevali odrasle, kažejo, da je njihova natančnost »ogrožena«, če njihovo zaslihanje poteka v obliki navzkrižnega zaslišanja (Brimacombe, Jung, Garrioch in Allison, 2003; Jack in Zajac, 2014), čeprav zaradi nekaterih metodoloških pomanjkljivosti ni mogoče z gotovostjo delati jasnih zaključkov. Ena izmed glavnih pomanjkljivosti študije je dejstvo, da eksperiment ni imel kontrolne spremenljivke, kar bi v tem primeru bilo zaslihanje, ki ni izvedeno na način navzkrižnega zaslišanja, ampak na način neposrednega zaslišanja (Jack in Zajac, 2014; Valentine in Maras, 2011).

Podobne študije sta se lotila tudi Jack in Zajac (2014), katere glavni cilj je bil ugotoviti, ali se učinek navzkrižnega zaslišanja na točnost izjav prič razlikuje glede na starost prič. V ta namen sta otroke, adolescente in odrasle ($N = 128$) intervjuvala o posnetku, ki sta jim ga prikazala. Prvi intervju je bil z njimi izveden kmalu po ogledu posnetka, drugi intervju pa po obdobju osmih mesecev. Pri drugem intervjuju so bili udeleženci o prvotnih odgovorih zaslišani na način navzkrižnega zaslišanja. Sekundarni cilj študije je bil preučiti t. i. učinek opomnika na uspešnost posameznika pri navzkrižnem zaslišanju. Glede na jurisdikcijo posamezne države je v nekaterih sodnih sistemih možno pričati pred zaslihanjem pokazati video posnetek prvotnega intervjuja, ali pa se od priče zahteva, da pred pričanjem prebere svoje predhodne izjave (Read in Connolly, 2007). Le to lahko na pričo deluje stimulacijsko, saj se s ponovnim seznanjenjem s prvotno izjavo v zvezi z dogodkom lahko olajša ponovni spominski priklic dogodka (Jack in Zajac, 2014). Čeprav številna literatura dokazuje olajševalni učinek takih opomnikov, pa večina teh raziskav proučuje vpliv takšnih opomnikov le na majhne otroke in vključuje predvsem neverbalne opomnike in ne verbalnih (Jack in Zajac, 2014; Morgan in Hayne, 2007). Jack in Zajac (2014) sta s študijo želela ugotoviti, kakšen učinek imajo verbalni opomniki na uspešnost priče pri navzkrižnem zaslišanju, in ali se le ta razlikuje med posamezniki glede na starost. Poleg tega sta si raziskovalca kot tretji glavni cilj zadala preučiti dodatne dejavnike, ki imajo morebitni vpliv na uspešnost priče pri navzkrižnem zaslišanju. Zajac, Jury in O'Neill (2009) so v predhodni študiji ugotovili, da na uspešnost prič pri navzkrižnem zaslišanju ugodno vpliva njihova pozitivna samopodoba, samozavest in njihova odločnost. Opazili so, da so rezultati navzkrižnega zaslišanja povezani s kognitivnimi

dejavniki, kot so npr. spomin udeležencev, njihove intelektualne sposobnosti ali sposobnosti prostega spominskega priklica dogodkov.

Rezultati raziskave so pokazali, da navzkrižno zaslišanje drastično zmanjšuje točnost izjav otrok, starih do 10 let. Ta učinek se je zmanjšal s starostjo otrok, čeprav je bila točnost izjav adolescentov po navzkrižnem zaslišanju prav tako močno zmanjšana. Pomembna je ugotovitev, da se je natančnost izjav spreminjala glede na starost udeležencev samo v primeru, če so bili le ti navzkrižno zaslišani o njihovih predhodnih izjavah. Starost tako ni imela nobenega vpliva npr. pri odgovorih na vprašanja tipa »da/ne«, ki so bila udeležencem zastavljena med prvim in drugim intervjujem. Omenjene ugotovitve študije so v skladu z raziskavami, ki kažejo, da se pri nevtralnih pogojih natančnost spominskega priklica s starostjo ne spreminja (Jack, Leov in Zajac, 2014), čeprav so otroci za sugestije običajno bolj dovzetni kakor odrasli (Jack in Zajac, 2014; Sutherland in Hayne, 2001).

Ne glede na starost so udeleženci pogosteje spremenili svoje odgovore, ko so bili navzkrižno zaslišani, kot pa, ko so bili intervjuvani na način neposrednega zaslišanja. Tukaj pa se je pojavila nova dilema, in sicer, zakaj je, glede na rezultate študije, navzkrižno zaslišanje povzročilo povečanje števila sprememb v izjavah otrok in adolescentov, česar pa ni bilo mogoče zaznati pri skupini odraslih udeležencev? Po mnenju avtorjev študije je razlog mogoče najti v tem, da so odrasli bolj uspešni pri sprejemanju racionalnih, razumnih odločitev kakor mlajši udeleženci. Pri odraslih je namreč lahko zaznati večjo mero metakognitivnih sposobnosti, ki posamezniku omogočajo boljše poznavanje lastnih kognitivnih procesov. Metakognicija tako vključuje nadzor, regulacijo, izbiro in spreminjanje lastnih kognitivnih strategij na različnih spoznavnih področjih, kot so npr. učenje, mišljenje, pomnjenje in pozornost. Te metakognitivne sposobnosti so pri odraslih veliko bolj razvite kot pri otrocih, kar je lahko potencialni razlog za pojasnitev, zakaj je navzkrižno zaslišanje povzročilo več sprememb v izjavah otrok in adolescentov kot pri odraslih (Jack in Zajac, 2014). V primerih, ko so bili udeleženci izpostavljeni učinku opomnika (udeležencem so pred začetkom intervjuja pokazali, kakšni so bili njihovi prvotni odgovori ob prvem intervjuju), se je število sprememb v primeru neposrednega zaslišanja zmanjšalo, ne pa tudi pri navzkrižnem zaslišanju. Po podatkih študije uporaba takšnih opomnikov naj ne bi imela pomembnega vpliva na točnost podanih izjav, prav tako pa na delovanje tega učinka ne vpliva starost. Ti podatki kažejo, da izostanek opomnika morda ne bo vplival na uspešnost navzkrižnega zaslišanja, čeprav je pomembno opozoriti, da se je vrsta njihovega opomnika razlikovala od tistih, ki se pogosto uporabljajo v nekaterih sodnih sistemih oz. v sodni praksi (npr. prikazovanje video posnetka prvotnega zaslišanja in prepis zvočnega posnetka intervjuja) (Jack in Zajac, 2014).

Rezultati študije tako kažejo, da je s pomočjo navzkrižnega zaslišanja sicer resda pri odraslih pričah možno do neke mere razlikovati med manj in bolj zanesljivimi vidiki njihovega pričanja, vendar pa drugi vidik ugotovitev študije hkrati vzbujajo zaskrbljenost glede učinka, ki bi ga lahko imelo navzkrižno zaslišanje na točnost oz. verodostojnost otrok in mladostnikov. Rezultat pri kontrolni spremenljivki (odsotnost pogoja navzkrižnega zaslišanja) kaže, da lahko negativni učinek navzkrižnega zaslišanja na točnost izjav prič delno pripišemo časovnemu zamiku, po katerem se navadno izvede navzkrižno zaslišanje prič.

Slednji rezultati hkrati kažejo na pomembno dejstvo, da način spraševanja oz. slog vprašanj izpraševalca (v tem primeru odvetnika) pomembno vpliva predvsem na točnost izjav mladoletnih in mladostniških prič. Tudi opomnik v obliki predvajanja video posnetka prvotnega zaslišanja pred ponovnim zaslišanjem na sodišču ne ščiti mladoletne in mladostniške priče pred škodljivim učinkom navzkrižnega zaslišanja na točnost njihovih izjav. Predlagane so bile številne spremembe, ki se večinoma nanašajo na to, kdo izvaja navzkrižno zaslišanje mladoletnih prič, katere vrste vprašanj je smiselno/ustrezno uporabiti med navzkrižnim zaslišanjem in kdaj se izvaja navzkrižno zaslišanje prič (Jack in Zajac, 2014).

4 GRIFFITHSOVA SHEMA VPRAŠANJ¹

Preiskovalci po navadi ne vedo vnaprej, katere informacije morajo zbrati med zaslišanjem, zato morajo vprašanja pogosto prilagajati situaciji in osebi, ki je zaslišana. Kljub temu je pomembna izbira vrste vprašanj, ki jih preiskovalec zastavlja zaslišani osebi. Od izbire vprašanja je namreč odvisna struktura, dolžina in vsebina odgovora.

Zaradi naraščajoče potrebe po orodju, ki bi omogočalo analiziranje vprašanj, ki jih zasliševalci zastavljajo med zaslišanji, je bila ustvarjena t. i. Griffithsova shema vprašanj (Griffiths in Milne, 2006). Gre za orodje, s pomočjo katerega je mogoča evalvacija vprašanj, uporabljenih med posameznim zaslišanjem. GQM shema je nadomestila začetno tehniko, s katero je bilo s pomočjo Likertove lestvice mogoče ocenjevanje uporabe določenih tipov vprašanj v okviru zaslišanja/intervjuja. Vendar pa je kmalu postalo očitno, da je bilo kljub dejstvu, da je šlo za koristno tehniko, treba ustvariti bolj definirano in preprostejše orodje za analizo uporabljenih vprašanj. Glavni namen omenjene analize je izboljšanje učinkovitosti zaslišanj s pomočjo beleženja pokritosti tematik pri zaslišanju in zaporedja ter kronologije uporabljenih vrst vprašanj med samim zaslišanjem. Analiza tako omogoča celovito vrednotenje obravnavanih tematik znotraj zaslišanja, podrobno evalvacijo sloga uporabljenih vprašanj in njihove učinkovitosti ter sistematično identifikacijo področij zaslišanja, na katerih so potrebne določene izboljšave. Analiza Griffithsove sheme vprašanj je prvotno fokusirana predvsem na analiziranje policijskih zaslišanj (Shepherd in Griffiths, 2013).

Avtorja (Shepherd in Griffiths, 2013) sta tako v okviru Griffithsove sheme vprašanj ustvarila posebno klasifikacijo vrst vprašanj, ki se najpogosteje uporabljajo pri zaslišanjih. Tako sta vprašanja razdelila na dve glavni skupini, in sicer na kategorijo *primernih oz. ustreznih vprašanj* in kategorijo *neprimernih oz. neustreznih vprašanj*. Prva kategorija vprašanj se uporablja pri zbiranju informacij in preverjanju verodostojnosti ter veljavnosti izjav spraševanca. Drugo kategorijo vprašanj navadno povezujemo z neuspešnim načinom izvedbe intervjuja. Uporaba vprašanj, ki spadajo v kategorijo neprimernih vprašanj, lahko daje nezanesljive ali nezadostne informacije. V sklopu teh dveh kategorij avtorja razlikujeta osem različnih tipov vprašanj, predstavljenih v nadaljevanju:

¹ Griffiths Question Map (GQM)

1. Ustrezna/primerna vprašanja²

*Vprašanja odprtega tipa*³ (Shepherd in Griffiths, 2013) zahtevajo daljše in obširnejše odgovore ter omogočajo intervjuvancu večjo svobodo pri podajanju odgovorov. Navadno vsebujejo fraze, kot so na primer »Povej mi ...«, »Opiši ...« ali »Razloži ...«. Če je spraševanec pripravljen sodelovati pri intervjuju, lahko s pomočjo odprtega tipa vprašanj spraševancu dopustimo, da prosto odgovarja na zastavljena vprašanja, poleg tega pa spraševalcu ni treba vložiti veliko truda pri postavljanju nadaljnjih vprašanj, zato je lahko bolj osredotočen na kakovostno poslušanje pripovedi zaslišane osebe

*Preiskovalna vprašanja*⁴ od spraševanca zahtevajo bolj fokusirane in specifične odgovore na zastavljena vprašanja, vendar niso popolnoma zaprtega tipa, saj ima spraševanec vseeno določeno mero svobode pri odgovarjanju. Z uporabo specifičnih vprašanj poskušamo odgovoriti na vprašanja kdo, kaj, zakaj, kje, kdaj in kako. Shepherd in Griffiths (2013) trdita, da so vprašanja tega tipa ključna za preiskavo, saj se s pomočjo njih med drugim tudi določi, ali so določena dejanja posameznika kriminalna ali ne. Postavljanje specifičnih vprašanj je ustrezen način spraševanja, ko želimo izvedeti podrobne informacije na podlagi predhodne pripovedi osebe.

*Primerna zaprta vprašanja tipa »da-ne«*⁵ so bistven element policijskega intervjuja in zaslišanja, vendar je pri njihovi uporabi potrebna velika previdnost. Pomembno je, kdaj v intervjuju se uporabljajo zaprta vprašanja, ki od spraševanca zahtevajo odgovor »da« ali »ne«, saj je od časovne umestitve vprašanja odvisno, ali je uporaba vprašanja tega tipa ustrezna ali ne. Najbolj ustrezno je takšna vprašanja uporabiti, ko spraševanec dokonča svoj odgovor in so vprašanja tipa »da-ne« potrebna za razjasnitev določenih podrobnosti iz spraševančeve pripovedi ali pri spraševancih, ki odklanjajo odgovarjanje na vprašanja (Shepherd in Griffiths, 2013).

2. Neustrezna/neproductivna vprašanja⁶

*Neustrezna zaprta vprašanja tipa »da-ne«*⁷ imajo enako besedno strukturo kot ustrezna vprašanja zaprtega tipa, vendar so ta neustrezna z vidika napačne časovne umestitve. Najpogosteje spraševalci prehitro postavijo vprašanja tipa »da-ne« pri intervjuju, zaradi česar se lahko izgubijo za preiskavo pomembni in koristni podatki. Nekatera vprašanja, umeščena v ta tip, spadajo tudi v kategorijo sugestivnih vprašanj, ki so prepovedana. Npr. vprašanje »Ali ste v tistem trenutku udarili vodjo trgovine?« je tako vprašanje zaprtega tipa kot tudi sugestivno vprašanje. Takšno vprašanje ni sugestivno samo v primeru, če je oseba predhodno že izjavila, da je udarila vodjo trgovine (Shepherd in Griffiths, 2013).

---

2 *Appropriate/productive questions*

3 *Open ended questions*

4 *Probing or specific questions*

5 *Appropriate closed »yes/no« questions*

6 *Inappropriate/unproductive questions*

7 *Inappropriate closed »yes/no« questions*

*Sugestivna vprašanja*⁸ so vprašanja, ki že v samem vprašanju sugerirajo oz. ponudijo točno določen odgovor, kakršnega želi in pričakuje izpraševalec. Primer sugestivnega vprašanja: »Se zavedate, da je bil to hud prekršek, kajne?« (Shepherd in Griffiths, 2013).

*Sestavljena vprašanja*⁹ so vprašanja, pri katerih izpraševalec osebi zaporedno zastavlja vrsto vprašanj. To velja za neustrezno tehniko spraševanja, saj kasneje pri odgovorih ni jasno razvidno, na katero vprašanje je spraševanec odgovarjal. Poleg tega takšna tehnika kaže na nezadostno usposobljenost izpraševalca in je lahko še posebej problematična pri ranljivih žrtvah. Primer zastavljanja sestavljenih vprašanj je »Povejte mi, kaj ste počeli čez dan, kdaj ste prišli domov in kaj ste počeli, preden ste odšli spat?« (Shepherd in Griffiths, 2013).

*Vprašanja s prisilno izbiro*¹⁰ prav tako veljajo za sugestivna vprašanja, vendar ima spraševanec možnost izbire med več vnaprej podanimi odgovori. Primer vprašanja z alternativnimi odgovori je vprašanje »Ali ste brcnili ali udarili žrtev?« (Shepherd in Griffiths, 2013).

*Izražanje mnenja ali domnev izpraševalca*¹¹ pravzaprav ni vprašanje, vendar ga Shepherd in Griffiths (2013) kljub temu uvrščata v kategorijo neustreznih vprašanj, saj kaže na neustrezen način spraševanja. Izpraševalec tekom intervjuja izraža svoje mnenje in lastne razlage o tem, kaj naj bi se domnevno zgodilo, da bi od spraševanca dobil potrditev in strinjanje. Izjava »Mislim, da ste vi napadli tisto dekle, ker sem intervjuval dekle, in vem, da ona govori resnico« se popolnoma razlikuje od izjave »Prisotnost vaših prstnih odtisov kaže na to, da obstaja možnost, da ste bili v notranjosti tiste hiše ...«, ki je ustrežnejša pri intervjuvanju oseb, tako žrtev in prič kot tudi osumljencev (Shepherd in Griffiths, 2013).

5 ANALIZA PRIMERA SODNEGA ZASLIŠANJA V SLOVENIJI

Analize primera prepisa zvočnega posnetka zaslišanja priče s pomočjo Griffithsove sheme vprašanj smo se lotili z namenom preveriti možnost uporabe Griffithsove sheme tudi na primeru sodnega zaslišanja. Shema je sicer prvotno osredotočena na policijska zaslišanja, vendar se zdi smiselno preveriti možnost uporabe le-te tudi v primeru sodnega zaslišanja. Rezultati analize lahko pripomorejo tudi k ozaveščanju domače strokovne javnosti o problematiki morebitnih pomanjkljivosti sodnih zaslišanj.

Analiziran je bil prepis zvočnega posnetka zaslišanja priče, ki je bila hkrati tudi oškodovanka. Šlo je za nepolnoletno žensko, domnevno žrtev fizične in čustvene zlorabe. Prepis zvočnega posnetka zaslišanja priče smo pridobili od izvedenca psihološke stroke, ki je sodeloval pri primeru. Zapis smo pridobili z že spremenjenimi osebnimi podatki vseh udeleženih oseb, s čimer je bila zagotovljena anonimnost udeležencev. Analiziran je bil samo en primer sodnega zaslišanja, saj gre za preverjanje možnosti uporabe Griffithsove sheme vprašanj pri

8 *Leading questions*

9 *Multiple questions*

10 *Forced choice questions*

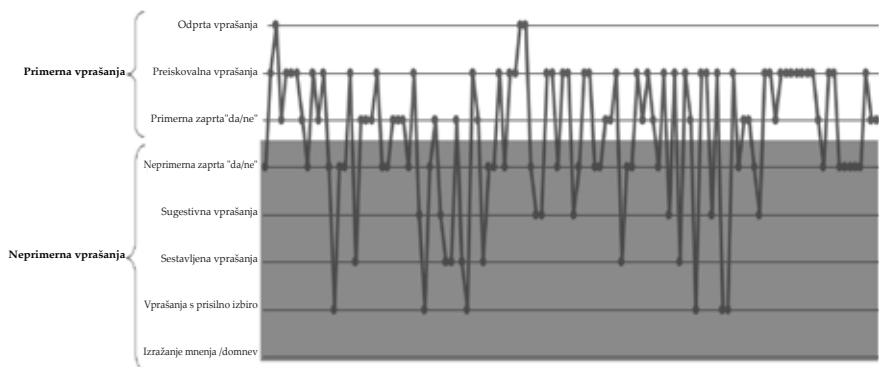
11 *Opinion or statement*

analizi sodnih razprav. Najprej smo izpisali vsa vprašanja, ki so bila zastavljena med analiziranim sodnim zaslišanjem priče. Nato smo na podlagi Shepherdove in Griffithsove (2013) delitve vprašanj vsako zastavljeno vprašanje ustrezno uvrstili v eno izmed skupno osmih podkategorij vprašanj. Na podlagi ustrezne uvrstitve vprašanj v posamezno podkategorijo vprašanj (tako kot predvideva Griffithsova shema vprašanj) je bil izdelan graf, ki ponazarja edinstven vizualen prikaz izpraševalčevega sloga zasliševanja priče. Na sliki 1 ponazarja belo obarvano območje (zgornje območje) podkategorije vprašanj, ki spadajo v skupino primernih vprašanj, temno sivo obarvano območje (spodnje območje) pa podkategorije vprašanj, ki sodijo v skupino neprimernih vprašanj.

Ugotovili smo, da je bilo med celotnim zaslišanjem priči zastavljenih 116 vprašanj ($N = 116$). Kot je razvidno iz slike 1, je bila pri odvetniku najpogostejša raba specifičnih vprašanj ($n = 41$), kar predstavlja 35 % vseh zastavljenih vprašanj. Postavljanju specifičnih vprašanj sledi uporaba neustreznih zaprtih vprašanj tipa »da-ne« ($n = 28$), ki predstavljajo 24 % celotnega nabora uporabljenih vprašanj. Kljub temu, da je odvetnik v 20 % ($n = 23$) zaslišanja uporabljal tudi zaprta vprašanja, ki so bila ustrezna, je odstotek uporabljenih zaprtih vprašanj, ki so bila neustrezna, vseeno znatno prevelik. Med samim zaslišanjem je bilo uporabljenih sorazmerno veliko neustreznih vprašanj, med katere spadajo sugestivna vprašanja, ki so bila zastavljena v 7 % zaslišanja ($n = 8$). V 6 % zaslišanja ($n = 7$) je odvetnik zaslišani priči zastavil niz zaporednih vprašanj, v 5 % ($n = 6$) pa so bila zastavljena vprašanja z alternativnimi odgovori. Najredkeje uporabljena vprašanja so bila odprta vprašanja, saj jih je odvetnik postavil le v treh primerih ($n = 3$), kar predstavlja zgolj 3 % celotnega zaslišanja. Ta podatek je skrb vzbujajoč, saj bi moral biti ravno ta tip vprašanj najpogosteje uporabljen. Odprta vprašanja omogočajo aktivno in prosto podajanje pripovedi, seveda ob primernem ravnanju spraševalca. V nobenem primeru ($n = 0$) pa ni bila uporabljena podkategorija vprašanj, pri katerih izpraševalec podaja svoje lastno mišljenje.

Slika 1:
Graf analize
uporabljenih
vprašanj pri
zaslišanju prič

6 RAZPRAVA

V preiskovalnem postopku velja zaslišanje z osumljenci, pričami in žrtvami za izredno pomemben vir informacij v zvezi z domnevnim kaznivim dejanjem. Ker

preiskovalci navadno ne vedo, katere vrste informacij morajo zbrati med samim zaslišanjem, je izbira vprašanj najpogosteje prilagojena posamezni situaciji in zaslišani osebi. Rezultati raziskave, ki sta jo izvedla Jack in Zajac (2014), kažejo na pomembno dejstvo, da prav izbira vprašanj, ki jih zasliševalec zastavi med zaslišanjem, in način spraševanja pomembno vplivata predvsem na točnost izjav mladoletnih in mladostniških prič. Odgovori zaslišancev so tako v veliki meri odvisni ravno od vrste vprašanj, ki so jim zastavljena.

Da bi ugotovili, kakšne vrste vprašanj je odvetnik najpogosteje uporabil med navzkrižnim zaslišanjem mladoletne priče in kako je izbira le-teh vplivala na odgovore zaslišane osebe, smo s pomočjo Griffithsove sheme vprašanj izvedli študijo primera sodnega zaslišanja priče. Priči je tako bilo v časovnem obdobju dveh ur zastavljenih skupno 116 vprašanj. Kot je razvidno iz slike 1, so bila med zaslišanjem priči najpogosteje zastavljena specifična vprašanja (35 %), ki so bila kombinirana z uporabo neustreznih zaprtih vprašanj tipa »da-ne« (24 %). Od skupno 116 vprašanj je bilo kar 51 vprašanj zaprtega tipa, torej zaprta vprašanja v splošnem, ne glede na to, ali so ustrezna ali neustrezna, predstavljajo 44 % vseh zastavljenih vprašanj. Sugestivna vprašanja niso bila med najpogosteje zastavljenimi vprašanji, saj jih je odvetnik uporabil v osmih od skupno 116 primerov, kar se ne sklada s predvidevanji nekaterih drugih avtorjev (Jack in Zajac, 2014; Plotnikoff in Woolfson, 2009). Najpogosteje je odvetnik neustrezna zaprta vprašanja priči zastavljala prehitro v samem procesu zaslišanja, kar je lahko, kot trdita Shepherd in Griffiths (2013), drastično z reduciralo število koristnih informacij, ki jih je potemtakem podala priča. Priča namreč ni imela možnosti, da bi prosto, brez omejitev podala svojo izpovedbo, saj so ji bile možnosti za odgovor zmanjšane samo na dva možna odgovora: »da« in »ne«. Zaradi kombinacije zaporedja kratkih, specifičnih vprašanj in neustreznih zaprtih vprašanj priči ni bilo omogočeno, da bi dopolnila svoj odgovor (Fisher, Geiselman in Reymond, 1987). To je problematično predvsem s psihološkega vidika, saj lahko priča ob takšnem načinu spraševanja postane pasivna, kar se seveda pozna na kakovosti odgovaranja. Priča posledično postane manj osredotočena, zaradi česar se lahko poslabša tudi verodostojnost spominskih priklicev. Rešitev za preprečitev nastanka pasivnosti priče vidimo v postavljanju odprtih vprašanj, ki pričo aktivirajo pri podajanju odgovorov. Vendar so bila v analiziranem zaslišanju uporabljena zgolj tri vprašanja odprtega tipa, kar predstavlja 3 % vseh vprašanj, zastavljenih pri zaslišanju. Priči je treba dopustiti, da najprej brez prekinjanja pove zgodbo s svojimi lastnimi besedami (Shepherd in Griffiths, 2013), kar je bilo priči v tem dotičnem primeru zelo redko omogočeno. Konkretna vprašanja v povezavi s specifičnimi podatki iz izpovedbe priče, ki jih je odvetnik v analiziranem primeru najpogosteje uporabljal, bi po predvidevanjih Shepherd in Griffithsa (2013) morala biti postavljena šele takrat, ko bi priča dokončala svojo prosto pripoved o dogodku, vendar so bila specifična vprašanja med zaslišanjem postavljena prehitro, ko priča sama še sploh ni imela priložnosti podati zgodbe.

Pri analizi uporabljenih vprašanj je bilo mogoče zaznati vzorec ponavljajočih se vprašanj v povezavi z enako zadevo, ki so se pojavljala na različnih delih zaslišanja. Pri analiziranem zaslišanju priče je bilo problematično tudi sosledje zastavljenih vprašanj. Zdi se, da je odvetnik zaslišanje vodil bolj ali manj po svojem lastnem

občutku. V številnih primerih izpraševalec ni upošteval predhodnega pričinega odgovora in so se njegova vprašanja navezovala na popolnoma drugo temo, kot je bilo pred tem govora. Tudi prehodi med samimi temami zaslišanja so bili neustrezni, saj je morala priča iz enega čustvenega stanja preiti v drugo čustveno stanje, kar je za pričo izredno naporno. Odvetnik je pričo mnogokrat pri prostem pripovedovanju prekinil in zastavil vprašanje v povezavi s kakšno podrobnostjo, ki jo je priča povedala. Fisher et al. (1987) takšne prekinitve odsvetujejo, saj se tok misli priče ne sme prekinjati in ji je treba dopustiti nemoteno podajanje pripovedi. Takšna napaka je lahko izjemno problematična, saj naj bi bilo približno 35 % verodostojnih izjav prič pridobljenih ravno v prostem pripovedovanju (Fisher et al., 1987). Zaradi tega je treba prosto pripoved prič spodbujati in ne prekinjati. Na podlagi takšnega napačnega sosledja vprašanj lahko sklepamo na verjetnost nestrukturiranosti zaslišanja, ki ga je izvedel odvetnik v obravnavanem primeru. Obstaja namreč nevarnost, da se posledično zmanjšata verodostojnost spominskih priklicev priče in kakovost pridobljenih podatkov, pomembnih za kazenski postopek. Odvetnik je pogosto uporabil tudi strategijo izpodbijanja doslednosti pričin izpovedb, saj je na številnih mestih med zaslišanjem poudarjal, da se dva vidika prične zgodbe ne ujemata. Za vsakršno pričo je takšen način zasliševanja ponižujoč in izjemno stresen, saj se zdi, da priči nihče ne verjame. Zaradi omenjenih ugotovitev predvidevamo, da obstaja verjetnost, da je odvetnik v analiziranem primeru sodnega zaslišanja priče z uporabo strategij diskreditiranja pričin izjav in z zastavljanjem neustreznih vprašanj zaslišano osebo še dodatno travmatiziral.

Pri analiziranem zaslišanju so bila resda v večji meri uporabljena ustrezna vprašanja, saj je odvetnik v 58 % celotnega zaslišanja uporabljal vprašanja, ki spadajo v kategorijo ustreznih vprašanj. Kljub temu se zdi, da je delež uporabljenih neustreznih vprašanj, ki znaša 42 %, še vedno sorazmerno visok. Ravno zaradi tega na podlagi rezultatov analize predvidevamo, da izpraševalcu v analiziranem primeru sodnega zaslišanja primanjkuje znanja o osnovnih spoznavnih procesih, predvsem o delovanju spomina, ki je ključen pri pričanju prič. Opaziti je mogoče, da v analiziranem primeru nista bila v ospredju čustveno stanje in travmatiziranost zaslišane priče. Zdi se, da je večji poudarek na tem, da se je od priče zbralo čim večje število informacij, ki bi koristile razrešitvi zločina, vendar se je to izvedlo na račun slabše kakovosti in površne izvedbe zaslišanj.

Možna izboljšava študije primera zasliševalske tehnike odvetnika bi bila, da bi analizo primera zaslišanja hkrati opravljali vsaj trije ocenjevalci, da bi bilo naknadno možno preveriti, kolikšno je bilo ujemanje med ocenjevalci pri razporejanju vprašanj v posamezno podkategorijo vprašanj. Poleg tega se pri študiji primera sodnega zaslišanja poraja dilema, ali je res mogoče z znanstveno natančnostjo ločiti vsa zastavljena vprašanja in jih nato naknadno razdeliti po posameznih podkategorijah, kot to predvideva Griffithsova shema vprašanj. Rezultati so tako lahko popolnoma verodostojni le, če je ocenjevalec pravilno razvrstil vsa vprašanja v navedene podskupine, česar pa ni mogoče preveriti. Ugotovitev študije primera sodnega zaslišanja tako ne moremo posplošiti, saj je na enem primeru praktično nemogoče podati kakršnekoli resne zaključke. Če bi drug izpraševalec uporabljal drugačno tehniko zaslišanja, bi bile naše ugotovitve lahko popolnoma drugačne, zato je za podajanje resnejših sklepov v zvezi z

obravnavano tematiko potrebnih več analiz primerov sodnih zaslišanj. Navkljub omenjenim omejitvam študije primera pa rezultati analize primera sodnega zaslišanja nudijo nekakšen okvirni vpogled v stanje izvedbe sodnih zaslišanj, hkrati pa opozarjajo tudi na morebiten prostor za izboljšave na področju izobraževanja in dodatnega usposabljanja odvetnikov/sodnikov s področja izvajanja sodnega zaslišanja. Ker je šlo zgolj za poskus uporabe Griffithsove sheme vprašanj tudi na primeru sodnega zaslišanja, česar v slovenskem geografskem in kulturnem okolju še ni bilo zaslediti, smo prišli do ugotovitve, da je uporaba omenjene sheme primerna in izvedljiva tudi za analiziranje sodnih zaslišanj in ne zgolj policijskih. Ugotovitve analize več primerov sodnih zaslišanj bi lahko strokovni javnosti ob primerni uporabi nudile koristne informacije za nadaljnji razvoj izvedbe sodnih zaslišanj in vpeljavo morebitnih izboljšav.

V analiziranem primeru je šlo za zaslišanje nepolnoletne priče, kar je lahko vplivalo na rezultate analize. Otroci in adolescenti so po ugotovitvah študije, ki sta jo izvedla Jack in Zajac (2014), pogosteje spremenili svoje odgovore, ko so bili navzkrižno zaslišani. Navzkrižno zaslišanje naj bi povzročilo povečanje števila sprememb v izjavah otrok in adolescentov, česar pa ni bilo mogoče zaznati pri skupini odraslih udeležencev. Morebiten razlog za to je mogoče najti v tem, da so odrasli uspešnejši pri sprejemanju racionalnih, razumnih odločitev kakor mlajši udeleženci. Pri odraslih je tako lahko zaznati večjo mero metakognitivnih sposobnosti, ki posamezniku omogočajo boljše poznavanje lastnih kognitivnih procesov. Te sposobnosti so pri odraslih veliko bolj razvite kot pri otrocih, kar lahko pojasni pojav razlik med številom sprememb pri izjavah otrok in adolescentov ter odraslih. Zaradi omenjenih ugotovitev študije je treba pri interpretaciji rezultatov naše analize primera sodnega zaslišanja upoštevati morebiten vpliv starosti zaslišane priče na ugotovitve študije primera. V primeru odrasle priče bi odvetnik morda uporabil drugačen slog zaslišanja, kot pa ga je v analiziranem primeru zaslišanja nepolnoletne priče. Otroci imajo namreč težave s koncepti, kot so npr. čas, velikost in hitrost. Če je otrokovo pričanje zasnovano na ocenah takih zadev, lahko odvetnik pri navzkrižnem zaslišanju postavlja vprašanja, ki otroka vodijo v podajanje netočnih ocen časa, razdalje, hitrosti ipd. (Myers, 1986). Če bi šlo za odraslo pričo, se odvetnik morda ne bi odločil za to vrsto izpodbijanja verodostojnosti pričanja. Zaradi tega bi bilo v prihodnje pri analizi sodnega zaslišanja z Griffithsovo shemo vprašanj smiselno preveriti še morebiten vpliv starosti na izbrano strategijo odvetnika.

Ker je bilo v zadnjih desetletjih opravljenih mnogo raziskav, da lahko psihologija organom pregona (predvsem policiji in pravosodju) ponudi uporabno, aplikativno znanje s področja zaslišanj, bi bilo smiselno, da se začnejo uvedbe reform v tej smeri. Menimo, da bi bilo smiselno, da se reforme začnejo udejanjati že na samem začetku, torej pri študentih prava. Psihologija bi morala postati nujen del oz. predmet študijskega programa vseh študentov prava, saj bi se na tak način ustvaril kvalitetno usposobljen kader, ki bi se zavedal pomanjkljivosti in posledic nestrokovno izvedenih zaslišanj. Ugotovitve psihologije bi zagotovo prispevale k učinkovitejšemu in bolj etičnemu delu pravosodja na področju sodnih zaslišanj. Poleg tega je v slovenskem prostoru premalo poudarka namenjenega problematiki pomanjkljive strokovnosti izvedbe sodnih zaslišanj, saj se večina

debat dotika predvsem problematike policijskih zaslišanj. Zdi se, da kljub številnim raziskavam in njihovim v praksi uporabnim ugotovitvam strokovna javnost v slovenskem prostoru ne namenja dovolj truda za vpeljavo aplikativnih psiholoških spoznanj na področje zaslišanja, tako policijskega kot tudi sodnega. Zato menimo, da je tudi za Slovenijo čas, da se reši okov preteklosti in vstopi v sodobnejšo razvojno dobo zaslišanj.

UPORABLJENI VIRI

- Brereton, D. (1997). How different are rape trials? A comparison of the cross-examination of complaints in rape and assault trials. *British Journal of Criminology*, 37(2), 242–261.
- Brimacombe, C. A., Jung, S., Garrioch, L. in Allison, M. (2003). Perceptions of older adult eyewitnesses: Will you believe me when I'm 64? *Law and Human Behavior*, 27(5), 507–522.
- Brodsky, S. L. (2004). *Coping with cross-examination and other pathways of effective testimony*. Washington: American Psychological Association.
- Culhane, S. E., Hosch, H. M. in Heck, C. (2008). Interrogation technique endorsement by current law enforcement, future law enforcement, and laypersons. *Police Quarterly*, 11(3), 366–386.
- Direct Examination. (n. d.). V *West's Encyclopedia of American Law* (2nd ed.). Pridobljeno na <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Direct+Examination>
- Ellison, L. (1998). Cross-examination in rape trials. *Criminal Law Review*, 605–615.
- Fisher, R. P., Geiselman, R. E. in Raymond, D. S. (1987). Critical analysis of police interview techniques. *Journal of Police Science and Administration*, 15(3), 177–185.
- Griffiths, A. in Milne, R. (2006). Will it all end in tiers? Police interviews with suspects in Britain. V T. Williamson (ur.), *Investigative interviewing* (str. 167–189). Abingdon: Routledge.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Jack, F. in Zajac, R. (2014). The effect of age and reminders on witnesses' responses to cross-examination-style questioning. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 3(1), 1–6.
- Jack, F., Leov, J. in Zajac, R. (2014). Age-related differences in the free-recall accounts of child, adolescent, and adult witnesses. *Applied Cognitive Psychology*, 28(1), 30–38.
- Kassin, S. M. in Gudjonsson, G. H. (2004). The psychology of confessions: A review of the literature and issues. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(2), 33–67.
- Kassin, S. M., Leo, R. A., Meissner, C. A., Richman, K. D., Colwell, L. H., Leach, A. M. in Fon, D. L. (2007). Police interviewing and interrogation: A self-report survey of police practices and beliefs. *Law and human behavior*, 31(4), 381–400.
- Kebbel, M. R., O'Kelly, C. M. E. in Gilchrist, E. T. (2007). Rape victims' experiences of giving evidence in english courts: A survey. *Psychiatry, Psychology and Law*, 14(1), 111–119.
- Kelly, C. E., Miller, J. C., Redlich, A. D. in Kleinman, S. M. (2013). A taxonomy of interrogation methods. *Psychology, Public Policy, and Law*, 19(2), 165–178.

- Kingi, V. in Jordan, J. (2009). *Responding to sexual violence: Pathways to recovery*. Wellington: Ministry of Women's Affairs.
- Leo, R. A. (1996). Inside the interrogation room. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 86(2), 266–303.
- Leo, R. A. in Liu, B. (2009). What do potential jurors know about police interrogation techniques and false confessions? *Behavioral Sciences & the Law*, 27(3), 381–399.
- Morgan, K. in Hayne, H. (2007). Nonspecific verbal cues alleviate forgetting by young children. *Developmental Science*, 10(6), 727–733.
- Myers, J. E. (1986). The child witness: Techniques for direct examination, cross-examination, and impeachment. *Pacific Law Journal*, 18, 801–942.
- Plotnikoff, J. in Woolfson, R. (2009). *Measuring up? Evaluating implementation of government commitments to young witnesses in criminal proceedings*. London: NSPCC and Nuffield Foundation.
- Plotnikoff, J. in Woolfson, R. (2012). „Kicking and screaming“: The slow road to best evidence. V J. R. Spencer in M. E. Lamb (ur.), *Children and cross-examination: Time to change the rules?* (str. 21–42). Oxford: Hart Publishing.
- Read, J. D. in Connolly, D. A. (2007). The effects of delay on long-term memory for witnessed events. V M. P. Toglia, J. D. Read, D. F. Ross in R. C. L. Lindsay (ur.), *Handbook of eyewitness psychology. Volume 1, Memory for events* (str. 117–155). Mahwah: Erlbaum.
- Righarts, S., O'Neill, S. in Zajac, R. (2013). Addressing the negative effect of cross-examination questioning on children's accuracy: Can we intervene? *Law and Human Behavior*, 37(5), 354–365.
- Shepherd, E. in Griffiths, A. (2013). *Investigative Interviewing: The conversation management approach* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Spencer, J. R. (2012). Conclusions. V J. R. Spencer in M. E. Lamb (ur.), *Children and cross-examination: Time to change the rules?* (str. 171–202). Oxford: Hart.
- Sutherland, R. in Hayne, H. (2001). Age-related changes in the misinformation effect. *Journal of Experimental Child Psychology*, 79(4), 388–404.
- Valentine, T. in Maras, K. (2011). The effect of cross-examination on the accuracy of adult eyewitness testimony. *Applied Cognitive Psychology*, 25(4), 554–561.
- Zajac, R. in Cannan, P. (2009). Cross-examination of sexual assault complainants: A developmental comparison. *Psychiatry, Psychology and Law*, 16(Sup. 1), S36–S54.
- Zajac, R., Gross, J. in Hayne, H. (2003). Asked and answered: Questioning children in the courtroom. *Psychiatry, Psychology and Law*, 10(1), 199–209.
- Zajac, R., Jury, E. in O'Neill, S. (2009). The role of psychosocial factors in young children's responses to cross-examination style questioning. *Applied Cognitive Psychology*, 23(7), 918–935.
- Zydvvert, S., Zajac, R., Kaladelfos, A. in Westera, N. (2016). Lawyers' strategies for cross-examining rape complainants: Have we moved beyond the 1950s? *British Journal of Criminology*, 57(3), 551–569.

O avtorici:

Marisa Kopše, univ. dipl. var., študentka magistrskega študijskega programa Varstvoslovje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: marisa.kopse@student.um.si

Integralna korporativna varnost

Miha Dvojmoč

Namen prispevka:

V zadnjih letih je bilo v Sloveniji veliko pozornosti namenjene proučevanju in raziskovanju policijskega dela, policijskih organizacij, zasebnega varovanja in zasebnih varnostnih služb, veliko manj pa integralni korporativni varnosti. Namen prispevka je bralcu prikazati osnove integralne korporativne varnosti in njen obseg.

Metode:

S pomočjo deskriptivne metode in sinteze pridobljenih ter obstoječih znanj smo analizirali in predstavili integralno korporativno varnost. Z analizo vsebine pisnih virov smo naredili pregled domače in tuje literature ter zakonov, ki so pomembni za področje obravnavane tematike.

Ugotovitve:

Po pregledu literature je razvidno, da področje integralne korporativne varnosti v Sloveniji ni podrobno raziskano. V prihodnje bo treba dobro prakso iz tujine prenesti v Slovenijo, hkrati pa je priporočljivo, da se tako v teoriji kot v praksi začne z razvijanjem omenjenega področja. Da bi zagotovili ustrezno integralno korporativno varnost, mora organizacija sprejeti številne ukrepe in aktivnosti. Le ti se morajo nato tudi ustrezno upoštevati in izvajati.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Obravnavanje integralne korporativne varnosti in pregled njenih glavnih delov sta namenjena za usposabljanje strokovne javnosti in seznanitev splošne javnosti.

UDK: 005.922.1

Ključne besede: varnost, korporacije, organizacije, integralna korporativna varnost

Integral Corporate Security

Purpose:

Considerable attention has been devoted to study and research of policing, police organizations, private security and private security services in Slovenia in the last years. The integral corporate security has not received so much attention. The purpose of the paper is to present the basics of integral corporate security and its scope.

Methods:

The integral corporate security was analysed and presented by descriptive methods and the synthesis of acquired and existing knowledge. An overview of literature and laws was made by analysing the content of written sources.

Findings:

The literature review has shown that the integral corporate security has not been studied a lot in Slovenia. It will be necessary in the future to transfer a good practice from abroad to Slovenia. There is a lot of work ahead and it is recommended to start developing this field in practice as well as in theory. To ensure the proper integral corporate security it is necessary for each organization to introduce several measures and activities. Furthermore, they should implement them and the people should consider them.

Originality:

The overview of integral corporate security and the review of its main parts can be used for the training purposes of professional public and to inform the general public about its importance.

UDC: 005.922.1

Keywords: security, corporations, organizations, integral corporate security

1 UVOD

Integralna korporativna varnost skrbi za zagotavljanje varnosti v organizacijah in je opredeljena kot zaščita premoženja in poslovnih procesov v organizaciji, njeni ukrepi pa so tako preventivni kot kurativni. Kot ugotavlja Button (2014), se je v zadnjih tridesetih letih drastično povečalo proučevanje in raziskovanje področja zasebnega varovanja in zasebne varnosti. Raziskovanju področja integralne korporativne varnosti pa je posvečenega manj prostora. Zavedati se moramo, da je raziskovanje področja integralne korporativne varnosti zelo pomembno, saj vpliva tako na organizacijo samo, njeno uspešnost kot tudi na ljudi in njihovo vedenje, ki so v njej zaposleni.

V teoriji in praksi se pojmovanje korporativne varnosti precej razlikuje. Hkrati pa se razlikujejo tudi mnenja, kaj vse se uvršča v njen obseg. Po mnenju Walbya in Lipperta (2014) se (integralna) korporativna varnost pojavlja kot primarna oblika varnosti 21. stoletja. Njuna opredelitev pojma je zelo ohlapna. Navajata, da je korporativna varnost zagotavljanje varnosti, ki si prizadeva za doseganje organizacijskih ciljev organizacij. Gerginova (2016) opredeli korporativno varnost kot zaščito lastnine in poslovnih procesov, s čimer bi lahko preprečili in zmanjšali materialne izgube in poskrbeli za varnostne interese lastnikov, zaščitili dobiček in premoženje pred različnimi nevarnostmi. Njeno mnenje je, da obstaja precejšnja razlika v določitvi izraza korporativna varnost s praktičnega in teoretičnega vidika. Kljub temu pa sta si tako teorija kot praksa enotni, da izvajanje korporativne varnosti zahteva stalen nadzor in izdelavo analize kriminalitete, razvoj programa za preprečevanje kriminalitete ter programa za izobraževanje in razvoj varnostne kulture zaposlenih ter doseganje zanesljivosti

poslovanja in uspeha organizacije. Cabbage in Brooks (2012) menita, da je naloga korporativne varnosti odkrivanje goljufij in kaznivih dejanj ter preučevanje konkretnih kriznih primerov organizacije, ki bi se jih morali strokovnjaki s področja korporativne varnosti organizacije zavedati in zagotoviti učinkovito zaščito ljudi in sredstev. Markelj in Završnik (2016) poudarita, da je korporativna varnost sistem za zagotavljanje notranje varnosti podjetja in obsega vrsto ukrepov od pravnih, organizacijskih, funkcionalnih, tehničnih in kadrovskih v skrbi za ohranitev reda, spoštovanje zakonov in internih predpisov ter varnost ljudi in premoženja v podjetju. Po njunem mnenju je namen korporativne varnosti identificirati in izvesti vse potrebne sistemske ukrepe za obvladovanje varnostnih tveganj v posamezni organizaciji in predstavlja eno od funkcij korporacije. Zaradi digitalizacije poslovnih procesov gospodarskih in drugih subjektov korporativna varnost neizogibno vključuje tudi kibernetске varnostne vidike.

Gerginova (2016) izpostavi, da kljub temu, da je kar nekaj avtorjev poskusilo opredeliti korporativno varnost, primanjkuje natančna opredelitev tega pojma. Mnenje Walbyja in Lipperta (2014) je, da je opredelitev korporativne varnosti izziv, s čimer se strinjamo tudi mi. Zato je namen prispevka analizirati in predstaviti integralno korporativno varnost in njen obseg. Pri tem bomo uporabili deskriptivno metodo in sintezo pridobljenih ter obstoječih znanj. Z analizo vsebine pisnih virov bomo naredili pregled domače in tuje literature ter zakonov, ki so pomembni za področje obravnavane tematike. V prispevku bo predstavljeno, kako zagotoviti zakonito in nemoteno poslovanje organizacij, katera zakonska določila so nam pri tem v pomoč, kaj je varnostna kultura organizacij in kako poteka integralno zagotavljanje varnosti v organizaciji.

2 ZAGOTAVLJANJE ZAKONITEGA IN NEMOTENEGA POSLOVANJA ORGANIZACIJ

Vsaka organizacija ima oddelek, odsek, sektor ali službo, ki se ukvarja z zagotavljanjem varnosti. Večje organizacije in korporacije imajo varnostno službo kot samostojno enoto, medtem ko jo imajo manjše organizacije kot del nekega splošnega upravljalškega oddelka. Glede na obsežen pravni sistem na področju zagotavljanja varnosti organizacij lahko predpostavimo, da je izvajanje zakonskih določil v organizaciji učinkovito, vendar, kot je navajal že Vršec (1993), temu ni tako. Razlog za to vidi v tem, da je ogromno predpisov v celoti neuravnoteženih z gospodarskimi interesi ter potrebami. Poleg tega se v praksi pojavljata dva problema. Prvi se nanaša na tiste, ki bi morali upoštevati pravne norme oziroma zakonska določila (organizacije ter odgovorne osebe v njih za doseg ciljev izkoriščajo pravne praznine); drugi pa na tiste, ki bi morali zagotavljati izvajanje pravnih norm (organi nadzora), ki pa so zaradi ohlapnosti pravnega sistema, odsotnosti varnostne politike, nizke motivacije in neustrezne organiziranosti premalo učinkoviti. Bistveni vzrok je v tem, da pripravljavci pravnih aktov pomanjkljivo preučijo problematiko področja, za katerega pripravljajo predpis ter pri tem ne upoštevajo raziskovalnih izsledkov. Nadaljnje vzroke lahko pripišemo nizki pravni ter poslovni morali, šibki varnostni kulturi udeležencev organizacije

ter slabemu profesionalnemu nastopanju organov nadzora. Sprejemanje predpisov po hitrem postopku, prepočasen pravosodni sistem in neuskkljen pristop organov nadzora dodatno pripomorejo k neučinkovitosti pravnega sistema. Za izkoriščanje pravnega nereda ne moremo kriviti zgolj organizacij in zaposlenih, ki si želijo delovati po ekonomskih ter tržnih načelih. Ko bo pravni sistem poenostavljen ter cenejši za izvajanje, ko bo nanj naravnana varnostna politika oziroma ko bodo organi nadzora nastopali v visoki meri profesije, bodo zagotovljeni tudi pogoji za ustvarjalno vedenje organizacij ter zaposlenih v njih.

Da pridobimo podatke o tem, kako ima organizacija opredeljeno področje varovanja, je treba pregledati statute, obstoječe pravilnike ter druge notranje akte. Statuti bi morali določati varnostne koncepte, temeljno varnostno politiko in izhodišča za razvojno varnostno politiko. Vsi prej našteti dejavniki so osnova za izdelavo varnostnega programa oziroma izdelavo načrta varovanja organizacije. Podrobnejša pravila obnašanja na področju varovanja organizacije določajo pravilniki ali skupek več pravilnikov. Obstajajo pravilniki o organizaciji ter delovanju varnostne službe, varovanju poslovnih skrivnosti, varstvu pri delu, varovanju premoženja, notranji kontroli ter reviziji, požarnem varstvu in drugi.

Pri tem ima ključno vlogo svetovalec, ki prouči njihovo zanesljivost, pomembnost ter uporabnost v praksi varovanja organizacije. Na podlagi tega pripravi metodološke ter vsebinske podlage za izdelavo enotnega pravilnika o varovanju organizacije. Vršec (1993) navaja, da morata biti tako načrt varovanja organizacije kot tudi pravilnik o varovanju organizacije okvir dejanske ogroženosti oziroma varnostnih potreb organizacije. Dosežena mora biti tudi pravilna raven varnostne kulture zaposlenih. Posebno pozornost je treba nameniti definiranju pravil zaščite intelektualne lastnine, pravil zaščite pri delu, protipožarne zaščite, industrijske lastnine in poslovnih skrivnosti.

2.1 Zakonska določila

Podjetje je pravna oseba, ki opravlja gospodarsko dejavnost zaradi pridobivanja dobička. Z gospodarsko dejavnostjo so po Zakonu o podjetjih (1988, 1. člen) mišljeni proizvodnja ter promet blaga in prav tako opravljanje storitev na trgu. Posamezne oblike zaščite v organizacijah urejajo zakoni ter drugi predpisi, in sicer predpisi s področja zaščite premoženja, ekologije, logistike, varstva pri delu, industrijske lastnine, obrambe, požarnega varstva, ergonomije ter drugih področij varovanja.

Zakon o industrijski lastnini (ZIL-1, 2006) je predpis sistemske narave in celovito ureja skoraj celotno področje industrijske lastnine, in sicer: sodno varstvo patentov, geografske označbe, pridobitev, znamke, modele in trajanje. Industrijska lastnina se v najširšem pomenu besede ne nanaša samo na ozek segment, torej tako rečeno le na industrijo ter trgovino, ampak na panogo kmetijskih ter ekstraktivnih industrij in na vse pridobljene ali naravne proizvode (vino, tobačni listi, živina, sadje, pivo, cvetje, moka, mineralne vode itd.). Z gospodarskega vidika je ena od najpomembnejših funkcij pravic industrijske lastnine konkurenčna funkcija.

Zasebno varovanje je v Sloveniji svojo »domovinsko pravico« pridobilo z letom 1994, ko je bil sprejet Zakon o zasebnem varovanju in obveznem organiziranju

službe varovanja (ZZVO, 1994). Razvoj na tem področju se je začel že prej, vendar v drugi obliki ter v drugih dimenzijah. Z zasebno varnostjo razumemo tisto stanje, občutje ter potrebo, ki ga dosežemo z dodatnim varstvom, se pravi zasebnim varstvom. Bistvena naloga je, da dopolnjuje varstvo, ki ga zagotavlja sodobna družba z nacionalnovarnostnim sistemom. Pri zasebno varnostni dejavnosti je treba opozoriti na pomemben element profesionalizacije, kajti posamezniki ali organizacije veljajo za odjemalce uslug ter storitev (potrošniki). Pomembno je, da imajo izvajalci te dejavnosti znanje tudi o potrošnikovih potrebah. Usluge izvajalcev zasebne dejavnosti vedno sledijo interesom prizadetih oziroma oškodovanih strank, delovna uspešnost pa se meri z učinkovitim doseganjem ciljev, in sicer tako, da s primernim upravljanjem aktivnosti dosežemo minimalizacijo stroškov in ravno nasprotno maksimizacijo rezultatov za naročnike oziroma organizacijo (Modic, Lobnikar in Dvojmoč, 2014). Pri tem je pomembno poudariti, da so vložki na področju zagotavljanja korporativne varnosti investicija v obvladovanje ter učinkovitost delovanja organizacije in ne nepotreben strošek. To pomeni, da je treba uveljavljati kakovostne rešitve, ki v določenih primerih niso omejene na izbiro najcenejših ponudnikov ter storitev, saj lahko ti dolgoročno povzročijo neizmerno več stroškov (Čaleta, 2011). Zasebno varovanje je sčasoma postalo velik akter na varnostnem tržišču. Po skoraj desetih letih skokovitega razvoja je zasebno varovanje doseglo enega izmed svojih največjih uspehov, ko je bil leta 2003 sprejet Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV, 2003). Leta 2011 je v veljavo stopil nov Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1, 2011), ki je v veljavi še danes. Kot navajajo Modic et al. (2014), je nov zakon prinesel številne spremembe ter novele v primerjavi z zakonom iz leta 2003. V njem je opredeljenih osem oblik varovanja in vse zahtevajo licence, ki jih podeljuje Ministrstvo za notranje zadeve RS.

Neizogibno je dejstvo, da ne smemo funkcije strateškega varnostnega menedžmenta zamenjevati z dejavnostjo, ki jo ponujajo zasebnovarnostne službe v okviru zavarovanja ljudi ter premoženja. Čaleta (2011) izpostavi, da predstavlja največjo nevarnost za nesistemske pristope na področju celostnega obvladovanja varnostnih tveganj v organizacijah ravno združevanje teh funkcij v rokah zasebnovarnostnih služb, ki hitro izgubijo skrb za naročnika ter jih vodi le še skrb za lastni dobiček. Prav zaradi te nevarnosti mora biti strateški korporativni varnostni menedžer oseba, ki je v tem razmerju naročnika ter izvajalcev varnostnih storitev neodvisen ali objektiven ter lastniku pomaga k učinkoviti izbiri najboljšega ponudnika za zagotavljanje posameznih varnostnih storitev. Enakega mnenja sta tudi Brooks in Corkill (2014). Ena izmed njegovih ključnih nalog je tudi, da skrbi za sistemski nadzor nad izvajanjem in delovanjem varnostnih storitev.

Leta 1994 je bil sprejet tudi Zakon o detektivski dejavnosti (ZDD, 1994). To je pomenilo konec državnega monopola na varnostnem področju. Nadstandard varnosti je tako postal »tržno blago«, ki si ga zainteresirani lahko »kupijo« na trgu zasebnih varnostnih storitev. Nov Zakon o detektivski dejavnosti (ZZD-1, 2011) je bil sprejet leta 2011. Le-ta ne odstopa od ciljev ter načel dotedanjih predpisov, vendar pomeni nadaljevanje dotedanje prakse. Prinesel je spremembe pri opravljanju dejavnosti, saj je za gospodarske družbe ter fizične osebe odpravljal nepotrebne administrativne ovire, obenem pa je bolj natančno opredelil pogoje za opravljanje dejavnosti. Po besedah Savskega, Grilca, Jarca in Meleta (2012) so

bile odpravljene nekatere nejasnosti oziroma pomanjkljivosti, ki so se pokazale pri uporabi prej veljavnih zakonskih aktov in na katere je opozarjala sodna praksa. ZZD-1 (2011) je natančneje določil pogoje za opravljanje detektivske dejavnosti, varnostne zadržke ter varnostno preverjanje in merila za odločanje o varnostnih zadržkih, določena je obveznost usposabljanja pred opravljanjem detektivskega izpita in možnost podelitve javnega pooblastila, razmejene so pristojnosti med detektivsko zbornico RS in ministrstvom, pristojnim za notranje zadeve, določeno je, da se detektivska dejavnost lahko izvaja le na podlagi sklenjene pogodbe in pooblastila stranke, opredeljena so bila delovna področja detektivov, taksativno so določena upravičenja, ki jih detektiv lahko uporablja pri svojem delu, določene so prepovedi in dolžnosti detektivov pri opravljanju detektivske dejavnosti, določene so obveznosti pri zavarovanju odgovornosti, natančneje so opredeljeni pogoji za prenehanje opravljanja detektivske dejavnosti, začasni, pogojni in trajni odvzem licence ter službene izkaznice, natančneje so določeni pogoji za opravljanje detektivske dejavnosti tujih detektivov, določene so naloge in status pristojnega organa (tj. Detektivske zbornice RS), določeni so pogoji za ustanavljanje gospodarskih družb za opravljanje detektivske dejavnosti in določena sta inšpekcijski organ ter njegova vloga pri nadzoru nad izvajanjem ZZD-1 (2011). Tudi na področju detektivske dejavnosti se je mednarodnopravna primerjava zakonodajnopravne ureditve združila v tri osnovne zahteve. Obveznost varovanja posameznikovih človekovih pravic in svoboščin, vzdrževanja državnega monopola nad uporabo ukrepov ter definicija javne/zasebne dejavnosti na področju detektivske dejavnosti; določitev zahtev oziroma omejitev v javnem interesu, kot so zadržki in primernost za opravljanje detektivske dejavnosti, obveznost zavarovanja dejavnosti in nadzora nad uporabo ukrepov; določitev minimalnih etičnih in strokovnih standardov detektivske dejavnosti z organiziranjem obveznega usposabljanja pred opravljanjem detektivskega izpita in prepoved opravljanja detektivske dejavnosti tistim, ki so pred določenim časovnim obdobjem opravljali delo policista ali druge poklice s posebnimi pooblastili (Savski et al., 2012).

Leta 2001 je začel veljati Zakon o tajnih podatkih (ZTP, 2001), s čimer je bila zaključena naloga, začeta julija 1998. Namreč takrat je vlada po obravnavi analize stanja varovanja tajnih podatkov z delovnega področja državnih organov, ki jo je pripravilo Ministrstvo za notranje zadeve, ter spoznanju, da so razmere daleč od zadovoljivih, sklenila, da je treba varovanje teh podatkov urediti z zakonom. Pripravo predloga zakona je dodelila Ministrstvu za notranje zadeve. Zakon o tajnih podatkih (ZTP, 2001) je bil, po navajanju Antončiča (2001), prvi tovrstni zakon v zgodovini pravnega reda Republike Slovenije, vključno z obdobjem nekdanje skupne države. Po Zakonu o tajnih podatkih se določajo skupne osnove enotnega sistema odločanja, varovanja ter dostopa do tajnih podatkov z delovnega področja državnih organov Republike Slovenije, ki se nanašajo na javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ali obveščevalno in varnostno dejavnost države, ter prenehanje tajnosti takšnih podatkov. Po omenjenem zakonu se morajo ravnati različni organi, in sicer državni organi, organi lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil in drugi organi, gospodarske družbe, organizacije in posamezniki v teh organih, dobavitelji, izvajalci gradenj ali izvajalci storitev (Zakon o tajnih

podatkih, 2001, 1. člen). Vlada Republike Slovenije je morala za izvajanje določenih nalog s področja varovanja tajnih podatkov, predpisanih v zakonu, ter s predpisi, sprejetimi na njegovi podlagi, najkasneje v 6 mesecih po uveljavitvi zakona ustanoviti Urad Vlade Republike Slovenije za varovanje tajnih podatkov, katerega naloge so spremljanje, določanje ter varovanje tajnih podatkov ter skrb za razvoj ter uveljavljanje fizičnih, organizacijskih ter tehničnih standardov varovanja tajnih podatkov v državnih organih, organih lokalnih skupnosti, pri nosilcih javnih pooblastil ter v organizacijah, ki pridobijo oziroma razpolagajo s tajnimi podatki; pripravljane predlogov predpisov, potrebnih za izvajanje obravnavanega zakona, skrb za izvrševanje sprejetih mednarodnih obveznosti ter mednarodnih pogodb o varovanju tajnih podatkov in na tem področju sodelovanje z ustreznimi organi tujih držav ter mednarodnih organizacij, vodenje evidence izdanih dovoljenj, podajanje mnenj k skladnosti splošnih aktov o določanju, varovanju ter dostopu do tajnih podatkov v obravnavanem zakonu, predlaganje ukrepov za izboljšanje varovanja tajnih podatkov, vodenje evidence oseb iz 4. odstavka 23. člena Zakona o tajnih podatkih, opravljanje drugih nalog, ki so določene s predpisi, sprejetimi na podlagi obravnavanega zakona, in prav tako koordiniranje delovanja državnih organov, pristojnih za varnostno preverjanje (Antončič, 2001).

Upravni delavci imajo zaradi dela, ki ga opravljajo, pomembno vlogo na področju varovanja zaupnih oziroma tajnih podatkov. Gre namreč za podatke, ki so strateško pomembni za poslovanje ter obstoj organizacije, prav tako pa so pomembni za poslovne partnerje, s katerimi organizacija sodeluje. Kot izpostavi Stare (1995), lahko pride v primeru zlorabe tajnih podatkov do zmanjšanja poslovne uspešnosti, kar pa privede do prekinitve gospodarskih vezi med poslovnimi partnerji, odpuščanje zaposlenih ali v najhujši situaciji celo do propada organizacije. Prav tako ima vse skupaj zelo negativne posledice za državo, saj začne prihajati do skokovitega porasta nezaposlenega prebivalstva, povečanje socialnih nemirov itd. Način varovanja tajnih podatkov določi vsaka organizacija zase in obsega organizacijske ter pravne postopke. S tem poskuša preprečiti dostop nepooblaščenim osebam, obdelavo ter spreminjanje podatkov kakor tudi poškodovanje, uničenje ter nepooblaščen iznos iz organizacije. V sklopu tega je vseeno, ali gre za različne baze podatkov, evidence ali registre oziroma ali so ti podatki zbrani na papirju ali v/na kakšnem drugem mediju (Stare, 1995).

Zakon o tajnih podatkih (ZTP, 2001) je od vseh državnih organov zahteval, da so zagotovili, da so vsem zaposlenim, ki morajo zaradi delovnih funkcij imeti dostop do tajnih podatkov, izdana dovoljenja za dostop do tajnih podatkov. Delavcem ter funkcionarjem, ki tega dovoljenja nimajo, je dostop do tajnih podatkov onemogočen. Poleg tega so morali sprejeti predpise ter se organizacijsko prilagoditi za njegovo uveljavitev oziroma obstoječe akte ter organizacijo svojega poslovanja uskladiti z določbami tega zakona. Tajnim podatkom, ki jim je bila oznaka stopnje tajnosti določena pred uveljavitvijo zakona, so morali določiti stopnjo tajnosti skladno z Zakonom o tajnih podatkih, v nasprotnem primeru jim je tajnost prenehala. Lalić (2003) je mnenja, da je realnost v državni upravi takšna, da ima posameznik v večini organov državne uprave le redko opravka s tajnimi podatki in če bi se Zakon o tajnih podatkih (2001) izvajal po določenih načelih, posameznik pa ne bi privolil na varnostno preverjanje, bi bila državna uprava paralizirana.

Pravica do varstva osebnih podatkov je urejena že v Ustavi Republike Slovenije (1991), ki v 38. členu izrecno določa, da je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov in da je prepovedana uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor ter varstvo osebnih podatkov pa so določeni v Zakonu o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1, 2007). Vsakdo se ima pravico seznaniti z zbranimi osebnimi podatki, ki se izrecno nanašajo nanj, prav tako pa ima pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi. Človekova pravica do ohranjanja zasebnosti osebnih podatkov v sodobnem svetu pa je ogrožena zaradi rabe kibernetnega prostora in komuniciranja v njem.

Stare (1995) izpostavi, da bi se morale organizacije zavzemati za preventivno ukrepanje ter ureditev stanja na področju varovanja poslovne skrivnosti, saj je morebitne zlorabe zelo težko dokazovati. Prav tako meni, da bi morala, za ureditev stanja na tem področju, vsaka organizacija sprejeti pisni sklep o varovanju tajnih podatkov in natančno definirati način določanja vsebine ter stopnje zaupnosti podatkov. V sklopu ukrepov ter postopkov za varovanje tajnih podatkov morajo v organizaciji obravnavati splošne varnostne ukrepe, varovanje prostorov, tehnične opreme ter programske opreme. Organizacija mora definirati način ravnanja s podatki, ki vsebujejo poslovno skrivnost in odgovornost za izvajanje varnostnih ukrepov ter postopkov. Neizogibno pozornost morajo nameniti nadzoru nad izvajanjem varnostnih ukrepov, saj iz prakse sklepamo, da je le-tega v slovenskih organizacijah premalo.

Poleg že omenjenih zakonov je bil leta 2016 oblikovan tudi Predlog Zakona o kritični infrastrukturi (2016). Bistveni namen Zakona o kritični infrastrukturi je urediti ugotavljanje ter določanje kritične infrastrukture Republike Slovenije, načrtovanje ter urejanje zaščite kritične infrastrukture, urejanje pristojnosti in odgovornosti organov kot tudi organizacij na omenjenem področju ter obveščanje, poročanje in zagotavljanje podpore pri odločanju, varovanju podatkov ter nadzoru na področju kritične infrastrukture (Predlog Zakona o kritični infrastrukturi, 2016, 1. člen). Temeljni namen predloga zakona je sistemsko urediti sistemske temelje področja kritične infrastrukture, ki vključuje ugotavljanje ter določanje kritične infrastrukture in njeno zaščito. Glede na opisano si lahko razlagamo, da obsega zaščita kritične infrastrukture vse aktivnosti, ki prispevajo k neprekinjenosti oziroma celovitosti njenega delovanja. Osnovni cilji Predloga Zakona o kritični infrastrukturi (2016) so predvsem z ustreznim celovitim predpisom urediti področje kritične infrastrukture državnega pomena, torej tudi »nacionalno« kritično infrastrukturo, vse organe oziroma organizacije pri zagotavljanju neprekinjenega ter celovitega delovanja kritične infrastrukture zavezati k spoštovanju istih splošnih načel, vsem organom oziroma organizacijam, ki delujejo na področjih, ki so za slovensko družbo posebej pomembna, naložiti, da pri svojem delu upoštevajo tudi zahteve glede zagotavljanja konstantnega oziroma stalnega delovanja (kritične) infrastrukture, torej vidik zaščite kritične infrastrukture, z normativnim ukrepom prispevati k dvigu ravni odpornosti slovenske družbe na sodobne varnostne grožnje ter tveganja, naložiti dopolnitev normativne urejenosti ali sploh normativno ureditev, če le-ta še ne obstaja, v posameznih sektorjih kritične infrastrukture z vidika zaščite kritične infrastrukture in med organi ter organizacijami, ki delujejo na področjih sektorjev

kritične infrastrukture, vzpostaviti primerna razmerja, predvsem z vidika delitve njihovih pristojnosti ter odgovornosti za zaščito kritične infrastrukture (Predlog Zakona o kritični infrastrukturi, 2016).

Predlog Zakona o kritični infrastrukturi (2016) je Vladi Republike Slovenije kot tudi ministrstvom v vlogi nosilcev kritične infrastrukture doprinesel nove ter jasno določene pristojnosti, odgovornosti ter obveznosti pri zaščiti obravnavanega področja. Ob tem bodo organi državne uprave ter izvršne veje državne oblasti prispevali svoj del k zagotavljanju konstantnega delovanja kritične infrastrukture. To delovanje je definitivno v javnem interesu, saj gre za infrastrukturo, s katero se zagotavljajo zmogljivosti ter storitve, ki so bistvenega pomena za državo in bi prekinitev njihovega delovanja imela resne posledice na nacionalno varnost, gospodarstvo, zdravje, varnost, ključne družbene funkcije, zaščito in družbeno blaginjo (Predlog Zakona o kritični infrastrukturi, 2016). Načela, na katerih temelji zaščita kritične infrastrukture, so kot nekakšne usmeritve pri izvajanju tega področja. Ta načela so načelo zaščite pred različnimi vrstami nevarnosti, ki zahteva, da pristojni organi ter organizacije pri zagotavljanju neprekinjenega delovanja kritične infrastrukture upoštevajo različne vrste nevarnosti; načelo izmenjave podatkov oziroma informacij ter varovanja podatkov, ki od pristojnih organov oziroma organizacij zahteva redno, pravočasno ter na zaupanju temelječo izmenjavo informacij ob hkratnem varovanju podatkov, povezanih s kritično infrastrukturo, v skladu s predpisi, ki urejajo varovanje tajnih podatkov; načelo celovitega pristopa, ki zahteva, da se v zaščito obravnavanega področja pred, med ter po motnjah v delovanju oziroma prekinitvi delovanja kritične infrastrukture vključuje vse pristojne organe oziroma organizacije ter pri tem upošteva različne vrste nevarnosti, izhaja iz ocene tveganja ter upošteva soodvisnost sektorjev kritične infrastrukture ter njihov medsebojni vpliv; načelo stalnega načrtovanja zaščite, ki zahteva, da je načrtovanje zaščite kritične infrastrukture podprto s stalnim procesom ocenjevanja tveganja za delovanje ter presojo ustreznosti ukrepov za njeno zaščito; in navsezadnje načelo odgovornosti, po katerem so za delovanje kritične infrastrukture neposredno odgovorni upravljavci le-te, za krepitev zaščite kritične infrastrukture pa vsi pristojni organi oziroma organizacije.

Ob tako širokem naboru zakonodaje, ki je potrebna za ustrezno zagotavljanje integralne korporativne varnosti, je treba upoštevati tudi zakonodajo in dognanja na področju informacijske varnosti, zavarovalništva, bančnega sistema, varstva in zdravja pri delu, raznih standardov kakovosti in še mnogo drugega.

2.2 Zaščita poslovnih skrivnosti

V Zakonu o gospodarskih družbah (ZGD-1, 2006) se za poslovno skrivnost štejejo podatki, za katere tako določi družba s pisnim sklepom. Z omenjenim sklepom morajo biti seznanjeni družbeniki, delavci, člani organov družbe ter druge osebe, ki morajo varovati poslovno skrivnost (ZGD-1, 2006, 39. člen, 1. odstavek). Poslovno tajnost pa definira Zakon o podjetjih (ZPOd, 1988, 176. člen), ki jo opredeli kot listine ter podatke, določene s statutom oziroma pravili ali kakšnimi drugimi samoupravnimi splošnimi akti oziroma splošnimi akti podjetja, katerih posredovanje nepooblaščenim osebam bi bilo v nasprotju s poslovanjem podjetja in bi škodovalo njegovim interesom ter poslovnemu ugledu, če z zakonom ni določeno drugače.

Zakonodajalec s svojimi zakonskimi določili v zvezi s poslovno skrivnostjo organizacijam pomaga ščititi njihove poslovne skrivnosti, kar je tudi v interesu države. Kop (1995) navaja, da nam država pomaga ščititi poslovne skrivnosti le v primeru, ko gre zakonske poslovne skrivnosti in če izpolnjujejo določene pogoje. Z zakonom država določi, kako definira poslovno skrivnost, pogojev, ki se morajo izpolnjevati, pa ne navaja nikjer. To ne pomeni, da ti pogoji ne obstajajo in da niso pomembni. Država jih sicer res ne navaja, jih je pa oblikovala sodna praksa na podlagi dojemanja bistva zakonskih poslovnih skrivnosti ter osnovnega namena pomoči države. Pogoji, ki jih morajo izpolnjevati zakonske poslovne skrivnosti, so: zadeva mora biti dejstvo in ne domneva ali sklepanje, zadeva mora biti relativno oziroma absolutno neznan, torej pri njej ne moremo govoriti o javni skrivnosti. Krog ljudi, ki to zadevo pozna, mora biti bolj ali manj sklenjen (krog je še vedno sklenjen v primeru, ko smo morali svojo poslovno skrivnost razkriti poslovnemu partnerju, ta pa je sprejel pravno veljavno obveznost, da jo bo varoval), interes organizacije mora biti legitimen, kar pomeni, da je organizacija prišla do poslovne skrivnosti na pravno nesporen način, dano mora biti razmerje do proizvodnih ter poslovnih zadev. To razmerje mora biti krogu poznavalcev poslovne skrivnosti znano, volja organizacije, da naj bo zadeva tajna, mora biti jasno izražena ter poznavalcem poslovne skrivnosti znana. Navedeno idejo organizacija izvede tako, da podatek oziroma informacijo jasno razglasi za poslovno skrivnost, organizacija pa mora imeti upravičen interes, da se zadeva ohrani v tajnosti, recimo: zaradi gospodarskih koristi (Kop, 1995). O zaščiti poslovne skrivnosti govorimo takrat, ko nekdo, ki poslovne skrivnosti ne pozna, skrbi za to, da poslovna skrivnost ne bi prešla v roke tretje osebe. Kot imetniki poslovnih skrivnosti imamo na razpolago mnogo možnosti za zaščito podatkov oziroma informacij. To so lahko take, ki skušajo preprečiti vse mogoče načine prehoda poslovnih skrivnosti v nepravne roke oziroma k tretjim osebam, ali pa take, ki po izvedenem prehodu skušajo preprečiti oziroma vsaj zmanjšati škodo. Poslovne skrivnosti lahko zaščitimo z naslednjimi ukrepi, ki so kadrovske narave, recimo: odklonitev zaposlitve delavca, ki je pri prejšnjem delodajalcu izdal njegovo poslovno skrivnost; pravne narave, recimo: določilo o dolžnosti varovanja poslovnih skrivnosti v pogodbi o delu; tehnološke narave, recimo: fizična preprečitev dostopa nepoklicanim v razvojni laboratorij; organizacijske narave, recimo: skrb za dobro poučenost sodelavcev o zadevah v zvezi z varovanjem poslovnih skrivnosti; elektronski prenos informacij (kot je npr. šifriranje), elektronska obdelava informacij, recimo: preprečitev pristopa do posameznih poslovnih skrivnosti neupravičenim osebam (Kop, 1995).

Za učinkovito zaščito je pomembno prepletanje več pogojev, bistvenega pomena pa so po navajanju Kopa (1995) dobro ozračje v organizaciji, dobra poučenost, dober koncept za varovanje ter zaščito in zagotovitev ugodnih pogojev za učinkovitost ukrepov, ki so pravne narave.

2.3 Poslovna etika in integriteta

Etična vloga menedžerja je tisto, kar strokovnjaki imenujejo etično voditeljstvo. To razumemo kot kombinacijo med moralno osebnostjo (lastnosti menedžerja kot človeka) ter moralnim menedžerjem (njegovo funkcijo ali vlogo v organizaciji).

Moralna oseba je tista, ki ima integriteto in je prav tako poštena ter zaupanja vredna. Integriteta pa ne vsebuje samo pravičnosti ter poštenja, ampak vključuje tudi skrb za zdravje celotne organizacije, ki jo nekdo upravlja. Z drugimi besedami integriteta pomeni tudi, da se organizacija ravna po etičnih načelih ter pravih in da je moralna osebnost tista, ki ima osebno integriteto in je oseba vredna zaupanja (Vadnjal, 2014). Integracija visoke stopnje varnega vedenja ne vpliva zgolj na zaposlene v organizaciji, vendar prav tako strmi k dvigu varnega vedenja organizacij, ki sodelujejo z organizacijo, v kateri je formirana varnostna kultura. Z visoko stopnjo zavedanja organizacija lažje obvladuje široko področje varnostnih dogodkov (Vedenik in Miketić-Curman, 2013).

Menedžerja, ki ne razume pomena korporativne varnosti in si jo interpretira zgolj kot strošek, težko označimo kot zaupanja vredno osebo. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je pripravljen prihodnja tveganja vrednotiti zgolj ekonomsko. Vadnjal (2014) izpostavi, da velika večina menedžerskih nagrajevanj izhaja iz pravno utemeljenega zneska čistega dobička tekočega leta, ki se danes ponekod obračunavajo celo kvartalno. Problemi etičnega odločanja nastopijo takrat, ko odločitve vsebujejo moralni konflikt. Ta se pojavi takrat, ko se mora menedžer odločiti med vsaj dvema navidezno slabima izbirama oziroma takrat, ko se pojavijo večplastne etične odločitve, ki so pogosto v medsebojnem konfliktu interesov. Skupina strokovnjakov je po mnenju Vadnjala (2014) menedžerjem olajšala odločitve s tem, ko je pripravila določen okvir, ki temelji na idejah filozofov ter etikov. Odločitve menedžerjev lahko razdelimo v štiri sklope (Vadnjal, 2014):

- *pravice in dolžnosti*: gre za pravila, ki so na nacionalni ravni v obliki zakonov ter drugih predpisov. Tako recimo delovnopravna zakonodaja predpisuje pravice, ravno tako tudi delno dolžnosti delavcev in prav tako dolžnosti ter deloma tudi pravice delodajalcev. Na mednarodni ravni tak okvir predstavljajo različne mednarodno predpisane deklaracije, na primer: Deklaracija Združenih narodov o človekovih pravicah;

- *utilitarianizem*: usmeritev, da naj bo odločitev taka, da bo čim bolj ugodna za čim širši krog zainteresiranih ljudi. Gre za analizo stroškov ter koristi, ki jo je težko narediti v številkah, zato je v veliki meri odvisna od razvitih sposobnosti tistega, ki mora presojeti, saj gre za celovito oziroma vsestransko vprašanje: »kdo vse bo prizadet zaradi odločitve?« ter »kakšna je škoda ali korist za posameznika ali celotno skupino?«;

- *pravičnost*: tu je treba upoštevati, da moramo vse, ki jih bo odločitev doletela, obravnavati enakopravno ter jim dajati enake možnosti. Ta koncept definiramo kot kategorični imperativ, ki ga lahko pojasnimo z vprašanjem: »ali lahko neka odločitev kasneje postane univerzalno pravilo v podobnih primerih?«;

- *čuvanje povezav*: gre za koncept, kako odločitve vplivajo na odnose med posameznimi skupinami oziroma obratno (ali odnosi vplivajo na odločitve). Tipičen primer neetičnega ravnanja s tega vidika je dajanje prednosti zaradi sorodstvenih povezav. Podobno se dogaja, ko v nekaterih organizacijah zaščitijo dolgoletne uslužbenke itd.

Mnoge velike organizacije imajo interna pravila obnašanja, ki menedžerjem pomagajo pri odločitvah v smislu etičnih dilem oziroma moralnih konfliktov. Etično vodstvo mora delavcem zagotavljati sistemsko perspektivo, kar pomeni, da

organizacija računa na njih. Se pravi, da se bodo delavci osebno ter strokovno razvijali z organizacijo in prav tako organizacija z njimi. Zaposlenim je treba dati vedno več možnosti odločanja ter tako spodbujati in razvijati individualno odgovornost, ki bo temeljila na resnici, integriteti ter poštenosti. Takšen odnos menedžerjev na dolgi rok spodbuja konstruktiven odnos med vsemi deležniki v organizaciji. Pomembno je, da etični voditelj doseže občutek predanosti organizaciji ter skupnemu cilju, tako da poudarja in spodbuja vrednote, kot so: držanje obljub, smiselno postavljanje zaposlenim nujne prioritete ter spodbujanje njihovega kreativnega vključevanja v procese namesto izključevanja podrejenih iz kakršnihkoli možnosti odločanja (Vadnjal, 2014).

2.4 Varnostna kultura organizacije

Varnostna kultura, kot del organizacijske kulture, po mnenju Lobnikarja, Čalete, Žaberla, Anžiča in Rančigajeva (2009) tvori pomemben segment v vzpostavljanju učinkovitih mehanizmov v okoljih, kjer se zaposleni srečujejo z obdelavo in varovanjem tajnih podatkov. Varnostno kulturo lahko opredelimo tudi kot védenje pripadnikov določene organizacije o njihovih pravicah, obveznostih in njihovem uveljavljanju. Tisti, ki pripadajo določeni varnostni kulturi, se zavedajo, kako lahko njihovo védenje vpliva na varnost, in so s svojim zgledom in nasveti pripravljeni izobraževati tiste pripadnike organizacije, ki ne upoštevajo vzorcev varnostne kulture. Varnostno zavedanje preraste v varnostno kulturo tedaj, ko začne skupina varnostne kršitve moralno in socialno dojemati kot nesprejemljive za skupino. Zelo močan dejavnik, ki pogojuje varnostno kulturo, je poleg trajnega izobraževanja tudi osebni zgled, ki ga vodstveni delavci prenašajo na ostale pripadnike organizacije. Zavedati se je treba, da ima vsaka organizacija posebno obliko varnostne kulture, ki je tipična samo za njeno organizacijsko obliko in delovanje. Varnostna kultura kot taka je lahko združevalna ali razdiralna in predstavlja celoten spekter varnostnih navad ter ravnanj, ki se uveljavijo v določeni družbeni skupini. Tako zagotavlja osnovni temelj za preprečevanje varnostno deviantnih pojavov (Lobnikar et al., 2009).

Rančigajeva in Lobnikar (2012) opredelita varnostno kulturo kot odziv skladnih organizacijskih prizadevanj, ko se elemente organizacijske kulture uperi k doseganju varnostnih ciljev. V to je treba vključiti tako člane organizacije kot tudi sisteme in delovno aktivnost. To predstavlja prehod splošnega varnostnega zavedanja v varnostno kulturo in se zgodi v tistem trenutku, ko začne skupina varnostne kršitve dojemati kot nesprejemljive za okolje, v katerem delujejo, in se prične varnostno obnašati. Njuno mnenje je, da je varnostna kultura koncept, ki je definiran na ravni skupine in se nanaša na skupne vrednote članov organizacije.

Varnostna kultura ima zelo velik pomen tudi za ustrezen odnos članov posameznih organizacij do varovanja tajnosti. Odgovornost za razvoj varnostne kulture v organizacijah se po mnenju Rančigajeva in Lobnikarja (2012) nahaja na različnih nivojih vodenja in upravljanja. Zelo veliko vlogo pri povišanju nivoja varnostne kulture in zavedanja, kako pomembno je učinkovito varovanje tajnih podatkov, ima izobraževanje in upravljanje z znanjem. Raven varnostne kulture je pomemben pokazatelj skrite vrednosti organizacije in skrbi za vzpostavljanje učinkovitih mehanizmov obvladovanja in upravljanja z občutljivimi podatki.

Vodstveno osebje si prizadeva doseči varnostno zavedanje preko različnih pristopov zavednega in nezavednega vplivanja na zaposlene. Rančigajeva in Lobnikar (2012) navajata, da le to izvajajo s pomočjo predpisov, varnostne politike, protokolov in standardov. Le ti pa sami po sebi za varno vedenje niso dovolj, kajti na ravnanje z občutljivimi podatki vplivajo tudi osebne predpostavke o varnosti, ki so odraz posameznikovega zaznavanja varnostnih predpisov in dejanskih groženj.

Vsebinski ter strukturni okvir varnostne kulture v organizaciji predstavlja model varnostne politike. Le-ta zajema vse potrebne elemente varovanja organizacije. Vse se začne s temeljno varnostno kulturo, ki izraža varnostno miselnost, kot so pogledi, stališča, zamisli in nazori o varovanju organizacije, varnostnih interesih ter motivih zaščite. Razvojna varnostna politika je dinamične narave in prav tako je časovno naravnana na 3 do 5 let, odvisno od sprememb v okolju organizacije ter od ocene ogroženosti organizacije. Njen rezultat je razvojni varnostni program kot strateški dokument za vodenje varnostne kulture organizacije. Funkcija razvojne varnostne kulture pa je predvidevanje ter obvladovanje bodočih sprememb na področju varovanja organizacij ter obvladovanje visokih varnostnih ter poslovnih tveganj, ki povzročajo visoke stopnje ogroženosti in znatne škode ter izgube. Osrednja oziroma bistvena ter razvojna varnostna kultura organizacije vpliva na organizacijsko, tehnično, kadrovsko ter logistično strukturo varnostnega sistema (Vršec, 1993). Ko se organizacija loti preureditve varnostnega sistema s pomočjo zunanjega zasebnega varnostnega inženiringa, si mora na novo oblikovati ter sprejeti novo varnostno kulturo oziroma politiko. Le-ta je pogoj za uvajanje ekonomskega gledanja na varovanje organizacije, kajti od varnostnega sistema se pričakujejo tudi določene ekonomske ter druge koristi. K oblikovanju ter sprejemanju varnostne kulture v organizaciji po mnenju Vršca (1993) vplivajo tudi nekateri zunanji legitimni vplivi, kot so trg zaščite (varnostne storitve zasebnega varnostnega sektorja), revizijski, inšpekcijski, davčni ter preiskovalni postopki, veljavna zakonska določila o varovanju organizacije, strokovna pomoč policije in uradna javna varnostna politika parlamenta ter vlade (smernice, priporočila, sklepi in drugi).

Pravilno načrtovano usmerjanje varnostnih dejavnosti k varnostnim ciljem organizacije daje menedžerjem ter vodjem varnostnih služb učinkovito orodje za obvladovanje dejanske, potencialne ter prikrite ogroženosti organizacij. Vzporedno pa omogoča organiziranje najugodnejše zaščite in doseganje najboljše varnostne kulture organizacije (Vršec, 1993).

2.5 Strateško korporacijsko upravljanje

Po mnenju Čaleta in Čaleta (2013) področje strateškega upravljanja v organizacijah nima predhodnih izkušenj in ustreznih znanj, zato v organizacijah temu področju ne namenijo ustrezne pozornosti. Če želimo, da ima strategija zaščite v organizaciji svoj smisel ter da bi prispevala k ekonomskim ter drugim učinkom, se je treba vprašati, kaj je za organizacijo strateškega pomena v danih okoliščinah ter v razvojnem pogledu.

Med strateške varnostne probleme Vršec (1993) uvršča varnostno negotovost, varnostno tveganje, (ne)učinkovitost varnostnega sistema, odločitve o tem, koliko

lastne zaščite ter koliko zunanjih varnostnih storitev bo imela organizacija, škodne pojave, ki povzročajo velike škode ter izgube, in neurejen podsistem varnostnih podatkov. Kot strateške varnostne cilje je določil doseganje varnostnih podciljev (zmanjševanje škod ter izgub, več varnostne kulture zaposlenih, ravnotežje, stroški zaščite oziroma koristi zaščite) in doseganje optimalne varnostne ravni v organizaciji. V zvezi z varnostnimi podatki je strateško, da so zaposleni seznanjeni z varnostnimi podatki, ki sprožajo samozaščitno obnašanje, urejen mora biti podsistem varnostnih podatkov, podatki o zaščiti industrijske, intelektualne ter tržne lastnine, o obveščevalni dejavnosti ter o sistemu tehnične zaščite v organizaciji pa morajo biti zaupne narave. Med strateške zaščitne ukrepe uvršča uvajanje zaščitnih izboljšav ter zaščitnih inovacij v varnostni sistem organizacije, temelj varnostne ter ekonomske učinkovitosti varnostnega sistema organizacije so pravočasni preventivni zaščitni ukrepi na vseh varnostno vitalnih delovnih mestih ter procesih in precizna zaščita tistega dela poslovnih skrivnosti, katerih izdaja, prodaja in/ali kraja bi za organizacijo predstavljala veliko škodo ali izgubo.

Področje zagotavljanja varnega delovnega mesta ureja Zakon o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD-1, 2011), kjer je v 16. členu zapisano, da je usposabljanje za varno in zdravo delo sestavni del uvajanja v delo. Kot navaja 38. člen ZVZD-1 (2011), mora delodajalec »delavca usposobiti za varno opravljanje dela ob sklenitvi delovnega razmerja, pred razporeditvijo na drugo delo, pred uvajanjem nove tehnologije in novih sredstev za delo ter ob spremembi v delovnem procesu«. Poleg tega mora biti usposabljanje prilagojeno posebnostim delovnega mesta. Usposabljanje izvaja po določilih 29. člena ZVZD-1 (2011) strokovni delavec. Pri usposabljanju je pomembno, da delavec pridobi tista znanja, ki jih potrebuje za varno in zdravo delo na svojem delovnem mestu. Ocena tveganja za delovno mesto mora biti vir podatkov o tem, kakšna znanja in sposobnosti delavec potrebuje, da bo svoje delo lahko varno opravljal. Usposabljanje, ki poteka po vnaprej izdelanem programu, se mora zaključiti s preizkusom teoretične in praktične usposobljenosti za varno delo na delovnem mestu. Ali delodajalci zagotavljajo usposabljanje za varno delo, preverja inšpekcija nadzora varnosti in zdravja pri delu.

Posameznik in njegovo vedenje sta po navajanju Rančigajev in Lobnikarja (2012) dva izmed ključnih dejavnikov tako pri zagotavljanju varnosti v podjetjih kot tudi pri informacijski varnosti organizacije. Uspeh ali neuspeh organizacije je v veliki meri odvisen od tega, kako posameznik opravi svoje delo ter od tega, kako samovarovalno pri tem deluje. Po navajanju Bernika in Prislanova (2016) morajo organizacije meriti tudi učinkovitost svoje informacijske varnosti, če želijo sprejeti pravilne odločitve in jih razviti v skladu z njihovimi varnostnimi potrebami. Merjenje informacijske varnosti organizacije pa je po njunem mnenju v praksi slabo razvito in zelo kompleksno. Rezultati študij kažejo, da je informacijska varnost odvisna od ukrepov za upravljanje informacijskih tveganj, zaposlenih in informacijskih virov, medtem ko imajo formalni in okoljski dejavniki manjši vpliv. Informacijska varnost se mora razvijati sistematično, kjer je po besedah Bernika in Prislanova (2016) priporočljivo, da začetni koraki vključujejo tehnične, logične in fizične varnostne kontrole, medtem ko najnaprednejše dejavnosti zadevajo pretežno strateške dejavnosti upravljanja.

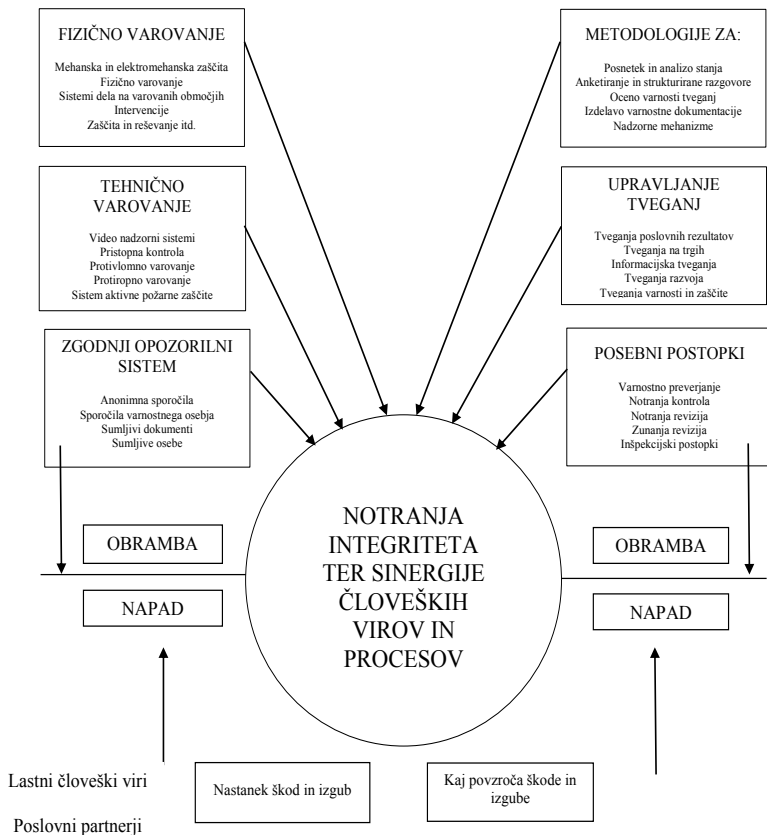
3 INTEGRALNO ZAGOTAVLJANJE VARNOSTI V ORGANIZACIJI

Kako pomemben je za organizacijo korporativni varnostni menedžment, pove že njegova bistvena naloga, ki je obvladovanje varnostnih tveganj ter skrb za korporativno varnost. To so aktivnosti, ki prispevajo k varnosti organizacije ter preprečevanju notranjih ter zunanjih groženj.

3.1 Načrtovanje korporativne varnosti

Organizacije, ki si želijo poslovno preživeti ter biti uspešne, potrebujejo, po navajanju Kovačiča in Podvršiča (2014), za obvladovanje korporativnih varnostnih tveganj učinkovit varnostni menedžment. Brez varnostnega menedžmenta bi izjemno težko obvladovali notranja ter zunanja varnostna tveganja, ki jim grozijo. Za izdelavo varnostne politike organizacije je izrednega pomena, da izhajamo iz metodološke in vsebinske sheme pristopa k upravljanju korporativne varnosti. Le-ta nam daje celovit vpogled v nevarnosti, škodo in protiukrepe, kar je predstavljeno na sliki 1 (Vršec, 2014).

Slika 1:
Metodološka
in vsebinska
shema pristopa
k upravljanju
korporativne
varnosti (Vršec,
2014)

Korporativni varnostni menedžment se v organizacijah vedno pogosteje uveljavlja. Njegov bistveni cilj je izboljšanje učinkovitost poslovanja, preprečevanje prevar, ugleda in same zaščite organizacije. Kovačič in Podvršič (2014) navajata, da je končni cilj vsakega korporativnega varnostnega menedžerja dvig varnostne kulture pri zaposlenih. Bistveno je, da organizacije uvajajo nove strategije, tehnologije in metode za preprečevanje nevarnosti, ki jim pretijo, kajti v nasprotnem primeru imajo lahko težave v poslovanju oz. poslovne neuspehe.

3.1.1 Izdelava varnostnega načrta

V varnostnem načrtu so predstavljena dejstva sprejete varnostne politike organizacije in je pokazatelj varnostne strategije. Načrt je osnova oziroma podlaga za izdelavo notranjih aktov ter operativne varnostne dokumentacije, kot so: načrti varovanja, varnostni režimi, navodila itd. Varnostni načrt v osnovi zajema tri bistvene faze izvedbe, in sicer: posnetek obstoječega stanja; analizo obstoječega stanja in predloge varnostnih izboljšav, še posebej na strateškem nivoju.

Posnetek obstoječega stanja vključuje terenski pregled območij oziroma zgradb, preučitev varnostnih režimov, alarmnega in odzivnega sistema v sklopu upravljanja z VNC, proučitev organiziranosti sistema varovanja na strateškem ter operativnem nivoju, pregled varnostno vitalnih točk in obstoječih dokumentov varovanja (načrti varovanja, navodila itd.), razgovore s pooblaščenimi osebami, odgovornimi za posamezna področja varnosti ter zaščite, in ogled sistemov fizičnega ter tehničnega varovanja.

Analiza obstoječega stanja vsebuje nabor ter opis ranljivih varnostno vitalnih točk na območjih oziroma v zgradbah, predstavitev vsebine razgovorov s predstavniki posloводства in predstavitev vsebine razgovorov s pooblaščenimi osebami, odgovornimi za posamezna področja varnosti ter zaščite na strateškem nivoju, analizo ter povzetek (ugotovitev iz operativnega pregleda območij oziroma zgradb, ugotovitev v zvezi z vzpostavljenimi alarmnimi ter odzivnimi sistemi, ugotovitev iz ogleda sistema fizičnega in tehničnega varovanja, ugotovitev v zvezi z organiziranostjo sistema varovanja na strateškem nivoju, ugotovitev v zvezi z vzpostavljenimi varnostnimi režimi in ugotovitev iz pregleda obstoječih dokumentov varovanja) in analizo ranljivosti, varnostnih tveganj ter ogroženosti v notranjem in zunanjem okolju.

Predlogi varnostnih izboljšav morajo temeljiti na posnetku obstoječega stanja ter strokovni analizi ranljivosti, ogroženosti ter varnostnih tveganj v notranjem in zunanjem okolju, vzpostavitvi učinkovitega nadzora nad delovanjem sistema varovanja na strateškem ter operativnem nivoju, učinkovitega alarmnega ter odzivnega sistema v sklopu upravljanja VNC, sistema upravljanja z varnostnimi tveganji na strateškem nivoju, sistema neprekinjenega delovanja ter kriznega upravljanja korporativne varnosti v izrednih varnostnih razmerah, sistema notranje pravne ureditve na področju upravljanja z varnostno dokumentacijo, korporativnega varnostnega menedžmenta na strateškem ter operativnem nivoju in optimizaciji sinergije fizičnega ter tehničnega varovanja.

3.2 Preprečevanje škod, izgub in dvigovanje kulture organizacije

Načini varovanja organizacij se skozi obdobja razvijajo, spreminjajo ter prilagajajo glede na njihove lastne potrebe. Med prednosti tega razvoja in spreminjanja štejejo pretežno skrb za varnost, ki se prepušča organizacijam. Le-te imajo možnost, da v svoj varnostni sistem vključijo varnostne storitve zasebnih varnostnih podjetij ter s tem povečajo profesionalnost in zmanjšajo stroške zaščite. Da bi dosegli racionalne rešitve varnostnega sistema kot celote, je potreben pregled nad škodnimi pojavi ter izgubami kot tudi pregled nad stroški ter koristnostjo zaščitnih ukrepov. Zavarovalna politika se mora prilagajati trgu varnostnih storitev ter varnostnim interesom organizacij, kar vsebuje nova ter dodatna merila v zavarovalnih procesih. Varnost organizacije je interdisciplinarna ter celovita, postopoma se ustvarjajo politične ter strokovne možnosti za okrepitev ter uveljavitev nadzornih institucij, za doseglo višje profesionalnosti, kar bi z vidika nujenja strokovne pomoči koristilo tudi organizacijam. Vršec (1993) tudi poudarja profesionalnost, optimalnost ter ekonomiko varnosti in nove oblike lastnine kot motiv za izboljšanje varnosti.

Organizacije, ki zanemarjajo pomen obvladovanja varnostnih tveganj, so na dolgi rok obsojene na stagnacijo oziroma na nerazvoj. Tveganja ter grožnje poslovnemu procesu dolgoročno in brez ustreznega obvladovanja v poslovanju prinesejo povečanje škodnih dogodkov, prekinitve poslovnih aktivnosti in povečanje tveganj, povezanih s kadrovskim potencialom, ali odtekanje ključnih poslovnih informacij. Vse to v celoti pripelje do zmanjšanja konkurenčne sposobnosti v zahtevnem globalnem okolju in izgubo ključnih poslovnih partnerjev ali strank (Čaleta, 2011). Ravno zato je pomembno, da lastniki organizacij pokažejo interes za čim boljše zaščito premoženja, kapitala, procesov ter znanja in da menedžment, ki je odgovoren za zakonitost računovodskih izkazov ter drugih poslovnih listin, poskrbi za tak računovodski ter poslovni proces, da ne bo goljufiv in da varnostni menedžer skupaj z notranjo kontrolo ter pregledom poslovanja organizira oziroma ustvari tak opozorilni sistem, ki bo pravočasno odkril okoliščine za nastanek škodnih pojavov (Vršec, 1993).

3.3 Odgovornosti menedžerja

Menedžerji in lastniki organizacij se morajo oprijeti načel ter meril profesionalne etike upravljanja, vodenja, poslovanja ter odgovornosti. Osrednje načelo te etike je, da lastniki in menedžerji vsaj namerno ne spodbujajo ali delajo škode organizaciji. Če so menedžerji in lastniki zavestno usmerjeni k škodnim pojavom, je veliko možnosti, da bodo enaki tudi zaposleni. Vadnjal (2014) poudari, da je treba upoštevati, da ko je treba sprejeti težke odločitve, je najbolje, da se menedžerji in lastniki držijo svojih ključnih vrednot in s tem poskušajo objektivno in na pošten način pokazati skrb za družbo, organizacijo in celoten sistem.

Korporativni varnostni menedžer je pomemben in prav tako enakopraven partner pri vodenju ter upravljanju organizacije. Naloge ter odgovornosti korporativnega varnostnega menedžerja so po navajanju Gostiča (2014) soodgovornost za strateško odločanje ter upravljanje, upravljanje sprememb

v organizaciji na podlagi graditve zaupanja, varnostne kulture, močne socialne mreže, medsebojne povezanosti ter učenja in ne samo izvajanje korporativne varnosti kot podporni poslovni proces, zagotavljati tesno sodelovanje osnovnih ter podpornih poslovnih procesov v organizaciji, z namenom zagotavljanja varnosti premoženja, reda, zaščite ter neprekinjenega poslovanja, izvajanje dolžnostnega nadzorstva nad delom v organizaciji oziroma potekom osnovnih poslovnih procesov, prepričevati kolege in sodelavce znotraj organizacije, da je zagotavljanje varnosti sestavni del opravljanja njihovih del ter nalog in vsakodnevnih odločitev ter ne zgolj še eno delovno področje in upravljanje tveganj, izobraževanje s tega področja, vodenje delovnih skupin, načrtovanje ukrepov in drugo.

Menedžment in lastniki, ki dajo kaj na varnost organizacije, bodo poskrbeli za izobraženega, profesionalnega in prodornega varnostnega menedžerja za vodenje varnostne službe. Zavedati se morajo, kot meni Gostič (2014), da varnostni menedžer s svojim delom nedvomno pripomore k ohranjanju ter zviševanju vrednosti premoženja, ustvarjanju dobička za lastnike, izkazovanju integritete in družbene odgovornosti, pospeševanju prodaje izdelkov oziroma storitev ter s tem posledično ustvarjanju dobička, nemotenem delovanju vseh osnovnih ter podpornih procesov v družbi in samemu ogledu organizacije.

Glede na pomembnost korporativnega varnostnega menedžerja je izjemnega pomena, kam v strukturi organizacije ga umestimo. Izkušnje kažejo, da bi moral biti korporativni varnostni menedžer odgovoren direktno upravi organizacije oziroma samemu predsedniku uprave. Na ta način bi bil samostojen v koordinaciji varnostnih vprašanj in potreb ter neodvisen od ostalih služb znotraj organizacije. Podobno ugotavlja tudi Cavanagh (2005), ki postavlja korporativnega varnostnega menedžerja ob bok direktorja finančnega sektorja in ob bok direktorja informacijskega sektorja znotraj organizacije.

4 ZAKLJUČEK

Varnost je v sodobnem času nekaj samoumevnega. Življenja brez občutka varnosti si ne predstavljamo. Tako kot velja to za vsakega posameznika, je občutek varnosti in zaščite pomemben tudi v organizacijah. V dinamiki razvijajočega se 21. stoletja se morajo organizacije prilagajati in biti pripravljene na nevarnosti, kot so notranje ter zunanje grožnje organizacije. In ravno zaradi teh groženj stopa v ospredje preprečevanje škodnih pojavov in izgub ter vizija organizacije, da so varnostni mehanizmi tisti dejavniki, s katerimi lahko obvladujejo omenjene grožnje oziroma tveganja v organizaciji. Če preučimo dejansko stanje, se moramo zavedati, da bodo organizacije skoraj v celoti morale same poskrbeti za lastno zaščito, kar pomeni, da bodo morale same poiskati in zaposliti ustrezni kader, ki bo skrbel za varnost. To obliko varnosti definiramo kot korporativno varnost, ki pa v najširšem pomenu besede identificira in izvaja vse potrebne sistemske ukrepe za obvladovanje varnostnih tveganj v posamezni organizaciji. Integralna korporativna varnost ima prav tako pomembno vlogo pri blažitvi tveganj za nemoteno delovanje v organizacijah.

Področje integralne korporativne varnosti je v Sloveniji premalo obravnavana dejavnost, vendar izredno pomembna za pravilno delovanje celotnega sistema v

organizacijah. Lastniki oziroma direktorji organizacij morajo strmeti k temu, da zagotovijo in poskrbijo za potrebno varnost v organizaciji, zato je pomembno, da zaposlijo usposobljenega ter izkušenega varnostnega menedžerja z obravnavanega področja. Ta bo na podlagi izdelanega varnostnega načrta v organizaciji uvajal nove strategije in tehnologijo za preprečevanje nevarnosti, ki grozijo organizaciji. Vsaka organizacija mora zato imeti varnostni načrt, ki je osnovna podlaga za dokumente, ki so iz varnostnega vidika bistvenega pomena za organizacijo. Pri vseh nalogah, ki jih opravlja varnostni menedžer, pa ne smemo pozabiti na etično vlogo menedžerja, kar pomeni, da mora biti pošten in zaupanja vreden člen v organizaciji. Bistvo te etične vloge je, da ne spodbujajo ali delajo škode organizaciji (vsaj ne namerno), kajti če bodo menedžerji zavestno usmerjeni k škodnim pojavom, obstaja velika možnost, da bodo zaposleni delali enako, kar pa si ne želimo, saj je organizacija v takem primeru obsojena na stagnacijo in propad. Kot smo ugotovili, so za zagotavljanje celovite korporacijske varnosti ključnega pomena različni dejavniki, eden izmed njih je tudi uporaba različnih varnostnih standardov, ki omogočajo razvoj, proizvodnjo ter oskrbo proizvoda in s tem olajšajo medsebojno trgovino med državami ter jo naredijo pravno varno.

Zaključimo lahko, da je na področju integralne korporativne varnosti za razvoj potrebno še veliko truda. Strmeti moramo k temu, da bomo mlade motivirali in izobraževali na tem področju, saj bomo na ta način dosegli učinkovite premike v razvoju tega področja. Samemu razvoju pa bomo morali zagotoviti potreben čas, da se pokažejo morebitne napake, luknje v zakonih in praktični problemi pri izvajanju dejavnosti. S samim razvojem, odkrivanjem ter popravljanjem napak bomo zagotovili ustrezno varnost v organizacijah, kar pa nas bo privedlo do razvoja, uspešnosti in učinkovitosti organizacij, ki bodo posledično prinesle velik pečat k razvoju gospodarstva v Sloveniji.

Ne nazadnje pa, kot je zapisal tudi Houmann (2015), obstaja veliko dobrih razlogov, zakaj vzpostaviti varnostno oziroma korporativno varnostno politiko v organizaciji. A zavedati se moramo, da je treba začeti na začetku. Tako kot so Egipčani gradili piramide od spodaj navzgor, začnemo z varnostno politiko, definiramo cilje in nato gradimo korak za korakom. Na ta način in s premišljenimi koraki gradimo in ves čas izboljšujemo integralno korporativno varnost organizacije.

UPORABLJENI VIRI

- Antončič, M. (2001). Nacionalni sistem varovanja tajnih podatkov. *Slovenska uprava*, 1(2), 28–29.
- Bernik, I. in Prisljan, K. (2016). Measuring information security performance with 10 by 10 model for holistic state evaluation. *PloS One*, 11(9), 1–33.
- Brooks, D. J. in Corkill, J. (2014). Corporate security and the stratum of security management. V K. Walby in R. K. Lippert (ur.), *Corporate security in the 21st century* (str. 216–234). New York: Palgrave Macmillan.
- Button, M. (2014). Foreword. V K. Walby in R. K. Lippert (ur.), *Corporate security in the 21st century* (str. VIII–IX). New York: Palgrave Macmillan.
- Cavanagh, T. E. (2005). *Corporate security measures and practices*. New York: The Conference Board.

- Cubbage, C. J. in Brooks, D. J. (2012). *Corporate security in the Asia-Pacific region: Crisis, crime, fraud, and misconduct*. Boca Raton: CRC Press.
- Čaleta, D. (2011). Varnost mojega podjetja. *Podjetnik*, (Okt.), 40–41.
- Čaleta, K. in Čaleta, D. (2013). Kadrovski management in krepitev varnostne kulture v korporacijskem okolju. *Korporativna varnost*, (3), 23–26.
- Gerginova, T. (2016). Role of corporate security. V G. Meško in B. Lobnikar (ur.), *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: Safety, security, and social control in local communities: Conference proceedings* (str. 490–497). Ljubljana: Faculty of Criminal Justice and Security.
- Gostič, Š. (2014). Odgovornost korporativno varnostnega menedžerja. *Korporativna varnost*, (8), 16–19.
- Houmann, C. C. (18. 3. 2015). Corporate security policies: Their effect on security, and the real reason to have them. *The State of Security*. Pridobljeno na <https://www.tripwire.com/state-of-security/security-awareness/corporate-security-policies-their-effect-security/>
- Kop, I. (1995). *Varovanje in zaščita poslovnih skrivnosti*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Kovačič, A. in Podvršič, A. (2014). Korporativni varnostni management – nužnost sodobnih organizacij. *Korporativna varnost*, (7), 9–11.
- Lalič, G. (2003). Varnostno preverjanje po zakonu o tajnih podatkih. *Pravna praksa*, 22(6/7), 20–22.
- Lobnikar, B., Čaleta, D., Žaberl, M., Anžič, A. in Rančigaj, K. (2009). *Varnostna in organizacijska kultura v Slovenski vojski z vidika upravljanja s tajnimi podatki: Končno poročilo raziskovalne skupine Fakultete za varnostne vede*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Markelj, B. in Završnik, A. (2016). Kibernetska korporativna varnost mobilnih naprav: Zavedanje uporabnikov v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(1), 44–60.
- Modic, M., Lobnikar, B. in Dvojmoč, M. (2014). Policijska dejavnost v Sloveniji: Analiza procesov transformacije, pluralizacije in privatizacije. *Varstvoslovje*, 16(3), 217–241.
- Predlog Zakona o kritični infrastrukturi*. (2016). Pridobljeno na http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/predpisi/obramba/v_pripravi/ZKI301216_predlog.doc
- Rančigaj, K. in Lobnikar, B. (2012). Vedenjski vidiki zagotavljanja informacijske varnosti: pomen upravljanja informacijske varnostne kulture. V I. Bernik in G. Meško (ur.), *Informacijska varnost: Odgovori na sodobne izzive*. Pridobljeno na https://www.fvv.um.si/KonferencaIV/zbornik/Rancigaj_Lobnikar.pdf
- Savski, S., Grilc, B., Jarc, S. in Mele, Z. (2012). *Zakon o detektivski dejavnosti (ZDD-1) s komentarjem – Zakon o zasebnem varovanju (ZZasV-1) s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
- Stare, J. (1995). Varovanje in zaščita poslovnih skrivnosti. V *Pravna država in uprava, II. srečanje upravnih delavcev Slovenije* (str. 107–118). Ljubljana: Visoka upravna šola.
- Ustava Republike Slovenije. (1991). *Uradni list RS*, (33/91).
- Vadnjal, J. (2014). Korporativna varnost in poslovna etika. *Korporativna varnost*, (6), 27–30.

- Vedenik, L. in Miketić-Curman, S. (2013). Predlog standarda za integralno varnost kot temelj sistema vodenja in upravljanja varnostnega menedžmenta v organizacijah. V J. Taradi (ur.), *Menadžment i sigurnost, međunarodna znanstvena i stručna konferencija* (str. 447–454). Zagreb: Hrvatsko društvo inženjera sigurnosti.
- Vršec, M. (1993). *Varnost podjetja – tokrat drugače*. Ljubljana: Viharnik.
- Vršec, M. (2014). Strateško načrtovanje procesov korporativne varnosti. *Korporativna varnost*, (6), 23–26.
- Walby, K. in Lippert, R. K. (2014). Introduction: Governing every person, place, and thing – critical studies of corporate security. V K. Walby in R. K. Lippert (ur.), *Corporate security in the 21st century* (str. 1–13). New York: Palgrave Macmillan.
- Zakon o detektivski dejavnosti [ZDD]. (1994, 2002, 2005, 2007, 2010). *Uradni list RS*, (32/94, 96/02, 90/05, 60/07, 29/10).
- Zakon o detektivski dejavnosti [ZDD-1]. (2011). *Uradni list RS*, (17/11).
- Zakon o gospodarskih družbah [ZGD-1]. (2006, 2008, 2009, 2011, 2012, 2013, 2015, 2017). *Uradni list RS*, (42/06, 10/08, 68/08, 42/09, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 82/13, 55/15, 15/17).
- Zakon o industrijski lastnini [ZIL-1]. (2006, 2013). *Uradni list RS*, (51/06, 100/13).
- Zakon o podjetjih [ZPod]. (1988, 1989, 1990). *Uradni list SFRJ*, (77/88, 40/89, 61/90).
- Zakon o tajnih podatkih [ZTP]. (2001, 2003, 2006, 2010, 2011). *Uradni list RS*, (87/01, 135/03, 50/06, 9/10, 60/11).
- Zakon o varnosti in zdravju pri delu [ZVZD-1]. (2011). *Uradni list RS*, (43/11).
- Zakon o varstvu osebnih podatkov [ZVOP-1]. (2007). *Uradni list RS*, (94/07).
- Zakon o zasebnem varovanju [ZZasV]. (2003, 2007). *Uradni list RS*, (126/03, 16/07).
- Zakon o zasebnem varovanju [ZZasV-1]. (2011). *Uradni list RS*, (17/11).
- Zakon o zasebnem varovanju in obveznem organiziranju službe varovanja [ZZVO]. (1994, 1997). *Uradni list RS*, (32/94, 23/97).

O avtorju:

Dr. Miha Dvojmoč, predavatelj na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: miha.dvojmoc@fvv.uni-mb.si

---

Preprečevanje nevarnosti kot podlaga za izvajanje varnostnih pooblastil

Miroslav Žaberl, Franc Pozderek, Ivanka Oberman

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti, kako policija zagotavlja varnost državljanov in hkrati skrbi za preprečevanje nevarnosti, ter ugotoviti, kako veljavna zakonodaja vpliva na izvajanje policijskih varnostnih pooblastil.

Metode:

Glavna metoda v prispevku je metoda deskripcije. S sistematičnim pregledom literature (študij strokovne literature, analiza judikatov, internetni viri) smo pridobili podatke, na podlagi katerih smo raziskali in analizirali pomen varnosti, pomen človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države, v povezavi s slovensko policijsko zakonodajo. Navedeno nam zagotavlja celostno obravnavanje izbrane tematike.

Ugotovitve:

Preprečevanje in odpravljanje nevarnosti je osrednja naloga policije, hkrati pa je podlaga za uporabo varnostnih policijskih pooblastil. Pri izvajanju policijskih nalog mora policija delovati le v skladu s policijskimi pooblastili, ki jih predpisujejo zakoni in podzakonski akti. Na podlagi zakonsko določenih pooblastil policija skrbi za uspešno in učinkovito izvrševanje predpisov pri izvedbi določene policijske naloge. Izvajanje vsakega policijskega pooblastila pomeni poseg v določeno človekovo pravico ali temeljno svoboščino.

Tu je pomembno predvsem načelo pravne države, ki dosledno veže vse upravne organe tako pri sprejemanju splošnih odločitev kot tudi pri neposrednem odločanju o pravicah in obveznostih posameznikov.

Načelo zakonitosti pa je tisto, ki posredno nakazuje na bistvo filozofije izključitve protipravnosti zakonitega delovanja pooblaščenih oseb. Je eno izmed temeljnih načel za uporabo varnostnih policijskih pooblastil.

Praktična uporabnost:

Dobro poznavanje policijskih pooblastil oziroma pravic in dolžnosti, ki jih imajo policisti pri opravljanju svojega dela, je osnova za zakonito, strokovno in korektno izvajanje nalog policije. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic je eden od temeljev, ki ga morajo policisti spoštovati, ko posegajo v ustavno varovane človekove pravice.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Avtorji se v prispevku ukvarjajo s teoretičnimi predpostavkami varnosti, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države na podlagi slovenske policijske zakonodaje.

UDK: 351.741:342.7

Ključne besede: varnost, pravna država, spoštovanje človekovih pravic

Preventing Danger as a Basis for the Implementation of Police Safety Powers

Purpose:

The purpose of the article is to present how the police provide security for citizens and at the same time take care to avoid danger. Another goal is to figure out how a valid legislation affects the exercise of police powers.

Methods:

The main method is a description method. Using the systematic review of literature (study literature, judiciary analysis, Internet resources), we obtained data based on which we explored and analysed the importance of safety, the importance of human rights and fundamental freedoms and the rule of law, in conjunction with the Slovenian police legislation. All of the above gives us an integrated approach to the selected topic.

Findings:

Prevention and elimination of risks is a central task of the police. At the same time, it is the basis for the use of police safety powers. When carrying out police tasks, the police must act only in accordance with the police powers prescribed by laws and by-laws. On the basis of statutory powers, police is responsible for the successful and effective enforcement of regulations in carrying out a specific police task. Carrying out police powers constitutes an interference with a particular human right or fundamental freedoms.

Above all, the rule of law which is extremely important, is strictly binding for all administrative bodies in accepting general decisions, as well as in direct decision-making on the rights and obligations of individuals.

The principle of legality, however, is one that indirectly points to the essence of the philosophy of excluding the unlawfulness of the legitimate act of the authorized person. It is one of the fundamental principles for the use of police safety powers.

Practical Implications:

Good knowledge of police powers and the rights and obligations held by police officers while performing their work is the basis for the legal, professional and diligent performance of the tasks of the police. The European Convention on Human Rights is one of the cornerstones which police officers must observe when they interfere with the constitutionally protected human rights.

Originality/Value:

The authors of the article consider theoretical assumptions of security, respect for human rights and fundamental freedoms and the rule of law on the basis of Slovenian police legislation.

UDC: 351.741:342.7

Keywords: security, rule of law, respect for human rights

1 UVOD

Za vsakodnevne aktivnosti policistov je značilno, da pri preprečevanju nevarnosti s svojimi pooblastili posegajo v človekove pravice ali temeljne svoboščine posameznika ali skupin. Pri izpolnjevanju svojega poslanstva mora opravljanje policijskih nalog temeljiti na zakonsko normiranih nalogah policije. Od policistov se pri opravljanju različnih oblik policijskih nalog na določenem območju in času delovanja zahteva hiter odziv na različne varnostne pojave. Policisti pri ukrepanju s policijskimi pooblastili vzpostavljajo javni red, preprečujejo prekrške in kazniva dejanja, prijemajo storilce kaznivih dejanj in prekrškov ter s tem omogočajo procesiranje storilcev. S tem načinom hitre odzivnosti na varnostne razmere, ki je temeljna dolžnost policije, zagotavljajo varnost posameznikov in skupnosti, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države.

Velikokrat morajo policisti zaradi preprečevanja nevarnosti in zagotavljanja varnosti ter spoštovanja človekovih pravic izvesti globlji policijski poseg v človekove pravice in temeljne svoboščine. Bolj, ko je varovana dobrina pomembnejša, toliko globlji poseg je dopusten ob policijskem ukrepanju. Takrat morajo policisti še posebej upoštevati jasno razmejitev med nevarnostjo in veliko nevarnostjo, ki izhaja iz pomembnosti policijsko varovane dobrine.

Avtorji se v prispevku ukvarjajo s teoretičnimi predpostavkami varnosti, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države na podlagi slovenske policijske zakonodaje. Ureditev aplicirajo na štirih judikatih Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), kjer so policisti med preprečevanjem nevarnosti v policijskem postopku, med drugim, posegli v 2. člen (Pravica do življenja) in 3. člen (Prepoved mučenja) Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

2 ZAGOTAVLJANJE VARNOSTI POSAMEZNIKOM IN SKUPNOSTI

Celo vrsto različnih vidikov človeškega obstoja in delovanja v družbi ter naravi lahko danes poimenujemo s pojmom varnost. Lahko jo opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen fizični, duhovni, duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave. Če pogledamo razvojno, je varnost vgrajena kot biološki mehanizem, torej kot težnja organizma po obstoju in prilagajanju na ogrožajoče vplive okolja. Biološko gledano je varnost pogoj za delovanje osnovnih življenjskih funkcij (sprejemanje hrane, reprodukcija vrste ...) in je tako vzgib za težnjo, da bi se stanje varnosti vedno znova vzpostavilo. Zavestno prizadevanje za vzpostavitev stanja varnosti je civilizacijska in kulturna kategorija, ki zajema vse vidike sodobne varnosti, tj. socialne, gospodarske, kulturno, pravno, politično, ekološko, vojaško in druge oblike varnosti, ki jih pojmujejo kot pojavne oblike družbenega življenja, ki jih štejemo pod družbene vrednote (Grizold, 1999).

Oblike družbene organiziranosti zajemajo regionalno, nacionalno, mednarodno in svetovno varnost. Z navedeno opredelitvijo pojma »varnost« ne opisujemo obstoječe entitete, temveč težnjo k opisu idealiziranega stanja. Definicija varnosti kot stanja je potrebna zato, da bi se iz nje lahko izpeljalo zavestno

prizadevanje po vzpostavitvi tega stanja, torej dejavnosti in organizacijska oblika, tj. sistem, po katerem se ta dejavnost uresničuje (Grizold, 1999).

Varnost je strukturna prvina družbe, ki zajema tako stanje oz. določeno lastnost stanja kot tudi dejavnost oz. sistem. Ker se nanaša tako na družbo, na državo kot tudi na mednarodno skupnost, je torej družbena in politična vrednota, ki označuje okvir socialne in politične skupnosti. Hkrati omogoča obstoj družbene reprodukcije, notranji red in mir, razvoj notranje ureditve ter zagotovitev običajnih procesov diferenciacije in integracije znotraj družbe in države. Hkrati se ob teh procesih odvijajo tudi procesi destrukcije in deviantnosti. Za vzpostavitev ravnovesja teh dveh procesov mora država vzpostaviti stanje, v katerem bo prek svojih organov vsem državljanom zagotovila minimalni standard osebne varnosti in varnostne razmere za njihovo delo (Anžič, 1997).

Kot že rečeno, je varnost tako vrednota države kot tudi družbe. Če se te vrednote ogrožajo, kršijo ali kako drugače diskreditirajo, prihaja do varnostnih pojavov. Je tudi tisti objektivni temelj, na osnovi katerega je možen celostni razvoj tako posameznika kot tudi njegovih asociacij, države, regije in sveta. Znotraj posamezne države je varnost organizacija, ki zajame vse institucije in pooblastila, ki jih imajo njeni pripadniki, torej državni organi in službe, ki sestavljajo varnostni sistem v ožjem smislu in je funkcija sistema v odnosu do družbe in države. Varnosti torej ne moremo in ne smemo pojmovati zgolj kot funkcijo države. Takšen pristop bi pojav varnosti zožil le na raven državne varnosti oziroma varnosti države. Namreč, varnost je tudi sestavina družbenih pojavov in odnosov, v katere vstopajo posameznik, skupine in države v medsebojnih odnosih in v odnosih do okolja (Anžič, 1997).

Varnost je vse bolj cenjena in varovana človekova pravica, za katero mora skrbeti država v okviru nacionalnega varnostnega sistema. Zato varnost v nobenem primeru ni le tehnično in strokovno vprašanje, temveč je pomembna tudi za vodenje katere koli sodobne družbenopolitične ureditve, saj povsod postavljajo vedno bolj zahtevna merila za njeno vrednotenje in ocenjevanje (Sotlar in Čas, 2011).

Varnost posameznikov obravnavajo različne teorije s področja varnostnih študij. V ospredje je varnost posameznikov postavljena v pristopu Bootha (1991), prav tako pa tudi v konceptu varnosti posameznikov, ki so ga razvili v okviru Organizacije združenih narodov. Koncept varnosti posameznikov se v zadnjem času povezuje s koncepti človekovih pravic in svoboščin, ki jih nekateri obravnavajo kot pokazatelje stanja individualne in družbene varnosti ter razvoja in celo kot nov standard civilizacije (Mitar, 2008).

Delovanje policije je zelo pomembno pri zagotavljanju varnosti posameznikov in skupnosti, saj kot temeljne dolžnosti policije štejemo zagotavljanje varnosti posameznikom in skupnosti, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države (Zakon o nalogah in pooblastilih policije [ZNPPol], 2013). Poslanstvo policije pa je varovanje življenja, telesne integritete in premoženja ljudi, preprečevanje in obvladovanje varnostnih incidentov, zmanjševanje občutka strahu ljudi pred tem, da postanejo žrtve kaznivih ravnanj in zagotavljanje javnih varnostnih razmer, ki ljudem omogočajo kakovostnejše življenje in delo ter splošen družbeni razvoj in blagostanje. Policija si mora

prizadevati, da utrdi javno zaupanje, pri čemer je zavezana k spoštovanju visokih etičnih in strokovnih standardov, upoštevajoč enakost vseh ljudi pred zakonom in spoštujoč njihove pravice, svoboščine in osebno dostojanstvo. V človekove pravice in svoboščine sme policija posegati zgolj izjemoma ter v obsegu in na način, kot ju določa zakon, ob upoštevanju načel enake obravnave, zakonitosti, sorazmernosti ter strokovnosti in integritete (Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo«, 2015).

Policija je glavno sredstvo za »prisilno« izvrševanje prava in je najbolj vidna roka državne oblasti. S tem namenom je pooblaščen za poseganje v mnoge človekove pravice, kot so odvzem osebne prostosti in uporaba orožja, katere dopuščata tudi ustava in mednarodni dokumenti za zaščito človekovih pravic. S tem se legitimizira prizadevanje za varovanje človekovih pravic ostalih državljanov, javnega reda, morale ter skupne blaginje v demokratični družbi. Nadzor nad izvajanjem policijske dejavnosti je popolnoma legitimen, dokler tovrstno policijsko delo temelji na ustavi, mednarodnih standardih varstva človekovih pravic, zakonih in demokratični legitimnosti državne oblasti (Hausmaringer, 2002).

Policisti se pri opravljanju službe vsakodnevno trudijo, da državljanom zagotovijo visoko stopnjo varnosti pred vsemi oblikami kriminalitete, pri čemer skušajo z zmanjševanjem in obvladovanjem varnostnih tveganj prispevati k zmanjševanju občutka strahu za življenje, ogrožanja telesne integritete in premoženja ljudi. S tem omogočajo pogoje za nemoteno uživanje temeljnih človekovih pravic, osebnosti in splošni družbeni razvoj (Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo«, 2015).

Pri zagotavljanju varnosti je zelo pomembno omeniti oziroma poudariti pomen policijskega dela v skupnosti. Policisti se vsakodnevno trudijo, da državljanom zagotovijo občutek varnosti ter jim nudijo oporo in informacije, ki jih potrebujejo. Osnovni namen policijskega dela v skupnosti je poiskati probleme v skupnosti in odkriti vzroke, nato pa ustrezno ukrepati v reševanju teh problemov, z namenom ustvarjanja varnega vzdušja v skupnosti. Vsekakor je sodelovanje s pripadniki skupnosti pri tem ključno (Ray, 2017).

Policisti skupaj z ljudmi rešujejo tiste probleme, na katere jih ljudje opozarjajo. Ljudje so pripravljeni sodelovati s policijo, ta pripravljenost pa vliva zmeren optimizem pri nadaljnjem uvajanju policijske dejavnosti v skupnosti, saj je pripravljenost na sodelovanje eden izmed potrebnih pogojev in eden izmed pomembnih poudarkov policijskega dela v skupnosti. Vendar pa sodelovanje ne sme in ne more biti omejeno samo na neposredno reševanje varnostnih problemov, temveč morata lokalna skupnost in policija skupaj probleme najprej identificirati, jih razvrstiti po pomembnosti in po takšnem vrstnem redu tudi reševati. Zagotovo se vseh problemov ne da rešiti, zato je še toliko pomembnejše, da je stopnja pripravljenosti ljudi za sodelovanje s policijo velika, kar pomeni tudi nadaljnje sodelovanje kljub nekaterim morebitnim neuspehom (Virtič in Gorenak, 2008).

V zadnjih letih je varnost postala še toliko pomembnejša dobrina, saj se zaradi raznih dogodkov v mnogih državah (terorizem, nasilje, uporaba strelnega

orožja kot prisilno sredstvo policije v navezavi na rasno problematiko idr.) ljudje iz dneva v dan vse bolj zavedajo pomena varnosti. Zaradi napačnih varnostnih politik in posledično odzivov varnostnega aparata so čedalje bolj ogrožene tudi druge temeljne vrednote, kot so npr. dostojanstvo, zasebnost ter, navsezadnje, varnost sama. V Sloveniji je stanje varnosti za zdaj še dokaj stabilno, čeprav se zna zgoditi, da se bo v bližnji prihodnosti stanje poslabšalo, saj se določeni »globalni trendi« nakazujejo tudi pri nas.

3 SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

Človekove pravice in temeljne svoboščine so bistven element človeka kot posameznika. Lahko rečemo, da so človekove pravice osrednje pravice vsakega posameznika. Država je na podlagi Ustave Republike Slovenije zavezana k uresničevanju človekovih pravic. Po Ustavi RS pripadajo pravice in svoboščine vsakemu človeku. Temeljne pravice in svoboščine tvorijo temelj družbe in predstavljajo osnovo oziroma izhodišče tudi za pravno urejanje v vseh drugih pravnih aktih (Kaučič, 2007).

Imeti določeno pravico pomeni imeti zahtevo do drugih ljudi ali institucij, da pomagajo ali sodelujejo pri zagotavljanju dostopa do določene svoboščine. Človekove pravice posameznikom zagotavljajo varno uživanje pravic in svoboščin, ki so nujne za človeka dostojno življenje (Human Development Report, 2000).

Pravica je pravno zavarovano upravičenje pravnega subjekta do določenega ravnanja in »dolžnost nekega subjekta«, ki ni istoveten z nosilcem pravice, da s svojim (aktivnim ali pasivnim) ravnanjem nosilcu pravice neposredno omogoči njeno uresničitev (Cerar, 2001).

Značilnost človekovih pravic je, da so bistveno drugačne od pravic, ki so zgolj državne obveznosti in jih ni mogoče uveljavljati s strani upravičencev. Posamezniki so upravičenci teh pravic. Kot individualne pravice se človekove pravice razlikujejo od kolektivnih pravic iz vrste, ki bi ga lahko uveljavljale, na primer, manjšine ali v primeru pravice do samoodločbe narodov. Uveljavlja jih lahko načeloma le *vis-a-vis states* oziroma *quasi-state entities* in ne zasebni udeleženec. Pomembna značilnost človekovih pravic je tudi, da so mednarodno zagotovljene. Dejstvo, da so te pravice na mednarodni ravni, pomeni, da mednarodno pravo določa, da se pravice lahko uveljavljajo tako doma kot na mednarodni ravni (Kälin in Künzli, 2009).

Človekove pravice so pravice, ki jih imajo vsi ljudje in izhajajo iz pojma človečnosti ter svobodnega in človeku dostojnega življenja. Vsem posameznikom nalagajo moralne obveze določenega obnašanja in obvezo vzpostavitve socialnih dogovorov. Človekove pravice posameznikom zagotavljajo varno uživanje pravic in svoboščin, ki so nujne za dostojno življenje človeka (Human Development Report, 2000).

V razmerju do države so lahko človekove pravice ali »pozitivne« ali »negativne«. »Pozitivne« so tiste, na osnovi katerih državljan pričakuje in zahteva, da država izpolni vsako svojo dolžnost, s tem, da mu zagotavlja določene usluge ali dobrine. Ravno nasprotno je pri »negativnih« pravicah, kjer posameznik ne pričakuje, da bo država zanj naredila nekaj pozitivnega, temveč lahko le zahteva, da se v odnosu do njega vzdrži določenih dejanj in ravnanj (Anžič, 1997).

Svoboščino pa lahko opredelimo kot moralno vrednoto v smislu neomejevanja ljudi in določa, da tako državni kot tudi drugi subjekti ne smejo posegati v posameznikovo zavarovano svobodno sfero. Svoboščina in pravica se kot pravna instituta pojmovno ne izključujeta, vendar sta v določenem (delnem) političnem neskladju. Vsebinsko se pojma človekove pravice in temeljne svoboščine le delno prekrivata, kljub temu pa je oboje možno poimenovati s skupnim nazivom človekove pravice (Cerar, 2001).

Med osebne pravice in svoboščine spadajo tako imenovane klasične liberalne pravice in svoboščine, ki zagotavljajo telesno integriteto človekove osebnosti in med drugim tudi pravico do življenja, prepoved mučenja, pravico do osebne svobode, pravico do svobode gibanja in izbire prebivališča, pravico do zasebne lastnine, pravico do nedotakljivosti človekove osebnosti in dostojanstva, pravico do zasebnosti idr. Pravice do fizične in materialne integritete, med katere sodi tudi pravica do življenja, do svobode in do osebne varnosti, ki vključuje različne oblike zaščite (svoboščine) pred mučenjem oziroma nečloveškim ravnanjem, uživajo mednarodno konvencijsko zaščito (Cerar, 2001).

Osebna svoboda je duhovna in telesna svoboda, ki jo ima človek v določenem družbenem redu in spada med pravice negativnega statusa (Kocjančič, Ribičič, Grad in Kaučič, 2009). Prepoved v osebno svobodo ni absolutnega pomena, kajti država ima v skladu z mednarodnim pravom človekovih pravic ter z ustavo možnost, da v določenih primerih lahko poseže v to pravico, pri čemer so njeni organi vezani na temeljna načela pravne države, med katere v prvi vrsti sodita načeli vezanosti na pravo (zakon) in sorazmernosti. V kazenskopravni teoriji je znan latinski izrek: »Nullum crimen, nulla sine lege praevia«, kar pomeni, da morata imeti vsako dejanje in kazen za to dejanje zakonsko podlago (Kaučič in Grad, 2008). Načelo sorazmernosti najlažje prikažemo z latinskim izrekom »Minus malum permittitur, ut evitetur maius«! To pomeni, da se dovoljuje manjše zlo, da bi se preprečilo večje. Vsa ta načela vsebuje tudi slovenska ustava kot ustanovitveni akt in temeljni vir prava v državi (Kaučič in Grad, 2008).

V pravico do osebne svobode je mogoče posegati le na podlagi zakona. Mednarodni akti in ustava varujejo posameznika pred posegi policijskih in sodnih organov, kakor tudi pred drugimi oblikami odvzema osebne svobode (prisilno zdravljenje v zdravstveni ustanovi, omejevanje svobode gibanja v primerih nalezljivih boleznih), ki jih izvaja upravna oblast (Kocjančič et al., 2009).

Država je dolžna varovati in zagotavljati človekove pravice in temeljne svoboščine v skladu z mednarodnim pravom človekovih pravic ter z ustavo. Ima možnost, da v določenih primerih lahko poseže v njih, pri čemer so njeni organi vezani na temeljna načela pravne države. Ustava Republike Slovenije prepušča zakonodajni veji oblasti, da lahko z zakonom vnaprej predvidi, kdaj je po načelu sorazmernosti dopustno in potrebno nekomu omejiti pravico zato, da se zavarujejo človekove pravice drugih ljudi in demokratična družbena skupnost. Namen tega načela je posamezniku zagotoviti, da bodo človekove pravice omejene samo, kadar in kolikor je to nujno potrebno ali morda, da ne gre za prekomeren poseg. Presoja se opravi na podlagi treh kriterijev: nujnosti, primernosti in teže njegovih posledic (Čebulj, 2004).

Pri opravljanju policijskih nalog smejo policisti uporabiti policijska pooblastila na podlagi in v obsegu, ki ga določa zakon, ter na način, določen z zakonom ali s podzakonskim predpisom, izdanim na podlagi in v skladu z zakonom (ZNPPol, 2013).

V najširšem pomenu so policijska pooblastila z zakonom določeni ukrepi, ki omogočajo policistom opravljanje njihovih nalog. V ožjem smislu pa so policijska pooblastila pravice in dolžnosti policistov (pooblaščenih uradnih oseb), da v primerih, določenih z zakonom, in na način, ki je določen z zakonom in s podzakonskimi akti, proti osebam izvajajo določene ukrepe (Žaberl, 2006).

Pooblastila se lahko uporabijo samo v primerih, ki jih določa zakon, in samo na način, ki ga določa zakon in/ali ustrezen podzakonski akt. Policisti morajo uporabiti tisto pooblastilo, ki posamezniku povzroči čim manj škode oziroma tisto pooblastilo, ki posameznika najmanj prizadene. Pri uporabi policijskih pooblastil morajo upoštevati osnovna načela, ki so predstavljena v nadaljevanju:

1. Načelo zakonitosti, ki je eno izmed temeljnih načel za uporabo policijskih pooblastil. Vsako uradno dejanje in vsak postopek mora temeljiti na zakonu, prav tako pa mora biti tudi vsako pooblastilo izvedeno na način, ki je predpisan z zakonom ali s podzakonskim aktom.

2. Načelo sorazmernosti, ki določa, da mora biti teža uporabljenih pooblastil sorazmerna želenemu cilju. Omenjeno načelo se kaže v treh segmentih, in sicer segmentu najmanjših škodljivih posledic (v primeru, ko je na voljo možnost uporabe več policijskih pooblastil, se uporabi tisto, s katerim se z najmanj škodljivimi posledicami za državljana doseže izvršitev naloge), segmentu sorazmernosti nastale škode (škoda, ki nastane z uporabo policijskih pooblastil, mora biti sorazmerna z želenim ciljem) ter segment časovne sorazmernosti (uporaba policijskih pooblastil sme trajati samo nujno potreben čas, da se opravi policijska naloga).

3. Načelo strokovnosti govori o tem, da mora biti policist za izvajanje pooblastil strokovno usposobljen, kar v postopku kaže s svojim pristopom, nastopom in izvedbo postopka.

4. Načelo humanega ravnanja navaja, da mora policist pri ukrepanju ravnati življenjsko in humano. Z osebami mora ravnati obzirno, ne sme jih po nepotrebem vznemirjati ali jim nalagati nepotrebne obveznosti (Žaberl, 2006).

Dobro poznavanje policijskih pooblastil oziroma pravic in dolžnosti, ki jih ima policist pri opravljanju svojega dela, je osnova za korektno in strokovno izvajanje nalog. Poznavanje pravic in dolžnosti preprečuje oziroma zmanjšuje konfliktno situacije in vodi do razumevanja poslanstva policije. Prav tako je pomembno tudi, da državljeni poznajo policistove dolžnosti, ko le-ti izvajajo uradne postopke. Poglavitno pravilo vsake demokratične družbe je, da država načeloma nima pravice poseči v pravice posameznika, dokler ne obstaja določena stopnja verjetnosti, da je prekršil zakonsko določene družbene norme. To ni pomembno samo zato, da lahko državljeni uveljavljajo svoje pravice, ko menijo, da policist svojih nalog ni izvajal zakonito in strokovno, temveč tudi zato, da se pri zakonitem izvajanju policijskih nalog državljeni ne bi upirali ali kako drugače spodbujali ostrejšega policijskega ukrepanja (Ministrstvo za notranje zadeve RS, 2004).

4 KREPITEV PRAVNE DRŽAVE

S pojmom pravna država se dandanes srečujemo skoraj na vsakem koraku. Sam pojem se čedalje bolj uveljavlja na različnih področjih delovanja družbe. Širok spekter strokovnjakov uporablja navedeni pojem, med njih prištevamo ekonomiste, pravnike, politike, filozofe ter ravno tako »navadne« državljanke. Vendar pri vsakem nosi drugačen predznak oziroma temeljni poudarek. Za pravno teorijo predstavlja pravna država predvsem vladavino zakona ter zagotovitev človekovih pravic in svoboščin, za politično teorijo vzpostavitev delitve in medsebojne uravnoveženosti posameznih vej državne oblasti, z ekonomskega vidika pa je pravna država v prvi vrsti organizacijska shema svobodnega trga, ki deluje po sistemu konkurence subjektov in dobrin (Cerar, 1994).

Pravičnost in varnost, vrednostni in nepravni načeli pravne države, sta odsev evropskega kulturnega kroga, zlasti kadar govorimo o pravičnosti in varnosti kot socialnih vrednotah. Pri obravnavi pravne države se pravičnost navadno razume kot formalno enakost oziroma kot stvarno enakost varnosti. Načela, ki jima sledijo, pa so naslednja: načelo egalitarizma, načelo enakih začetnih možnosti, načelo enakih pravičnih življenjskih možnosti ter načelo demokratske enakosti. Gre za modele, ki izražajo gesla neoliberalizma (socialno tržno gospodarstvo), socialne demokracije (socialna država, država blaginje) in realnega socializma (Gaspari, 1991).

Lahko rečemo, da je pravna varnost nujna sestavina pravne države. V okviru varnosti pa si eksistenčno varnost razlagamo kot socialno oziroma materialno varnost posameznika v sodobni državni ureditvi, kajti država ne sme skrbeti za blaginjo posameznika na način, ki bi presegal avtonomijo posameznika ali ogrožal področje zasebnih interesov. Pri tem pa je treba poudariti, da vrednost pojma pravne države temelji predvsem na dejstvu, da pravo ni zgolj stvar formulacije in interpretacije. Pravu dajejo smisel in kakovost načela, ki so se oblikovala v družbeno-zgodovinskem razvoju kulturnega kroga Zahoda, in so posledica njegovih humanistično-racionalističnih idejnih tokov. Pravna država mora omenjena načela spoštovati in jih v svoji pravni ureditvi uveljavljati (Gaspari, 1991).

Da si sodobna država lahko zasluži oznako demokratična država, mora biti pravna in socialna država obenem. O pravni državi govorimo tedaj, ko je delovanje državnih organov urejeno s pravnimi pravili, ki določajo način ter vsebino odločanja vsakega državnega organa. Prav zaradi tega je mogoče sorazmerno zanesljivo predvidevati, kako bo državni organ odločil, ter obenem nadzirati njegovo odločitev. Posamezniku pa mora pravna država zagotoviti ustrezna sredstva za tak nadzor in za obrambo pred samovoljnimi odločitvami državnih organov (Perenič, 1999).

Zahteva po pravni vezanosti velja za vse državne organe. Tej vezanosti se ne more in niti ne sme izogniti niti zakonodajalec. Način njegovega delovanja ter temeljna vsebina njegovih odločitev sta v pravni državi določena z najvišjim pravnim aktom, z ustavo. Zakonodajalec mora sprotno urejati družbena razmerja in upoštevati vsakokratne družbene razmere ter raznolike interese in prav zato mu ustava omogoča sorazmerno veliko svobodo pri odločanju. Pravna presoja,

ali je zakonodajalec prestopil meje, ki so zarisane v ustavi, pa je v sodobnih pravnih državah zaupana ustavnim sodiščem, ki jih sestavljajo vrhunski pravni strokovnjaki (Perenič, 1999).

Načelo pravne države dosledno veže vse upravne organe, saj smejo le ti delovati le v skladu s pooblastili, ki jim jih dajejo ustava in zakoni, pa naj gre za sprejemanje splošnih odločitev ali za neposredno odločanje o pravicah in obveznostih posameznikov. Posameznik ima pravico izpodbijati upravne odločitve, če meni, da so nepravilne in nezakonite in prav zaradi tega je delovanje uprave v konkretnih zadevah podvrženo tudi sodnemu nadzoru. Sodniki so pri svojem delu strogo vezani na zakone in ustavo, zagotoviti pa jim je treba neodvisnost, saj je lahko le neodvisni sodnik nepristranski in pravičen razsojevalec. V primeru nezakonite ali nepravilne sodne odločitve velja brez izjemno pravilo, da je proti sodnim odločbam dopustna pritožba ter uporaba drugih pravnih sredstev za zagotovitev zakonitosti in pravilnosti teh odločb (Perenič, 1999).

Človekove pravice in svoboščine morajo biti zaščitene z mednarodnim pravnim varstvom. Država prevzame obveznosti in dolžnosti v skladu z mednarodnim pravom. Dolžna je spoštovati in zaščititi človekove pravice. Obveznost spoštovanja pomeni, da se mora država vzdržati ali zmanjšati posege v človekove pravice. Dolžnost varovanja zahteva od države, da zaščiti posameznika in skupine proti kršitvam človekovih pravic. Za kršitev načel mednarodnega prava morajo pravno odgovarjati tako države kot tudi posamezniki.

5 PREPREČEVANJE NEVARNOSTI V JUDIKATIH ESČP

Posameznik (individualna pritožba), ki trdi, da je med izvajanjem policijskega postopka žrtev kršenja Evropske konvencije o človekovih pravicah, lahko vloži svojo pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu, navajajoč kršitev ene izmed pravic, določenih v Konvenciji (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Pred tem mora izčrpati pravna sredstva domače zakonodaje (Ribičič, 2007).

Evropsko sodišče za človekove pravice je najpomembnejši organ za zagotavljanje človekovih pravic in zagotavlja uveljavljanje minimalnih standardov človekovih pravic v vseh državah članicah Sveta Evrope. Pritožbo na ESČP lahko poda vsak posameznik, nevladne organizacije ali skupina posameznikov, ki zatrjujejo, da jim je država članica Sveta Evrope kršila konvencijske pravice. Sodišče sme takšno prošnjo obravnavati šele tedaj, ko so bila izčrpana vsa domača pravna sredstva in je posameznik vložil pritožbo v roku šestih mesecev od dne, ko je bila sprejeta odločitev v notranjem pravu. Sodišče odloča na javni obravnavi, če to zahteva stranka ali tako odloči senat, sicer pa odloča na nejavni seji. Senat odloči z večino glasov. ESČP lahko državi, ki je kršila pravice, naloži pravično zadoščenje (Ribičič, 2007).

V nadaljevanju avtorji predstavljamo štiri judikate Evropskega sodišča za človekove pravice, kjer so policisti med preprečevanjem nevarnosti v policijskem postopku, med drugim, posegli v 2. člen (Pravica do življenja) in 3. člen (Prepoved mučenja) Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Obravnavani so še 5., 6., 8., 13. in 38. člen Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

1. *Primer Giuliani in Gaggio proti Italiji iz leta 2011* (European Court of Human Rights, 2011) kaže na pravilne odločitve policistov, saj po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice ni prišlo do kršitve 2. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), ker so policisti upravičeno uporabili strelno orožje glede na grozečo nevarnost.

Primer izvira iz pritožbe proti Italiji, ki so jo pri Sodišču, na podlagi 34. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), vložili Giuliano Giuliani, Adelaide Gaggio in Elena Giuliani, in sicer 18. junija 2002.

Pritožniki navajajo, da dejstva in okoliščine zadeve v zvezi smrti njihovega sina oziroma brata, Carla Giulianija, predstavljajo kršitev 2. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), ki določa: »Pravica vsakogar do življenja je zavarovana z zakonom. Nikomur ne sme biti življenje namerno odvzeto, razen ob izvršitvi sodbe, s katero je sodišče koga spoznalo za krivega za kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana smrtna kazen«. Kot kršitev tega člena se ne štejeta odvzem življenja, če je posledica uporabe nujno potrebne sile pri obrambi katerekoli osebe pred nezakonitim nasiljem, pri zakonitem odvzemu prostosti ali pri preprečitvi bega osebi, ki je zakonito priprta, ter pri zakonitem dejanju, ki ima namen zadušiti izgrede ali vstajo.

Tožene stranke so prav tako priglasile kršitve 3. člena Konvencije (Prepoved mučenja), 6. člena Konvencije (Pravica do poštenega sojenja), 13. člena Konvencije (Pravica do učinkovitega pravnega sredstva) ter 38. člena Konvencije (Obravnava zadeve) (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

V juliju leta 2001 se je v Genovi odvijalo tridnevno srečanje držav članic skupine G8, med katere se uvrščajo industrijsko najmočnejše države. Glede na to, da je bilo v Genovi veliko število antiglobalizacijskih skupin, so bili vzpostavljeni posebni varnostni ukrepi. Območje, kjer je bilo središče srečanja, je bilo označeno kot rdeča cona, kamor je bil dovoljen vstop le prebivalcem in delavcem. Okolica je bila zavarovana s strani oboroženih policistov. Dne 20. julija se je zgodilo več incidentov in spopadov med policisti ter protestniki, ki so jih sprožili še posebno agresivni protestniki, ki so nosili črne maske. Pri tem so policisti uporabili plinska sredstva, na kar so demonstranti odgovorili z metanjem steklenic in košev za smeti neposredno proti policistom. Prav tako so napadli oklepni policijski kombi in ga zažgali. Policisti so bili prisiljeni umakniti se s kraja dogajanja. Pri tem so se z enim policijskim terenskim vozilom skušali odpeljati trije policisti, med katerimi je bil tudi policist M. P. V tem času je množica protestnikov obkrožila vozilo in vanj so začeli metati kamne in gasilne aparate, z železnimi palicami so tolkli po vozilu, pri čemer so razbili zadnjo šipo omenjenega vozila. V tistem trenutku je policist M. P. izvlekel pištolo, nameril skozi razbito šipo in dvakrat ustrelil. En strel je zadel Carla Giulianija v predel levega očesa, ki je nato padel po tleh. Giuliani je v rokah držal gasilni aparat. Voznik terenskega vozila je po dogodku skušal odpeljati s kraja, pri tem pa je dvakrat zapeljal čez telo ustreljenega Giulianija, ki je mrtev obležal na kraju.

V nadaljevanju je bila opravljena policijska preiskava, kjer se je ugotavljalo, ali je bila uporaba strelnega orožja v tem primeru upravičena. M. P. je izjavil, da je bil v času dogodka močno prestrašen, sploh po tistem, ko je bil po nogi

poškodovan s kovinskim predmetom in je v glavo dobil kamen. Da so napadeni, je spoznal, ko je opazil množico ljudi, ki je obkrožila njihovo vozilo, zgrabila ga je panika in izvlekel je pištolo. Navedel je še, da v trenutku, ko je začel streljati, pred seboj ni videl nikogar. Voznik terenskega vozila, F. C., je izjavil, da je takrat skušal čim prej oditi s kraja in ni opazil, da je pri tem povozil Giulianija. Mislil je, da je zapeljal čez koš za smeti.

Državni tožilec je nato predlagal, da se postopek pred sodiščem prekine. Preiskovalni sodnik je obrazložil, da je policist M. P. upravičeno uporabil strelno orožje, saj je resnično verjel, da je njegovo življenje ogroženo. Streljal je z namenom, da bi zaščitil sebe in svoja sodelavca. Pri tem ni naklepno uporabil strelnega orožja zoper Carla Giulianija, temveč je bila uporaba sile upravičena s tem, ko je želel od sebe odvrniti protipraven napad. Prav tako policist F. C. ni mogel vedeti, da na tleh leži mrtev moški, čez katerega je zapeljal z vozilom.

Sodišče je ugotovilo, da je bila v tem primeru uporaba strelnega orožja nujno potrebna in sorazmerna želenemu cilju ter v skladu z zakonom. V prid temu govorijo predvsem naslednje okoliščine, in sicer razširjenost nasilja na demonstracijah, prevladujoča sila napada demonstrantov na policiste in vrhunec nasilja v času dotičnega dogodka ter fizično in psihično stanje policistov. Zadnja trditev se nanaša predvsem na stanje policista M. P., pri čemer je na sam dogodek najbolj vplival kratek časovni potek dogodkov, vse od trenutka napada na vozilo do izstrelitve usodnega strela.

Sodišče je sklenilo, da je bila sama preiskava dovolj temeljita, da je mogoče z gotovostjo trditi, da je bila uporaba smrtonosne sile v obravnavanem primeru upravičena. Prav tako je nesporno dejstvo, da v primeru pokojnega Carla Giulianija ni možno dokazati, da je prišlo do mučenja oziroma nečloveškega ravnanja, saj dejstva izključujejo naklepno ravnanje policista F. C.

Sodišče je razsodilo, da ni prišlo do kršitev navedenih členov Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), v samem postopku pa so tudi tožече stranke imele na voljo vsa potrebna pravna sredstva v zvezi pritožbe (European Court of Human Rights, 2011).

2. Primer Berzinš proti Latviji iz leta 2014 (European Court of Human Rights, 2014) kaže na protipravno ravnanje policistov, saj je po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice prišlo do kršitve 3. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), ker so policisti med preprečevanjem nevarnosti pri aretaciji z osebo slabo ravnali in uporabili pretirano silo.

Primer izvira iz pritožbe (št. 25147/07) zoper Republiko Latvijo, ki jo je prejelo Sodišče, na podlagi 34. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Vlagatelj je tožil o slabem ravnanju policije in o neučinkovitosti preiskave.

Oddelek za preprečevanje organizirane kriminalitete je prejel informacijo o domnevni vpletenosti tožече stranke v prodajo drog. Začeli so s tajno preiskavo ukrepa, in sicer so 24. in 26. marca 2004 izvedli nakup prepovedanih drog. Po nakupu, 26. marca, je patrolja ob 22.00 uri, v sodelovanju z oddelkom za preprečevanje kriminalitete, ustavila vozilo, v katerem je bila tožeča stranka sopotnik. Tožeča stranka je bila prijeta in odpeljana na policijsko postajo. Vlagatelj tožbe je trdil, da je bil kljub temu, da se aretaciji ni upiral, večkrat udarjen po

glavi in hrbtu. Pri izstopu iz avtomobila (iz le-tega naj bi ga izvlekel policist) ga je policist podrl na pločnik in ga vklenil. Ker je tožeča stranka na policijski postaji potožila za bolečinami v prsih, je bila okoli 01.30 ure zjutraj odpeljana v bolnišnico. Vodja enote za nujno medicinsko pomoč je ugotovil, da ima tožeča stranka poškodbe glave, trebuha in prsnega koša, okoli levega očesa pa je imel hematoma, ki naj bi bil posledica padca med aretacijo. V poročilo je zapisal še, da je bil bolnik pretepen med aretacijo približno uro in pol nazaj. Prav tako je bilo ugotovljeno, da je bila tožeča stranka pod vplivom alkohola, mamil in psihoaktivnih snovi. Istega dne, okoli pete ure zjutraj, je zahteval odvetnika, da bi podal izjavo. Ker razlogov za hospitalizacijo ni bilo, je bil odpeljan nazaj v prostore za pridržanje, kjer je 29. marca v prisotnosti odvetnika podal izjavo o neustreznosti postopka med aretacijo.

9. maja 2005 je bil obtoženi na okrožnem sodišču Vidzeme spoznan za krivega nezakonite pridobitve, posesti in prodaje prepovedanih drog in psihotropnih snovi v velikem obsegu. Obsojen je bil na osem let in šest mesecev zapora, z zaplembo premoženja in policijskega nadzora za dve leti. 16. decembra 2006 je senat vrhovnega sodišča potrdil obsodbo in 19. februarja 2007 zavrnil pritožbo tožeče stranke na pravna vprašanja in policijski postopek.

12. marca 2007 se je tožeča stranka na okrožnem sodišču Vidzeme pritožila zaradi slabega ravnanja policistov v času njegove aretacije. Sodišče je zahtevo poslalo na Urad za notranjo varnost državne policije, ki je ugotovila, da v skladu z zakonom ni bilo mogoče ugotoviti odgovornosti za nepremoženjsko ali fizično škodo, ki naj bi bila povzročena s strani uradnega organa med aretacijo. Ugotovljeno je bilo, da policist ni kršil zakonodaje.

Tožeča stranka je 13. aprila 2007 od generalnega državnega tožilca zahtevala, da predloži podatke o trpinčenju in da se izvede preiskava ter steče kazenski postopek v zvezi s povzročitvijo škode, ker po mnenju tožeče stranke ni bilo nobenega razloga, da se je policist med aretacijo zatekel k nasilju. 18. junija 2007 višji inšpektor v predkazenskem preiskovalnem oddelku za notranjo varnost državne policije ni hotel sprožiti kazenskega postopka, prav tako ni navedel vzrokov za zavrnitev. Tožeča stranka se je zoper zavrnitev generalnega državnega tožilca pritožila. 18. junija 2007 je bila ta odločitev razveljavljena, ker je bila sprejeta na podlagi nepopolnega pregleda in ni zahtevala izvedenskega poročila. Generalni tožilec je od Urada za notranjo varnost policije zahteval dodatno preiskavo. 11. septembra 2007 je Urad za notranjo varnost policije, po opravljenem predkazenskem postopku, zavrnil začetek kazenskega postopka, 8. novembra 2007 pa je generalni tožilec potrdil odločbo Urada, saj ni bilo dokazov, da so poškodbe posledica aretacije. Prav tako ni bilo razlogov za začetek disciplinskega postopka, ker ni bilo dokazov, da je državni organ prekoračil svoja pooblastila ali jih celo zlorabil, saj so bile nastale poškodbe posledica trdih, topih predmetov, pri čemer ni bilo mogoče zaključiti, ali so poškodbe res nastale v času izvajanja policijskega postopka.

Tožeča stranka je na Evropsko sodišče za človekove pravice naslovila tožbo zaradi domnevne kršitve 3. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), v kateri je trdila, da so policisti 26. marca 2004 z njim slabo ravnali. Prav tako se je pritožil tudi nad preiskavo dogodka.

ESČP zagovarja absolutno prepoved mučenja in nečloveškega ter ponižujočega ravnanja in kaznovanja. Res je, da 3. člen ne prepoveduje uporabe sile za izvedbo aretacije, kljub temu pa se taka sila sme uporabljati samo, če je nujno potrebno in nikoli ne sme biti pretirana. Obtožbe o nečloveškem ter ponižujočem ravnanju in kaznovanju je treba podpreti z ustreznimi dokazi. Za presojo teh dokazov sodišče sprejme dokazni standard »brez dvoma«.

Sodišče je v obravnavanem primeru ugotovilo, da s strani države ni bilo nobenega poskusa, da se oceni sorazmernost načina aretacije. Sama preiskava postopka je bila (pre)hitra, čeprav je določeno, da mora biti uradna preiskava v primeru, ko obstajajo dovolj jasni znaki, da je prišlo do mučenja ali slabega ravnanja, temeljita in učinkovita. Takojšnji odziv pristojnih organov pri preiskavi obtožb o slabem ravnanju je bistvenega pomena pri ohranjanju zaupanja javnosti v njihovo vzdrževanje pravne države in preprečevanje nezakonitih dejanj. Toleranca pravosodnih organov do takšnih dejanj ne sme oslabiliti zaupanja javnosti v načelo zakonitosti in ohranjanje pravne države.

V navedenem primeru je Urad za notranjo varnost namreč brez ocene okoliščin aretacije poudaril, da policijski uslužbenci niso odgovorni za poškodbe. V okviru preiskave ni prišlo do preverjanj, ali so bili uporabljeni ukrepi nujno potrebni in ali niso bili pretirani. Nadalje je bilo ugotovljeno, da ni bilo poskusov pridobitve zdravniških mnenj, prav tako ni bilo prizadevanj za iskanje morebitnih očitvidcev. Glede na navedeno je ESČP ugotovilo, da domače oblasti niso pokazale resnega interesa, da bi ugotovili, kaj se je dejansko zgodilo med aretacijo tožeče stranke. ESČP je ugotovilo, da je v obravnavanem primeru prišlo do kršitve 3. člena Konvencije (European Court of Human Rights, 2014).

3. V primeru *Matko proti Sloveniji iz leta 2006* (European Court of Human Rights, 2006) je ESČP presojalo, ali je prišlo do kršitev 3. (Prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ter kaznovanja), 5. (Pravica do svobode in varnosti) in 6. (Pravica do poštenega sojenja) člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

Zadeva je bila sprožena s pritožbo proti Republiki Sloveniji, ki jo je pri Evropski komisiji za človekove pravice, na podlagi 25. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), vložil slovenski državljani, g. Aleksander Matko, 22. julija 1998. Pritožnik je zatrjeval, da je policija z njim grdo ravnala in da preverjanje njegovih navedb ni bilo učinkovito. Skliceval se je na 3. člen Konvencije. Pritoževal se je tudi, da je bil nezakonito priprt, in sicer v nasprotju s 5. členom Konvencije. Nadalje je zatrjeval, da je bil kazenski postopek nepravilčen in je trajal predolgo (6. člen Konvencije) (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

V mesecu aprilu leta 1995 je specialna enota, ki je bila pod neposrednim nadzorom Ministrstva za notranje zadeve, v sodelovanju z uslužbenci Uprave za notranje zadeve v Slovenj Gradcu, izvedla obsežno akcijo zoper dejavnost kriminalne združbe, ki naj bi delovala na območju mesta Slovenj Gradec. Dne 4. aprila 1995 so policisti dvakrat vstopili v bife z imenom »Pik Bar« v Slovenj Gradcu in iskali člane zgoraj omenjene kriminalne združbe. Vzporedno s preiskavo v Pik Baru je policija izvedla obsežno akcijo v mestu in njegovi okolici. 5. aprila 1995 ob 20.30 so pripadniki specialne enote in uslužbenci slovenjegraške policije

v Slovenj Gradcu pritožnika aretirali pri vožnji avtomobila. Zaradi domnevnega neizpolnjevanja ukazov policije so ga privedli na policijsko postajo v Slovenj Gradcu. Policija ga je zaslišala in izpustila 6. aprila 1995, približno ob pol enih ponoči.

Obstajata dve nasprotujoči si verziji o tem, kaj se je dogajalo med policijskim postopkom in med prevozom na policijsko postajo.

Pritožnik je trdil, da sta ga kritičnega dne, pri vožnji skozi središče Slovenj Gradca, prehitela najmanj dva policijska avtomobila in ga prisilila, da je ustavil. Policisti so ga nato izvlekli iz avta, ga potisnili ob tla, zvezali in nato sezuli ter ga odvedli približno 25–30 metrov vzdolž ceste, kjer so ga v temi topli in brcali vsaj petnajst minut. Po tistem so ga odpeljali na policijsko postajo, pri čemer sta mu med vožnjo dva policista grozila, da ga bosta ubila, eden od policistov pa naj bi ga tudi večkrat dregnil s paralizatorjem. Na policijski postaji so ga dali v prostor za pridržanje in ga nato zaslišali. Kmalu zatem so ga izpustili. Policisti so med drugim preiskali tudi pritožnikov avto.

Po verziji dogodkov, kot jih je navedla Vlada RS, so policisti opazili avto, ki je vozil z veliko hitrostjo. Ker se jim je zdelo voznikovo vedenje sumljivo, so sklenili avto ustaviti in ugotoviti identiteto voznika. Ker je voznik povečal hitrost, so bili policisti primorani prisilno ustaviti vozilo. Ko je voznik, ki je bil pozneje prepoznan kot pritožnik, ustavil svoje vozilo, je predenj stopilo nedoločeno število policistov specialne enote in mu sporočilo, da gre za policijski postopek. Pritožnik je skočil proti enemu izmed policistov in ga skušal udariti. Policistu je uspelo preprečiti njegov udarec, nato pa je skupaj z drugimi policisti pritožnika prisilil, da se je naslonil na svoj avto z namenom, da ga bodo preiskali. Pritožnik se jim je iztrgal in pobegnil. Ko so ga policisti ujeli, se je pritožnik ponovno skušal upirati, zaradi česar so uporabili gumijevke in ga zgrabili za komolec, da bi mu natakneli lisice ter ga pri tem podrli na tla. Ker se je pritožnik še naprej upiral, so policisti zvezali njegovi zapestji s plastično vrvjo. Nato so ga odvedli na policijsko postajo zaradi suma storitve kaznivega dejanja (preprečitev uradnega dejanja uradni osebi). Po zaslišanju so pritožnika izpustili. V kasnejših navedbah policije je bilo navedeno, da sta samo dva policista uporabila fizično silo zoper pritožnika. Pritožnik med policijskim postopkom ni zahteval zdravniške pomoči in policija je šele kasneje izvedela, da je utrpel poškodbe.

V zvezi kršitve 3. člena je sodišče menilo, da so zdravniški dokazi in pritožnikove pritožbe na pristojne domače državne organe skupaj spodbudili utemeljeni sum, da bi bile lahko pritožnikove poškodbe povzročene zaradi prekomerne uporabe fizične sile. Državni organi so zato bili dolžni izvesti učinkovito preiskavo. Vendar pa je državna tožilka svojo odločitev o zavržbi pritožnikove kazenske ovadbe temeljila zgolj na poročilih policije in Ministrstva za notranje zadeve. Omenjena poročila niso vsebovala podatkov o opravljenih preiskovalnih dejanjih. V letu in pol za preiskavo okoliščin dogodka ni bilo storjenega nič pomembnega. Sodišče je ocenilo, da preiskava ni bila temeljita. Prav tako Vlada RS ni predložila verodostojnih argumentov, ki bi zagotavljali podlago za pojasnjevanje ali utemeljevanje stopnje fizične sile, ki je bila uporabljena zoper pritožnika. Sodišče je zato zaključilo, da je država po 3. členu odgovorna za nečloveško in ponižujoče ravnanje s pritožnikom v policijskem postopku.

V zvezi kršitve 5. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), kjer je pritožnik zatrjeval, da je bilo njegovo pridržanje nezakonito, Vlada RS meni, da bi si moral pritožnik prizadevati sprožiti kazenski postopek kot subsidiarni tožilec in bi moral vložiti premoženjsko-pravni zahtevek. Njegov odvzem prostosti je bil vsekakor zakonit. Sodišče ugotavlja, da so bili v pritožnikovi odločbi o dopustnosti, z dne 8. julija 2004, predhodni ugovori pridruženi bistvu zadeve.

Prav tako sodišče ni ugotovilo kršitve 6. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), saj je z vidika posebnih okoliščin in kompleksnosti zadeve postopek trajal razumno dolgo (Sodba ESČP Matko proti Sloveniji v Pozderek, 2012).

4. Zadeva Rehbock proti Sloveniji iz leta 2000 (European Court of Human Rights, 2000) je zasnovana na pritožbi, ki jo je 17. septembra 1995 proti Republiki Sloveniji vložil nemški državljani, g. Ernst Rehbock. V dani zadevi je ESČP presojalo o kršitvi 3. (prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ter kaznovanja), 5. (pravica do svobode in varnosti) in 8. (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

Dne 8. septembra 1995 je pritožnik okoli 14. ure popoldne prečkal mejo med Avstrijo in Slovenijo pri Šentilju v avtomobilu, ki je bil last njegovega partnerja. V avtomobilu je imel zavitek tablet, ki jih ni prijavil carinikom. Istega dne okrog 16.55 ure so slovenski policisti pritožniku odvzeli prostost, in sicer v kraju Dolič, približno 70 kilometrov od mejnega prehoda, kjer naj bi predal tablete neki drugi osebi. Pritožnik trdi, da ga je obkrožilo šest mož s kratkimi puškami in pištolami ter ga napadli brez predhodnega opozorila. Oblečeni so bili v črno in nosili so črne maske. Čeprav je tako v nemščini kot v angleščini vpil, da se ne upira, so ga grobo odvlekli do pokrova avtomobila, kjer so ga vklenili. Hkrati so ga štirje drugi moške udarjali po glavi z gumijevkami in pestmi, zaradi česar je utrpel hude poškodbe obraza.

Vlada RS je navedla, da so pritožniku odvzeli prostost v okviru akcije, ki so jo, na podlagi podatkov, načrtovale pristojne oblasti. Ko so sestavljali ekipo za odvzem prostosti, so oblasti upoštevale dejstvo, da je pritožnik, ki je bil osumljen prekupčevanja z drogami, izjemno močan in da je bil večkratni prvak nemškega tekmovanja v »body buildingu«.

Kriminalista B. in K. sta se na parkirišču približala pritožniku in ga nameravala preiskati, zaradi česar sta mu ukazala, naj miruje. Pritožnik njunega ukaza ni ubogal in je poskušal zbežati. Kriminalista sta mu beg preprečila in ga prijela. Poskušala sta uporabiti prijem zvijanja roke na hrbtu pritožnika, pri čemer sta ga potisnila na tla. Med padcem je pritožnik z obrazom zadel ob blatnik parkiranega avtomobila in asfaltirano površino parkirišča. Vklenila sta ga in ga odpeljala na policijsko postajo v Slovenj Gradcu. V času odvzema prostosti pritožnik ni omenjal poškodb.

Naslednji dan je pritožnik navedel, da ga boli čeljust. Odpeljan je bil v Zdravstveni dom v Slovenj Gradcu, kjer so ugotovili, da ima zlomljeno spodnjo čeljust, kar je opredeljeno kot huda telesna poškodba.

Pritožnik je trdil, da je bila podana kršitev 3. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994) in je v postopku na ESČP trdil, da so mu slovenski

policisti med odvzemom prostosti povzročili resne telesne poškodbe ter da mu v priporu niso nudili ustrezne zdravniške oskrbe. Vlada RS je ugovarjala, da so policisti pri odvzemu prostosti uporabili le toliko sile, kolikor jo je bilo potrebno zaradi pritožnikovega vedenja. Nadalje je oporekala trditvam pritožnika o neustrezni zdravstveni oskrbi v času pripora. Vlada RS je tudi posebej poudarila, da pritožnik ni hotel na operacijo čeljusti, ki jo je predlagal zdravnik. Stranki sicer nista oporekali dejstvu, da je do poškodbe pritožnika prišlo med njegovim odvzemom prostosti, vendar pa je vsaka stranka navedla različno razlago o poškodovanju pritožnika.

Glede na resno naravo poškodbe je sodišče menilo, da Vlada RS ni predložila prepričljivih ali verodostojnih dokumentov, na osnovi katerih bi lahko upravičila vrsto sile, ki je bila uporabljena med odvzemom prostosti pritožnika. V danih okoliščinah je bila uporabljena sila pretirana in neupravičena. Med izvedbo prijeteja je prišlo do kršitve 3. člena EKČP. V zvezi z navedbo pritožnika, da je prišlo do nečloveškega ravnanja tudi v času pripora, je sodišče ugotovilo, da so bili zdravniški pregledi redni in da je pritožnik sam zavrnil predlog zdravnikov za operacijo. Pa tudi dejstvo, da mu osebje pripora ob več priložnostih ni priskrbelo analgetikov, ni tako kritično, da bi lahko sodišče zaključilo, da je bila tudi s tem kršena pritožnikova pravica v skladu s 3. členom Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Sodišče je ugotovilo, da v času pritožnikovega pripora ni prišlo do kršitve 3. člena Konvencije.

V zvezi kršitve 5. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994) je pritožnik trdil, da na začetku njegovega bivanja v priporu slovenska sodišča niso dovolj hitro razsodila o njegovi zahtevi za izpustitev. ESČP je ugotovilo, da je pritožnik prvič prosil za izpustitev 3. oktobra, Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu pa je o tem odločilo 26. oktobra, po preteku triindvajsetih dni. Tudi glede druge prošnje pritožnika za izpustitev je slovenjegraško okrožno sodišče potrebovalo triindvajset dni, da je o prošnji odločilo. V tem smislu je sodišče presodilo, da pritožnikovi prošnji o izpustitvi na prostost nista bili dovolj hitro obravnavani, kot to zahteva četrti odstavek 5. člena, in je zato prišlo do kršitve EKČP.

Pritožnik se je tudi pritožil, da mu pred slovenskimi sodišči ni bila zagotovljena pravica do odškodnine iz petega odstavka 5. člena EKČP. Sodišče je ugotovilo, da pritožnikova pravica do odškodnine v razmerju do predhodno ugotovljene kršitve četrtega odstavka 5. člena ni bila dovolj zanesljivo zagotovljena, zaradi česar je prišlo tudi do kršitve petega odstavka 5. člena.

V obravnavani zadevi je bila ravno tako ugotovljena kršitev 8. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), saj je sodišče ugotovilo, da je bilo dopisovanje pritožnika s Komisijo, ki je presojala glede uporabe sile pri odvzemu prostosti v danem primeru, neupravičeno nadzorovano (Sodba ESČP Rehbock proti Sloveniji, v Pozderek, 2012).

6 ZAKLJUČEK

Ko govorimo o varnosti posameznika in njegovih bližnjih, ne moremo mimo dejstva, da je to vsekakor ena izmed ključnih sestavin človekove kakovosti življenja. Zagotavlja nam možnost za vsestranski individualni in družbeni razvoj, pri čemer

se lahko manifestira skozi različne oblike – kot pravica, vrednota, potreba ipd. Vendar pa varnost postaja vse bolj proučevana in aktualizirana tudi kot vprašanje ekonomske varnosti, socialnih odnosov, okolja, človeka kot posameznika in iz njega izhajajočih vidikov. Ko v navedeno vključimo koncept policije, ugotovimo, da je preprečevanje in odpravljanje nevarnosti osrednja naloga policije. Hkrati je podlaga za uporabo varnostnih policijskih pooblastil. Pri izvajanju policijskih nalog mora policija delovati le v skladu s policijskimi pooblastili, ki jih predpisujejo zakoni in podzakonski akti. Pri posegu v ustavno varovane človekove pravice in temeljne svoboščine na podlagi Ustave RS se mora zavedati tudi njihovega uresničevanja, omejevanja ter sodnega varstva. Policijskega dela si dandanes ne moremo predstavljati brez dobrega poznavanja veljavne zakonodaje oziroma dobrega poznavanja policijskih pooblastil. Za učinkovito izvrševanje predpisov skrbi policija, ki ob tem uporablja določena orodja, zlasti pooblastila.

Policijsko delo je v vsaki demokratični družbi urejeno z ustavnimi, zakonskimi in podzakonskimi določili, ki delujejo znotraj nekega socialnega in kulturnega območja regije oziroma države. V takšni družbi mora policija prevzeti vso odgovornost za svoja dejanja. Poglavitno pravilo vsake demokratične družbe je, da država načeloma nima nobene pravice poseči v pravice posameznika, dokler ne obstaja določena stopnja verjetnosti, da je prekršil zakonsko določene družbene norme. Osnovno poslanstvo policije in s tem povezano uspešno opravljanje nalog je vezano na zgledno in dobro poznavanje dovoljenega praga posegov v človekove pravice. Dobro poznavanje policijskih pooblastil oziroma pravic in dolžnosti, ki jih imajo policisti pri opravljanju svojega dela, je osnova za zakonito, strokovno in korektno izvajanje nalog policije.

Velikokrat se policisti pri svojem delu srečujejo z nepredvidljivimi nevarnimi situacijami, ki jih zakonodajalec ni vseh normiral. Policisti morajo v takšnih situacijah ukreniti vse potrebno, da odvrnejo poškodovanje ali ogrožanje neke dobrine. Takrat jim je dopustno širše delovanje na podlagi ZNPPol (2013), ali drugih področnih zakonih, da preprečijo ogrožanje pomembne dobrine, kot so življenje ljudi, zdravje, svoboda ali večja premoženjska vrednost. S takšnim načinom preprečevanja nevarnosti in delovanjem policije je upoštevana pravica do varnosti človeka, ki jo zagotavlja policija, posledično pa se krepí tudi zaupanje v pravno državo. Policija lahko uporabi le tisto policijsko pooblastilo, ki je glede na okoliščine primerno in s katerim lahko na najmilejši možen način prepreči, odpravi ali zmanjša učinke nevarnosti ali ravnanj. Ravnanje policije in uporaba pravne podlage bosta torej odvisna od okoliščin konkretnega dogodka, ki je lahko v obliki protestnega shoda, blokad prometnih tokov, ali v drugih primerih konfliktov, ki so izraženi s povsem jasnim ogrožanjem varnosti ljudi in premoženja in zahtevajo od policije vzpostavitev varnosti z uporabo prisilnih sredstev.

Povzamemo lahko, da je varnost vsekakor ena največjih dobrin človeštva. Avtorji menimo, da morajo policisti za zagotavljanje varnosti državljanov ter učinkovito izvajanje varnostnih pooblastil dobro poznati policijska pooblastila ter jih uporabljati na zakonit in strokoven način. Navsezadnje to predstavlja temelj policijskega dela. Kot kažejo primeri judikatov Evropskega sodišča za človekove pravice, se policisti pri svojem delu srečujejo z dogodki, ki lahko močno vplivajo tako na njihova življenja, kot tudi na življenja drugih. Zatorej bi morala biti

vsaka policistova odločitev dobro preiščena in izvedena zakonito. Vendar pa v mnogih situacijah, ko je treba hitro odreagirati, policisti nimajo dovolj časa, da bi razmislili, ali je njihovo ravnanje v danem trenutku povsem v skladu z zakonom in s pravili. Dolžnost vsakega policista je, da v takšnih situacijah ravna na način, da bo preprečil nevarnost in da hkrati pri tem ne pride do ogrožanja ljudi. Policisti morajo pri opravljanju policijskih nalog redno preverjati zakonitost svojega ravnanja in pri tem zagotavljati nepristransko, profesionalno, strokovno, vljudno in obzirno, a hkrati tudi učinkovito in odločno ravnanje. Policisti, ki imajo dobro teoretično in strokovno znanje, bodo policijske postopke izvedli varno zoper posameznika ali skupino ljudi, ki je npr. storila prekršek ali kaznivo dejanje ali pa se je naključno znašla v postopku, ker se zavedajo posledic nezakonite in nestrokovne uporabe policijskih pooblastil. S pravilnim pristopom in izvedbo policijskega postopka bodo policisti varno posegali v ustavno varovane človekove pravice in preprečevali morebitne kršitve pravic in svoboščin tudi na podlagi Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

UPORABLJENI VIRI

- Anžič, A. (1997). *Varnostni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: ČZ Uradni list RS.
- Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313–326.
- Cerar, M. (1994). Predpostavke pravne države. *Pravnik*, 49(10–12), 433–449.
- Cerar, M. (2001). *Temelji ustavne ureditve, človekove pravice in temeljne svoboščine, gospodarska in socialna razmerja: (Študijsko gradivo)*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS.
- Čebulj, J. (2004). O javni in politični koristi. *Pravna praksa*, 23(43/44), 3–4.
- European Court of Human Rights. (2000). Case of Rehbock v. Slovenia. Pridobljeno na [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext“:\[„case of rehbock v slovenia“\],„documentcollectionid2“:\[„GRANDCHAMBER“;„CHAMBER“\],„itemid“:\[„001-59052“\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext“:[„case of rehbock v slovenia“],„documentcollectionid2“:[„GRANDCHAMBER“;„CHAMBER“],„itemid“:[„001-59052“])
- European Court of Human Rights. (2006). Case of Matko v. Slovenia. Pridobljeno na [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext“:\[„case matko v sloveni a“\],„documentcollectionid2“:\[„GRANDCHAMBER“;„CHAMBER“\],„itemid“:\[„001-77778“\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„fulltext“:[„case matko v sloveni a“],„documentcollectionid2“:[„GRANDCHAMBER“;„CHAMBER“],„itemid“:[„001-77778“])
- European Court of Human Rights. (2011). Case of Giuliani and Gaggio v. Italy. Pridobljeno na <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-104098>
- European Court of Human Rights. (2014). Case of Berzinš v. Latvia. Pridobljeno na <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-141174>
- Gaspari, M. (1991). O pojmu pravne države. *Teorija in praksa*, 28(10–11), 1318–1325.
- Grizold, A. (1999). *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Hausmaringer, H. (2002). *Avstrijski pravni sistem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Human Development Report. (2000). *United Nations Development Programme (UNDP)*. New York: Oxford University Press.

- Kälin, W. in Künzli, J. (2009). *The law of international human rights protection*. New York: Oxford University Press.
- Kaučič, I. (2007). Uvodno pojasnilo. V *Ustava Republike Slovenije* (6. izd.) (str. 9–46). Ljubljana: GV Založba.
- Kaučič, I. in Grad, F. (2008). *Ustavna ureditev Slovenije* (5. izd.). Ljubljana: GV Založba.
- Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F. in Kaučič, I. (2009). *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11. (1994). *Uradni list RS*, (11/94).
- Ministrstvo za notranje zadeve RS. (2004). *Policijski postopki in spoštovanje človekovih pravic*. Ljubljana: MNZ RS.
- Mitar, M. (2008). *Primerjava izbranih pristopov za ocenjevanje varnosti sodobne družbe*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Perenič, A. (1999). *Pravo* (2. izd.). Ljubljana: DZS.
- Pozderek, F. (2012). *Varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v policijskih postopkih* (Doktorska disertacija). Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Ray, L. (2017). *A job description for police community program officers*. *Career trend*. Pridobljeno na <http://oureverydaylife.com/job-description-police-community-program-officers-6185.html>
- Ribičič, C. (2007). *Evropsko pravo človekovih pravic: Izbrana poglavja*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo« (ReDRPPol). (2015). *Uradni list RS*, (75/15).
- Sotlar, A. in Čas T. (2011). Analiza dosedanjega razvoja zasebnega varovanja v Sloveniji – med prakso, teorijo in empirijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(3), 227–241.
- Vrtič, F. in Gorenak, V. (2008). Varnost v lokalni skupnosti – študija primera. *Lex localis*, 6(1), 41–70.
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2015, 2017). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15, 10/17).
- Žaberl, M. (2006). *Temelji policijskih pooblastil*. Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.

O avtorjih:

Dr. Miroslav Žaberl, doktor pravnih znanosti, docent za področje kazenskega prava. Področje njegovega raziskovanja so represivni organi, njihova pooblastila in varovanje človekovih pravic.

Dr. Franc Pozderek, predavatelj policijskih pooblastil s praktičnim postopkom in samoobrambo na Višji policijski šoli v Policijski akademiji.

Ivanka Oberman, mag. prav in manag. neprem., zaposlena v Policijski upravi Novo mesto. E-pošta: ivana.oberman@gmail.com

---

Uporaba prisilnih sredstev v slovenski policiji za obdobje 2008–2016

Srečko Felix Krobe, Vladimir Ilić

Namen prispevka:

V prispevku proučujemo trend uporabe prisilnih sredstev v obdobju 2008–2016 na podlagi letno izdelanih poročil Generalne policijske uprave. Analizirali smo trende uporabe z vidika porasta ali padca števila uporab, kršiteljev in analizirali stanje oseb, zoper katere se prisilna sredstva uporabljajo. Namen je ugotoviti gibanje uporabe prisilnih sredstev policije v daljšem časovnem obdobju.

Metode:

Opravili smo analizo letnih poročil Generalne policijske uprave s področja uporab prisilnih sredstev. Analizirali smo letna poročila od leta 2008 do leta 2016 ter ugotavljali trende in zakonitosti.

Ugotovitve:

Rezultati kažejo, da je število uporab prisilnih sredstev v upadanju, da pada število kršiteljev, zoper katere so sredstva uporabljena. Policisti v vseh starostnih strukturah z leti uporabljajo manj prisilnih sredstev, razen policistov v starostni skupini 32–40 let, ki so v porastu, saj gre za najštevilčnejšo starostno strukturo.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Raziskava je bila opravljena na podlagi zbranih podatkov o vseh uporabah prisilnih sredstev v policiji v obdobju 2008–2016.

Praktična uporabnost:

Rezultati so uporabni pri spremljanju uporab prisilnih sredstev ter ukrepih za povečanje varnosti policistov in oseb v policijskem postopku.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

V dosedanjem obdobju so bile opravljene analize za posamezno leto, ne pa tudi za daljše časovno obdobje.

UDK: 351.741(497.4)

Ključne besede: policija, policijska pooblastila, prisilna sredstva, napadi na policiste, poškodbe kršiteljev, telesna sila

The Use of Coercive Measures in Slovene Police for the Period 2008–2016

Purpose:

In the paper we examine the trend of use of coercive measures by Slovene Police in the period from 2008 to 2016 on the basis of annual reports issued by the General Police Directorate. We have analysed the trends of use in terms of the increase or decline in the number of applications and the number of offenders. We have also analysed the condition of persons against whom coercive measures were used. The purpose is to determine the trend of police use of coercive measures over a longer period of time.

Design/Methods/Approach:

We analysed the annual reports of the General Police Directorate in the field of use of coercive measures. We have analysed the annual reports from 2008 to 2016 and assessed trends and legality.

Findings:

The results show that both the number of applications of coercive measures as well as the number of offenders against whom they are used are declining over the years. Police officers from all age groups use less and less coercive measures over the years, with the exception of those from the age group 32-40 years, since it is the most numerous age structure.

Research Limitations/Implications:

The research was conducted on the data collected by Slovene Police regarding all use of coercive measures in the 2008–2016 period.

Practical Implications:

The results are useful in predicting the trend of using coercive measures and in identifying ways to increase the safety of police officers and persons in police procedure.

Originality/Value:

Previous studies were conducted for separate years only, but not for a longer period of time.

UDC: 351.741(497.4)

Keywords: police, police powers, coercive measures, assault on police officers, injuries of offenders, physical force

1 UVOD

Prisilna sredstva so bila, so in bodo predmet proučevanj različnih strokovnjakov, zlasti s področja policijskega prava, praktikov in medijev. Slednji s posebno pozornostjo spremljajo delo policije, uporabo njihovih pooblastil, prisilnih sredstev in pritožbe na postopke policistov. Prisilna sredstva, ki jih uporabljajo policisti,

se spreminjajo tako glede načina uporabe kot tudi njihovih zakonskih pogojev za uporabo. Uvajajo se tudi nova prisilna sredstva, zlasti s področja »neuboynih« oziroma življenju nenevarnih in življenju manj nevarnih prisilnih sredstev. Zadnja sprememba se je nanašala zlasti na uporabo električnega paralizatorja, pri katerem so se križala tudi mnenja laične in strokovne javnosti.

Prisilna sredstva so poseben ukrep v okviru policijskih pooblastil. Torej orodja, s katerimi policisti zagotovi izvajanje ali izvršitev svoje uradne (policijske) naloge oziroma pooblastila. Po Žaberl (2006) in Krajnc (2010) so policijska pooblastila v najširšem pomenu z zakonom določeni ukrepi, ki policistom omogočajo opravljanje njihovih nalog, v ožjem pa so policijska pooblastila pravice in dolžnosti policistov, da v primerih, določenih z zakonom, in na način, ki je določen z zakonom in s podzakonskimi akti, izvajajo proti osebam določene ukrepe.

Kot navaja Žaberl (2009) se problematika uporabe prisilnih sredstev po navadi aktualizira ob odmevnejših dogodkih ali ob poskusih kakšnega večjega normativnega preurejanja. Uporabo prisilnih sredstev pa je po njegovem mnenju mogoče proučevati in opisovati iz različnih zornih kotov, iz sociološkega, psihološkega, deontološkega in tudi normativnega.

Pri proučevanju uporab prisilnih sredstev v slovenski policiji za obdobje 2004–2008 je Krajnc (2010) ugotovila, da so le-ta v porastu. Konkretnije ugotavlja, da so bila sredstva za vezanje in vklepanje uporabljena v letu 2004 v 52,50 % od vseh uporabljenih prisilnih sredstev, nato ugotavlja za isto prisilno sredstvo, da je bil delež uporabljenih leta 2005 50,89 %, 2006 v 52,02 %, 2007 v 50,56 % in leta 2008 pa v 49,07-odstotnem deležu vseh uporab prisilnih sredstev. Torej gre za prisilno sredstvo, ki je najpogosteje uporabljeno v navedenem obdobju. Za enako obdobje ugotavlja, da je bilo najhujše prisilno sredstvo – strelno orožje uporabljeno leta 2004 enkrat in 2007 dvakrat.

Lah (2016) je proučeval poškodbe policistov pri uporabi prisilnih sredstev. Ugotovil je, da večino poškodb pri policistih predstavljajo lahke telesne poškodbe. V analiziranih letih (2012–2014) so lahke telesne poškodbe predstavljale več kot 73 % vseh poškodb. Leta 2012 in 2013 so le-te predstavljale več kot 80 %, delež odrgnin, prask in drugih manjših poškodb pa je bil manjši od 20 %. V opazovanih letih sta bili dve hudi telesni poškodbi, in sicer ena v letu 2011 in ena v letu 2012. V letih 2013 in 2014 policisti v delovnem procesu niso bili hudo telesno poškodovani. Prav tako med letoma 2011 in 2014 ni bilo posebno hudih telesnih poškodb. Žal pa je v letih 2014, 2015 in 2016 prišlo do tako hudih napadov na policiste, ki so se končali z njihovo smrtjo. Ob opravljanju svoje dolžnosti je bil namreč leta 2014 ustreljen en policist, ki je v bolnišnici podlegel poškodbam, leta 2015 je storilec iz zasede s svojim osebnim avtomobilom namerno trčil v policijsko vozilo in pri tem umoril policista, leta 2016 je storilec z nožem napadel in umoril policista, istega leta pa je storilec policista napadel in ga umoril s strelnim orožjem – pištolo. Za preprečevanje nesreč in poškodb pri delu je najpomembnejše poznati vzroke za njihov nastanek in odpravljanje teh vzrokov.

Golubović (2016) je pri proučevanju uporabljenih prisilnih sredstev ugotovila, da so starejši policisti, v starostnem razredu 32–40 let, večkrat uporabili prisilna sredstva kot drugi policisti iz ostalih starostnih razredov. Slednja skupina policistov predstavlja tudi najštevilčnejšo starostno strukturo.

Zanimive ugotovitve so podali Konkolič, Vedenik in Lobnikar (2016), ki so ugotavljali vire ogrožanja varnosti policistov pri njihovem delu. Ugotovili so, da se policistke in policisti počutijo ogrožene na delovnem mestu in največjo skrb namenjajo predvsem okužbam pri delu, slabemu medsebojnemu odnosu znotraj delovnega mesta ter nevarnostim v zvezi z delovnimi prostori. Med vire ogrožanja pa ne uvrščajo problematike s področja uporabe prisilnih sredstev.

Uporabo prisilnih sredstev vsi avtorji povezujejo s policistovo varnostjo, kar potrjuje dejstvo, da so prisilna sredstva in njihova strokovna uporaba zagotovilo policistove varnosti. Različni avtorji so posamezna prisilna sredstva konkretnije obravnavali in proučevali njihov vpliv tudi na poškodbe in napade na policiste. Avtorji Bertilsson, Petersson, Fredriksson, Magnusson in Fransson (2017) so proučevali uporabo plinskega razpršilca (angl. *pepper spray*) v policijskih postopkih, zlasti v konfliktnih situacijah, ko je bil plinski razpršilec uporabljen. Ugotovili so, da je zelo uspešno prisilno sredstvo in zmanjšuje konfliktno situacije brez poškodb za osebo, zoper katero je bilo uporabljeno. Z njegovo uporabo so v 93 % od 936 analiziranih primerov zmanjšali fizično upiranje kršiteljev. Njegova uporaba je največkrat na razdalji 2–3 m, pri čemer zaradi premikajočega objekta oziroma osebe ne pride takoj do želenega učinka. Kar 21 % policistov se z uporabo razpršila izpostavlja, saj so se oboroženemu kršitelju približali celo na razdalji manj kot 2 metra.

Za zagotovitev kakovosti policijskih postopkov in tudi z vidika njihove varnosti policije uvajajo kamere, ki jih policisti nosijo in dokumentirajo policijski postopek. Splošen vtis je, da imajo kamere vpliv na število uporab prisilnih sredstev, napadov, upiranj ipd. Vendar pa so avtorji Hedberg, Katz in Choate (2017) ugotovili, da imajo te kamere vpliv zgolj na število pritožb zoper postopke policistov.

Pri uporabi najhujšega prisilnega sredstva, tj. strelnega orožja, avtorji Petersson, Bertilsson, Fredriksson, Magnusson in Fransson (2017) na podlagi proučevanih 112 primerov uporab strelnega orožja v situacijah z visoko stopnjo tveganja ugotavljajo, da gre za situacije, ki niso posebej zahtevne. Da gre za prijetje vlomilcev ali kršiteljev javnega reda. Le-ti so bili v 26 % primerov oboroženi z orožjem, v 27 % z ostrimi predmeti in v 10 % s topimi predmeti. Reakcija policistov ob upiranju ali napadu je bila zelo hitra, v 39 % so policisti reagirali s strelom v roku 3 sekund. Večina se je dogajala na krajših razdaljah in to do 3 m, takšnih primerov je bilo 42 %. Tudi sami ugotavljajo, da je pri tem pri policistih prihajalo do velikih stresnih situacij in da je treba uvesti več situacijskih treningov.

Kot navajata Kunz in Adamec (2017), je v zadnjem obdobju veliko razprav, ki se nanašajo na električni paralizator. V Nemčiji, Avstriji in Švici se t. i. *Taser* uporablja že več let. Ocena zdravstvenega tveganja pri njegovi uporabi oziroma uvedbi v sistem policije igra pomembno vlogo. Kot ugotavljata, *Taser* ob pravilni uporabi in ob upoštevanju vseh načel nima posebnega vpliva na delovanje srca.

Wolf, Mesloh, Henych in Thompson (2009) so proučevali »faktor sile« v policijskih postopkih z vidika policista in osebe, zoper katero so policisti uporabili prisilna sredstva. Z metodo opazovanja so s študijo proučevali 4.303 uporab prisilnih sredstev v obdobju petih let. Ugotovili so, podobno kot pri predhodnih študijah, da so policisti uporabili milejšo silo od sile, s katero so se osebe v

policijskih postopkih upirale. Torej gre za zanimivo ugotovitev v smislu načela sorazmernosti pri uporabi prisilnih sredstev.

Terrill, Leinfeld in Kwak (2008) so v raziskavi ugotavljali razliko med večjimi in manjšimi policijskimi organizacijami pri njihovi uporabi sredstev za vklepanje in vezanje. Za triletno obdobje 2002–2004 so proučili 3.264 primerov aretacij, pri čemer so ugotovili, da so policisti v 18 % vseh primerov brez predhodne uporabe telesne sile opravili postopek vklepanja. V vseh ostalih primerih pa je bila potrebna predhodna telesna sila.

Namen prispevka je predstaviti področje uporabe prisilnih sredstev slovenskih policistov v obdobju 2008–2016. Proučevali bomo kdaj in katera prisilna sredstva so največkrat uporabljena ter posledice uporabe prisilnih sredstev. Cilj prispevka je raziskati in ugotoviti, ali v zadnjih letih uporaba prisilnih sredstev upada, katero prisilno sredstvo je bilo največkrat uporabljeno in zakaj ter katera starostna skupina policistov jih večkrat uporablja.

2 UPORABA PRISILNIH SREDSTEV

2.1 Zakonska podlaga uporabe prisilnih sredstev

V proučevanem obdobju je veljal Zakon o policiji (ZPol, 1998), ki je dobil vse do sprejetja Zakona o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol, 2013) kar osem različnih dopolnitev. Tudi ZNPPol (2013) je dobil dve spremembi, in sicer v letih 2015 in 2017. Veljati je začel po uspešno izvedenem projektu prenove policijske zakonodaje. V njem so na enem mestu celovito in sistematično urejene ter določene policijske naloge in splošna policijska pooblastila, vključno s prisilnimi sredstvi, kar je pomembno predvsem z vidika enega najpomembnejših načel – načela zakonitosti.

Kot navaja Ilić (2013), je uporaba prisilnih sredstev določena v 3. poglavju, 2. točki ZNPPol (2013). Policisti smejo tako kot na podlagi predhodnega ZPol (1998) pri opravljanju policijskih nalog uporabiti 11 prisilnih sredstev:

- sredstva za vklepanje in vezanje,
- telesno silo,
- plinski razpršilec,
- palico,
- službenega psa,
- sredstva za prisilno ustavljanje prevoznih sredstev,
- konjenico,
- posebna motorna vozila,
- vodni curek,
- plinska sredstva in druga z zakonom določena sredstva za pasivizacijo ter
- strelno orožje.

Zakon v osnovi (načeloma) deli prisilna sredstva na tista, ki se uporabljajo proti posamezniku, in tista, ki se uporabljajo proti množici. Vsa prisilna sredstva so ostala enaka, s tem, da se je fizična sila preimenovala v telesno silo (gre za primernejši izraz), navedena pa je za sredstvi za vklepanje in vezanje ter pred

plinskim razpršilcem. Prisilna sredstva so sicer le načeloma naštetja v zaporedju stopnjevanja od milejšega k najhujšemu, saj je od okoliščin (vrste in načina upiranja ali napada) konkretnega primera odvisno, katero prisilno sredstva bodo policisti ob izpolnjevanju zakonskih pogojev uporabili. S tem zakonom policisti niso pridobili novih vrst prisilnih sredstev, v določenih primerih pa so se nekateri zakonski pogoji za uporabo prisilnih sredstev spremenili ali pa ostali vsebinsko enaki, vendar so zapisani na preprostejši in razumljivejši način. Glede na to, da je bilo eno izmed vodil pisanja novega zakona uporaba načela »lex cetra«, se je veliko standardov iz Pravilnika o policijskih pooblastilih (2006) preneslo v zakon, pri nekaterih prisilnih sredstvih pa so v smislu zakonskih pogojev za njihovo uporabo navedeni drugačni standardi, ki na neki način pomenijo odkmik od dokaznih standardov, ki se uporabljajo v procesnih zakonih (namesto sum se uporablja standard nevarnost) (Ilić, 2013).

S spremembo ZNPPol (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o nalogah in pooblastilih policije, 2017) je bilo uvedeno novo prisilno sredstvo »električni paralizator«, katerega pogoji so opredeljeni v 86.a členu sprememb. S tem dodatnim prisilnim sredstvom ima zdaj policija skupaj 12 prisilnih sredstev. Ilić (2013) podrobneje navaja nekaj novosti s področja uporabe prisilnih sredstev v primerjavi z obdobjem pred sprejemom ZNPPol (2013). Tako smejo policisti, poleg obvladovanja upiranja in odvrnitve napada, uporabiti prisilna sredstva tudi za preprečitev samopoškodbe osebe. S to navedbo je poudarjena t. i. garantna funkcija države, katere varnostni organi morajo vselej varovati življenje in osebno varnost ljudi. Za uporabo telesne sile se po novem zakonu šteje tudi, če policisti pri individualni ali skupinski uporabi telesne sile uporabijo ščit za potiskanje, odiranje ali razdvajanje oseb ali palico za izvedbo strokovnih prijemov, pritiskov, potiskanje, odiranje, prenašanje ali razdvajanje oseb.

Omeniti velja tudi posebne pogoje za uporabo strokovnih udarcev in metov (v sklopu uporabe telesne sile) ter plinskega razpršilca in palice zoper osebe, ki se upirajo pasivno. Pogoji za uporabo teh vrst in oblik prisilnih sredstev v teh primerih so vsebinsko enaki (le zapisani so nekoliko drugače), vsem pa je skupno to, da jih sme policist uporabiti le, če ne more uporabiti drugega, milejšega prisilnega sredstva ali če z uporabo milejših prisilnih sredstev ne bo dosegel namena uporabe. Pri tem sta možni dve situaciji – *ex post* in *ex ante*. Pri prvi je policist poskusil z uporabo milejšega prisilnega sredstva, pa je bila le ta neuspešna, pri drugi pa milejšega prisilnega sredstva policist ni poskusil uporabiti, temveč je presodil, da zaradi okoliščin in razlogov za varnost življenja, osebno varnost ali varnost premoženja ljudi uporaba milejšega pooblastila oziroma prisilnega sredstva ne bi bila mogoča (Ilić, 2013).

Z določbami ZNPPol (2013) so vsebinsko največje spremembe pri zakonskih pogojih za uporabo službenega psa in strelnega orožja. Nekateri izmed pogojev pri obeh prisilnih sredstvih so bili v ZPol (1998) vezani na višino zagrožene kazni zopora za dejanje, ki ga je storila oseba, zoper katero naj bi policist uporabil ti prisilni sredstvi. Na tak način zapisani pogoji za uporabo pa so lahko pri policistih neposredno pred uporabo povzročili dilemo in negotovost. Kot ugotavlja Ilić (2013) je bil nabor kaznivih dejanj, za katera se je po zakonu lahko izrekla zaporna kazen nad določeno dobo (3 leta ali več pri uporabi službenega

psa brez nagobčnika in brez vrvice ter nad 10 let pri uporabi strelnega orožja) preobsežen, in policisti (razumljivo) niso poznali vseh podrobnosti. Poleg tega je takšna ureditev dopuščala tudi nekatere anomalije, saj je bila v skrajnih primerih uporaba strelnega orožja dopustna tudi ob ogrožanju premoženja ljudi in ne samo ogrožanja življenja.

Najhujše prisilno sredstvo – strelno orožje smejo policisti uporabiti le, če od sebe ali koga drugega ne morejo drugače odvrniti sočasnega protipravnega napada, s katerim je ogroženo življenje, ali preprečiti, da bi oseba, ki ima v okoliščinah, ki kažejo na storitev kaznivega dejanja, za uporabo pripravljeno strelno orožje, eksplozivna sredstva ali druge nevarne predmete ali snovi, z njim ogrozila življenje ene ali več oseb.

ZNPPol (2013) določa uporabo prisilnih sredstev tako, da lahko policisti v praksi, ko se morajo v različnih stresnih okoliščinah hipoma odločiti za uporabo ustreznega prisilnega sredstva, hitreje prepoznajo pogoje za uporabo posameznih prisilnih sredstev. Predpogoj za zakonito in strokovno uporabo prisilnih sredstev pa je vsekakor ustrezna usposobljenost policista in njegova psihofizična zmožnost.

2.2 Načela pri uporabi prisilnih sredstev

ZNPPol (2013) v določbah od 13. do 19. člena določa splošna načela za opravljanje policijskih nalog, in sicer:

- načelo spoštovanja človekove osebnosti in dostojanstva ter drugih človekovih pravic in temeljnih svoboščin,
- načelo enake obravnave,
- načelo zakonitosti,
- načelo sorazmernosti,
- načelo strokovnosti in integritete,
- splošne določbe o opravljanju policijskih nalog proti otrokom in mladoletnikom ter
- sporazumevanje pri opravljanju policijskih nalog.

V členih od 74 do 78 ZNPPol (2013) točno določa, da se smejo uporabljati le tista prisilna sredstva, ki jih zakon konkretno predpisuje in so tipizirana, ter navaja posamezne izjeme oziroma pogoje, ko lahko policisti uporabijo tudi priročna sredstva. ZNPPol (2013) določa tudi obveznost ukazovanja pred uporabo prisilnih sredstev, posebne pogoje za uporabo prisilnih sredstev, uporabo prisilnih sredstev na podlagi odredbe policijskega vodje in tudi zagotavljanje prve pomoči osebi, ki je bila poškodovana pri uporabi prisilnih sredstev.

Pravilnik o policijskih pooblastilih (2014) v splošnih določbah pri uporabi prisilnih sredstev daje še nekaj načel glede uporabe prisilnih sredstev:

- policisti morajo uporabljati prisilna sredstva na način, ki ga predpisujeta zakon, ki ureja naloge in pooblastila policije, in ta pravilnik;
- pri uporabi prisilnih sredstev morajo policisti upoštevati tudi pravila stroke, ki so se kot posebna znanja in večina izoblikovala v policijski praksi in so kot taka opredeljena v internih aktih policije oziroma jih policisti osvojijo na izobraževanjih, izpopolnjevanjih in usposabljanjih policistov;

- pri uporabi tehničnih prisilnih sredstev morajo policisti upoštevati navodila proizvajalca ter biti ustrezno usposobljeni za njihovo uporabo;
- vrsta in intenziteta uporabljenega prisilnega sredstva mora biti sorazmerna načinu, sredstvu in moči upiranja ali napada osebe;
- prisilno sredstvo je dopustno uporabljati tako dolgo, dokler namen uporabe ni dosežen ali dokler se ne izkaže, da namena ne bo mogoče doseči.

Temeljni cilji policijske uporabe prisilnih sredstev izhajajo iz temeljnih nalog policije, ki so v zagotavljanju osebne varnosti in varnosti premoženja ljudi, zagotavljanju javnega reda ter splošne varnosti v demokratični družbi. Iz navedenih ciljev veje legitimnost policijske uporabe sile. Zaradi učinkovitega izvajanja zapisanih nalog je zakonodajalec preko normativne ureditve določil pogoje, v katerih sme policist, po potrebi tudi z uporabo sile, poseči v določene človekove pravice. Normativne določbe pa so zgolj črka na papirju, zato vselej ne morejo zaobseči vseh različic tisočernih primerov, ko bi lahko policist posegel po prisili. Prav zaradi tega so določena nekatera temeljna načela, ki uokvirjajo in dopolnjujejo normativno podlago za policijsko uporabo sile (Žaberl, 2009).

Po mnenju Žaberla (2009) znana temeljna načela ne veljajo zgolj za policijsko uporabo prisilnih sredstev, temveč za izvajanje vseh policijskih pooblastil. Nekateri izvedenke temeljnih načel, poimenovali bi jih lahko dopolnilna ali sekundarna načela, pa so značilne zgolj za policijsko uporabo sile. Večina od zapisanih temeljnih načel velja tudi za uporabo prisilnih sredstev drugih uradnih oseb, ki so zakonsko pooblaščen, da smejo uporabiti silo. Tako Žaberl (2009) našteva naslednja načela:

- načelo zakonitosti, ki je eno izmed temeljnih načel za uporabo policijskih pooblastil in posledično tudi za uporabo prisilnih sredstev. Vsako uradno policistovo dejanje, vsak postopek mora temeljiti na zakonu in vsako pooblastilo mora biti izvedeno na način, ki je predpisan z zakonom ali s podzakonskim aktom. Načelo zakonitosti pri izvajanju policijskih pooblastil je v Republiki Sloveniji povzdignjeno tudi na zakonsko raven;
- načelo sorazmernosti, ki je prav gotovo eno izmed temeljnih načel policijskega delovanja, ki pa ima še poseben pomen za policijsko uporabo sile. Izhaja iz principa pravne države, po katerem mora biti teža uporabljenih pooblastil pri posredovanju državnega aparata sorazmerna želenemu cilju. V tem smislu uporaba državne prisile ne sme biti prekomerna, ker bi bilo to v nasprotju z načelom pravičnosti. Za načelo sorazmernosti nekateri avtorji, zaradi navedenih razlogov, uporabljajo tudi izraz načelo prepovedi prekomernosti. V policijskem pravu se to načelo večinoma definira v obliki prepovedi;
- načelo nujnosti, ki ga nekateri teoretiki štejejo kot izpeljanko ali podvrsto načela sorazmernosti, nekateri pa ga izpeljujejo in uvrščajo kot del načela zakonitosti. Načelo nujnosti zavezuje policiste, da uporabijo določeno prisilno sredstvo šele takrat, ko ostane uporaba sile še edino sredstvo za doseganje zakonitega cilja;
- načelo strokovnosti, pri čemer strokovnost pomeni usvojitev vrste znanj, ki jih policist pokaže pri posameznemu postopku s svojim pristopom,

nastopom in izvedbo postopka. Strokovnost policijskega dela se načeloma nanaša na način oziroma postopek izvajanja policijskih pooblastil;

- načelo humanosti. Ustava Republike Slovenije (1991) poudarja načelo humanosti v več določbah, kot na primer v 18. členu, ki prepoveduje mučenje, v 21. členu, ki zagotavlja spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v vseh pravnih postopkih in prav tako med odvzemom prostosti, in v 34. členu, kjer je vsakomur priznana pravica do osebnega dostojanstva in varnosti. Tudi mednarodni dokumenti s področja človekovih pravic poudarjajo načelo humanosti pri izvajanju nalog represivnih oblastnih organov.

Klemenčič, Kečanovič in Žaberl (2002) obravnavajo tudi načela pri uporabi policijskih pooblastil in prisilnih sredstev ter pri tem navajajo naslednja načela:

- načelo nedotakljivosti življenja, humanosti in človekovega dostojanstva,
- načelo primerne varstva človekovih pravic,
- načelo enakega obravnavanja,
- načelo demokratičnosti,
- načelo ustavnosti,
- načelo zakonitosti,
- načelo sorazmernosti ter
- načelo taktičnosti in strokovnosti.

Vejić (2000) uvršča med temeljna načela pri uporabi sile:

- načelo legitimnosti,
- načelo zakonitosti,
- načelo sorazmernosti,
- načelo nujnosti,
- načelo postopnosti,
- načelo preciznosti in
- načelo selektivnosti.

Načela pri uporabi policijskih pooblastil, kakor tudi načela pri uporabi prisilnih sredstev, so po mnenju različnih avtorjev zelo pomembna, vsi pa v večini navajajo enaka ali podobna načela, ki jih morajo spoštovati vsi varnostni organi.

3 METODE

Kot podlago za sestavo prispevka smo uporabili letna poročila o uporabi prisilnih sredstev, ki jih vsako leto izdela Služba generalnega direktorja policije Generalne policijske uprave (GPU). V navedenem obdobju se je spremenila tudi organiziranost policije na lokalni ravni, in sicer je prišlo do ukinitev treh policijskih uprav (PU): PU Slovenj Gradec, ki je bila priključena k PU Celje, PU Postojna, ki je bila priključena k PU Ljubljana, in PU Krško, ki je bila priključena k PU Novo mesto. Podatki o teh treh PU, gre za leti 2009 in 2010, smo prišeli k tistim PU, kamor so bile ukinjene PU priključene. Tako smo analizirali podatke iz tovrstnih letnih poročil od leta 2008 do leta 2016. Poročila temeljijo na podatkih iz računalniške evidence uporabljenih prisilnih sredstev. Posamezne ugotovitve

smo primerjali tudi iz zbranih prispevkov različnih avtorjev na tematiko uporab prisilnih sredstev v različnih obdobjih.

4 PREDSTAVITEV IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

4.1 Obseg in vrste prisilnih sredstev

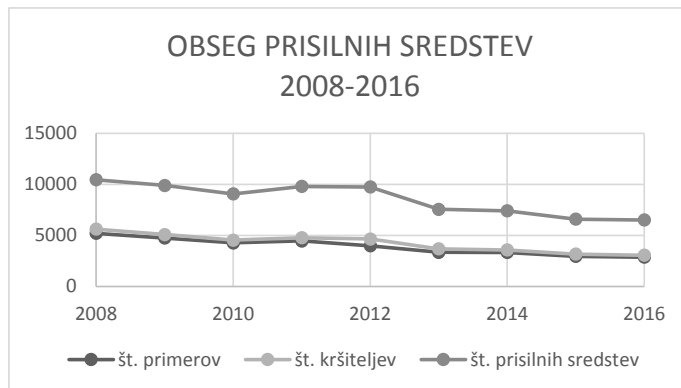
Tabela 1:
Število primerov, kršiteljev in uporab v obdobju 2008–2016*

leto	št. primerov	št. kršiteljev	št. prisilnih sredstev
2016	2870	3052	6502
2015	2952	3170	6588
2014	3330	3577	7399
2013	3335	3685	7548
2012	3981	4646	9743
2011	4461	4769	9793
2010	4272	4543	9057
2009	4742	5081	9885
2008	5198	5608	10444

*Število primerov, kršiteljev in uporab v obdobju 2008–2016 (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Iz tabele 1 je razviden trend vseh treh proučevanih postavk. Vidimo padanje števila uporab prisilnih sredstev v vseh letih, razen v 2011 in 2012. Nazornejšo sliko prikazuje graf 1. Vodje enot (v posameznih primerih tudi zato ustanovljene posebne komisije za preveritev okoliščin uporabe prisilnih sredstev, kadar so bile imenovane) so ocenile zakonitost in tudi strokovnost uporab prisilnih sredstev.

Graf 1:
Prikaz padca uporabe prisilnih sredstev*

*Prikaz padca uporabe prisilnih sredstev, primerov in kršiteljev v obdobju 2008–2016 (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Uporaba je lahko ocenjena v različnih kombinacijah, tako je npr. uporaba lahko zakonita in strokovna, zakonita in nestrokovna, nezakonita in strokovna ali nezakonita in nestrokovna. Delež zakonito in strokovno uporabljenih prisilnih sredstev v tem obdobju je v razponu med 99,3 % in 99,7 %.

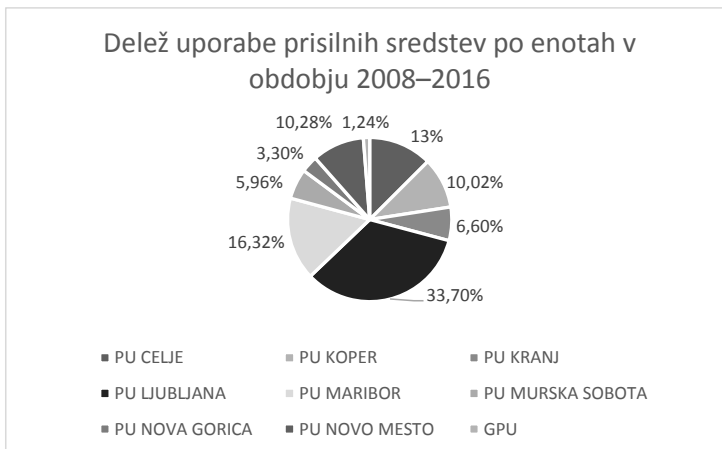
	SV	TS	PR	PAL	SP	KON	VC	PUV	PS	SO	OS	Σ
PU CELJE	3922	5266	253	38	46			16			4	9545
PU KOPER	3106	4054	220	212	26			21	7	3	1	7650
PU KRANJ	2815	2055	142	20	4			4	26		2	5068
PU LJUBLJANA	12464	12511	474	203	31			32	3	2	5	25725
PU MARIBOR	4957	7095	163	181	17	1		19	17	8	1	12459
PU MURSKA SOBOTA	1871	2397	175	68	30			10	5			4556
PU NOVA GORICA	1010	1455	29	19	5			2			1	2521
PU NOVO MESTO	4368	3143	217	78	24			5	10		3	7848
GPU	584	346	11	6	1		1		1			950
Σ	35097	38322	1684	825	184	1	1	109	69	13	17	76322

Tabela 2:
Uporaba
posameznih
prisilnih
sredstev*

*Uporaba posameznih prisilnih sredstev po enotah za obdobje 2008–2016 (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Legenda: SV – sredstva za vklepanje in vezanje, TS – telesna sila, PR – plinski razpršilec, PAL – palica, PS – plinska in druga sredstva za pasivizacijo, VC – vodni curek, KON – konjenica, PMV – posebna motorna vozila, SP – službeni pes, PUV – sredstva za prisilno ustavljanje prevoznih sredstev, OS – opozorilni strel, SO – strelno orožje.

Opozorilni strel ni prisilno sredstvo, ampak je le del faze postopka uporabe prisilnega sredstva strelnega orožja oziroma opravilo (ravnanje), ki je v bistvu način fakultativnega opozorila pred uporabo SO, ter je zaradi tega tudi posebej prikazan. Generalna policijska uprava (GPU) je posebej prikazana, saj so v okviru nje tudi operativne službe oziroma operativni delavci, ki izvajajo naloge na terenu in pri tem tudi uporabljajo prisilna sredstva.

Graf 2:
Delež uporab
prisilnih
sredstev*

*Delež uporab prisilnih sredstev po enotah v obdobju 2008–2016 (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Največji delež uporab v vsem obravnavanem obdobju ima PU Ljubljana, sledijo PU Maribor, PU Celje in PU Novo mesto. Najmanjši delež pa GPU in PU Nova Gorica.

4.2 Uporabljena pooblastila

Prisilna sredstva so policisti uporabljali v okviru izvajanja posameznih policijskih pooblastil. Letna poročila policije (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016) vsebujejo statistične podatke o uporabljenih pooblastilih oziroma navajajo pooblastila, pri katerih so policisti morali uporabiti prisilna sredstva. Tabela 3 nam prikazuje podatke o uporabljenih prisilnih sredstvih pri izvajanju policijskih pooblastil.

Tabela 3:
Uporabljena prisilna sredstva*

pooblastilo	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	skupaj
pridrzanje	2655	2764	3136	3381	3951	4609	4221	5002	5332	35051
dajanje ukazov	1558	1811	1592	1713	2760	1953	1677	1646	1714	16424
prijetje				551	1087	985	964	1083	1055	5725
asistenca	527	422	459	368	484	396	325	368	295	3644
privedba	493	304	554	494	520	613	523	493	472	4466
zač. om. gibanja	81	154	538							773
ug. identitete	246	194	211	270	273	349	349	407	565	2864
var. pregled	130	133	132	95	102	133	114	111	113	1063
izd. plač. naloga – globa	119									119
hišna preiskava	86									86

Prazne rubrike – ni podatka v poročilih.

*Uporabljena prisilna sredstva pri izvajanju policijskih pooblastil (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

V obdobju 2008–2016 so policisti uporabili največ prisilnih sredstev pri izvajanju pooblastila pridržanja. V teh primerih so v tem obdobju prisilna sredstva uporabili 35.051-krat, sledi pooblastilo dajanje ukazov, prijetje, privedba, asistenca in ugotavljanje identitete. 1.063-krat so policisti uporabili prisilna sredstva pri izvajanju varnostnega pregleda.

4.3 Delovna področja in oblike dela

Policisti so uporabljali prisilna sredstva pri vzpostavljanju javnega reda (JRM), pri preiskovanju kaznivih dejanj (KD), pri zagotavljanju varnosti cestnega prometa, pri obravnavanju dogodkov, pri spremljanju in izročanju oseb, pri mejnih zadevah, pri preventivni dejavnosti in pri varovanju oseb. Glede oblik dela pa navajamo podatke pri oblikah dela, kot so intervencija, patroliranje in aktivnosti posebne policijske enote (PPE).

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
vzpostavljanje JRM	3287	3331	3649	3837	5512	4425	4055	4650	5499
preiskovanje KD	1308	1463	1694	1887	1925	2109	1950	1926	1662
zag. varnosti CP	752	770	905	924	1210	2046	1934	2262	2145
obravnavanje dogodkov	559	374	494	414	486	502	424	407	404
spremljanje in izr. oseb	379	355	464	417	376	483	472	373	391
mejne zadeve	194	267	158	81	197	200	177	214	286
preventivna dejavnost	17	21	21	18	20	17	23	42	44
varovanje oseb	6	7	12	6	6	11	22	10	13
intervencija	3155	3111	3499	3745	4314	4106	3877	4201	4510
partuljiranje	1337	1263	1689	1666	2137	2854	2850	3248	3263
aktivnosti PPE	245	507	133	270	1081	489	380	380	521

Tabela 4:
Uporaba prisilnih sredstev*

*Uporaba prisilnih sredstev glede na področja in oblike dela (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Največkrat so policisti uporabili prisilna sredstva pri JRM, in sicer v obdobju 2008–2016 kar 38.245-krat, sledi področje obravnavanja KD – 15.924-krat, zagotavljanje varnosti cestnega prometa – 12.948-krat. Sledi področje obravnavanja dogodkov, spremljanje in izročanje oseb, področje dela na meji, preventivna dejavnost in varovanje oseb. Največkrat so uporabili prisilna sredstva pri intervencijah, in sicer 34.518-krat, pri patroljiranju 20.307-krat in 4.006-krat pri aktivnostih PPE.

Število uporab prisilnih sredstev pri JRM je bilo največje v letu 2012, nato pa je sledil padec števila uporab vse do leta 2016. Pri preiskovanju KD število uporab upada od leta 2012. Pri zagotavljanju varnosti cestnega prometa pa je padec od leta 2009. Mejne zadeve izstopajo v letih 2008 in 2015, medtem ko je področje preventivne dejavnosti in varovanje oseb v upadanju v zadnjih letih.

Največ uporab pri oblikah dela je število uporab pri intervenciji. Največ uporab je bilo v letih 2008 in 2012, nato pa postopoma pada in se giblje med tri in štiri tisoč uporab. Področje patroljiranja od leta 2009 pada kakor tudi področje aktivnosti PPE, ki pa je izstopalo leta 2012, ko je preseglo številko tisoč.

4.4 Starost policistov, ki so uporabili prisilna sredstva

V tabeli 5 je prikazana starost policistov, ki so v navedenem obdobju uporabili prisilna sredstva. Največje število uporab prisilnih sredstev v tem obdobju je med policisti v starostni skupini 32–40 let, ki so uporabili prisilna sredstva 21.286-krat. Sledi starostna skupina policistov 27–32 let, ki je prisilna sredstva uporabila 17.718-krat. Najmanj so prisilna sredstva uporabili policisti v starostni skupini do 21 let (43-krat), v starostni skupini 21–24 let 1.624-krat, v starostni skupini 24–27 let 6.217-krat in v starostni skupini nad 40 let 7.048-krat.

Tabela 5:
Starost
policistov, ki
so uporabili
prisilna
sredstva*

starost	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	skupaj
do 21 let	0	0	0	0	2	6	11	6	18	43
21 do 24 let	18	2	13	68	207	424	387	235	270	1624
24 do 27 let	105	217	457	654	875	914	748	898	1349	6217
27 do 32 let	1140	1252	1372	1415	1943	2270	2463	2775	3088	17718
32 do 40 let	2148	2157	2355	2260	2590	2510	2307	2543	2416	21286
40 let in več	1112	945	915	810	718	703	613	682	550	7048
skupaj	4523	4573	5112	5207	6335	6827	6529	7139	7691	53936

*Starost policistov, ki so uporabili prisilna sredstva v obdobju 2008–2016 (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Največje število uporab prisilnih sredstev v posameznih starostnih skupinah so v različnih letih, in sicer: v starostni skupini do 21 let je bilo največ uporab (18) leta 2008. V starostni skupini 21–24 let je bilo največ uporab (424) leta 2011, v starostni skupini 24–27 let je bilo največ uporab (1.349) leta 2008. V starostni skupini 27–32 let je bilo največ uporab (3.088) leta 2008, v starostni skupini 32–40 let je bilo največ uporab (2.590) leta 2012 in v starostni skupini nad 40 let je bilo največ uporab (1.112) leta 2016.

4.5 Posledice uporabe prisilnih sredstev

Pri uporabi prisilnih sredstev prihaja tudi do različnih posledic tako na osebi, zoper katero je bilo prisilno sredstvo uporabljeno, kot tudi na policistu, ki je lahko v vlogi, da prisilno sredstvo izvaja, ali pa je v vlogi žrtve, ker je napaden. Podatki letnih poročil (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017) podatke o poškodbah pri policistih navajajo skupaj s podatki o poškodbah policistov, pridobljenih pri odvrcaanju napadov nanje in pri uporabi prisilnih sredstev.

Tabela 6:
Posledice
uporabe
prisilnih
sredstev*

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	Σ
poškodovani kršitelji/napadalci	53	60	57	75	89	97	92	114	110	747
% poškodovanih kršiteljev	1,7	1,9	1,6	2,03	1,92	2	2,5	2,2	2	17,85
poškodovani policisti	56	84	111	108	142	126	116	124	133	1000
% poškodovanih policistov	1,2	1,8	2,2	16,06	13,67	12,4	15,6	11,9	10,8	85,63

*Posledice uporabe prisilnih sredstev (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017)

Iz tabele 6 je razvidno, da je bilo v devetih letih skupno poškodovanih več policistov kot pa kršiteljev oziroma napadalcev. Število poškodovanih kršiteljev v celotnem obdobju pada, enako pada tudi število poškodovanih policistov. Telesne poškodbe pri kršiteljih ali napadalcih v večini nastajajo pri uporabi telesne sile, in sicer pri strokovnih udarcih, pri ostalih prisilnih sredstvih pa je delež poškodb manjši.

Policisti so strelno orožje uporabili v letih 2009, 2012, 2014 in 2016, leta 2014 in 2016 pa sta napadalca na policiste zaradi uporabe strelnega orožja poškodbam tudi podlegla.

4.6 Posledice uporabe prisilnih sredstev glede na stanje kršitelja

Od 32.525 kršiteljev, zoper katere so policisti uporabili prisilna sredstva, jih je bilo v obravnavanem obdobju 16.344 pod vplivom alkohola, 1.861 pod vplivom prepovedanih drog in 2.891 v nepojasnjem psihičnem stanju. Zoper navedene so policisti uporabili 53.236 prisilnih sredstev ali 78,9 % vseh prisilnih sredstev. Glede na delež od vseh kršiteljev jih je bilo v celotnem obdobju več kot polovica kršiteljev oziroma več kot 60 % v omenjenih stanjih. Delež tovrstnih oseb pa kot prikazuje tabela 7 v zadnjem letu oziroma letu 2016 dosega najvišjo stopnjo.

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	Σ
število vseh kršiteljev	3052	3170	3577	3685	4646	4770	4543	5082	5608	38133
pod vplivom alkohola	1422	1412	1639	1676	2325	2522	2401	2947	3285	19629
pod vplivom prepovedanih drog	254	236	217	229	232	266	215	212	236	2097
nepojasnjeno psih. stanje	415	358	412	350	382	385	298	291	280	3171
delež od vseh kršiteljev (%)	68,5	63,3	63,4	61,1	63,2	66,5	64,1	67,8	67,7	65,28
uporabljenih prisilnih sredstev	5520	5379	6073	5978	7611	7893	7045	7737	8168	61404
delež od vseh uporabljenih PS (%)	84,8	81,65	82,1	78,8	78,1	80,6	77,8	78,3	78,2	80,45

Tabela 7:
Število kršiteljev in njihovo stanje ob uporabi*

*Število kršiteljev in njihovo stanje ob uporabi prisilnih sredstev (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).

Število kršiteljev, ki so pod vplivom alkohola, v letih 2015 in 2016 raste, prav tako število kršiteljev, ki so pod vplivom prepovedanih drog ali so v nepojasnjem psihičnem.

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	Σ
brez posledic	1592	1506	1803	1734	2367	2614	2411	2919	3239	20185
vidni zunanji znaki	453	436	403	457	494	463	418	433	462	4019
lahka telesna poškodba	46	62	59	64	77	94	83	96	99	680
huda telesna poškodba		1	3		1	2	2	1	1	11
smrt		1						1		2

Tabela 8:
Posledice uporab prisilnih sredstev*

*Posledice uporab prisilnih sredstev na kršiteljih glede na njihovo stanje (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).

Brez posledic pri uporabi prisilnih sredstev zoper kršitelje, ki so bili pod vplivom alkohola ali pod vplivom mamil ter bili v nepojasnjem psihičnem stanju, je bilo 20.185 kršiteljev, z vidnimi zunanjimi znaki poškodbe jih je bilo 4.019 kršiteljev, lahko telesno poškodovanih je bilo 680 kršiteljev, 11 jih je bilo hudo telesno poškodovanih, dva pa sta za posledicami uporab prisilnih sredstev izgubila življenje.

5 RAZPRAVA

Število primerov uporab prisilnih sredstev, prav tako število kršiteljev kot tudi število uporabljenih prisilnih sredstev v obravnavanem obdobju postopno pada iz leta v leto. Izjemi sta le leti 2011 in 2012, ki izstopata iz postopnega padanja vseh obravnavnih primerov oziroma števila uporabljenih prisilnih sredstev. V bistvu izstopa leto 2011 po številu uporabljenih prisilnih sredstev, ki je večje od predhodnega in naslednjega leta. Pri podrobnejšem pregledu podatkov o uporabi prisilnih sredstev za to leto smo ugotovili, da je porast posledica predvsem množičnih kršitev javnega reda in miru na športnih prireditvah, kjer so policisti v posameznem dogodku službenega psa kot prisilno sredstvo uporabili zoper več oseb, porast uporabe prisilnih sredstev v letu 2012 pa je posledica množične uporabe prisilnih sredstev policistov posebnih policijskih enot zaradi kršitev javnega reda in miru ob množičnih protestih na območju večjih mest v Republiki Sloveniji (ob koncu leta 2012).

Če pogledamo število primerov, v katerih so bila uporabljena prisilna sredstva, ugotovimo, da je bilo v letu 2008 5.198 primerov in je v letu 2016 upadlo na 2.870 primerov, kar pomeni, da se je število primerov zmanjšalo za 2.328 primerov ali za 44,7 %.

Delež zakonitih in strokovno uporabljenih prisilnih sredstev je izredno visok, saj je v vseh primerih nad 99 %. Tako je delež v letu 2016 99,4 %, 2015 99,5 %, v letih 2014/13 99,7 %, leta 2012 99,6 %, 2011/2010 99,3 % in leta 2009 99,6 %. Preverjanje zakonitosti in strokovnosti je v pristojnosti nadrejenega starešine, v kateri dela policist, ki je uporabil prisilno sredstvo. V določenih primerih, kot to določata 132. in 133. člen ZNPPol (2013), pa je treba ustanoviti posebno komisijo. Zakonska določba je jasna in se z njo zagotavlja nadzor nad vsemi uporabljenimi prisilnimi sredstvi. Ne samo v primerih, ko je bila oseba pri uporabi prisilnih sredstev poškodovana ali pa je bilo uporabljeno točno določeno prisilno sredstvo, ampak je treba za vsako uporabo prisilnega sredstva poročati in to pisno. Poročanju sledi ocena zakonitosti in strokovnosti.

Policisti so v obdobju 2008–2016 kot prisilno sredstvo največkrat uporabili telesno silo. V celotnem navedenem obdobju predstavlja telesna sila 50,2-odstotni delež vseh uporab v tem obdobju. Sledijo sredstva za vklepanje in vezanje z 45,9 %, plinski razpršilec z 2,20 % in palica kot prisilno sredstvo z 1,08 %. Vsa ostala uporabljena prisilna sredstva so pod 0,22-odstotnim deležem. Strelno orožje je bilo uporabljeno 13-krat, opozorilni strel pa 16-krat. Iz navedenega sledi, da policisti uporabljajo oziroma posegajo po najmilejših prisilnih sredstvih pri opravljanju uradnih nalog. Zanimivost je, da sta bila v tem obdobju kot prisilno sredstvo uporabljena konjenica in vodni curek. Gre za uporabo prisilnih sredstev proti množici in za uporabo le teh v naši državi malokdaj slišimo.

PU Ljubljana ima tako največji delež uporab prisilnih sredstev, saj v celotnem deležu v obravnavanem obdobju zajema 33,70 % vseh uporab. Število uporab je sorazmerno glede na splošno problematiko po posameznih PU, kjer ima prav tako PU Ljubljana največji delež problematike in število zaposlenih policistov v Sloveniji. Od PU ima najmanjši delež uporab PU Nova Gorica, ki zajema 3,30-odstoten delež vseh uporab. Najmanjši delež zajemajo operativne enote GPU, ki imajo 1,24-odstoten delež vseh uporab.

Policisti so prisilna sredstva najpogosteje uporabili pri izvajanju pooblastila pridržanja in to kar 35.051-krat. Zanimivo je stalno padanje uporab prisilnih sredstev pri izvajanju tovrstnega pooblastila, in sicer s 5.332-krat v letu 2008 na 2.655-krat v letu 2016. To je v veliki meri posledica dejstva, da je s 1. 7. 2011 začel veljati nov Zakon o pravilih v cestnem prometu (2010), ki med drugim omogoča uporabo diskrecijske pravice policista pri odreditvi pridržanja.

Pri pooblastilu dajanje ukazov ne zasledimo takšnega sorazmernega padca. Pri izvajanju tega pooblastila je bilo največkrat uporabljeno prisilno sredstvo v letu 2012, in sicer kar 2.760-krat. V upadanju je število uporab prisilnih sredstev pri prijemu, pri ugotavljanju identitete in pri začasni omejitvi gibanja. Podatki za obravnavano obdobje so sicer pomanjkljivi, saj niso navedeni v letnih poročilih. Pri izvajanju asistenc pa ravno nasprotno – beležimo porast uporab prisilnih sredstev, zlasti v letu 2016.

Po delovnih področjih in oblikah dela izstopa po številu uporab prisilnih sredstev področje vzpostavljanja JRM, pri oblikah dela pa intervencija, kar gre za logično povezavo področja in oblike dela. Pri dejavnostih PPE je vidna porast uporab prisilnih sredstev v letu 2015, saj je doseglo število 507 uporab, kar je največ v letih od 2008 do 2016. Očitno je to posledica dela PPE v okviru zaježitve migrantskih tokov in dela na državni meji. Porast je opažen tudi pri delovnem področju mejnih zadev, kjer je število uporab v istem letu prišlo do 267 uporab, kar predstavlja, ob letu 2008, največje število uporab prisilnih sredstev.

Pri pregledu starosti policistov, ki so uporabili prisilna sredstva, je značilno, da v vseh starostnih skupinah, razen eni, število uporab prisilnih sredstev upada. Generalno po številu uporab prisilnih sredstev izstopajo po številu uporab policisti v starostni skupini 32–40 let, sledijo policisti v starostni skupini 27–32 let, nato nad 40 let. Zanimivo je, da je pri večini starostnih skupin število uporab prisilnih sredstev iz leta v leto manjše. To pa ne velja za policiste, ki so v starostni skupini nad 40 let. Pri slednjih se število uporab od leta 2008 dalje iz leta v leto veča. Tako so imeli leta 2008 550 uporab, leta 2016 pa 1.112 uporab. Ta starostna skupina je edina, pri kateri se število uporab veča, pri vseh ostalih starostnih strukturah se število uporab manjša.

Morda je vzrok za to tudi dejstvo, da se konstantno povečuje povprečna starost novih policistov, ki po končanem osnovnem izobraževanju za pridobitev poklica policista začnejo z opravljanjem policijskih nalog. Zanimivo je tudi, da policisti v starostni skupini do 21 let od leta 2013 do 2016 niso uporabili nobenega prisilnega sredstva. Tudi za to je najverjetnejši razlog povečanje povprečne starosti novih policistov.

Delež poškodovanih policistov in kršiteljev/napadalcev zaradi uporabe prisilnih sredstev je manjši v korist kršiteljev. Več je poškodovanih policistov kot kršiteljev. Pri uporabi prisilnih sredstev prihaja do hudih posegov v človekove pravice oseb v policijskih postopkih oziroma suspenza teh pravic, pri napadih na policiste pa do hudih kršitev človekovih pravic policistov. Statistika izkazuje konstanten padec števila KD napadov na policiste, srečujemo pa se z napadi, ki imajo za posledico tudi smrt policista. Število poškodb pri uporabi prisilnih sredstev upada, kar nam lahko pove dvoje, in sicer, da policisti pri izvajanju policijskih pooblastil bolj uporabljajo socialne veščine, da do upiranja sploh ne pride, ali pa, da so pri izvajanju oziroma uporabi prisilnih sredstev toliko in vedno bolj strokovni.

Iz podatkov v navedenem obdobju je razvidno, da so imeli policisti pri več kot polovici (64,8 %) postopkov, pri katerih so uporabili prisilna sredstva, delo s kršitelji, ki so bili pod vplivom alkohola, mamil ali v nepojasnjem psihičnem stanju. Obvladovanje takih kršiteljev je za policiste še zahtevnejše, več pa je tudi možnosti za nastanek posledic. Za obvladovanje teh oseb so uporabili v obravnavanem obdobju 78,9 % vseh prisilnih sredstev. Pri pregledu posameznih let pa ugotavljamo, da ta delež iz leta v leto raste in je v letu 2014 znašal 82,1 % in leta 2016 že 84,8 %.

Število poškodovanih kršiteljev, ki so v zgoraj omenjenih stanjih, je 24,4 %, kamor so šteti tudi tisti (največ), ki imajo zunanje vidne znake poškodb, kar se niti ne šteje za telesno poškodbo. Lahke telesne poškodbe so v upadu. Huda telesna poškodba (11) pa je v povprečju 1,2 na leto. Kot posledica uporabe prisilnih sredstev v celotnem obdobju pa sta dve osebi izgubili življenje.

V vodstvu policije je treba še naprej zagotoviti sprotno spremljanje in nadzor nad področjem uporabe prisilnih sredstev ter si ves čas prizadevati za konstantno izboljšanje stanja. Področje uporabe prisilnih sredstev je treba povezovati in kot celoto reševati tudi v okviru varnosti policistov v smislu napadov nanje in preprečitev uradnih dejanj policistov. V policijskih postopkih je treba zagotoviti varnost za osebo, ki jo ima policist v postopku, za policista samega in tudi za tretje osebe, ki se slučajno znajdejo v bližini policijskega postopka. Zato je treba posvečati posebno skrb in izvesti številne dejavnosti in ukrepe za izboljšanja stanja na tem področju. Navajamo nekaj potrebnih ukrepov, ki jih je opredelila tudi Generalna policijska uprava:

- posodobitev koncepta usposabljanja policistov in inštruktorjev v okviru praktičnega postopka s samoobrambo (PPSA) z obvezno uporabo metode situacijske vadbe;
- upoštevati Katalog standardov policijskih postopkov (2004), ga ustrezno prilagajati in novelirati ter skrbeti za njegovo upoštevanje pri vseh postopkih policistov;
- sprotno in sistemsko analiziranje primere uporabe prisilnih sredstev in z ugotovitvami seznanjati policiste;
- izvajati sprotno popolnitev nekaterih prisilnih sredstev;
- zagotoviti uporabo videokamer za snemanje policijskih postopkov;
- spremljati in dopolnjevati prisilna sredstva z neubojnimi prisilnimi sredstvi itd.

Vodstvo policije mora zagotavljati sistemsko usposabljanje policistov za uporabo novih policijskih pooblastil, novih prisilnih sredstev in druge opreme, ki lahko vplivajo na izboljšanje varnosti policistov in oseb v policijskih postopkih.

UPORABLJENI VIRI

- Bertilsson, J., Petersson, U., Fredriksson, P. J., Magnusson, M. in Fransson, P. A. (2017). Use of pepper spray in policing: Retrospective study of situational characteristics and implications for violent situations. *Police Practice & Research*, 18(4), 391–406.
- Golubović, S. (2016). *Uporaba prisilnih sredstev in napadi na policiste v letih 2008–2015* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

- Hedberg, E. S., Katz, C. M. in Choate, D. E. (2017). Body-worn cameras and citizen interactions with police officers: Estimating plausible effects given varying compliance levels. *Justice Quarterly*, 34(4), 627–651.
- Ilić, V. (2013). ZNPPOL in uporaba prisilnih sredstev. *Varnost*, 61(4), 13–14.
- Katalog standardov policijskih postopkov. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
- Klemenčič, G., Kečanovič, B. in Žaberl, M. (2002). *Vaše pravice v policijskih postopkih*. Ljubljana: Pasadena.
- Krajnc, J. (2010). *Analiza uporabe prisilnih sredstev policije in njenih posledic med leti 2004–2008* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Konkolič, M., Vedenik, L. in Lobnikar, B. (2016). Viri ogrožanja varnosti policistov pri njihovem delu. *Varstvoslovje*, 18(1), 27–48.
- Kunz, S. N. in Adamec, J. (2017). Cardiac aspects of conducted electrical weapons (CEW). *Rechtsmedizin*, 27(2), 79–86.
- Lah, B. (2016). *Poškodbe policistov – ukrepi za zmanjšanje* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Petersson, U., Bertilsson, J., Fredriksson, P., Magnusson, M. in Fransson, P. A. (2017). Police officer involved shootings – retrospective study of situational characteristics. *Police Practice & Research*, 18(3), 306–321.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2009). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2008*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2010). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2009*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2011). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2010*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2012). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2011*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2013). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2012*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2014). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2013*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2015). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2014*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2016). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2015*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2017). *Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2016*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija.

- Pravilnik o policijskih pooblastilih. (2006). *Uradni list RS*, (40/06).
- Pravilnik o policijskih pooblastilih. (2014). *Uradni list RS*, (16/14).
- Terrill, W., Leinfeld, F. H. in Kwak, D. (2008). Examining police use of force: A smaller agency perspective. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 31(1), 57–76.
- Ustava Republike Slovenije. (1991). *Uradni list RS*, (33/91).
- Veić, P. (2000). *Zakonita uporaba sredstava prisile kao razlog isključenja protupravnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutranjih poslova Republike Hrvatske.
- Wolf, R., Mesloh, C., Henych, M. in Thompson, L. F. (2009). Police use of force and the cumulative force factor. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 32(4), 739–757.
- Zakon o policiji (ZPol). (1998). *Uradni list RS*, (49/98).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).
- Zakon o pravilih v cestnem prometu (ZPrCP). (2010). *Uradni list RS*, (109/10).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2017). *Uradni list RS*, (10/17).
- Žaberl, M. (2006). *Temelji policijskih pooblastil*. Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Žaberl, M. (2009). *Uporaba prisilnih sredstev*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

O avtorjih:

- Dr. Srečko Felix Krobe**, višji predavatelj na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: srecko.krobe2@fvv.uni-mb.si
- Vladimir Ilić**, višji policijski inšpektor v Generalni policijski upravi, Policija. E-pošta: vlado.ilic@policija.si

Poročilo s konference EAPL 2017

Med 28. 5. 2017 in 31. 5. 2017 smo se študentke Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru Marija Umolac, Petra Zorko, Anja Ezgeta, Neža Draksler in Marisa Kopše pod vodstvom **izr. prof. dr. Igorja Areha** udeležile mednarodne konference **European Association of Psychology and Law (EAPL)** v Mechelenu, Belgija.

EAPL je združenje psihologov in pravnikov, ki prihajajo iz različnih delov Evrope. Združenje združuje tako raziskovalce kot tudi praktike s področja psihologije in prava. Takšna raznolikost je ena izmed prednosti združenja, saj se je prav zaradi raznolikosti pristopov, znanja in izkušenj vseh članov mogoče učiti drug od drugega. Raznolikost združenja le-tega bogati in hkrati združuje. Združenje pa ni zgolj evropsko – imajo tudi dolgoletne člane iz Kanade, Združenih držav Amerike, Nove Zelandije in Avstralije. EAPL ima tri splošne/temeljne cilje, in sicer spodbujanje raziskav, spodbujanje poučevanja in spodbujanje izmenjave informacij s področja psihologije ter prava. Združenje letno izdaja znanstveno revijo z naslovom »Psychology, Crime and Law«, kjer so objavljene najnovejše študije in raziskave v povezavi z aktualnimi psihološkimi in pravnimi problematikami.

Osrednja tema letošnje konference je bila »**Breaking New Grounds in Psychology and Law: Futuristic or Imminent?**«. Udeležence konference je ob otvoritvi nagovoril predsednik združenja **Ray Bull**, ki je ob zahvali obiskovalcem in predavateljem izpostavil pomembnost akademskega povezovanja teoretikov in praktikov, saj je po njegovih besedah le na tak način možno ostati v koraku z aktualnimi problematikami na področju prava in psihologije. Konferenco je vsebinsko otvoril **Adrian Raine** s predstavitev z naslovom »The Biology of Violence«, v kateri je pojasnil biologijo človeka, njegove podzavestne in zavestne odzive na impulze iz okolice, dotaknil pa se je predvsem polemike o tem, ali je nasilje res ena temeljnih biološko pogojenih zakonitosti.

Letošnja konferenca EAPL je bila osredotočena predvsem na tri glavne problematike, ki bodo, če že niso, neločljivo povezane s prihodnostjo razvoja psihologije in prava: medkulturna psihologija in pravo, strojno učenje in napovedovanje vedenja s pomočjo učenja računalnikov z uporabo ustreznih podatkov ali preteklih izkušenj ter psihologija in pravo v digitalnem svetu. Preučevana so bila prepletanja teh področij s področji forenzične in preiskovalne psihologije, kot so pričevanja očitvidcev, preiskovalni intervju, kognitivni intervju, odkrivanje zavajanja in verodostojnost pričanja, ocena tveganj in nevarnosti, ravnanje s storilci kaznivih dejanj in žrtvami ipd. V ta namen je bilo okvirno 200 različnim raziskovalcem in praktikom iz Evrope ter nekaterih drugih delov sveta omogočeno, da svoje izkušnje in ugotovitve nedavnih znanstvenih raziskav o sodobnih izzivih, s katerimi se sooča družba, kot so trgovina z ljudmi, terorizem in kibernetična kriminaliteta, delijo z drugimi udeleženci konference. Izvedene so bile tudi tri panelne diskusije, katerih cilj je bila stimulacija dialoga in vzpostavitev sinergije med področjem psihologije ter prava. Dialog o vsaki izmed treh glavnih tem letošnje konference je potekal na nekonvencionalen način, saj sta o vsaki temi

dinamično razpravljala dva strokovnjaka, eden s področja psihologije, drug pa s področja prava. Na tak način so bili predstavljeni tako psihološki kot tudi pravni vidiki tematik, tako da smo lahko udeleženci na obravnavane teme gledali iz širše perspektive.

Na konferenci smo predstavili raziskovalne rezultate obsežne študije z naslovom »**Ugotavljanje zavajanja z znanstveno analizo vsebine (SCAN)**« o učinkovitosti tehnike SCAN, ki naj bi omogočala ugotavljanje zavajanja.

Namen opravljene študije je bil preveriti točnost tehnike SCAN pri razlikovanju med resničnimi in lažnimi izjavami. V raziskavo so bile vključene študentke in študenti Fakultete za varnostne vede. Udeleženci so morali opisati en resničen in izmišljen čustveno negativen dogodek. Sledilo je ocenjevanje verodostojnosti izjav, kar je potekalo v skladu z navodili tehnike SCAN.

Rezultati analize izjav so pokazali, da z uporabo tehnike SCAN ni mogoče razlikovati med resničnimi in lažnimi izjavami. Če primerjamo lažne in iskrene izjave ugotovimo, da so povprečne vrednosti kriterijev SCAN zelo podobne. Razlike med izjavami so torej majhne in statistično nepomembne.

Študija tako pomeni prvo preverjanje tehnike SCAN v slovenskem jezikovnem in kulturnem okolju. Ker gre za sporno tehniko, ki se poskuša tržiti tudi v Sloveniji, je raziskava pomembna za ozaveščanje domače strokovne javnosti.

Udeležba na mednarodni konferenci psihologov in pravnikov v Belgiji je vsem udeleženi študentkam pomenila enkratno ter predvsem nepozabno izkušnjo, ki je služila tako nadgradnji našega dosedanjega znanja kot tudi mreženju za morebitna prihodnja sodelovanja. Celotna raziskovalna skupina je bila na konferenci nadvse prijazno sprejeta, med udeleženci pa je bilo za našo študijo kar nekaj zanimanja. Študentke smo imele priložnost govoriti s pomembnimi strokovnjaki s področja psihologije in prava, ki so nam bili pripravljene pomagati s številnimi napotki. Dobile smo tudi pomembne informacije o možnostih nadaljnjega študija v tujini.

Marisa Kopše

